

VERSENY TÜKÖR

IX. évfolyam
2013. 2. szám

- *A Bizottság irányelvtervezete a versenyjogi kártérítési perekről*
- *Fúziós eljárásjogunk fejlődése az elmúlt három évben*
- *ÁSZF-ek és a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok*
- *Európai Bírósági ítélet az első magyar versenyjogi előzetes döntéshozatali ügyben*
- *Az Európai Bizottság közleményeinek kötőereje*
- *Téves jogi tanácsadás versenyjogi következményei*
- *Jogellenesen működő vállalkozás piacról való kiszorításának versenyjogi vonatkozásai*
- *Kamarai kötelező továbbképzések versenyjogi vonatkozásai*
- *Szemle: Louis Kaplow – Competition Policy and Price Fixing*

Tartalom

Előszó	3
<i>Hegymegi-Barakonyi Zoltán–Horányi Márton</i> A Bizottság versenyjogi jogsértéseken alapuló kártérítési perekre vonatkozó irányelvtervezete	4
<i>Tóth András</i> Fúziós eljárásjogunk fejlődése a Versenytanács elmúlt háromévi gyakorlata alapján	19
<i>Zavodnyik József</i> Az általános szerződési feltételek és a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok	34
<i>Mikola Orsolya</i> A hop on hop off jelenség Budapesten	54
<i>Bak László</i> Diszkrecionalitás a versenyfelügyeletben – Guillermo Cañas esete az uniós közérdekkel	61
<i>Bitai Zsófia</i> Útépitő kartell a Kúria ítéletének tükrében	67
<i>Dorkó Dalma</i> Az első előzetes döntéshozatal iránti kérelem a GVH eljárásaival kapcsolatban Az Allianz-ügy	73
<i>Hargita Árpád</i> Kit köt a közlemény és mennyire?	82
<i>Nedeczky Anna</i> Donau Chemie ügy (C-536/11): Tag der offenen Akten, avagy élet a Pfleiderer után – újabb döntés engedékenység versus kártérítés témában	90
<i>Pánczél Márk</i> A magatartás jogellenességében való tévedés versenyjogi kérdései a C-681/11. ügyben	98
<i>Szentlélek Szabolcs</i> Kizárható-e jogszerűen a piacról egy jogellenesen működő vállalkozás? A jogszerűtlenség mint védekezés bírósági megítélése a Slovenská sporiteľňa ügy kapcsán	104
<i>Szögi Nóra</i> Az okleveles könyvvizsgálók kötelező továbbképzési rendszerének versenyjogi relevanciája	109
<i>Szilágyi Pál</i> Louis Kaplow: Competition Policy and Price Fixing	116

VERSENYTÜKÖR 2013/2. (IX. évfolyam, 2. szám)

A Versenytükör a Gazdasági Versenyhivatal szakmai folyóirata.

A lapban közzölt írások és azokban megfogalmazott vélemények kizárólag a szerzők álláspontját tükrözik és azok nem tekinthetők a Gazdasági Versenyhivatal álláspontjának!

Megjelenik: évente két alkalommal, a nyári és a téli hónapokban.

Kiadja: a Gazdasági Versenyhivatal Versenykultúra Központja.

A kiadásért felel a szerkesztőbizottság: Tóth András főszerkesztő, Bara Zoltán, Kovács András, Szilágyi Pál, Tóth Tihamér.

A folyóirat ingyenes.

Megrendelni és lemondani az alábbi e-mail címre küldött üzenettel lehet: versenytukor@gvh.hu.

A Versenytükör egyes számai elérhetők és letölthetők a www.gvh.hu Kiadványok/Versenytükör/Lapszámok oldalról.

A www.gvh.hu Kiadványok/Versenytükör/Szerzőknek oldalról letöltött módszertani útmutató alapján készült publikálásra szánt írások a versenytukor@gvh.hu e-mail címre küldhetők.

Nyomtatja: Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó

Felelős vezető: Majláth Zsolt László ügyvezető

13.2092 – Lajosmizse

ISSN: 1787-5196

Tisztelt Olvasó!

A Gazdasági Versenyhivatal az elmúlt három évben kiemelten kezelte és fejlesztette az összefonódások ellenőrzésével kapcsolatos eljárását. A GVH erőfeszítését a piaci szereplők is visszaigazolni látszanak, akik idén a GVH-t (egy év alatt 7 helyet előreléptetve) holtversenyben a 3. helyre rangsorolták a Global Merger Control Indexben az EU 27 tagállamának hatóságai közül. A GVH célja a fúziós eljárásrend fejlesztésével a gyorsabb, hatékonyabb ügyintézés, amelynek eredményeként mára az egyszerűsített fúziók elbírálásának határideje a 2010 előtti átlag ötödére, egy hónap alá csökkent és ez lehetővé tette a korábbi 45 napos törvényi határidő ehhez való igazítását is. Ezt a célt olyan eszközök támogatták, mint a fúziókkal foglalkozó önálló szervezeti egység létrehozása, a kérelmek benyújtása előtti előzetes egyeztetés lehetőségének bevezetése, az indokolás nélküli döntéshozatal törvényi és aztán közleményi feltételeinek megteremtése. Szintén a vállalkozások érdekeit hivatottak szolgálni a joggyakorlat átláthatóságát, kiszámíthatóságát és az adminisztratív terhek csökkentését célzó hivatali törekvések. Előbbi körbe a közleményekkel és tájékoztatókkal való intenzívebb élés, utóbbiba pedig a kérelmes űrlap kitöltésének úgy súlyához igazodó kitöltése tartozik. A joggyakorlat megismerhetőségét segíti elő és a vállalkozások jogkövetését hivatott előmozdítani, hogy a Versenytanács évről évre közzéteszi az elmúlt év döntéseinek elvi jelentőségű tanulságait. Ha ezt nézzük, az elmúlt három évben a Versenytanács fúziókat érintő elvi jelentőségű döntéseinek száma a korábbi évekhez képest több mint 50%-kal emelkedett. Az elmúlt három év fúziós esetjogának alakulását bemutató tanulmány azonban nem csak az elvi jelentőségű, hanem valamennyi döntésre támaszkodik.

Különösen intenzív nyár volt versenyjogi szempontból az idei, amelyet a Versenytükör téli számában igyekszünk is megmutatni. Külön tanulmányt szentelünk a Bizottság által nyáron benyújtott irányelvjavaslatra a versenyjogi jogsértésen alapuló kártérítési perek vonatkozásában, amelyet a témában jártas ügyvéd kollégák mutatnak be. Nem tétlenkedtek a bíróságok sem. Ítélet született az első magyar versenyjogi előzetes döntéshozatali ügyben, pont került a Kúrián egy 2009-es útépítő kartellre, és olyan izgalmas kérdésekben foglalt állás az Európai Bíróság, mint a téves jogi tanácsadás következményei, a jogellenesen működő vállalkozás piacról való kizorításának versenyjogi vonatkozásai, és foglalkozott többek között a sport és versenyjog viszonyával is. Ezen ügyek bemutatását más tanulmányok és esetismertetések mellett megtalálják idei utolsó lapszámunkban.

Dr. Tóth András
főszerkesztő

elnökhelyettes, a Versenytanács elnöke,
tanszékvezető egyetemi docens (KRE-ÁJK)

A Bizottság versenyjogi jogsértéseken alapuló kártérítési perekre vonatkozó irányelvtervezete

1. Bevezető

A versenyjogi jogsértésekből eredő igények magánjogi, azaz polgári peres úton való érvényesítése, így különösen a kártérítési követelések érvényesítésének elősegítése az Európai Közösségek Bizottságának (a továbbiakban: „Bizottság”) egyik versenypolitikai prioritása. A magánjogi igények érvényesítésének előmozdításával kapcsolatos jogpolitikai kérdések összegzéseként a Bizottság már 2005 decemberében közzétette az EK antitröszt szabályainak megsértésén alapuló kártérítési keresetekről szóló Zöld Könyvét.¹ A Zöld Könyv az uniós jogalkotási folyamat első lépéseként egyrészt azt a célt szolgálta, hogy beazonosítsa azokat a problémákat, amelyek hátráltatják a hatékony magánjogi jogérvényesítést, másrészt pedig megfogalmazta a problémák kiküszöbölésére szolgáló jogalkotási lehetőségeket. A Zöld Könyvben felvetett problémák és az azokra adható lehetséges válaszok továbbgondolásaként a Bizottság 2008-ban adta ki az ún. Fehér Könyvet, amely már konkrét javaslatokat tartalmazott egy lehetséges jogalkotási javaslat kidolgozása tárgyában.² Ezzel párhuzamosan a Bizottság a

csoportos keresetek és a kollektív jogérvényesítés kérdését is folyamatosan napirenden tartotta.³

A magánjogi jogérvényesítés azonban nem csupán a Bizottság jogpolitikai prioritásaként létezik. A *Courage kontra Crehan*⁴ ügyben az Európai Közösségek Bírósága („Európai Bíróság”) kimondta, hogy versenyjogi szabályok megsértésére alapított kártérítési per indításának joga magából a közösségi jogból fakad. A Bíróság leszögezte, hogy a kártérítési perek indításához való jog elősegíti a közösségi versenyszabályok érvényre juttatását és elriaszt a kartellekben való részvételtől. A tagállami bíróságok előtt indítható kártérítési perek így hozzájárulhatnak a hatékony verseny fenntartásához.⁵ Az Európai Bíróság ezt követően több ügyben is megerősítette, hogy az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés („EUMSZ”) 101. és 102. cikkében megfogalmazott tilalmak közvetlen hatályából eredően bárki kártérítést követelhet az elszenvedett kárért, ha a kár és az uniós versenyjogi szabályok megsértése között ok-okozati viszony áll fenn. A Bíróság

* A szerzők a Kajtár Takács Hegymegi-Barakonyi Baker & McKenzie Ügyvédi Iroda ügyvédei.

1 A Bizottság Zöld Könyve az EK antitröszt szabályainak megsértésére épülő kártérítési perekéről („Zöld Könyv”) COM(2005) 672, 2005. 12. 19. Lásd továbbá a Zöld Könyv mellékletét képező Bizottsági Munkaanyagot [COM(2005) 672 végleges].

2 A Bizottság Fehér Könyve az EK antitröszt szabályainak megsértésére épülő kártérítési perekéről („Fehér Könyv”) COM(2008) 165, 2008. 4. 2.

3 Lásd az alábbi, 9–11. sz. lábjegyzeteket. Az ezzel kapcsolatos dokumentumok elérhetők a Bizottság honlapján: http://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/collective_redress_en.html.

4 C-453/99. sz. *Courage kontra Crehan* ügy, EBHT [2001] I-6297.

5 C-453/99. sz. *Courage kontra Crehan* ügy, EBHT [2001] I-6297. 27. bek.

rögzítette azt is, hogy a sértettek teljes kártérítésre jogosultak, azaz nem csak a ténylegesen felmerült kárért (*damnum emergens*), hanem az elmaradt haszonért (*lucrum cessans*) is kártérítést igényelhetnek, a kamatokkal együtt.⁶

Annak ellenére, hogy Bíróság esetjogára tekintettel az uniós jog alapján biztosított a kártérítési perek indításának lehetősége, a hatékony magánjogi jogérvényesítést számos tényező akadályozza napjainkig. A Bizottság a Fehér Könyvhöz kapcsolódó nyilvános konzultációja keretében az érdekeltek által adott válaszok ráadásul azt is megerősítették, hogy a magánjogi és a közjogi jogérvényesítés közötti kölcsönhatás optimalizálására is szükség van jogalkotói eszközökkel. A hatékony magánjogi jogérvényesítés biztosítása mellett ugyanis azt is garantálni kell, hogy a magánjogi jogérvényesítés, illetve annak kockázata ne vezethessen a közjogi jogérvényesítés hatékonyságának romlásához, így különösen ne ássa alá az engedékenységi programok és a vitarendezési eljárások hatékonyságát.⁷

A Bizottság a fentiek tükrében 2013. június 11-én tette közzé a kártérítési igényérvényesítés akadályainak megszüntetését és a versenyjog közjogi és magánjogi érvényesítése közötti kölcsönhatás optimalizálását célul tűző irányelv tervezetét („Irányelv”).⁸ A jelen tanulmányban a szerzők az Irányelv főbb rendelkezéseit veszik szemügyre, és megvizsgálják, hogy az Irányelv elfogadása esetén az Irányelv átültetése milyen jogalkotói intézkedéseket tesz szükségessé a magyar jogban. A cikk a terjedelmi korlátokra tekintettel nem vizsgálja a kollektív jogorvoslat témakörét, amelyről a Bizottság 2011-ben szintén nyilvános konzultációt tartott,⁹ és amellyel kapcsolatban a Bizottság az Irányelvvvel párhuzamosan elfogadta „A kollektív jogorvoslat horizontális európai kerete felé” című közleményt,¹⁰ illetve kiadta az uniós jog

által biztosított jogok megsértése tekintetében a jogsértés megszüntetésére és kártérítésre irányuló tagállami kollektív jogorvoslati mechanizmusok közös elveiről szóló bizottsági ajánlást.¹¹ Szintén nem térünk ki a Bizottság versenyjogi károk számszerűsítésének kérdéskörében folytatott munkájára, amelyről a Bizottság szintén az Irányelv tervezettel párhuzamosan egy közleményt tett közzé.¹²

2. Az Irányelv főbb szabályozási újításai

Az Irányelv főbb újításainak vizsgálata előtt fontos előrebocsátani, hogy az Irányelv hatálya kiterjed egyrészt az uniós versenyjogi szabályok megsértéséből, másrészt pedig a nemzeti versenyjogi rendelkezések, azaz hazánkban a Tpv.¹³ versenyjogi tilalmi megsértéséből eredő károk megtérítése iránt indított perekre is, feltéve hogy a nemzeti versenyjogot az adott ügyben a tagállami versenyhatóság vagy bíróság az uniós versenyjogi szabályokkal párhuzamosan alkalmazza. Bár a tisztán tagállami versenyjog megsértésén alapuló perekre az Irányelv hatálya nem terjed ki,¹⁴ az Irányelv által bevezetett szabályokat azonban vélhetően a legtöbb tagállamban a jogalkotó ugyanúgy alkalmazni fogja rendelni a tisztán tagállami jogalapon induló perekre is. Ez egyrészt abból adódik, hogy az egyenértékűség elvéből következően, amelyet az Irányelv 3. cikke is rögzít, az uniós jog megsértésén alapuló kártérítési keresetekre vonatkozó nemzeti szabályok és eljárások nem lehetnek kedvezőtlenebbek a károsultra nézve, mint a belső jog szerinti hasonló keresetekre vonatkozó szabályok és eljárások, másrészt pedig a belső jog szempontjából sem szerencsés, ha eltérő szabályok és eljárások vonatkoznak a kártérítési perekre attól függően, hogy azok

6 Lásd különösen a C-295/04-C298/04. sz. Manfredi ügyet, EBHT [2006] I-6619; valamint a C-360/09. sz. Pleiderer AG kontra Bundeskartellamt ügyet EBHT [2011] I-5161.

7 Lásd ezzel kapcsolatban az Európai Parlament 2012. február 2-i határozatát (2011/2089(INI)), valamint a téma összefoglalásáról dr. HEGYMEGI-BARAKONYI Zoltán–dr. HORÁNYI Márton: Közjogi kontra magánjogi jogérvényesítés? in: Versenyjogi jogsértések esetén érvényesíthető magánjogi igények, szerk. dr. BOYTHA Györgyné, HVG-ORAC, Budapest, 2008. 173–216. o.

8 Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács Irányelve a tagállamok és az Európai Unió versenyjogi rendelkezéseinek megsértésén alapuló, nemzeti jog szerinti kártérítési keresetekre irányadó egyes szabályokról (COM(2013) 404 végleges).

9 Nyilvános konzultáció „Úton a kollektív jogorvoslat koherens európai megközelítése felé” (SEC(2011)173 végleges).

10 Közlemény: A kollektív jogorvoslat horizontális európai kerete felé (COM(2013) 401 végleges).

11 A Bizottság ajánlása (2013. június 11.) az uniós jog által biztosított jogok megsértése tekintetében a jogsértés megszüntetésére és kártérítésre irányuló tagállami kollektív jogorvoslati mechanizmusok közös elveiről (HL 2013 L201/60).

12 A Bizottság közleménye az Európai Unió működéséről szóló szerződés 101. és 102. cikkének megsértése alapján indított kártérítési keresetekben a károk számszerűsítéséről (HL 2013 C167/19).

13 A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény („Tpv.”).

14 Irányelv I. cikk.

uniós jogalapon vagy tisztán a nemzeti jog alapján indulnak. Az Irányelvben szereplő szabályozási koncepció ezért a gyakorlatban várhatóan minden versenyjogi jogsértésen alapuló kártérítési perre irányadó lesz, függetlenül attól, hogy az uniós versenyjog vagy tisztán a tagállami versenyjog megsértéséről van-e szó.

2.1. A bizonyítékokhoz való hozzáférés („iratismertetés”)

2.1.1. A bizonyítékokhoz való hozzáférés problematikája és az Irányelv szabályozási koncepciója az iratismertetési szabályokra

A versenyjogi jogsértéseken alapuló perekben gyakran jelentős nehézséget jelent a felperesek számára azoknak a bizonyítékoknak az összegyűjtése, amelyek szükségesek a kár sikeres bizonyításához, illetve a kár összecszerűségének meghatározásához (így pl. magának a jogsértésnek a bizonyítása, illetve annak bizonyítása, hogy a kartell pontosan mennyivel emelte meg az árakat, milyen termékeket és vevőket érintett, időben mikor és meddig jelentkezett a hatása). Ezek a bizonyítékok ugyanis gyakran az alperes vagy harmadik felek (pl. közvetlen vevők, vagy akár a versenyhatóság) birtokában vannak, és a felperes ráadásul gyakran nem is tud létezésükről.

A Bizottság már a Zöld Könyvtől kezdődően jogpolitikai prioritásként kezelte a bizonyítékokhoz való hozzáférés kérdését. Az iratismertetési (ún. *disclosure*) szabályok kialakítása azonban alapos körültekintést igényel.¹⁵ Túl széles körű iratismertetési szabályok bevezetése ugyanis egyrészt nem lenne összhangban a legtöbb kontinentális jogrendszerrel, másrészt pedig közgazdasági szempontból sem támogatható, hiszen egyrészt visszaélésekre adhatna okot és rendkívül költséges is lenne minden érintett fél számára, illetve az alábbiakban kifejtettek tekintetével akár a közjogi jogérvényesítés hatékonyságát is alááshatja.

A fenti megfontolásokra tekintettel bár az Irányelvben hangsúlyos szerepet kap az iratokhoz való hozzáférés, illetve a bizonyítékok kiadásának kérdése, a Bizottság egy olyan szabályozási koncepcióval állt elő, amely korlátok közé igyekszik szorítani az iratismertetési jog terjedelmét.

Az Irányelv alapvetően a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről szóló 2004/48/EK irányelvben elfogadott szabályokra épít, és célja annak biztosítása, hogy az egész unió területén biztosított legyen a bizonyítékokhoz való hatékony hozzáférés egy olyan minimális szintje, amelyre a felpereseknek vagy az alpereseknek szükségük van a kártérítési kereset, vagy éppenséggel a védekezés alátámasztásához. Az Irányelv ugyanakkor egy tipikus minimumharmonizációs eszköz, azaz a tagállamokat nem akadályozza abban, hogy olyan tagállami szabályozást vezetessenek be vagy alkalmazzanak, amely a bizonyítékok szélesebb körű ismertetését írják elő.¹⁶

Annak érdekében, hogy a bizonyítékokhoz való hatékony hozzáférés minimumszintje minden tagállamban biztosított legyen, az Irányelv 5. cikk (1) bekezdése előírja, hogy a tagállamok kötelesek biztosítani, hogy amennyiben a felperes olyan, ésszerűen rendelkezésre álló tényeket és bizonyítékokat ismeretett, amelyek alapján valószínűsíthető, hogy a felperes vagy az általa képviselt felek kárt szenvedtek az alperes versenyjogi jogsértése következtében, úgy a nemzeti bíróságok az Irányelv II. fejezetében meghatározott feltételeknek megfelelően kötelezhessék az alperest vagy valamely harmadik felet (ideértve a tagállami versenyhatóságokat is) a bizonyítékok ismertetésére. Ha az iratismertetési kérelem címzettje nem a versenyhatóság, akkor a bizonyítékok ismertetésének elrendelhetősége független attól, hogy a bizonyítékok szerepelnek-e a versenyhatóság aktájában, azonban az alábbiakban kifejtettek szerint a versenyhatóság aktájában szereplő iratok bizonyos esetekben mentesek az ismertetési kötelezettség alól.

Kiemelendő, hogy az Irányelv indokolása kifejezetten utal arra a körülményre, hogy a bizonyítékokhoz való hozzáférés megkönnyítésére nem kizárólag a felpereseknek, hanem az alpereseknek is szükségük lehet abban az esetben, ha a bizonyítási teher rá-

¹⁵ A szerzők a továbbiakban az Irányelv hivatalos magyar fordítása által használt terminológiát követve az „iratismertetés” fogalmát használják az Irányelv bizonyítékokhoz való hozzáférésre, illetve azok kiadására vonatkozó szabályainak áttekintése során. Megjegyezzük ugyanakkor, hogy az Irányelv magyar fordítása által használt terminológia nem szerencsés, mivel az „iratismertetés” szó a magyar jogi terminológia szerint más jelentéssel bír.

¹⁶ Irányelv 5. cikk (8) bek.

jük járul a védekezés során (így pl. az ún. *passing-on defence* felhívása esetén). A felpereseknek biztosítandó iratismertetési lehetőségen túl ezért az Irányelv szerint a tagállamok azt is kötelesek biztosítani, hogy a bíróságok az alperes kérelmére a felperest vagy valamely harmadik felet is kötelezhessék a bizonyítékok ismertetésére.

Az Irányelv központi szerepet biztosít a bizonyítékok ismertetésének elrendelése kapcsán a tagállami bíróságoknak, amelyek alapvető garanciális szerepet töltenek be az iratismertetéssel kapcsolatos esetleges visszaélések elkerülése érdekében, illetve biztosítják az ismertetés azon alábbiakban vázolt korlátainak érvényesülését, amelyeket a Bizottság a közjogi jogérvényesítés hatékonyságának biztosítása érdekében fogalmazott meg.

2.1.2. Az Irányelv iratismertetés arányosságára vonatkozó szabályai

Az iratismertetési szabályok kialakítása során a Bizottság nem csak annak szentelt különös figyelmet, hogy biztosítsa a bizonyítékokhoz való hatékony hozzáférést, hanem annak is, hogy elkerülje az aránytalan és akár visszaélésszerű iratismertetés elrendelésének lehetőségét. Ilyen korlátok hiányában ugyanis komoly veszélyt jelentene az, hogy az iratismertetési kötelezettség olyan magas és aránytalan költségeket róna az alperesekre, amelyek elkerülése érdekében az alperesek inkább akár megalapozatlan egyezségi megállapodások megkötésére is hajlandók lennének.

A fentiekre tekintettel az Irányelv 5. cikk (2) bekezdése szerint a bíróságok a bizonyítékok ismertetését akkor kötelesek elrendelni, ha az ismertetést kérő fél

a) bizonyította, hogy a másik fél vagy harmadik fél ellenőrzése alatt álló bizonyítékok relevánsak kárigényének vagy ellenkérelmének alátámasztása szempontjából; valamint

b) az ésszerűen rendelkezésre álló tények alapján a lehető legpontosabban és legszűkebben megjelölte ezeket a bizonyítékokat vagy bizonyítékkategóriákat.

Bár az Irányelv szerint a fenti eljárási feltételek teljesülése esetén a bíróságok kötelesek elrendelni a

bizonyítékok ismertetését, a bizonyítékok ismertetésére vonatkozó kérelmek elbírálása során a bíróságok mérlegelési jogkörükben biztosítják, hogy a biztosítékok ismertetésének a mértéke ne jelentsen aránytalan terhet az érintettek számára. A bíróságok, így a bizonyítékok ismertetésének elrendelése során mérlegelik különösen az állítólagos jogsértés megtörténtének valószínűségét; az ismertetés terjedelmét és költségeit, különösen ha az ismertetés a jogsértésben nem részes harmadik felekkel szemben irányul; valamint azt, hogy az ismertetendő bizonyíték tartalmaz-e bizalmas információkat (különösen harmadik felek üzleti titkát). Ezen túl a bíróságok az ismertetés arányossága tekintetében mérlegelik, hogy olyan ügyek esetében, ahol már megindult a versenyfelügyeleti eljárás, a benyújtott ismertetési kérelmek mennyire generikusak, azaz hogy nem túl általánosan megfogalmazott, a versenyhatósághoz benyújtott vagy a versenyhatóság aktájában szereplő dokumentumokra vonatkozó kérelemről van-e szó.

Az Irányelv fenti rendelkezésein túl az iratismertetés terjedelmének szintén az arányosság körébe tartozó további fontos korlátját jelenti az a garanciális elem, hogy a tagállami bíróságok kötelesek biztosítani a bizalmas információk (üzleti titok) lehető legszélesebb körű védelmét (amellett, hogy ez nem vezethet az üzleti titkot tartalmazó iratok ismertetés alóli teljes mentesüléséhez), illetve hogy a bíróságok kötelesek garantálni az ügyvéd-ügyfél kommunikáció védelmét is, amely esetében viszont – az üzleti titokkal szemben – az Irányelv abszolút védelmet garantál, hiszen a felek az ügyvéd-ügyfél kommunikáció védelme (az ún. *legal privilege*) alá eső iratok ismertetésére nem kötelezhetők.¹⁷

2.1.3. A közjogi jogérvényesítés hatékonyságának biztosítását célzó korlátok az Irányelvben

Míg az iratismertetés arányosságának biztosítása elsődlegesen a magánfelek érdekeinek védelme érdekében szükséges, a Bizottság Irányelv tervezete tekintettel van az iratismertetés elrendelésének (és terjedelmének) közjogi jogérvényesítésre gyakorolt hatásaira is. Annak érdekében, hogy az iratismertetéshez való jog gyakorlása ne kezdhesse ki a közjogi jogérvényesítés hatékonyságát, az Irányelv szigorú

¹⁷ Irányelv 5. cikk (4)–(5) bek.

korlátokat fogalmaz meg a versenyhatóság aktájában szereplő bizonyos bizonyítékokhoz való hozzáférés vonatkozásában.

A Bizottság egyrészt abszolút védelemben részesíti az engedékenységi kérelmeket és az egyezségi (vitarendezési) beadványokat, amelyek kiadását a nemzeti bíróságok soha nem rendelhetik el. Másrészt az Irányelv az eljárás lezárásáig ideiglenes védelemben részesíti azokat az iratokat, amelyeket az eljárás alá vontak a versenyfelügyeleti eljárás során, kifejezetten annak céljából készítettek (pl. adatkérésekre adott válaszok), illetve amelyeket maga a hatóság készített eljárása során (pl. előzetes álláspont, kifogásközlés).¹⁸ Az ilyen iratokat érintő védelem nem csak azt jelenti, hogy a bíróság nem rendelheti el azok kiadását, hanem azt is, hogy a védelem alá tartozó iratok akkor sem használhatók fel bizonyítékként, ha azokat valamelyik fél a védelemhez való jogának gyakorlása során a versenyfelügyeleti eljárásban szerezte meg.¹⁹

Az engedékenységi kérelemre vonatkozó abszolút védelem bevezetése azt a jogbizonytalanságot igyekszik megszüntetni, amelyet az Európai Bíróság *Pfleiderer*-ügyben hozott határozata okozott azáltal, hogy kimondta, hogy az EU-jog nem tiltja általános módon az engedékenységi kérelmekhez való hozzáférést, és bár a tagállami bíróságok kötelesek mérlegelni az uniós jog által védett érdekeket (így különösen a károsultak kártérítéshez való jogát és a közjogi jogérvényesítés és az engedékenységi politika hatékonyságát), az érdekek mérlegelését követően a bíróság akár az engedékenységi kérelem keretében benyújtott összes irat kiadását is engedélyezheti.²⁰ A *Pfleiderer*-ügy kapcsán jelentkező, az engedékenységi kérelmek védettségét érintő bizonytalanság megszüntetése különösen fontos a versenyhatóságok számára, hiszen az engedékenységi kérelmek felperesek részére történő kiadásával járó kockázatok alapvetően alááshatják a kartellek elleni küzdelem motorját jelentő engedékenységi programok sikerét azáltal, hogy elrettentetik az engedékenységi kérelmezőket attól, hogy teljes körű kérelmet adjanak be, vagy hogy egyáltalán engedékenységi kérelemmel éljenek.²¹

Ugyanakkor mivel az Irányelv által biztosított védelem – a *Pfleiderer*-ügyben hozott főtanácsnoki indítványban foglaltakhoz hasonlóan – csak az engedékenységi kérelem keretében benyújtott társasági nyilatkozatokra (illetve egyezségek esetén az ún. vitarendezési beadványokra) terjed ki, azaz nem biztosítja az engedékenységi kérelem keretében benyújtott összes irat, így különösen a benyújtott bizonyítékok (e-mailek, tanúvallomások stb.) védelmét, felmerül a kérdés, hogy az Irányelv által biztosított védelem szintje elegendő-e az engedékenységi programok sikerének megőrzéséhez.²² Kérdéses ugyanis, hogy a becsatolandó bizonyítékok védettségének hiányában az engedékenységi kérelmező valóban hajlandó lesz-e minden bizonyítékot becsatolni a versenyhatóság számára, vagy az engedékenységi kérelemhez inkább csak gondosan szelektált iratokat nyújtana be a kártérítési perekből fakadó kockázatok csökkentése érdekében. Bár az engedékenységi politika keretében az engedékenységi kérelmező (az engedékenységi kérelmek összes típusa esetén) a hatósággal történő teljes körű együttműködésre és a jogsértés teljes mértékben történő feltárására köteles, amelynek elmulasztása esetén a hatóság az engedékenységi kérelmet elutasítja, mégis mivel a polgári perekben megítélhető kártérítés összege akár a versenyfelügyeleti eljárásban reálisan kiszabható bírság sokszorosára is rúghat, ezért álláspontunk szerint reális veszélye van annak, hogy az engedékenységi kérelmező akár a bírság alóli mentesülés elvesztésének kockázata mellett sem teljes körűen szolgáltat bizonyítékot a hatóság részére. Az engedékenységi kérelem keretében benyújtott bizonyítékok (korábban már meglévő információk, ún. „*contemporary documents*”) védelmének hiánya ezért az Irányelv komoly hiányossága, amely az Irányelv minimumharmonizációs jellegére tekintettel azonban orvosolható azáltal, ha a tagállami jogalkotó tágabban határozza meg a védett iratok körét.

Ami az eljárás alá vontak által a versenyfelügyeleti eljárás során, kifejezetten annak céljából készített iratok (pl. adatkérésekre adott válaszok), illetve a hatóság által az eljárása során készített iratok (pl. előzetes álláspont, kifogásközlés) ismertetési kö-

18 Irányelv 6. cikk.

19 Lásd Irányelv 7. cikk, amely azt is előírja, hogy az iratbetekintés során megszerzett és egyébként védelemben nem részesülő iratokat a kártérítési perben csak az adott személy, illetve annak jogutódja használhatja fel. 7. cikk (3) bek.

20 Lásd C-360/09. sz. *Pfleiderer AG kontra Bundeskartellamt* ügy EBHT [2011] I-5161.

21 Ugyanez irányadó az egyezségi/vitarendezési eljárásokra, amelyek segítségével a versenyhatóságok jelentős erőforrásokat takaríthatnak meg az ügyek eljárás alá vontak együttműködésével történő lezárásával.

22 Lásd Mazák főtanácsnok 2010. december 16-i indítványát (46–47. bek.).

telezettség alóli átmeneti mentesítését illeti, a kivétel azt a célt szolgálja, hogy a magánjogi jogérvényesítés kockázata ne befolyásolhassa az eljárás alá vontakat abban, hogy a hatóság adatkéréseire milyen válaszokat adnak, illetve az eljárási iratok ismertetése ne kompromittálhassa a versenyhatóság stratégiáját. Az eljárás lezárultát követően azonban ezek az iratok hozzáférhetővé válnak, mivel kiadásuk már nem befolyásolhatja a versenyfelügyeleti eljárás menetét.

Bár a fenti kivételek kétségkívül elősegíthetik a közjogi jogérvényesítés hatékonyságát, az iratok abszolút vagy akár ideiglenes mentesítése az iratismegetetési szabályok alól egyértelműen hátrányosan érintik a felperesek érdekeit. Felmerülhet ezért a kérdés, hogy az Irányelv mennyiben van összhangban a Bíróság *Donau Chemie*²³-ügyben hozott ítéletével, amely csak pár nappal az Irányelv közzétételét megelőzően született, és amelyben a Bíróság jogellenesnek minősített egy olyan tagállami szabályt, amely a bíróság mérlegelését kizárva megakadályozta harmadik felek hozzáférést a versenyjogi határozat felülvizsgálatával kapcsolatos per irataihoz.

Annak ellenére, hogy az Irányelvben megfogalmazott kivételek esetében sincs a tagállami bíróságoknak mérlegelési joguk az iratok ismertetése tekintetében, álláspontunk szerint az Irányelv mégis összhangban van a Bíróság esetjogával. A *Donau Chemie*-ügyben vizsgált tagállami szabály ugyanis általános módon vonatkozott minden olyan iratra, amely a hatóság aktájában szerepelt. Ezzel szemben az Irányelvben csak a bizonyítékok egy szűk köre mentes az ismertetés alól, ráadásul alapvetően indokolható és az EU-jog célkitűzéseivel is összhangban álló okokra (az engedékenységi politika és az egyezségi eljárások hatékonyságának előmozdítására) tekintettel. A Bíróság a *Donau Chemie*-ügyben kifejezetten hivatkozott továbbá arra, hogy az ítélet meghozatalakor nem volt vonatkozó uniós szabályozás. Ezért a Bíróság ítélete álláspontunk szerint nemhogy akadálya az Irányelvben szereplő kivételek jogszabályi szinten történő rögzítésének, hanem éppen ellenkezőleg, inkább a Bíróság felhívásának tekinthető a kérdés jogalkotó által történő rendezésére.

2.1.4. Az Irányelv iratismegetetési szabályokhoz kapcsolódó szankciórendszere

Az Irányelv a fentiekben összefoglalt iratismegetetési szabályok hatékony érvényesülése érdekében előírja, hogy a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a bíróságok hatékony, arányos és visszatartó erejű szankciókat szabhassanak ki a felekre, harmadik felekre és jogi képviselőikre, ha elmulasztják vagy megtagadják a bizonyítékok kiadását elrendelő végzés teljesítését, üzleti titkot sértenek vagy egyébként a bizonyítékokhoz való hozzáférés jogával, vagy az az alapján megszerzett bizonyítékokkal és információkkal visszaélnak. A bíróság szankciót alkalmazhat akkor is, ha a versenyhatósági eljárásban eljárás alá vontak az eljárás tárgyával kapcsolatos bizonyítékokat semmisítenek meg.²⁴

Fontos, hogy a szankciók kapcsán nem csak (sőt nem is elsődlegesen) pénzbírságra vagy a költségek viselésére kell gondolni, hanem olyan szankció alkalmazására is sor kerülhet, amely eredményeképpen a szóban forgó kérdést bizonyítottan kell tekinteni, illetve amely az igény, vagy az ellenkérelem részleges vagy teljes elutasításához vezethet.²⁵

2.1.5. Az Irányelv iratismegetetési szabályainak átültetése a magyar jogba

Az Irányelv fenti szabályainak átültetési kötelezettsége az Irányelv elfogadása esetén komoly változásokat fog eredményezni a magyar polgári perjog területén. A Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény („Pp.”) ugyanis nem ismer széles körű iratismegetetési szabályokat, hanem éppen ellenkezőleg, az általános szabály szerint az állításait bizonyító okiratokat annak a félnek kell bemutatnia, akin a bizonyítási teher nyugszik.²⁶ Bár a bíróság a bizonyító fél kérelmére bizonyos esetekben intézkedhet a bizonyításhoz szükséges bizonyítékok beszerzéséről (így például a bíróság kötelezheti az ellenérdeklő felet a birtokában levő olyan okirat bemutatására-

23 Lásd a Bíróság C-536/11. sz. *Bundeswettbewerbshörde kontra Donau Chemie AG et al.* ügyben hozott 2013. június 6-i, EBHT-ben még nem publikált ítéletét.

24 Irányelv 8. cikk (1) bek.

25 Irányelv 8. cikk (2) bek.

26 Pp. 190. § (1) bekezdés.

ra, amelyet a polgári jog szabályai szerint egyébként is köteles kiadni vagy bemutatni),²⁷ a gyakorlatban a bizonyításhoz szükséges iratok ilyen módon történő megszerzése rendkívül nehézkes, mivel az okirat bemutatását kérelmező félnek pontosan meg kell jelölnie a bemutatni kért iratot, valamint azt a tényt, amelyet az okirattal bizonyítani kíván.

A fentiekre tekintettel az Irányelv szabályainak átültetése a jelenlegi helyzethez képest minden bizonnyal jelentősen meg fogja könnyíteni a bizonyítékokhoz való hozzáférést a felek számára. Megjegyezzük ugyanakkor, hogy az Irányelv átültetése során a magyar perjogban is egyértelműen érvényre kell juttatni az Irányelv iratismertetésre vonatkozó korlátait és az Irányelvben rögzített garanciális elemeket, amelyek jelenleg sajnos nem vagy csak bizonytalan módon érvényesülnek. Itt az alábbiakban kifejtettekre tekintettel elsődlegesen az engedékenységi kérelmek és az ügyvéd-ügyfél kommunikáció védelmére gondolunk.

Ami az engedékenységi kérelmek védelmét illeti, kijelenthető, hogy azok státusa rendkívül bizonytalan a polgári bíróságok előtt, a hatályos szabályozás nem biztosít abszolút védelmet az iratok még legszűkebb köre, az ún. társasági nyilatkozatok (*corporate statement*-ek) számára sem. A hatályos Pp.-szabályok szerint ugyanis amennyiben a bizonyításhoz szükséges dokumentumok, okiratok nem a jogsértést elkövető alperesnél vagy harmadik személyeknél található, hanem valamely bíróságnál, hatóságnál, közjegyzőnél vagy szervezetnél vannak, a bíróság a fél kérelmére intézkedik az irat beszerzése iránt, ha annak kiadását a fél közvetlenül nem kérheti.²⁸ A Pp. ezen szabálya értelemszerűen vonatkozik a Versenyhivatal birtokában lévő okiratokra is, így az ily módon kért okirat megküldését a Pp. 2009. január 1-jén hatályba lépett módosítását követően a Gazdasági Versenyhivatal csak akkor tagadhatja meg, ha az irat minősített adatot tartalmaz.²⁹ Mivel a Pp. nem tartalmaz kivételt a Versenyhivatal aktájában szereplő iratokra, és mivel az iratok megküldése,

illetve beszerzése nem tartozik mérlegelési jogkörbe, ezért a felperes iratok kiadására irányuló kérelme esetén az iratok csak akkor nem jutnak el a bíróságon keresztül automatikusan a felperes részére, ha a bíróság azokat üzleti titoknak minősíti. Mivel azonban a bíróság a Ptk. 81. § (2) bekezdése alapján dönt arról, hogy az adott irat üzleti titkot tartalmaz-e,³⁰ az engedékenységi kérelem és az azt alátámasztó dokumentumok nem feltétlenül részesülnek védelemben, hiszen azokat az iratokat, amelyeknek üzleti titokként történő minősítése indokolt volt a Versenyhivatal eljárásában (mert például a közelmúltra vonatkozó értékesítési adatokat tartalmaztak), az évekkel később folyó kártérítési perben a bíróság már nem feltétlenül fogja üzleti titoknak minősíteni.

Mindemellett jelenleg a Versenytörvény is csak az engedékenységi kérelem elbírálásáról hozott végzés meghozataláig garantálja, hogy a mellőzés iránti kérelem és a csatolt dokumentumok csak az engedékenységi kérelem elbírálásához, illetve a helyszíni vizsgálathoz szükséges bírói engedély kérelmezéséhez használhatók fel, és hogy azokba csak az ügy vizsgálója, az eljáró versenytanács és a bíróság tekinthet be.³¹ Bár a törvény rendelkezik arról, hogy a kérelem elutasítása, illetve visszavonása esetén a benyújtott kérelmet és dokumentumokat az esetlegesen készített másolatokkal együtt a vállalkozás kérelmére az elutasító végzés közlésével egyidejűleg vissza kell szolgáltatni a kérelmező vállalkozásnak, a befogadott engedékenységi kérelmek versenyfelügyeleti eljárás alatti – és azt követő – védelmét a jogalkotó nem rendezi. Az engedékenységi kérelem befogadásáról hozott végzést követően a kérelem előterjesztője így nem tarthat igényt semmilyen védelemre az iratok polgári bíróságok részére történő kiadása ellen. Mindezt az engedékenységi kérelem a Tpv. és a hatályos magyar perjog alapján nem részesül abszolút védelemben, azt a felperes csak akkor nem tudja megszerezni, ha a bíróság az engedékenységi kérelmet tartalma szerint a kiadására irányuló kérelem időpontjában üzleti titkot tartalmazó iratnak minősíti.

27 Ilyen kötelezettség az ellenfelet különösen akkor terheli, ha az okiratot a bizonyító fél érdekében állították ki vagy az reá vonatkozó jogviszonyt tanúsít, vagy ilyen jogviszonnyal kapcsolatos tárgyalásra vonatkozik (Pp. 190. § (2) bekezdés). Ha az okirat olyan személy birtokában van, aki a perben nem vesz részt, a bizonyítást indítványozó fél kérheti a bíróságtól az utóbbi személy tanúként történő kihallgatását, aki kötelezhető a birtokában lévő okiratok bemutatására [Pp. 168. § (1) bekezdés és 174. § (1)–(2) bekezdések].

28 Pp. 192. § (2) bekezdés.

29 Pp. 192. § (2) bekezdés (hatályos 2009. január 1-jétől); a korábbi szabályozás alapján a Versenyhivatal a titokgazda felmentése hiányában a kért iratok átadását az üzleti titok védelmére hivatkozással is megtagadhatta.

30 A Ptk. fenti szakasza alapján minden olyan gazdasági tevékenységhez kapcsolódó tény, információ, megoldás vagy adat üzleti titoknak minősül, amelynek nyilvánosságra hozatala, illetéktelenek által történő megszerzése vagy felhasználása a jogosult jogszerű pénzügyi, gazdasági vagy piaci érdekeit sértené vagy veszélyeztetné, és amelynek titokban tartása érdekében a jogosult a szükséges intézkedéseket megtette.

31 Tpv. 78/B § (8) bek.

A cikk írásakor az Országgyűlés előtt lévő T/12790. számú törvényjavaslat („Törvényjavaslat”) oly módon módosítaná a Tpv-t, hogy az garantálja az engedékenységi kérelmek (és a Törvényjavaslat által bevezetett egyezségi eljárásban tett egyezségi nyilatkozatok) védettségét azáltal, hogy azokat korlátozottan megismerhető adatnak minősíti.³² A Törvényjavaslat az engedékenységi kérelemmel együtt beadott bizonyítékokat azonban nem részesíti abszolút védelemben. Bár ezt az Irányelv sem követeli meg, álláspontunk szerint az Irányelv minimumharmonizációs jellegére is tekintettel célszerű lenne megfontolni annak törvényi szinten történő kifejezett garantálását, hogy a Versenyhivatal az engedékenységi politika keretében részére átadott semmilyen dokumentumot (és nem csak magát a kérelmet, illetve a társasági nyilatkozatot) sem ad ki sem az eljárás alatt, sem azt követően más hatóság vagy harmadik felek részére. Ennek Tpv-t.-ben történő lefektetésével ugyanis elkerülhető lenne, hogy a GVH-t akár magyar, akár külföldi bíróságok az engedékenységi kérelem keretében beadott iratok kiadására kötelezzék, illetve hogy a GVH-nak az ilyen irányú felhívásokat teljesítenie kelljen.³³ Bár azt még így sem lehet elérni, hogy a bíróságok (különösen olyan országok bíróságai, ahol széles körű *discovery/disclosure* szabályok érvényesülnek) magát az engedékenységi kérelmezőt kötelezzék a birtokában lévő iratok kiadására, mégis a fenti korlátok rögzítésével legalább az elkerülhető, hogy a felperesek a versenyhatóságtól könnyedén hozzáférjenek az engedékenységi kérelmező által benyújtott iratokhoz, és ezáltal az engedékenységi kérelmező a többi eljárás alá vonthoz képest lényegesen hátrányosabb helyzetbe kerüljön a kártérítési perben.

Ami az Irányelv ügyvéd-ügyfél kommunikáció védelmére vonatkozó rendelkezéseit illeti, azok átültetése álláspontunk szerint jelentős újdonság lesz a magyar polgári per jog területén. Jelenleg az ügyvéd-ügyfél kommunikáció védelméről ugyanis csak a Tpv-t. rendelkezik, a versenyfelügyeleti eljárás kontextusában, hiszen iratismertetési (*disclosure*) sza-

bályok hiányában a polgári per jogban az ügyvéd-ügyfél kommunikáció védelmének szükségessége mindeddig nem is merült fel.³⁴ Ugyanakkor az iratismertetési szabályok bevezetése esetén az ügyvéd-ügyfél kommunikáció védelmének polgári per jogban történő általános szabályozása elengedhetetlen. Az ügyvédek az igazságszolgáltatás résztvevőiként ugyanis csak az ügyvéd-ügyfél kommunikáció abszolút védelmének garantálása esetén tudják elősegíteni a társaságok jogkövető magatartását (hiszen csak az ügyvéd-ügyfél kommunikáció abszolút védelme által biztosított a külső jogi szakértőhöz fordulás szabadsága), illetve tudják elősegíteni a védelemhez való jog szabad gyakorlását.³⁵ Kiemeljük, hogy az ügyvéd-ügyfél kommunikáció általános és abszolút védelmének polgári per jogban történő kodifikálása a versenyjogon túli, más olyan jogterületeken is előremozdíthatja a jogintézmény hatékony működését, ahol annak védelme még nem általánosan elismert.

2.2. A versenyhatósági határozatok kötelező ereje

2.2.1. Az Irányelv rendelkezései

Az 1/2003/EK rendelet 16. cikkének (1) bekezdése és a Bíróság esetjoga alapján a Bizottság határozatai a jogsértés megállapítása (vagy annak hiánya) tekintetében már jelenleg is kötelezők a nemzeti bíróságokra.³⁶ A bizottsági határozatok tagállami bíróságok vizonylatában érvényesülő kötőerejét tehát a tagállami jogtól függetlenül maga az EU-jog biztosítja. Emellett azonban a legtöbb tagállam jogrendszere biztosítja az adott tagállam versenyhatósága által hozott határozatok kötőerejét is az adott tagállam polgári bíróságaira.³⁷ A más tagállam versenyhatósága által hozott határozatok azonban jellemzően nem kötik a bíróságokat, azokra általában csak bizonyítékként lehet hivatkozni. Ez alól Németország jelent kivételt, ahol nem csak a hazai versenyhatóság és (EU-jog alapján) a Bizottság ha-

32 Lásd a T/12790. sz. törvényjavaslat 59. és 68. §-át. és a Tpv-t. Törvényjavaslat által módosított 73/A. § (7) bekezdését és 78/D. § (2) bekezdését.

33 A korlátok Tpv-t.-ben történő rögzítésével ráadásul az ún. *forum shopping* is elkerülhető, hiszen a korlátok attól függetlenül elkerülhetők, hogy a kártérítési per milyen fórum előtt zajlik.

34 Az ügyvéd-ügyfél kommunikáció védelme nem azonos az ügyvédi törvény által szabályozott ügyvédi titok védelmével, hiszen elsődleges célja nem az, hogy az ügyvéd megtagadhassa az iratok kiadását, hanem az, hogy az ügyfél ne legyen kötelezhető a külső jogi tanácsadótól érkező jogi tanács kiadására.

35 Lásd 155/79. sz. *A. M. & S. Europe Ltd. kontra Bizottság* ügyet [1982] ECR 1575; és a T-125/03R és T-253/03R sz. *Akzo Nobel Chemicals és Akros Chemicals kontra Bizottság* ügyeket.

36 C-199/11. sz. *Európai Közösség v Otis és társai* ügyben hozott ítélet (EBHT 2012, I-0000. o.).

37 A kérdésről bővebben lásd HEGYMEGI-BARAKONYI Zoltán–HORÁNYI Márton: *A Gazdasági Versenyhivatal határozatainak kötőereje polgári perekben*, in: Versenytükök 2012/2. (VIII. évfolyam, 2. szám), 18–21. o.

tározata köti a polgári bíróságokat, hanem a más EU-tagállamok versenyhatósága által hozott határozat is.³⁸

A fentiekre tekintettel az Irányelvben jelentős újítás az, hogy az Irányelv 9. cikke előírja a tagállamok számára, hogy ne csak a saját nemzeti versenyhatóságuk által hozott határozatok esetében biztosítsák a határozatok kötőerejét, hanem ez bármely más EU-tagállam versenyhatóságának határozata esetén is biztosított legyen.

A Bizottság indokolásában arra hivatkozik, hogy ha már született (bármely tagállamban) jogsértést megállapító jogerős határozat, akkor ugyanazon kérdések későbbi kártérítési perekben való újratárgyalásának az alperes számára történő megengedése nem hatékony, szükségtelen költségekkel jár valamennyi érintett fél és a bíróságok számára is, és emellett jogbizonytalanságot is okoz. A Bizottság indoklása hivatkozik arra is, hogy a nemzeti versenyhatóságok jogsértést megállapító jogerős határozatainak bizonyító erejével kapcsolatos javaslat nem jár az érintett vállalkozások jogi védelmének csökkenésével, mivel a nemzeti versenyhatóságok jogsértést megállapító határozatai bírósági felülvizsgálat tárgyát képezhetik. E körben a Bizottság utal az EU Alapjogi Chartája 48. cikkének (2) bekezdésére, amelyre tekintettel az egész EU-ban hasonló szinten biztosított a vállalkozások védelemhez való joga, illetve arra is, hogy az alperesek számára fennmarad az EUMSZ 267. cikke szerinti előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezésének lehetősége a tagállami bíróság előtt, és ezáltal megfelelően biztosított a hatékony jogorvoslathoz való jog.

A szerzők álláspontja szerint az Irányelv szabályozási koncepciója jogdogmatikai problémákat (különösen a jogorvoslati jog vonatkozásában) valóban nem vet fel. Egyrésztől ugyanis az Irányelv a tagállami határozatok kötőerejét csak az olyan perekben követeli meg, amelyek az EU vagy a nemzeti versenyjogon alapuló kártérítési keresetek alapján indultak, azaz a kötőerő nem vonatkozik az esetleges büntetőügyekre vagy egyéb perekre, pl. a határozatban marasztalt társaságnak a vezető tisztségviselők

vagy jogsértésben érintett munkavállalók ellen indított pereire.³⁹ Másrésztől a kötőerő terjedelme tekintetében az Irányelv a Bíróság esetjogával összhangban csak a jogsértés megállapítása vonatkozásában rendeli el a határozatok kötőerejét, amely nem terjed ki a határozatban foglalt egyéb megállapításokra (így többek közt a versenyhatóság által számszerűsített kárra, ha azt a hatóság pl. a bírsággkalkulációhoz kiszámította), illetve az esetleges nemleges határozatokra sem, amelyet az Európai Bíróság C-375/09 *Tele2 Polska* ügyben hozott ítéletére tekintettel a tagállami versenyhatóságok párhuzamos jogalapon indított ügyekben már eleve nem is hozhatnak.⁴⁰

2.2.2. Az Irányelv átültetése a magyar jogba

Az Irányelv versenyhatósági határozatok kötőerejére vonatkozó rendelkezései jelentősen eltérnek a hatályos magyar szabályozástól, különösen a Kúria EHG 2012. 1. sz. elvi határozatában foglalt jogértelmezés miatt. E szerint ugyanis a Tpv. 88/B. § (6) bekezdésének rendelkezéséből (figyelemmel a jogszabály szerkezetére is) az következik, hogy a bíróság csak akkor van kötve a GVH keresettel nem támadott határozata törvénysértést vagy annak hiányát (!) megállapító részéhez, *ha e döntés meghozatalára olyan eljárásban kerül sor, amikor a peres eljárásról történt értesülésre tekintettel indította meg a GVH a versenyfelügyeleti eljárást*. A hatályos hazai szabályozás tehát a bírói joggyakorlat fényében nem csak, hogy nem ismeri el a külföldi határozatok kötőerejét, hanem még a GVH határozatainak kötőerejét is csak rendkívül szűk körben biztosítja (akkor, ha a GVH a peres eljárásról történt értesülésére tekintettel indította meg a versenyfelügyeleti eljárást). Másrésztől viszont ha a kötőerő fennáll, akkor az megkérdőjelezhető módon kiterjed nem csak a jogsértés megállapítására, hanem a jogsértés hiányának kimondására is.

38 Lásd a német versenytörvény (Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen; „GWB”) 33. § (4) bekezdését.

39 Ebben a tekintetben az Irányelvben előírt minimumharmonizációnál szigorúbb tagállami szabályok bevezetése sem indokolt, ugyanis a vádlottak, illetve az alperesek védelemhez való joga a versenyhatósági határozatok kötőerejének kimondása esetén már komolyan sérülne, hiszen ezek a személyek nem vesznek részt eljárás alá vontként a versenyfelügyeleti eljárásban, és jellemzően nincsenek is abban a helyzetben, hogy (különösen egy külföldi) bíróság előtt megtámadják a versenyhatóság határozatát. A szerzők megjegyzik, hogy ebből a szempontból az 1/2003 Rendelet 16. cikke is komoly aggályokat vethet fel a Bizottsági határozatok kötőerejének túl tág értelmezése esetén.

40 Lásd az Európai Bíróság C-375/09. sz. *Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów v Tele2 Polska sp. z o.o., devenues Netia SA* ügyben 2011. május 3-án hozott, az EBHT-ben még nem publikált ítéletét. A kötőerő negatív megállapítású határozatokra történő kiterjesztése jogdogmatikai szempontból is indokolatlan lenne. Részletesebben lásd HEGYMEGI-BARAKONYI Zoltán–HORÁNYI Márton: *A Gazdasági Versenyhivatal határozatainak kötőereje polgári perekben*, in: *Versenytükör* 2012/2. (VIII. évfolyam, 2. szám), 20–21. o.

Bár az Országgyűlés előtt lévő Tpv. -módosítási javaslat orvosolja azt, hogy a bíróság a GVH határozataihoz ne csak a Kúria jogértelmezése szerinti szűk körben legyen kötve, illetve a jelenlegi szabályozással ellentétben rögzíti, hogy a bíróság a határozat jogsértést megállapító részéhez van kötve (azaz a jogsértés hiányát megállapító határozathoz nem),⁴¹ a törvényjavaslat nem rendelkezik a külföldi versenyhatóságok határozatainak kötőerejéről. Az Irányelv elfogadása esetén ezért a Tpv. újabb módosítására lesz szükség a kötőerő külföldi hatóságok határozataira történő kiterjesztése érdekében.

2.3. Elévülési szabályok

2.3.1. Az Irányelv szabályai

A Bizottság már a Zöld Könyv óta hangsúlyozza annak szükségességét, hogy az elévülési idő kezdete, időtartama, nyugvására vagy megszakadására vonatkozó tagállami szabályok ne akadályozhassák aránytalanul a kártérítési keresetek indítását. Ez különösen *follow-on* keresetek esetében fontos annak érdekében, hogy a károsultak a versenyhatósági eljárás után is tudjanak kártérítési pert indítani. Ennek biztosítására az Irányelv 10. cikke rögzíti, hogy az elévülési időt a nemzeti jogalkotónak úgy kell meghatároznia, hogy az ne kezdődjön meg azelőtt, hogy a károsultnak tudomása lenne vagy ésszerűen elvárható módon tudnia kellene a jogsértő magatartásról (ideértve azt is, hogy a magatartás jogsértőnek minősül a versenyjogi szabályok alapján), arról, hogy a jogsértés számára kárt okozott, valamint arról, hogy a kárt pontosan ki okozta, illetve kik okozták.⁴² Az Irányelv szerint biztosítani kell továbbá, hogy az elévülési idő ne kezdődjön meg a folytatólagos vagy ismétlődő jogsértés megszűnésének napja előtt. Az elévülési időnek legalább ötévesnek kell lennie úgy, hogy az elévülés nyugszik, ha valamely versenyhatóság eljárást indít a feltételezett jogsértés kivizsgálása érdekében. Ebben az esetben az elévülési idő leg-

korábban a jogsértést megállapító jogerős határozat vagy az eljárás egyéb módon történő befejezése után egy évvel érhet véget.⁴³

2.3.2. Az Irányelv átültetése a magyar jogba

Bár mind a jelenleg hatályos, mind az új Ptk. rendelkezései a fentiekkel összhangban ötéves általános elévülési időt írnak elő,⁴⁴ mégis az Irányelv fenti szabályainak való megfelelés több módosítást is szükségessé tesz majd a magyar jogban, mivel jelenleg nem garantált az, hogy az elévülési idő ne kezdődjön meg a károsult az Irányelv értelmében vett elvárható tudomásszerzését megelőzően,⁴⁵ nem egyértelmű az elévülési idő kezdete folytatólagos vagy ismétlődő jogsértés esetén, illetve a versenyfelügyeleti eljárás idején sem nyugszik az elévülési idő, hiszen a Tpv. 88/B. § (6) bekezdése pusztán a folyamatban lévő per felfüggesztéséről rendelkezik.

2.4. Egyetemleges felelősség

2.4.1. Az Irányelv szabályai

Az Irányelv 11. cikke előírja, hogy a tagállamoknak biztosítaniuk kell azt, hogy ha több vállalkozás közösen sérti meg a versenyjogi szabályokat (mint például kartellek esetén), akkor a közös jogsértők egyetemlegesen felelnek a jogsértés által okozott kár egészéért, azaz a jogsértő vállalkozások mindegyike köteles a kárt teljes mértékben megtéríteni, és a károsult bármelyiküktől teljes kártérítést követelhet mindaddig, amíg kárát teljes mértékben meg nem térítették. Önmagában az egyetemleges felelősség megkövetelése nem jelent nagy változást, hiszen a legtöbb tagállamban közös károkozás esetén a károkozók felelőssége egyetemleges. Az Irányelv felelősségi szabályainak jelentősége ezért nem az egyetemleges felelősség megkövetelésében, hanem az egyetemleges felelősség korlátozásában áll az enge-

41 Lásd a Törvényjavaslat 78. §-át és a Tpv. módosított 88/B. § (6a) bekezdését.

42 Irányelv 10. cikk (2) bek.

43 Irányelv 10. cikk (4)–(5) bek.

44 Ptk. 324. § (1) bek.; új Ptk 6:22. §.

45 A Ptk. 324. § (2) bek. pusztán azt rögzíti, hogy ha a követelést a jogosult menthető okból nem tudja érvényesíteni, az akadály megszűnésétől számított egy éven belül – egyéves vagy ennél rövidebb elévülési idő esetében pedig három hónapon belül –, a követelés akkor is érvényesíthető, ha az elévülési idő már eltelt vagy abból egy évnél, illetőleg három hónapnál kevesebb van hátra; vö. az új Ptk. 6:24. §-ával.

dékenységi program keretében a bírság alól mentesülő vállalkozásokkal szemben.

Az egyetemleges felelősség engedékenységi kérelmezőkkel szembeni korlátozásának szükségességére vonatkozó diskurzus a Bizottság Zöld Könyvéig nyúlik vissza. A probléma arra vezethető vissza, hogy az egyetemleges felelősségre tekintettel a sikeres engedékenységi kérelmezők (bírság alól mentesülő vállalkozások) lényegesen kedvezőtlenebb helyzetbe kerülnek a kártérítési felelősség kockázata tekintetében azokhoz a jogsértő vállalkozásokhoz képest, amelyek nem működnek együtt a hatósággal a jogsértés feltárásában. Amennyiben ugyanis az engedékenységi kérelmező nem részesül semmilyen speciális védelemben, akkor az általános szabályok alapján vele szemben jellemzően azonnal jogerőssé válik a versenyhatóság határozata, és ameddig a többi kartelltaggal szemben a kártérítési per a versenyhatóság határozata elleni jogorvoslatok időtartama alatt felfüggesztésre kerül, addig az engedékenységi kérelmezővel szemben indított kártérítési per akár le is zárulhat.⁴⁶ A haszonmaximalizálás elvét követő károsultak ezért könnyen dönthetnek amellett, hogy az egyetemleges felelősségre tekintettel a teljes kár megtérítését a bírság kiszabása alól mentesült vállalkozástól követelik, rögtön a versenyhatóság határozatának engedékenységi kérelmezővel szembeni jogerőre emelkedését követően. Mivel a kártérítési perekkel kapcsolatos túlzott kockázat akár el is riaszthatja a jogsértésben részes vállalkozásokat attól, hogy engedékenységi kérelemmel éljenek, ezért mára a felelősségi szabályok engedékenységi kérelmezővel szembeni korlátozásának szükségessége általánosan elfogadottá vált a szakirodalomban, azonban a kérdés több tagállamban még nem került megfelelően rendezésre.⁴⁷

A fentiekre tekintettel az Irányelv 11. cikk (2) bekezdése megköveteli a tagállamoktól annak biztosítását, hogy a bírság kiszabása alóli mentességben részesülő vállalkozás főszabály szerint mentesüljön a teljes kárért való egyetemleges felelősség alól. Az

Irányelv szerint ugyanis a mentességben részesülő vállalkozás a közvetlen vagy közvetett üzletfelein kívüli egyéb károsultak felé csak akkor felel, ha e károsultak bizonyítják, hogy nem tudnak teljes kártérítéshez jutni a jogsértés többi résztvevőjétől. Az egyetemleges felelősséget az Irányelv azonban nem szünteti meg, hanem csak mögöttes felelősséggé alakítja a mentesülésben részesülő vállalkozások esetében. A bírságelengedésben részesült vállalkozások felelősségének korlátozása az Irányelv alapján azonban a regressz igények kapcsán is érvényesül, mivel bár az Irányelv előírja, hogy a közös károkozók egymás között regressz igénnyel élhetnek, a bírság alól mentesített vállalkozás esetében a regressz igényt a közvetlen vagy közvetett vásárlóinak, vagy beszállítóinak okozott kár összegére korlátozza.⁴⁸

2.4.2. Az Irányelv átültetése a magyar jogba

A Tpv. hatályos rendelkezései bizonyos értelemben az Irányelv fenti szabályain túlmenő engedményeket tesznek a bírság alóli mentesülésben részesült vállalkozás kártérítési felelőssége tekintetében, más szempontból viszont gyengébb védelmet jelentenek a mentesült vállalkozás számára. A Tpv. alapján a bírság alóli mentességben részesülő vállalkozásra kizárólag egy mögöttes, sortartásos felelősség hárul, azaz a saját közvetlen vagy közvetett üzletfelek is csak akkor követelhetnek a bírság kiszabása alól mentesült vállalkozástól kártérítést, ha az a jogsértés többi résztvevőjétől nem hajtható be.⁴⁹ Azonban a Tpv. 88/D § úgy fogalmaz, hogy a kár megtérítése mindaddig „megtagadható”, ameddig „a követelés az ugyanazon jogsértésért felelős másik károkozótól behajtható”, és a Tpv. hatályos szabályai nem gátolják a károkozók együttes perlését, hanem csak a végrehajtás szempontjából vezetnek be egy sortartásos felelősséget.⁵⁰ Kérdéses tehát, hogy ez a megoldás

46 Lásd Pp. 152. § (1) bek.

47 A problémáról részletesebben lásd dr. HEGYMEGI-BARAKONYI Zoltán–dr. HORÁNYI Márton: *Közjogi kontra magánjogi jogérvényesítés?*, in: Versenyjogi jogsértések esetén érvényesíthető magánjogi igények, szerk. dr. BOYTHA Györgyné, HVG-ORAC, Budapest, 2008, 173–216. o.

48 Irányelv 11. cikk (3) bek. A 11. cikk (4) bek. szerint ha a jogsértés a közvetlen vagy közvetett üzletfeleken kívüli egyéb károsultaknak is kárt okozott, a mentességben részesülő fél hozzájárulásának összegét a kárért fennálló relatív felelősségre tekintettel határozzák meg. Hogy miként allokálандó a felelősség mértéke (például piaci forgalom, piaci részesedés, kartellben játszott szerep stb.), azt az Irányelv nem szabályozza, a nemzeti jogalkotó döntésére bízta.

49 Tpv. 88/D §.

50 Fontos azonban, hogy a sortartásos helytállási rendszer eljárási vetületeként a Tpv. 88/D §-a rögzíti, hogy a bírságmellőzésben részesült károkozó felelőssége érvényesítése iránt indított pert a Versenyhivatal jogsértést megállapító határozatának felülvizsgálata iránt indított közigazgatási per jogerős befejezéséig fel kell függeszteni.

összhangban van-e az Irányelv azon fenti rendelkezéseivel, amelyek a bírságelengedésben részesült vállalkozás felelősségének korlátozását írják elő.

Fontos továbbá, hogy a Tpv. fenti engedményei csak a Versenyhivatal által immunitásban részesített vállalkozások esetében alkalmazhatók. A Bizottság (vagy más EU-tagállam) által mentesített vállalkozások ellen indított kártérítési perben a bírság kiszabása alól mentesült vállalkozással szemben az egyetemleges felelősség elve alapján megítélt kártérítés teljes összegében végre is hajtható, és a kártérítési pert nem kell felfüggeszteni, ha a jogsértést megállapító határozatot a többi eljárás alá vont bíróság előtt megtámadta. Ez a Bizottság és a Versenyhivatal határozatai közti megkülönböztetés a szerzők álláspontja szerint az Irányelvtől függetlenül is aggályos az egyenértékűség és a tényleges jogérvényesülés elve alapján, ezért a Tpv. vonatkozó szakasza az Irányelv elfogadásától és átültetési határidejétől függetlenül módosításra szorul.⁵¹ A módosítás során célszerű lenne azt is biztosítani, hogy a bírságelengedésben részesült vállalkozással szemben a többi jogsértő ne élhessen (semmilyen) regressz igényvel. Jelenleg ugyanis bár a károsultak csak a sortartásos felelősség szabályai szerint követelhetnek kártérítést a bírságelengedésben részesült vállalkozásoktól, a Tpv. nem zárja ki a jogsértés többi résztvevőjének regressz igényét a mentesült vállalkozással szemben. A bírságelengedésben részesült vállalkozás tehát a jelenlegi szabályok szerint bár megtagadhatja a kártérítés fizetését a károsultaknak, amíg az más jogsértőtől behajtható, azonban ezt követően, a jogsértésben részes többi fél regressz igényvel élhet a mentesített vállalkozással szemben. Bár ez a szabályozás hasonló eredményre vezet, mint az Irányelvben található modell, hiszen a bírságelengedésben részesült vállalkozás végső soron nem mentesül a kár egy része (a saját üzletfeleknek okozott kár) vonatkozásában, mégis álláspontunk szerint az a megoldás jogpolitikailag támadható. A Tpv.-ben szereplő modell ugyanis úgy telepít kockázatot a bírságelengedésben részesült vállalkozás terhére (a regressz igény megengedésével), hogy azzal nem mozdítja elő a károsultak kártérítési igényének érvényesíthetőségét, hanem csak a többi jogsértő számára jelent könnyebbséget.

A fentiekén túl a szerzők álláspontja szerint az Irányelvben megfogalmazott felelősségi modell kapcsán is megfontolandó az, hogy az Irányelv kelendő védelmet biztosít-e az engedékenységi kérelmező számára. Bár az egyetemleges felelősség abszolút megszüntetése vélhetően nem lenne összeegyeztethető a károsultak teljes kártérítéshez való alkotmányos jogával, ugyanakkor a bírságelengedésben részesült vállalkozás pozíciójának többi jogsértő vállalkozással szembeni védelme a szerzők álláspontja szerint nem vet fel alkotmányos aggályokat. Ezért a szerzők álláspontja szerint az optimális megoldást a hatályos magyar szabályozási modell továbbfejlesztése jelentené, azaz egy olyan szabályt tartanánk a legmegfelelőbbnek, amely alapján (i) a bírságelengedésben részesülő vállalkozás minden károsulttal szemben sortartásos, mögöttes felelősséggel felelne a jogsértés által okozott teljes kár tekintetében; és (ii) a jogsértésben részes többi fél semmilyen regressz igényvel sem élhetne a bírságelengedésben részesülő vállalkozással szemben. A szerzők álláspontja szerint ez a megoldás a károsultak teljes kártérítéshez való jogának aránytalan korlátozása nélkül biztosítana privilegizált helyzetet a bírságelengedésben részesülő vállalkozásnak, és érdemben csökkentené az engedékenységi kérelmezők kártérítési perekkel kapcsolatos kockázatát, előmozdítva az engedékenységi politika és általában a közjogi jogérvényesítés hatékonyságát.⁵²

2.5. *Passing-on*

2.5.1. *Az Irányelv szabályai*

Az Irányelv 12. cikke előírja a tagállamok számára, hogy a nemzeti jog köteles biztosítani a továbbhárításon alapuló védekezés lehetőségét az alperesek számára. Amint arra az Irányelv indokolása is utal, erre azért van szükség, mert ha a közvetlen vevő károsult az árnövelést részben vagy egészben továbbhárította saját vásárlóira, akkor a közvetlen vevő oldalán az áthárított veszteség nem testesít meg olyan kárt, amiért kárpótolni kellene.⁵³ Mivel a *passing-on*

51 A szerzők álláspontja szerint ugyanakkor a más tagállamok versenyhatósága által bírságelengedésben részesített vállalkozásokra is célszerű lenne kiterjeszteni a kedvezményeket, már csak az ún. „*forum shopping*” elkerülése céljából is.

52 Bővebben lásd dr. HEGYMEGI-BARAKONYI Zoltán–dr. HORÁNYI Márton: *Közjogi kontra magánjogi jogérvényesítés?*, in: Versenyjogi jogsértések esetén érvényesíthető magánjogi igények, szerk. dr. BOYTHA Györgyné, HVG-ORAC, Budapest, 2008. 173–216. o.

53 Fontos azonban, hogy közgazdasági értelemben az áthárítás is okozhat veszteséget, különösen akkor, ha az áthárítás révén megemelkedett ár miatt csökkent az értékesített mennyiség. Az Irányelv 14. cikk (1) bekezdése alapján a károsultak igényelhetik elmaradt hasznuk megtérítését is.

kapcsán az alperes védekezéséről van szó, ezért az ár-növelés továbbhárításának megtörténtével kapcsolatos bizonyítási terhet az alperes viseli. Az alperes azonban nem hívhatja fel az ún. *passing-on* védekezést, amennyiben olyan személyekre hárították át a kárt, akik jogilag nem képesek kártérítést igényelni az elszenvedett kárért (pl. mert olyan távol állnak a károkozótól az értékesítési láncban, hogy nem bizonyítható az okozati összefüggés).⁵⁴

A közvetett vevők kártérítéshez való jogának hatékony érvényesíthetősége érdekében az Irányelv egy megdönthető vélelmet vezet be arra vonatkozóan, hogy a közvetett vevő felperesre az ár-növelést továbbhárították. A megdönthető vélelem alkalmazhatóságához a felperesnek csak azt kell igazolnia, hogy (i) az alperes versenyjogi jogsértést követett el; és (ii) amelynek eredményeként az alperes közvetlen vevőjénél ár-növelés jelentkezett; és (iii) a jogsértés tárgyát képező, vagy azok eredményeként létrejött, illetve azokat tartalmazó árukat vagy szolgáltatásokat vásárolt.⁵⁵ Ha az áthárítás vélelmezendő, akkor a bíróság jogosult megbecsülni az ár-növelés továbbhárításának mértékét.

Az Irányelv fenti szabályai – amelyek az Irányelv 14. cikk (2) bekezdése értelmében értelemszerűen alkalmazandók a jogsértő vállalkozás beszállítói vonatkozásában is – jelentősen csökkentik a vevői/beszállítói lánc egyes szintjein lévő vevők/beszállítók kártérítéshez való jogának érvényesítésével kapcsolatos bizonytalanságot. Ugyanakkor végső soron az eltérő szinteken lévő vevők/beszállítók által indított kártérítési perek jellemzően egymástól függetlenül indulnak. Az ilyen egymáshoz kapcsolódó eljárások során hozott határozatok következetessége, és annak biztosítása érdekében, hogy a jogsértéssel okozott kár teljesen megtérüljön és a jogsértő vállalkozásnak ne kelljen olyan kárt megtérítenie, amely nem merült fel, az Irányelv 15. cikke rögzíti, hogy a nemzeti bíróságoknak kellően figyelembe kell venniük az egymással összefüggő kereseteket és az azok alapján hozott határozatokat. Ez azt is jelenti, hogy amennyiben különböző tagállamok bíróságai tárgyalnak ilyen kereseteket, úgy az eljárások az 1215/2012/EK rendelet 30. cikke értelmében egymással összefüggőnek tekinthetők, azaz az a nemzeti bíróság, ame-

lyik előtt az ügy később indult, felfüggesztheti az eljárást, vagy akár megállapíthatja joghatóságának hiányát is bizonyos körülmények fennállása esetén.

2.5.2. Az Irányelv átültetése a magyar jogba

Bár sem a Tpv., sem a hatályos polgári jog nem tartalmaz a kár áthárítására vonatkozó speciális rendelkezéseket, az Irányelvben szereplő modell nem idegen a kontinentális – és a magyar – polgári jogtól, ezért azok kodifikációja a szerzők álláspontja szerint nem okoz különösebb problémát. Az egyetlen érdemi újdonságot e tekintetben a kár áthárítására vonatkozó megdönthető vélelem jelenti. Ennek bevezetése azonban a szerzők álláspontja szerint üdvözlendő, mivel az áthárítás bizonyítottságához szükséges bizonyítottsági mérce egyértelmű rögzítése jelentős megtakarításokat eredményez pergazdaságossági szempontból.

2.6. A kár számszerűsítése – kárvélelem

2.6.1. Az Irányelv szabályai

Az Irányelv előírja a tagállamok számára, hogy megdönthető vélelmet állítsanak fel arra vonatkozóan, hogy kartellek esetében a jogsértés kárt okozott. Ezen túl biztosítani kell, hogy a kár számszerűsítéséhez megkövetelt tényállítási és bizonyítási szint, valamint bizonyítási teher ne tegye gyakorlatilag lehetetlenné vagy túlságosan nehézé a károsult kártérítéshez való jogának érvényesítését. A bíróságoknak jogosultaknak kell lenniük a kár összegének megbecslésére.⁵⁶

2.6.2. Az Irányelv átültetése a magyar jogba

A Tpv. 2009. évi átfogó módosítása óta a Tpv. 88/C § megdönthető vélelmet állít fel egyes horizontális kartellek kapcsán a jogsértés által okozott

⁵⁴ Irányelv 12. cikk (1)–(2) bek.

⁵⁵ Irányelv 13. cikk.

⁵⁶ Irányelv 16. cikk.

kár mértékére. A törvény ugyanis kimondja, hogy a Tpv. 11. §-ába, illetve az EUMSZ 101. cikkébe ütköző, versenytársak közötti, az eladási árak közvetlen vagy közvetett meghatározására, a piac felosztására, termelési vagy eladási kvóták meghatározására irányuló versenyt korlátozó megállapodásban részes fél ellen indított bármely polgári jogi igény érvényesítése iránti perben a jogsértésnek a jogsértő által alkalmazott ár mértékére gyakorolt hatásának bizonyítása során – ellenkező bizonyításig – úgy kell tekinteni, hogy a jogsértés az árat tízszázaléknyi mértékben befolyásolta.

A magyar jog a fentiekre tekintettel már tartalmaz az Irányelvben előírt vélelemhez hasonló szabályt, amely az Irányelvben rögzített minimumharmonizációs célnál, azaz a kárvélelem felállításánál szigorúbb, mivel konkrétan meghatározza, hogy a vélelem alapján úgy kell tekinteni, hogy a jogsértés az árat tízszázaléknyi mértékben befolyásolta. Fontos megjegyezni, hogy a magyar jogban már létező tízszázalékos vélelem szigorúan nézve nem automatikusan a kár mértékére, hanem csak a jogsértés árra vonatkozó hatására vonatkozik. Bár a gyakorlatban a polgári bíróságok vélhetően elfogadnák, hogy a tízszázalékos áremelkedés összege megegyezik a kárral, amelyet a jogsértés okozott, mégis egy adott felperes esetében a kár összegét számos egyéb tényező is befolyásolja, így például csökkenti a kár áthárításának esetleges bizonyítása és növeli az az elmaradt haszon, amely az áthárítás miatt megemelt továbbeladási ár miatt kieső kereslet miatt jelentkezik. A jelenleg hatályos tízszázalékos szabály azonban vélhetően minderre tekintettel is teljesíti az Irányelv által előírt minimumkövetelményt, azaz hogy a tagállam jogrendszere tartalmazzon egy kárvélelmet felállító szabályt.

A szerzők kiemelik ugyanakkor, hogy a Tpv. tízszázalékos szabálya abban a tekintetben módosításra szorul az Irányelv elfogadása esetén, hogy a vélelem jelenleg csak az eladási árak meghatározására vonatkozik, a beszerzési kartellek esetében nem alkalmazandó. Mivel az Irányelv általában a kartellek által okozott károk tekintetében követeli meg a kárvélelem felállítását, és mivel a kartell fogalmát az Irányelv tágabban, a vételi vagy eladási árakra, illetve az egyéb kereskedelmi feltételek rögzítésére vagy összehangolására kiterjedően határozza meg, ezért a Tpv. 88/C §-ának szövege jelenleg nem fedi le az összes olyan jogsértéstípust, amelyre az Irányelv szerint a kárvélelemnek ki kell terjednie.

2.7. Konszenzusos vitarendezés

2.7.1. Az Irányelv szabályai

Az Irányelv célja, hogy a károsultakat és a jogsértő vállalkozásokat ösztönözze a konszenzusos vitarendezési mechanizmusok (így különösen az alternatív vitarendezés, a választottbírószági eljárás vagy közvetítés) igénybevételére. Ennek érdekében az Irányelv olyan szabályokat fogalmaz meg, amelyek célja, hogy megkönnyítsék az ilyen mechanizmusok igénybevételét és növeljék azok hatékonyságát. Így annak érdekében, hogy a peres eljárás megindítását megelőzően a feleknek ténylegesen reális lehetőségük legyen konszenzusos vitarendezési eljárás megindítására, az Irányelv 17. cikke biztosítja az elévülési idő nyugvását a konszenzusos vitarendezési eljárás időtartamára azon felek tekintetében, amelyek abban részt vesznek. Az Irányelv szerint biztosítani kell azt is, hogy a bíróságok felfüggeszék a peres eljárást, amennyiben a felek között az adott kártérítési kereset tárgyát képező igényt illetően konszenzusos vitarendezési eljárás van folyamatban. Továbbá az Irányelv biztosítja azt is, hogy az a jogsértő vállalkozás, amely konszenzusos vitarendezés alapján kártérítést fizetett, ne legyen rosszabb helyzetben a többi jogsértővel szemben, a jogsértő vállalkozások egyetemleges felelősségére is tekintettel. Ennek érdekében az Irányelv 18. cikke rögzíti, hogy a károsult igénye csökken az okozott kárnak az egyezséget kötő jogsértőre eső részével, illetve kimondja, hogy az egyezségből kimaradó jogsértők a kártérítési igény fennmaradó részére vonatkozóan nem követelhetnek további összeget az egyezséget kötő jogsértőtől. Az egyezséget kötő jogsértő csak akkor kötelezhető kártérítés fizetésére az egyezséget kötő károsult felé, ha az egyezségből kimaradó jogsértők nem képesek megtéríteni a kártérítési igény fennmaradó részének megfelelő kárt. Végül, ha az egyezséget kötő jogsértőtől olyan károk megtérítéséhez követelnek hozzájárulást, amelyeket később az egyezségből kimaradó jogsértők megfizetnek, a tagállami bíróságnak figyelembe kell vennie a konszenzusos egyezés alapján már kifizetett kártérítést, az indokolás szerint szem előtt tartva azt, hogy a jogsértés teljes tárgyi, időbeli és földrajzi hatóköre nem szükségképpen terjed ki azonos mértékben mindegyik jogsértőre.

2.7.2. Az Irányelv átültetése a magyar jogba

Bár a Pp. 121/A § (1) bek. szerint a jogi személy vállalkozások egymás közötti jogvitáiban a keresetlevél benyújtása előtt a feleknek meg kell kísérelniük a jogvita peren kívül elintézését (amely a felek között felmerült véleményeltérésről készített közös jegyzőkönyv esetén mellőzhető), illetve lehetőség van a kártérítési igény közvetítői vagy választottbírói eljárásban történő rendezésére is, az Irányelv speciális szabályainak (így különösen az egyetemlegességgel kapcsolatos rendelkezések) érvényre juttatása jogszabály-módosítást tesz szükségessé. A kérdés részletesebb elemzése meghaladja a jelen cikk terjedelmét, azonban a szerzők utalnak arra, a versenyjogi jogsértésekkel kapcsolatban nemzetközi viszonylatban számos ügy került választottbíró elé, és a konszenzusos vitarendezési eljárások igénybevételeire való ösztönzés a versenyjogi kártérítési perek összetettségére tekintettel mindenképpen üdvözlendő.

3. Konklúzió

Az Irányelv a fentiekben kifejtettekre tekintettel számos olyan jelentős újítást tartalmaz, amelyek kötelező átültetése az Irányelv elfogadása esetén gyökeres változásokat fog eredményezni a magyar versenyjog és polgári perjog területén. Az újítások közül a szerzők álláspontja szerint kiemelt jelentőségűek az iratismertetési szabályok, amelyek valóban érdemben megkönnyítik a versenyjogi jogsértéseken alapuló perek indítását. Ennek fényében azonban szintén kiemelt fontosságú az Irányelvben az iratismertetési szabályok kapcsán megfogalmazott korlátok és garanciák rendszere, amely részben az ügyfelek védekezéshez való jogának biztosítását (lásd ügyvéd-ügyfél kommunikáció polgári perre is kiterjedő védelme), részben pedig a magánjogi jogérvényesítés és a közjogi jogérvényesítés kölcsönhatásainak optimalizálását, különösen az engedékenységi programok és vitarendezési eljárások hatékonyságának megőrzését szolgálja. Szintén ez utóbbi célt

szolgálják az Irányelv egyetemleges felelősségre vonatkozó rendelkezései, valamint a versenyhatósági határozatok kötőerejével kapcsolatos szabályok.

Tekintettel arra, hogy a hazai versenyjog szempontjából is alapvető fontosságú, hogy a magánjogi jogérvényesítés és a közjogi jogérvényesítés egymást oly módon egészítse ki, hogy a magánjogi jogérvényesítés elterjedése ne vezessen a közjogi jogérvényesítés hatékonyságának romlásához, illetve hogy megfelelő garanciák beépítésével elkerülhető legyen a magánjogi jogérvényesítés előmozdítására irányuló szabályokkal való visszaélés, a szerzők álláspontja szerint megfontolandó az Irányelvben szereplő, de a magyar jogból még hiányzó és a Tpvt. küszöbön álló módosításával sem bevezetett egyes előremutató szabályozási koncepciók magyar jogba történő „önkéntes” átültetése, az Irányelv elfogadásától függetlenül.

Ez már csak azért is megfontolandó, mert az Irányelv elfogadása körül jelentős bizonytalanság tapasztalható. Bár a Bizottság a 2014-es európai parlamenti választások előtt el szeretné érni az Irányelv elfogadását, azonban azt a Tanácsnak és a Parlamentnek is jóvá kell hagynia. Márpedig a szabályozás tárgyát képező kérdések súlyára tekintettel mind a Tanács, mind a Parlament oldaláról számos érdemi módosítási javaslat is várható, amelyekre tekintettel az Irányelv elfogadása könnyen elhúzódhat. Sajtóhírek szerint ráadásul nem csak az Irányelv tartalmi rendelkezései keltenek parázs vitát, hanem maga az Irányelv jogalapja is vitatott. A Tanácsban folytatott vita során az is megkérdőjeleződött ugyanis, hogy az Irányelv mennyiben tekinthető a belső piac szabályozására irányuló eszközhöz.⁵⁷ Ez azért lényeges kérdés, mert míg a belső piacra vonatkozó szabályozást az Európai Parlament bevonásával a rendes jogalkotási eljárás keretében kell elfogadni, ha az Irányelv célja kizárólag az uniós versenyjogi szabályok érvényre juttatása, akkor azt a Tanács maga is elfogadhatja a Parlamenttel való konzultációt követően.⁵⁸ Az Irányelv jogalapjának módosítása és az Európai Parlament szerepének redukálása azonban vélhetően óriási politikai ellenállást váltana ki a Parlament részéről, amely végső soron akár a tervezetről való döntés elnapolásához is vezethet.

57 Lásd: <http://www.mlex.com/EU/Content.aspx?ID=464415>.

58 Lásd EUMSZ 103. cikk (1) bek.

Fúziós eljárásjogunk fejlődése a Versenytanács elmúlt háromévi gyakorlata alapján

1. Bevezetés

A Gazdasági Versenyhivatal az elmúlt három évben kiemelten kezelte és fejlesztette az összefonódások ellenőrzésével kapcsolatos eljárását. Ennek legfőbb célja a gyorsabb, hatékonyabb ügyintézés, amelynek eredményeként mára az egyszerűsített fúziók elbírálásának határideje egy hónap alá csökkent, és ez lehetővé tette a korábbi 45 napos törvényi határidő ehhez való igazítását is. Ezt a célt olyan eszközök támogatták, mint a fúziókkal foglalkozó önálló szervezeti egység létrehozása, a kérelmek benyújtása előtti előzetes egyeztetés lehetőségének bevezetése, az indokolás nélküli döntéshozatal törvényi és aztán közleményi feltételeinek megteremtése. Szintén a vállalkozások érdekeit hivatottak szolgálni a joggyakorlat átláthatóságát, kiszámíthatóságát és az adminisztratív terhek csökkentését célzó hivatali törekvések. Előbbi körbe a közleményekkel és tájékoztatókkal való intenzívebb élés, utóbbiba pedig a kérelmes űrlap kitöltésének ügy súlyához igazodó kitöltése tartozik. A joggyakorlat megismerhetőségét segíti elő és a vállalkozások jogkövetését hivatott előmozdítani, hogy a Versenytanács évről évre közzéteszi az elmúlt év döntéseinek elvi jelentőségű tanulságait. Ha ezt nézzük, az elmúlt három évben a Versenytanács fúziókat érintő elvi jelentőségű döntéseinek száma a korábbi

évekhez képest több mint 50%-kal emelkedett. Olyan lényeges kérdésekben születtek elvi jelentőségű döntések, mint például az EU-s fúziós jogi dokumentumok magyar jogértelmezését elősegítő figyelembevehetősége, állami többségi tulajdonban lévő vállalkozások függetlensége, bérleti szerződés és vállalkozásrész viszonya, egyetlen összefonódásnak minősülő ügyletek, egyetlen eljárásban elbírálható összefonódások, a kérelem benyújtásának időpontja és annak elmulasztásának következményei, kapcsolódó versenykorlátozások, az irányítási jog gyakorlása kockázati tőkealapok esetében. Tekintettel arra, hogy az indokolást nem tartalmazó ún. egyszerűsített döntés nem fúziós, hanem általános közigazgatási eljárás jellegű kérdés, ezért erre a kérdésre jelen tanulmány nem tér ki. Ugyanakkor jelen tanulmány célja, hogy ezen említett kérdéskörön kívül teljes körű áttekintést adjon az elmúlt három év fúziós esetjogának alakulásáról, tehát nem csak az elvi jelentőségű, hanem valamennyi döntés figyelembevételével.

A jelen tanulmány tárgya szempontjából – némileg lehet, hogy önkényesen – eljárásjoginak tekintettem minden olyan kérdést, amely nem a fúzió versenyre gyakorolt hatásainak értékelésével kapcsolatos.

* A Gazdasági Versenyhivatal elnökhelyettese, a Versenytanács elnöke, tanszékvezető egyetemi docens (KRE-ÁJK).

2. Az európai és magyar fúziós eljárásjog viszonya

Az európai és magyar fúziós eljárásjog viszonyával kapcsolatos kérdések az elmúlt években három téma körül csoportosulva merültek fel, ezek pedig: a joghatóság, a két szabályozás közti különbségekre visszavezethető kérelemkésedelmes benyújtás és az emiatti Tpv. 79. § szerinti bírság, végül pedig az EU-s fúziós jogi dokumentumok magyar jogértelmezését elősegítő figyelembevehetősége.

2.1. Joghatóság

A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény („Ket.”) 22. § (1) bekezdése alapján a hatóság a joghatóságát – ezzel összefüggésben az alkalmazandó jogot – az eljárás minden szakaszában hivatalból köteles vizsgálni. A 139/2004/EK rendelet¹ („EK rendelet”) 21. cikkének (1) bekezdése alapján kizárólag az EK rendeletet kell alkalmazni a 3. cikkben meghatározott összefonódásokra, illetve a 21. cikk (3) bekezdése értelmében a tagállamok – bizonyos EK rendeletben meghatározott kivételektől eltekintve – nem alkalmazhatják nemzeti versenyjogi szabályait közösségi léptékű összefonódásra.

A Vj-1/2013 számú eljárásban foglalkozott a Versenytanács elsőként azzal a kérdéssel, hogy a saját joghatósága megállapításához alkalmazhatja-e az EK rendeletet. Mindez azért merült fel, mert a Versenytanács úgy találta, hogy „a GVH joghatósága a Bizottság joghatósága hiányának függvényében állhat csak fenn.”² Ehhez viszont a Versenytanács szerint az szükséges, hogy a kérdéses tranzakció ne minősüljön az EK rendelet 3. cikke szerint összefonódásnak vagy az ne teljesítse az EK rendelet 1. cikk (2) vagy (3) bekezdésébe foglalt küszöbértékeket, amely kétségkívül az említett EK rendeleti rendelkezések nemzeti alkalmazását feltételezi. Minderre a Versenytanács több szempontból is lehetőséget látott. Egyfelől a Versenytanács szerint az EK rendelet 21. cikk (2) bekezdése kizárólag az EK rendelet szerinti *határozatok* meghozatalát (és nem az EK rendelet nemzeti joghatóság

megállapítása szempontjából szükséges alkalmazását) utalja a Bizottság kizárólagos jogkörébe. Másfelől a Tpv. 91/A § (2) bekezdése kifejezetten azokra az esetekre utal, amikor a nemzeti versenyjog alkalmazására az EK rendelet hatálya fennállása alatt (tehát közösségi léptékű összefonódások esetében) kerül sor, míg jelen esetben éppen az EK rendelet joghatóságának hiánya értékeléséről van szó [lásd EK rendelet 21. cikk (3) bekezdés második mondata]. Harmadszor, szintén az EK rendelet tagállami joghatóság megállapítása szempontjából való értelmezési lehetősége következett a rendeleti szintű szabályozásból az EUMSZ 288. cikke³ alapján. A Versenytanács felhívta ugyanakkor arra figyelmet, hogy a GVH adott összefonódás kapcsán fennálló joghatóságának EK rendelet alkalmazásával elvégzett vizsgálata és annak eredménye nem köti az Európai Bizottságot, ezért adott esetben a GVH döntésével szemben a semmisségi jogkövetkezmények lehetnek alkalmazandók [lásd Ket. 121. § (1) bekezdés a) pont]. Ennek a bizonytalanságnak a csökkentése érdekében pedig a Versenytanács azt javasolja a feleknek, hogy az olyan helyzetekben, amikor a magyar és EU-s jog közötti eltérés hatással van a jogválasztásra [mert mondjuk a magyar és EU-s szabályozás eltérően ítéli meg az összefonódás fennállását és a magyar jog alatt például az mindenképpen megvalósul (lásd Vj-30/2011)], akkor keressék meg előzetesen az Európai Bizottságot. Az Európai Bizottság megkeresése érdekében a GVH a felek kérelmére a már folyamatban lévő magyar eljárást a Ket. 32. § (3) bekezdésére figyelemmel fel is függesztheti, miként arra korábban a Vj-64/2011 és Vj-39/2010 számú ügyekben sor is került.

2.2. Az EU-s és magyar fúziós jog közti különbségek és következményei

Miként a Versenytanács a Vj-63/2012 számú ügyben hozott döntésében (21. pont) kifejtette: „a két szabályozás közti eltéréseket kizárólag akkor veszi figyelembe, ha ez a jogválasztást befolyásolja, és egyúttal kihatással van a magyar engedélykérési kötelezettségre.”⁴

1 HL L 24., 2004. 1. 29., 1–22. o.

2 Vj-1/2013 II. pont.

3 A rendelet általános hatállyal bír. Teljes egészében kötelező és közvetlenül alkalmazandó valamennyi tagállamban.

4 Lásd Versenytanács Tpv.-vel kapcsolatos elvi jelentőségű döntései 2011. év 23.28. és 79.1. pontok.

A két szabályozás közti különbség figyelembevételének értelemszerűen a Tpv. 79. § szerinti bírság kiszabása kapcsán van jelentősége. Az elmúlt évek gyakorlata három területen mutatott rá az EU-s és magyar fúziós jog közti olyan különbségekre, amelyek egyértelműen kihatással vannak a jogválasztásra.

Az egyik ilyen eset a közös irányítók számának változásával kapcsolatos, amely a Bizottság Közleménye⁵ szerint általában nem eredményez bejelentésköteles összefonódást, ha egyébként a közös irányítást egyedüli irányítás nem váltja fel.⁶ Ezzel szemben a Versenytanács kialakult gyakorlata (Versenytanács elvi jelentőségű döntései 2012. év 23.19. pont) szerint: „Az irányítók számának akárhányról akárhányra történő csökkenése – mint a csökkent számú irányítók Tpv. 23. § (1) bekezdés b) pontja szerinti közös irányítás szerzése – összefonódásnak minősül.”

A másik ilyen eset a vállalkozásrész fogalmával kapcsolatos. A Versenytanács a Vj-30/2011 számú ügyben hozott döntésében mutatott rá, hogy „a Tpv. 23. § (5) bekezdése alkalmazásában – az Európai Bizottság gyakorlatától eltérően – irreleváns, hogy az adott vállalkozásrész (át)vevője valóban végezni fog-e ilyen piaci tevékenységet, illetve hogy azt esetlegesen csak az átadó (eladó) vagy csak saját maga részére fogja-e végezni; elegendő azt belátni, hogy az átadásra kerülő eszközök vagy jogok – önmagukban vagy a megszerző vállalkozás rendelkezésére álló eszközökkel és jogokkal együtt – alkalmasak lehetnek a piaci tevékenység végzésére.” Amint azt a Versenytanács korábban is kifejtette⁸, nem szabad ugyanis semmiféle bizonytalanságot keletkeztetni abban a tekintetben, hogy adott tranzakciótípus összefonódásnak minősül-e vagy sem, mert az engedélykérési kötelezettség elmulasztása súlyos jogkövetkezményekkel járhat (Tpv. 31. §, illetve 79. §). Ezzel arra utalhatott a Versenytanács, hogy a vállalkozásrész minősítésére vonatkozó magyar objektív megközelítés nagyobb biztonságot nyújt a piaci szereplőknek, hiszen megállapodásuk mentesíthetősége érdekében nem kell bizonytalan mérlegelést végezniük.⁹

A harmadik ilyen eset a közvetett közös irányítók közvetlen résztvevői minőségére vonatkozik. A Versenytanács következetes gyakorlata értelmében ugyanis a közvetett közös irányításszerzés a Tpv. 23. §-a (1) bekezdésének b) pontja alapján – az Európai Bizottság gyakorlatától eltérően – összefonódásnak minősül, ekként – a Tpv. 26. §-ának (2) bekezdésére is figyelemmel – a közös irányítók az összefonódás közvetlen résztvevőinek tekintendők, s mint ilyenek, az engedélykérési kötelezettség küszöbértékei szempontjából figyelembe veendőek.¹⁰

2.3. Az EU-s fúziós jogi dokumentumok magyar jogértelmezését elősegítő figyelembevehetősége

A Versenytanács a Vj-63/2012 számú ügyben hozott döntésében foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy az Európai Bizottság nem kötelező érvényű fúziós jogi dokumentumai mennyiben támogathatják a magyar jogértelmezést. Lényeges, hogy a Versenytanács nem zárkózott el attól, hogy az EU-s fúziós jogot értelmező bizottsági dokumentumokra a felek a magyar jog értelmezése érdekében hivatkozzanak. A Vj-63/2012 számú ügyben azonban aláhúzta a Versenytanács, hogy „az európai fúziós szabályok és az azok értelmezésére kiadott nem kötelező érvényű uniós dokumentumok kizárólag olyan vonatkozásban segíthetik elő a magyar fúziós szabályok értelmezését, ahol a magyar és európai fúziós szabályok összhangja teljes egészében fennáll. Így tehát előfordulhat, hogy a magyar jog alapján teljesen másként minősül egy összefonódás engedélykérési kötelezettsége, mint az EU-s jog alatt és fordítva (lásd Vj-30/2011).”¹¹ Ennek nyilvánvaló oka, hogy „a nemzeti és európai fúziós szabályok tekintetében nincs olyan jellegű harmonizáció, mint amelyet az 1/2003/EK rendelet teremt az EUMSZ 101. cikke vonatkozásában. Sőt a nemzeti és európai fúziós eljárások tekintetében a 139/2004/EK tanácsi rendelet 21. cikk (2) és (3) bekezdése alapján szigorú joghatóságbeli elhatárolás érvényesül.”¹²

5 A Bizottság közleménye a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről szóló 139/2004/EK tanácsi rendelet szerinti egységes jogalkalmazásról (2008/C 95/01), HL C 95/1, 2008. 4. 16., 90. pont.

6 Vj-1/2013 13) pont.

7 A Bizottság 2008/C 95/01 közleménye a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről szóló 139/2004/EK tanácsi rendelet szerinti egységes jogalkalmazásról, 25–27. pontok.

8 Lásd a GVH Versenytanácsának Elvi Állásfoglalásai 23.19. pontját.

9 Lásd VÁCZI Nóra: Outsourcing a magyar fúziókontrollban – szemben az Európai Bizottsággal?, Versenytükör, 2011/2., 62. o.

10 Lásd Versenytanács Tpv.-vel kapcsolatos elvi jelentőségű döntései 2011. év 26.4. és 26.5. pontok.

11 Vj-63/2012, 21. pont.

12 Uo.

3. Állami vagy helyi önkormányzati többségi tulajdonban lévő vállalkozások függetlensége

Az elmúlt években a Versenytanács több ügyben¹³ is foglalkozott az állami vagy helyi önkormányzati többségi tulajdonban lévő vállalkozások függetlenségének speciális kérdéseivel. A Tpv. 15. § (3) bekezdése értelmében függetlennek kell tekinteni a 25. §-ban említett vállalkozásokat, valamint azokat az állami vagy helyi önkormányzati többségi tulajdonban lévő vállalkozásokat, amelyek piaci magatartásuk meghatározásában önálló döntési joggal rendelkeznek. A Tpv. 27. § (3) bekezdése szerint pedig az állami vagy helyi önkormányzati többségi tulajdonban lévő érintett vállalkozások nettó árbevételének kiszámításánál azt a gazdasági egységet alkotó vállalkozást kell számításba venni, amely piaci magatartásának meghatározásában önálló döntési joggal rendelkezik.

A Versenytanács az állami vagy helyi önkormányzati többségi tulajdonban lévő vállalkozások függetlensége kapcsán foglalkozott a piaci magatartás meghatározásában való önálló döntési jog jelentésével, a különböző miniszterek irányítása alá tartozó gazdasági egységek függetlenségével és a Tpv. 15. § (3) bekezdése és a Tpv. 23. § (2) bekezdése közti viszonytal.

3.1. A piaci magatartás meghatározásában való önálló döntési jog

A Versenytanács szerint „a Tpv. 15. § (3) bekezdés szerinti, a piaci magatartás meghatározásában való önálló döntési jog nem a vállalkozás egy-egy konkrét magatartásához kapcsolódó fogalom, hanem olyan tartós állapot, amelyben az állam nem él többségi tulajdonán alapuló irányítási jogával.”¹⁴ A Versenytanács az ennek során értékelendő döntéseket a Vj-17/2012. számú ügyben három fő csoportba sorolta:

- a vállalkozás működési módjához, alapvető szabályaihoz, felszámolásához, eladásához kapcsolódó döntések;

- a vállalkozás üzletpolitikájához kapcsolódó stratégiai jellegű döntések (üzleti terv);
- a vállalkozás napi működése.

A Versenytanács a Vj-17/2012 számú ügyben hozott döntésében arra az álláspontra helyezkedett, hogy a vállalkozás versenyjogi függetlensége szempontjából azon döntéseknek van jelentősége, melyek kifejezetten az érintett vállalkozás versenystratégiai (piaci) magatartásával vannak közvetlen összefüggésben. Ebből a szempontból a Versenytanács az üzleti terv elfogadását tekintette olyan meghatározó körülménynek, amelyhez az állam többségi tulajdonosi jogai gyakorlójának jóváhagyása szükséges, akkor a vállalkozásnak nincs önálló döntési joga.¹⁵ Ez alól kivételt képezhet, ha az üzleti terv csak általános célkitűzéseket rögzít.¹⁶

Tovább bővítette a Versenytanács a kivételek körét a Vj-51/2012 számú ügyben hozott döntésével. Ebben az ügyben az akkor felszámolás alatt álló MALÉV Igazgatósága nem sokkal az engedélykérési kötelezettség keletkezése előtt megkapta az üzleti terv elfogadásának jogát. Ezzel kapcsolatban a Versenytanács felhívta a figyelmet arra, hogy az üzleti terv elfogadására való jogosultság nem formális, hanem tartalmi szempont, és ennek különösen is akkor van jelentősége, ha az üzleti terv elfogadására jogosult személyében az engedélykérési kötelezettség időpontját megelőzően nem sokkal változás áll be.¹⁷ Ezzel összefüggésben a Versenytanács visszautalt a Vj-17/2012 számú ügyben hozott döntésére, amelyben aláhúzásra került, hogy a Tpv. 15. § (3) bekezdés szerinti, a piaci magatartás meghatározásában való önálló döntési jog tartós állapot, amelyben az állam nem él többségi tulajdonán alapuló irányítási jogával.¹⁸ „Vagyis – az összefonódás engedélyezés természetéből fakadóan – hosszú távon, előre tekintő módon kell megítélni, hogy az üzleti terv elfogadásának körülményei miként alakulnak. [...] nem elegendő az üzleti terv elfogadására adott formális felhatalmazás. Szükséges az is, hogy a jogosult a felhatalmazással élve tartósan képes legyen az érintett vállalkozás versenystratégiájának befolyásolására.”¹⁹ Adott esetben a Versenytanács ezt a feltevényt nem találta megállapíthatónak, mert a MALÉV

¹³ Lásd Vj-109/2012, Vj-17/2012, Vj-51/2012, Vj-3/2012, Vj-31/2013, Vj-23/2012.

¹⁴ Vj-17/2012, 25. pont.

¹⁵ Vj-17/2012, 27. pont.

¹⁶ Uo.

¹⁷ Vj-51/2012, 18. pont.

¹⁸ Uo.

¹⁹ Uo.

Igazgatósága a megkapott felhatalmazással ténylegesen élni nem tudott, és nem volt képes önálló üzleti terv elfogadására.

A Versenytanács a Vj-3/2012 számú ügyben hozott döntésében fejtette ki, hogy abban az esetben, amikor az összefonódás és engedélykerési kötelezettség fennállása, valamint a versenyhatások hiánya független attól, hogy az érintett felek a Tpv. 15. § (3) bekezdésére figyelemmel függetlenek-e állami vagy önkormányzati többségi tulajdonosuktól, akkor a piaci magatartás meghatározásában való önálló döntési jogban való állásfoglalást nyitva lehet hagyni.

3.2. Különböző miniszterek irányítása alá tartozó gazdasági egységek függetlensége

A Vj-109/2012 számú ügyben kifejtettek szerint a két különböző miniszter (minisztérium) – egyéb körülmények hiányában – külön-külön döntési centrumot képez.

3.3. A Tpv. 15. § (3) bekezdése és a Tpv. 23. § (2) bekezdése közti viszony

A legfontosabb, hogy a Tpv. 15. § (3) bekezdését a közvetlenül állami vagy önkormányzati többségi tulajdonú vállalkozások esetében kell alkalmazni, így a nem közvetlenül állami többségi tulajdonú vállalkozások függetlenségét nem a Tpv. 15. § (3) bekezdése, hanem az általános szabályok alapján kell megítélni.²⁰

A Versenytanács ezen túl a Vj-17/2012 számú ügyben hozott döntésében az MFB esetében foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy ha az MFB üzleti tervét az Igazgatóság fogadja el, de az Igazgatóság tagjait a Miniszter nevezi ki, akkor kit kell az üzleti terv elfogadására jogosultnak és ekként a Tpv. 15. § (3) bekezdése szerinti döntési centrumnak tekinteni. A Versenytanács véleménye szerint „az MFB Zrt. Minisztertől való Tpv. szerinti függetlenségét nem

kérdőjelezi meg az, hogy a Miniszter választja meg és hívja vissza az MFB Zrt. igazgatósági tagjait. Az állami többségi tulajdonú vállalkozások esetén ugyanis a Tpv. 23. § (2) bekezdés b) pontját (mely szerint irányítást jelent, ha a vállalkozás jogosult egy másik vállalkozás vezető tisztségviselői többségének kijelölésére) »felülírja« a Tpv. 15. § (3) bekezdése, amely az állami tulajdonú vállalkozások függetlenségét kifejezetten a versenystratégiai (piaci) magatartások meghatározása szempontjából engedi értékelni és ebből a szempontból a Versenytanács álláspontja szerint az üzleti terv jóváhagyása a meghatározó körülmény.»²¹

4. Vállalkozásrész

Az elmúlt évekbeli gyakorlat a vállalkozásrészek kapcsán három kérdést érintett. Ezek közül a vállalkozásrész versenyjogi minősítése közti magyar és EU-s jogi megközelítés közti különbségről fentebb már esett szó. A másik két érintett vonatkozása a vállalkozásrészrel kapcsolatos gyakorlatnak a bérleti szerződés vállalkozásrészi minősítése és a vállalkozásrészrel elért árbevétel számítása.

4.1. Bérleti szerződés és vállalkozásrész

Az elmúlt évek egyik legizgalmasabb fúziós eljárásjogi kérdése a bérleti szerződések vállalkozásrészi minősítésével kapcsolatos. A Vj-10/2013 számú ügyben a Versenytanácsnak abban a kérdésben kellett állást foglalnia, hogy összefonódásnak tekinthető-e a bérleti szerződés, amely olyan üzlethelyiségekhez kapcsolódik, amelyekben a bérleti szerződés megkötése előtt röviddel a bérlőhöz hasonló üzleti tevékenységet folytatott. Miként ugyanis a Versenytanács a Vj-49/2013 számú ügyben kifejezetten rögzítette is „egy kiskereskedelmi üzlet bérleti jogának megszerzése önmagában értelemszerűen”²² nem jelenti azt, hogy „a megszerző vállalkozásnak lehetősége nyílik egy másik vállalkozás addigi értékesítését valamely érintett piacon átvenni, és ezáltal piaci tevékenységet folytatni”.²³

²⁰ Vj-51/2012, 17. pont.

²¹ Vj-17/2012, 32. pont.

²² Vj-49/2013, 14. pont.

²³ Uo. 13. pont.

A Versenytanács az ilyen tranzakció összefonódás-kénti minősüléséhez tehát többtelemként egyfelől a vállalkozásrész fennállását, másfelől pedig az irányítás tartós megváltozásának igazolását tartotta szükségesnek. Minthogy a tartósságról lentebb részletesen is lesz szó, ezért e helyen csak a vállalkozásrész minősítés követelményei kerülnek bemutatásra.

A Versenytanács szerint egy bérleti szerződés tárgyát képező ingatlan vonatkozásában akkor lehet beszélni vállalkozásrészről, ha:

– az ingatlanokban a bérleti szerződések megkötését közvetlenül megelőzően olyan tevékenység folyt, amelyet a bérbevevő végez, tehát a bérlet tárgyát képező helyszínekhez kapcsolódik bizonyos *goodwill*, mire tekintettel,

– a bérbevevő viszonylag rövid időn belül az ingatlanban saját *know-how*-jának, szakembereinek, a forgalmazandó áruk beszerzéséhez szükséges üzleti kapcsolatrendszer felhasználásával [vö. Tpvt. 23. § (5) bekezdése: „a megszerző vállalkozás rendelkezésére álló eszközökkel és jogokkal együtt”] képes lesz tovább folytatni az ingatlanban korábban végzett tevékenységet.²⁴

Ilyen esetben ugyanis „tekintettel arra, hogy az adott helyszínen a vásárlók hozzászokhattak az adott jellegű tevékenység folytatásához, nagy valószínűséggel az új üzemeltető képes lesz a korábbi üzemeltető fogyasztói által támasztott keresletet megtartani.”²⁵ A Vj-49/2013 számú ügyben ezt a gyakorlatát a Versenytanács az a további követelménnyel egészítette ki, hogy üzlethelyiség vállalkozásrész minősítését eredményező *goodwill* forrásának a bérbeadónak vagy annak vállalkozáscsoportjának kell lennie. Ezt a követelményt a Versenytanács alapvetően abból vezette le, hogy az összefonódás fogalmilag megköveteli a felek közötti akarategyezséget.²⁶ „Vagyis a vállalkozásrész minősítés és az összefonódást létrehozó akarategyezésben részes fél között közvetlen összefüggésnek kell lenni, miként az a Vj-10/2013. sz. ügyben is kimutatható volt, ahol az üzlethelyiség bérbeadója a korábbi hasonló tevékenységet folytató üzemeltető vállalkozáscsoportjának tagja volt.”²⁷

Lényeges, hogy az üzlethelyiséghez köthető *goodwill*-t a Versenytanács a bérbeadó vállalkozáscsoportjától és nem az adott vállalkozástól tartotta

fontosnak származtatni. A Vj-49/2013 számú ügyben azonban az akarategyezés a SPAR és a Mammút Zrt. között jött létre, miközben az üzlethelyiség vállalkozásrész minősítését eredményező *goodwill* forrása közvetlenül nem a Mammút Zrt., az ugyanis nem az ő tevékenységére volt visszavezethető, hanem az ott korábban működő Matchéra. A Match azonban felhagyott az üzlethelyiség üzemeltetésével, ezért megszakadt a vállalkozásrész minősítéshez szükséges *goodwill* forrása és a kérdéses ügyletet akarategyezésükkel létrehozó felek közti kapcsolat, ezért nem lehetett szó összefonódásról sem.

4.2. Árbevétel számítása bérlemény vállalkozásrész esetében

A Vj-10/2013 számú ügyben merült fel, hogy miként kell a Tpvt. 27. § (4) bekezdése szerinti árbevételt kiszámítani akkor, ha vállalkozásrész egy olyan bérlemény, amelynek bérbeadója a vállalkozáscsoport kizárólag bérbeadóval foglalkozó tagja, miközben a vállalkozásrész minősítését eredményező *goodwill* forrása ugyanannak a bérbeadói vállalkozáscsoportnak másik tagja. A Tpvt. 27. § (4) bekezdése értelmében vállalkozásrész esetében, az azt értékesítő vállalkozás által az értékesített eszközök és jogok hasznosításával elért előző évi nettó árbevételt kell figyelembe venni. A Versenytanács álláspontja ugyanakkor az volt, hogy „a Tpvt. 27. § (4) bekezdését a Tpvt. 23. § (5) bekezdésével együtt olvasva lehet csak értelmezni. A Tpvt. 23. § (5) bekezdése szerint pedig a vállalkozásrész minőségnek két esete van: az egyik, amikor a megszerzett eszközök és jogok önmagukban, a másik pedig amikor a megszerző vállalkozás rendelkezésére álló eszközökkel és jogokkal együtt elégséges a piaci tevékenység végzéséhez. A Tpvt. 27. § (4) bekezdése azonban a Tpvt. 23. § (5) bekezdésében hivatkozott két fordulat közül csak és kizárólag az első esetre tartalmaz speciális árbevétel-számítási szabályt”²⁸, így a Tpvt. 27. § (4) bekezdését a Versenytanács analógiaként alkalmazta a Tpvt. 23. § (5) bekezdésében hivatkozott második fordulat esetére. Emiatt viszont felmerült, hogy mi-

²⁴ Vj-10/2013, 21. pont.

²⁵ Vj-49/2013, 14. pont.

²⁶ Lásd a Versenytanács elvi jelentőségű döntései 2012. év, 11.23. pont és 28.2. pont és Vj-38/2013. 16. pont.

²⁷ Vj-49/2013, 16. pont.

²⁸ Vj-10/2013, 30. pont.

ként kell értelmezni a Tpv. 27. § (4) bekezdése szerinti „azt értékesítő vállalkozás” fordulatot, ha vállalkozásszinten elválik egymástól az akaratgyezyesség létrehozásában közreműködő és a vállalkozásrészi minőséget származtató. A Versenytanács megjegyezte, hogy a Tpv. 27. § (4) bekezdése szerinti „azt értékesítő vállalkozás” fordulatot nem lehet megszorítóan értelmezni, „ellenkező esetben ugyanis lényegében bármely vállalkozásrészi feletti irányításszerzés kivonható volna a GVH általi engedélyezés alól, ha a vállalkozásrészt egy újonnan alapított vállalkozás értékesíti.”²⁹ Ez az értelmezés alapot adhatna olyan visszaélészerű jogalkalmazásra, amikor az eladó egy újonnan alapított vállalkozás. Nem véletlen, hogy a Tpv. újonnan módosított 27. § (4) bekezdése már elhagyja az „azt értékesítő vállalkozás” fordulatot és helyette az „azt alkotó jogok és eszközök”-et használja. A Tpv. hatályos 27. § (4) bekezdésének „az értékesítő vállalkozás” fordulatát a Versenytanács tehát úgy értelmezte, hogy az a vállalkozás csoport azon tagja, amelynek tevékenységére a Tpv. 26. § (4) bekezdésétől függetlenül³⁰ visszavezethető a Tpv. 23. § (5) bekezdése szerinti vállalkozásrészi minősítés (a tulajdonképpeni tartós irányításváltozást és így magát az összefonódást megalapozó kritérium).³¹ Ez jelen esetben nem az ingatlan-bérbeadási tevékenységet végző bérbeadó, hanem az ugyanazon vállalkozás csoport bar-kácsáruháza-üzemeltetési tevékenységet egykor folytató tagja, melyre figyelemmel a helyszínek kapcsán a vállalkozásrészi minősítést részben megalapozó goodwill kiépülhetett.

5. Egymással összefüggő ügyletek

Az utóbbi évek legfőbb fúziós eljárásjogi hozadéka kétségkívül az egymással összefüggő ügyletek egy összefonódásként, illetve több összefüggő összefonódás egy eljárásban történő elbírálásával kapcsolatos. Ezzel kapcsolatban az elmúlt három évben mintegy tucat versenytanácsi döntés született,

melynek majdnem fele a 2012-ben bekövetkezett jelentős magyarországi kiskereskedelmi tulajdonosi struktúraátrendeződés következtében került kiadásra. A gyakorlat azt mutatja, hogy alapvetően két esetben kerülhet sor több ügylet egy eljárásban való elbírálására:

a) amikor az ügyletek a köztük fennálló összefüggések miatt egyetlen Tpv. 23. § (1) bekezdése szerinti összefonódást valósítanak meg;

b) amikor a külön-külön összefonódásnak minősülő ügyletek piaci hatását a köztük fennálló összefüggés miatt csak *egyetlen eljárásban* lehetséges egymásra tekintettel értékelni. Ennek elmúlt években előforduló esete (csereügyletre nem volt példa az elmúlt években), amikor a vállalkozás csoport tagjai által ugyanazon a napon szereznek olyan irányításokat, amelyek nem tartoznak az a) pont alá. Lényegében ez az esetkör a hatályos Tpv. 23. § (1) bekezdés b) pontja alkalmazását jelenti.³²

Az a) szerinti esetnek a GVH elmúlt évekbeli gyakorlata alapján két további alapesete különböztethető meg:

i) Egymásra épülő ügyletek, amelyek mögött egységes gazdasági cél húzódik meg, melyet a tranzakció sorozat egyes lépései önmagukban nem, hanem csak együttesen képesek megvalósítani.

ii) Sorozatfelvásárlások, amikor egy vállalkozás csoport (ugyanazon vállalkozás csoportok) tagja(i) szereznek egyedüli (közös) irányítást több vállalkozás felett, ha az irányítás alá kerülő vállalkozások ugyanazon vállalkozás csoport tagjai, és azok azonos tevékenységet végeznek.³³ Ebben az esetben tehát nem szükséges annak vizsgálata, hogy az egyes tranzakciókra egymásra tekintettel került-e sor, azok egymást szükségképpen feltételezik-e.³⁴

A fenti i-ii) pontban említett esetekben az ügyletek egyetlen összefonódáskénti kezelésének elengedhetetlen feltétele, hogy az ügyletek ne jelentős időkülönbséggel jöjjenek létre. Annak, hogy eltérő napokon létrejött ügyletek esetében mi minősül nem jelentősebb időbeli különbségnek, a Tpv. 28. §-a szab határt, mely szerint az engedély iránti kérelmet az engedélyköteles összefonódást eredményező szer-

29 Uo.

30 Hiszen éppen a Tpv. 23. § (5) bekezdése az, amely ebben a speciális esetben az „értékesítő vállalkozás”-t relevánsnak tekinti.

31 Vj-10/2013, 30. pont.

32 Vj-9/2013.

33 Vj-92/2012, 20. pont, Vj-106/2012, 19. pont.

34 Vj-8/2013, 18. pont.

ződés megkötésétől számított harminc napon belül kell benyújtani. A Versenytanács szerint ezen rendelkezésből az is következik, hogy ezen időtáv (szintén főszabályként) nem is minősül jelentősebb időbeli különbségnek.³⁵ Minthogy az új Tpv-t.-módosítás megszünteti a kérelmek benyújtására nyitva álló határidőt és végrehajtási tilalmat vezet be, ezért a Versenytanácsnak vélhetően újra értelmeznie kell majd, hogy mit jelent „a nem jelentősebb időkülönbség”, de a 30 napon belülség bizonyossággal biztonságos időtávot fog továbbra is jelenteni.

5.1. Egyetlen összefonódásnak minősülő ügyletek

5.1.1. Egymásra épülő tranzakciók

Az összefonódások ellenőrzésének célja a piaci struktúrára gyakorolt tartós változások nyomon követése.³⁶ Ennélfogva közömbös, hogy az irányítást milyen konstrukcióban (mennyi lépcsőben, hány jogügylet révén) szerezték meg, feltéve, hogy a végeredmény végül egyetlen összefonódást alapoz meg.³⁷ Ehhez – összhangban a Bizottság gyakorlatával³⁸ – meg kell határozni az ügyletek mögötti valós gazdasági célt. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy a különböző ügyletek egyetlen összefonódást valósíthatnak meg, ha azok egymással összefüggnek oly módon, hogy az egyik ügyletre a másik nélkül nem került volna sor. Egyetlen összefonódás állhat ezért fenn, ha ugyanaz(ok) a vásárló(k) az irányítást végső soron egyetlen üzleti tevékenység, vagyis egyetlen gazdasági egység felett, több, de egymást feltételező jogügylettel szerzik meg, függetlenül attól, hogy az ügyletek önállóan irányításszerzésnek minősülnek-e, illetve hogy az eladók egyazon vállalkozáscsoportba tartoznak-e.³⁹ Az elmúlt években az egymásra épülő tranzakciók változatos esetekben fordultak elő. A Vj-24/2013 számú ügyben a céltársaság feletti irányításszerzés úgy valósult meg, hogy egy ebből a célból létrehozott vállalkozás olvadt a céltársaságba. A Vj-53/2012 számú ügyben az irányításszerzés több

olyan vállalkozás vagy vállalkozásrész felett történt meg külön-külön is összefonódásnak minősülően, amelyek tevékenysége oly módon egészítette ki egymást, hogy azok ésszerűen csak együttesen alkalmasak piaci tevékenység végzésére. A Vj-52/2012 számú ügyben a céltársaság irányításának megszerzése érdekében több kisebbségi részesedéshányad megszerzésére volt szükség. Az egyik kisebbségi részesedéshányad egy vállalkozás tulajdonában volt, így ez a tranzakció önmagában is összefonódásnak minősült, viszont annak csak a céltársaság feletti egyedüli közvetett irányítás megszerzése adott gazdasági tartalmat. Különösen izgalmas irányításszerzési struktúrát kellett megítélni a Vj-88/2012 számú ügyben, ahol a céltársaság piaci működésének fenntartása a céltársaság termékportfóliójának a bővítését kívánta meg, amelyet leghatékonyabban akvizícióval tudott elérni. Az ehhez szükséges terjeszkedéshez azonban a céltársaság tulajdonosai nem rendelkeztek kellő tőkével. A céltársaság felett ezért a befektetők közös irányítást szereztek a korábbi tulajdonos mellett kifejezetten azzal céllal, hogy így megszerezhesék a céltársaság piaci működésének fenntartáshoz szükséges másik további társaságot, amelyet a céltársaság feletti közös közvetett irányításszerzéssel egy napon valósítottak meg. Bár a céltársaság feletti közös közvetett irányításszerzés önmagában is összefonódásnak minősült, annak gazdasági értelmét a másik társaság feletti közös közvetett irányításszerzés adta. A Vj-21/2013 számú ügyben az irányításszerzés két olyan vállalkozás megszerzésén keresztül valósult meg a céltársaság felett, amely vállalkozások kizárólagos tevékenysége ezen céltársaság irányítása. Bár a két vállalkozás megszerzése is összefonódásnak minősült, önmagukban azoknak nem volt gazdasági tartalmuk, hanem csak együttesen, mert azok révén a vállalkozás egyedüli közvetett irányítást szerzett a céltársaság felett. A Vj-35/2011 számú ügyben ugyanazon vállalkozáscsoport különböző tagjai ugyanazon a napon szereztek meg a közös irányítású vállalkozást irányító két vállalkozást, miáltal az anyavállalat közvetett egyedüli irányítást szerzett a céltársaság felett.

³⁵ Vj-106/2012, Vj-8/2013, 28. pont.

³⁶ A Versenytanács Tpv-t.-vel kapcsolatos elvi jelentőségű döntései 2012. év 23. 33.

³⁷ Uo.

³⁸ Lásd a Bizottság 2008/C 95/01 közleménye a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről szóló 139/2004/EK tanácsi rendelet szerinti egységes jogalkalmazásról.

³⁹ A Versenytanács Tpv-t.-vel kapcsolatos elvi jelentőségű döntései 2012. év 23. 33.

5.1.2. Sorozatfelvásárlások

A fenti *ii)* pont alapján egy összefonódásnak minősülő sorozatfelvásárlás esetén előállhat, hogy az annak kezdő lépésével (lépéseivel) irányítás alá kerülő vállalkozás nettó árbevétele (vállalkozások együttes nettó árbevétele) nem éri el a Tpvt. 24. § (1) bekezdése szerinti 500 millió forintos küszöbértéket. Ilyen esetben a sorozatfelvásárlás ezen első része nem esik engedélykerési kötelezettség alá. Mindez egyben azt is jelenti, hogy az összefonódás értékelésekor kizárólag a sorozatfelvásárlás további részének versenyhatásai vizsgálhatók.⁴⁰ A versenyjogi értékelés során a sorozatfelvásárlás első részében irányítás alá került vállalkozások már mint az irányítást megszerző vállalkozáscsoport tagjai veendő figyelembe.⁴¹

5.2. Egyetlen eljárásban elbírálandó összefonódások

Előfordulhat, hogy egy vállalkozáscsoport tagjai szereznek ugyanazon a napon egyedüli vagy közös irányítást tőlük független vállalkozáscsoport(ok) tagjai felett, miközben a céltársaságok megszerzését sem az egységes gazdasági cél, sem pedig a sorozatosan megvalósított ügyletekkel érintett céltársaságok (vállalkozásrészek) ugyanazon vállalkozáscsoport-hoz tartozása és tevékenysége közti azonosság nem formálja egy összefonódássá. Ez esetben az egy eljárásban történő elbírálást az indokolja, hogy az ugyanazon a napon megvalósított irányításszerzések csak együttesen bírálhatók el, mert bármelyik irányításszerzéssel megvalósuló összefonódás esetében a többi egyidejűleg irányítás alá kerülő vállalkozás az adott összefonódás szempontjából közvetett résztvevőnek minősül.⁴² Erre figyelemmel az ilyen esetekben egységes kérelmet kell benyújtani, ellenkező esetben az ügyek Ket. 33/B § szerinti egyesítése szükséges, amely alkalmazását azonban a jelenleg hatályos Tpvt. 44. § (1) bekezdése kizárja, amit a Tpvt. új módosítása meg fog szüntetni. Meg kell jegyezni, hogy a Tpvt. 23. § (1) bekezdés hatályos *b)* pontja az összefonódás lehetséges eseteként említi azt, ha a vállalkozás több vállalkozás felett szerez egyidejűleg irányí-

tást.⁴³ Az újonnan módosított *b)* azonban már csak azokat az eseteket fogja lefedni, amikor az irányításszerzés több egymástól nem független vállalkozás felett történik. Így például az a tranzakció, amely egy napon kötött több különféle vevőtől való irányításszerzést foglal magába (lásd Vj-92/2011), a hatályos Tpvt. 23. § (1) bekezdése *b)* pontja alapján egy összefonódásnak minősül, de az új *b)* pont alapján már több összefonódásnak, amelyet viszont a 23.24. számú elvi jelentőségű döntés alapján egy eljárásban kell vizsgálni, melyhez az egyesítés eszközét a GVH számára a Tpvt. új módosítása szintén megadja. Ide tartozik, hogy a Tpvt. új 23. § (1) bekezdés *b)* pontja a jövőben szintén ki fogja majd zárni, hogy a vállalkozásrészek feletti közös irányítás megszerzése fúzióknak minősülhessen, így a Vj-63/2013 számú ügyszámhoz hasonló struktúrákra a jövőben a versenykorlátozó megállapodások jogát kell majd alkalmazni.

6. A kérelemmel összefüggő egyes eljárásjogi kérdések

6.1. Kérelmező

A Tpvt. 52. §-a értelmében a versenyfelügyeleti eljárásban ügyfél a kérelmező (68. §), továbbá az, akire a kérelem vonatkozik. A Tpvt. 68. §-a (1) bekezdésének *a)* pontja szerint az eljárás megindítására irányuló kérelmet az nyújthat be, akit az összefonódás engedélyezése iránti kérelem benyújtására a 28. § (1) bekezdése kötelez. A Tpvt. 28. § (1) bekezdése akként fogalmaz, hogy az összefonódáshoz összeolvadás vagy beolvadás esetén a közvetlen résztvevő, minden más esetben a vállalkozásrészt vagy a közvetlen irányítást megszerző köteles engedélyt kérni. A Vj-50/2013 számú ügyben a közös irányító köre bővült, de csak az a fél lépett fel kérelmezőként, akivel a bővülés bekövetkezett. Erre figyelemmel hívta fel a Versenytanács a Tpvt.-hez fűzött miniszteri indokolást, amely kifejti, hogy a törvény „28. §-a nem teszi kötelezővé az összefonódás minden érintettje számára a Gazdasági Versenyhivatal engedélyéért való folyamodást, ezért az a vállalkozás, amely részese az összefonódásnak, de nem nyújt be engedély iránti kérelmet,

40 Vj-8/2013.

41 Uo.

42 A Versenytanács Tpvt.-vel kapcsolatos elvi jelentőségű döntései 2012. év 23. 34.

43 Vj-92/2011.

kérelmezettnek tekintendő (mivel a kérelem rá is vonatkozik), így ügyfélnek minősül.” Erre figyelemmel a nem kérelmező, de továbbiakban is közös irányító feleket a Versenytanács ügyfélnek tekintette.

A Vj-24/2013 számú ügyben a Versenytanács észlelte, hogy az eljárás kérelmezője nem az volt, akit a Tpv. erre kötelezett. A hivatkozott ügyben ugyanis a céltársaság feletti irányításszerzés úgy valósult meg, hogy egy ebből a célból létrehozott vállalkozás olvadt a céltársaságba és a kérelmet a beolvadó vállalkozás kérte meg a GVH-tól, miközben a kérelmező a tranzakciót helyesen a végső szerző irányításszerzésének minősítette. Ugyanis hiába írja elő a Tpv. 28. § (1) bekezdése, hogy az összefonódáshoz beolvadás esetén a közvetlen résztvevő köteles az engedélyt benyújtani, ha ebben az ügyben nem beolvadás történt (hiszen az csak a végső irányításszerzés eszköze volt). Márpedig a Tpv. 68. § (1) bekezdés a) pontja értelmében az eljárás megindítására irányuló kérelmet az nyújthat be, akit az összefonódás engedélyezése iránti kérelem benyújtására a 28. § (1) bekezdése kötelez, tehát ez esetben a végső irányításszerző (a beolvadó „eszköztársaság” anyavállalata) kellett volna, hogy a kérelmezői pozícióban legyen az eljárásban. Vagyis a Versenytanács a kérelmezői minőséget az irányítás végső megszerzője szempontjából értékelte. Ennek ellenére a Versenytanács nem tekintette úgy, hogy a kérelem nyilvánvaló módon nem az arra jogosulttól származik, és ezért nem is döntött az eljárás – Tpv. 28. § (1) bekezdésére és Ket. 30. § f) pontjára tekintettel való – Ket. 31. § (1) bekezdés a) pontja szerinti megszüntetéséről.⁴⁴ „Ennek oka egyfelől, hogy a végső irányítás megszerzője az eljárásban a Tpv. 52. §-a értelmében ügyfélnek minősül, másfelől a kérelmet tartalma szerint a beolvadó »eszköztársaság« anyavállalata irányításszerzése engedélyezésére irányulónak kell tekinteni.”⁴⁵ Ezért a kérelmet benyújtó ügyvédet a GVH a kérelmet annak tartalma szerint előterjeszteni jogosult képviselőjének tudta tekinteni, melyhez azonban formailag az volt szükséges, hogy az ügyvéd a kérelem tartalma szerinti (anyavállalatra vonatkozó) képviseleti jogosultságát a Ket. 40. § (4) bekezdése alapján igazolja, és a kérelmet, valamint minden eljárás során tett nyilatkozatot a nevében is elismerjen.⁴⁶

6.2. Kérelem benyújtásának időpontja

A Versenytanács a Vj-38/2013 számú ügyben foglalta össze eddigi gyakorlatát, amely alapján az összefonódás engedélyezése iránti kérelem Tpv. 28. § szerinti benyújtásának feltétele, hogy a felek között végleges akarategyezség jöjjön létre az összefonódás megvalósítását illetően.⁴⁷ Ebből következően a Versenytanács gyakorlata szerint:

- a „tervezett” tranzakciók (a nyilvános vételi ajánlat kivételével),⁴⁸ illetve
- olyan ügyletek, amelyek a felek szándéka szerint elhatározott feltételeket sem teljesítik (vagy e tekintetben vita van közöttük)⁴⁹, nem adnak alapot kérelem benyújtására.

Ilyen esetben a kérelem Ket. 30. § d) pontja szerinti érdemi vizsgálat nélküli elutasításának vagy az eljárás Ket. 31. § (1) bekezdése a) pontja szerinti megszüntetésének van helye, minthogy azok idő előttiek.

A Vj-17/2012 számú ügyben a kérelmezők a negyedik mobilszolgáltatásra kiírt frekvenciapályázat feltételeinek megfelelően kellett, hogy előzetesen esetleges nyertességük esetére feltétlen és visszavonhatatlan kötelezettséget vállaljanak arra, hogy az árverési eljárást lezáró érdemi, jogerős döntést követően megalapítják a közös vállalkozást. A kérdés az volt, hogy a kérelem benyújtása szempontjából meghatározó időpillanat a nyertességet kinyilvánító jogerős döntés vagy az abban való megegyezés, hogy nyertességük esetére közös vállalatot alapítsanak. A Versenytanács arra az álláspontra helyezkedett, hogy a tranzakció nem függött a felek akaratától (hasonlóan egy nyilvános vételi ajánlathoz), mert „a Kérelmezők akarategyezségre jutottak a közös vállalkozás megalapítását illetően, melyre tekintettel a Tpv. 28. § (2) bekezdésében foglalt határidő konkrét időponthoz köthető.”⁵⁰

A Vj-38/2013 számú ügyben a vétel és így a tranzakció feltétele az volt, hogy az eladók a céltársaság valamennyi részvényét megszerezzék, amely a kérelem benyújtásának időpillanatában még nem valósult meg. A Versenytanács azonban nem tekintette úgy, hogy az összefonódás egy felek által elhatározott

44 Vj-24/2013, 28. pont.

45 Uo.

46 Uo.

47 Vö. Versenytanács Tpv.-vel kapcsolatos elvi jelentőségű döntései 2012, 28.8.

48 Lásd a Versenytanács Tpv.-vel kapcsolatos elvi jelentőségű döntései 2012., 28.7.

49 Lásd a Versenytanács Tpv.-vel kapcsolatos elvi jelentőségű döntései 2012., 28.2.

50 Vj-17/2012, 56. pont.

feltételtől függne, így a kérelem idő előtti lenne. Úgy ítélte meg ugyanis, hogy a fennmaradó részvények megszerzésére vonatkozó szerződéses kikötés csak formáját tekintve minősül az összefonódás feltételének. Tartalma alapján nem tekinthető olyan szerződéses feltételnek, amely érdemben akadályozhatná a felvásárlás megvalósulását, hiszen a megszerzendő részvényekre az eladónak opciós joga áll fenn, ráadásul azok ténylegesen is a birtokában vannak. *„Mind-ebből következően csak olyan szerződéses feltétel akadályozhatja az összefonódás engedélyezése iránti kérelem benyújthatóságát az eljáró versenytanács álláspontja szerint, amely egyfelől a felek által elhatározott, másfelől pedig gyakorlatilag is függővé/kérdéssé teszi az összefonódás megvalósulását.”*⁵¹

A Vj-29/2012 számú ügy érdekessége az volt, hogy a felek a kérelem benyújtását követően az összefonódást létrehozó szerződést felmondták, majd még ugyanazon a napon újat kötöttek, miközben az engedély iránti kérelmüket nem vonták vissza. A Versenytanács kifejtette, hogy *„amennyiben az összefonódást eredményező akarategyezségben, illetve az annak létrejöttében közreható lényeges körülményekben nem következik be változás, akkor az nem is érintheti az eredeti engedélykérési kötelezettséget, hacsak a felek el nem állnak az ügylettől, és ennek folyományaként a kérelmüket vissza nem vonják.”*⁵² Tekintettel azonban arra, hogy maguk a felek is úgy nyilatkoztak, az irányításváltozás céljában és tartalmában nem következett be változás, továbbá az eredeti szerződés felmondásakor kikötötték, hogy azonos tartalommal és üzleti céllal haladéktalanul új szerződést kötnek, melyre még ugyanazon a napon sor került, a Versenytanács az irányítási jog megszerzése időpontjának, egyben az engedély iránti kérelem benyújtására vonatkozó határidő kezdőnapjának, az akarategyezség létrejöttének eredeti időpontját tekintette.⁵³

A Vj-50/2013 számú ügyben a közös irányítók köre bővült, amelyhez (a céltársaságot finanszírozó bankon túl) a felek szándéka szerint szükség volt az egyik olyan közös irányító hozzájárulására is, aki viszont nem volt részese az akarategyezség létrehozásának. Ebben az esetben a Versenytanács úgy találta, hogy a felek között nem jött létre végleges akarat-

egyezség, mert azt az akarategyezség létrehozásában részt nem vevő közös irányító (harmadik fél) jóváhagyásától tették függővé. Ezért a kérelem benyújtásának a hozzájárulás megadása időpontját tekintette. Lényeges, hogy ez a harmadik fél nem objektív külső okok (jogszabályi előírás vagy pályáztatói minőség) miatt formálhatott jogot a jóváhagyásra, hanem azért, mert az egyik közös irányító.

6.3. Kérelem késedelmes benyújtása

A Tpv. 78. §-ának (1) bekezdése szerint bírság szabható ki azzal szemben, aki a Tpv. rendelkezéseit megsérti, melynek összegét a (3) bekezdés szerint az eset összes körülményeire tekintettel kell meghatározni. A Tpv. 79. §-a alapján a 24. § szerinti engedély iránti kérelem előterjesztésének elmulasztása esetén a bírság összege legfeljebb napi kétszázezer forint. A Tpv. 78. § (1) bekezdése alapján világos, hogy a kérelem késedelmes benyújtása esetén a bírság kiszabása csak lehetőség. Ennek megfelelően az elmúlt években a kérelmek késedelmes benyújtása miatti bírságolás körében három esetkört lehet megkülönböztetni: azokat a körülményeket, amelyek a bírság mellőzését vagy csökkentését indokolták és végül azokat, amelyek még csökkentésként sem hatottak közre.

6.3.1. Bírság mellőzését eredményező körülmények

A bírság mellőzéséhez két feltételnek kell fennállnia az eddigi gyakorlat alapján. Egyfelől a kérelmezőnek a még a kérelem benyújtására nyitva álló határidőn belül előzetes egyeztetést kell kezdeményeznie a GVH-val,⁵⁴ másfelől az EU joghatóságának hiányának (és ezzel együtt a magyar fennállásának)⁵⁵ vagy az engedélykérés (a kérelem benyújtásának) időpontját⁵⁶ illetően valós bizonytalanságnak kell fennállnia az eddigi joggyakorlatra figyelemmel. A joghatóságot illetően ilyen körülmény, ha az enge-

51 Vj-38/2013, 17. pont.

52 Vj-29/2012, 31. pont.

53 Uo.

54 Lásd Vj-17/2012 és Vj-30/2011.

55 Lásd Vj-30/2011.

56 Lásd Vj-17/2011.

délykérési kötelezettség szempontjából meghatározó kérdésben eltér egymástól az EU és a magyar jog, mint a Vj-30/2011 számú ügyben a vállalkozásrész tekintetében. Lényeges az is, hogy olyan kérdésben kell fennállnia bizonytalanságnak, amely valóban okozati összefüggésben közre is hathatott az engedélykérési kötelezettség vagy annak időpontja megítélésében. Például a Vj-3/2012 számú ügyben a késedelmet a kérelmező az állami/önkormányzati tulajdonban lévő vállalkozásokat érintő fúziós gyakorlattal kapcsolatos jogértelmezés bonyolultságával indokolta. A Versenytanács álláspontja szerint ugyanakkor az engedélykérési kötelezettség fennállásának megítélése szempontjából a Tpvt. 15. § (3) bekezdés és 27. § (3) bekezdése semmiféle bizonytalanságot nem okozhatott, hiszen ezen rendelkezésektől függetlenül (akár azok alkalmazásával, akár anélkül) az összefonódás megvalósulása és az engedélykérési kötelezettség fennállása egyértelműen megállapítható volt, szemben a Vj-17/2012 számú üggyel. „Másként, a hivatkozott rendelkezésekben rejlő értelmezési bizonytalanság és a jelen ügy engedélykérési kötelezettségének megítélése között okozati összefüggés nem volt.”⁵⁷

6.3.2. Bírságcsökkentő körülmények

Eddigi gyakorlatában a Versenytanács bírságcsökkentő körülményként értékelte, hogy a vállalkozás, ha késve is, de benyújtotta kérelmét,⁵⁸ illetve hogy az összefonódás csekély piaci hatására és ebből adódó valószínűsíthető engedélyezésére tekintettel gyakorlatilag kizárható volt, hogy a kérelmezőt az összefonódás eltitkolásának szándéka vezette volna.⁵⁹ Ezt a következtetést erősíti, ha a kérelmező (vagy képviselője) a kérelem benyújtására nyitva álló határidőn belül előzetes egyeztetést kezdeményez a GVH-val.⁶⁰ A GVH-val való határidőn belüli előzetes egyeztetés kezdeményezése tehát önmagában nem eredményezi a bírság mellőzését.

6.3.3. Nem hatottak közre a bírság csökkentésében

A Versenytanács még bírságcsökkentő körülményként sem vette figyelembe, hogy „a kérelmet mind magyar, mind angol nyelven el kellett készíteni, és az érintett külföldi és magyar vállalkozásokkal egyeztetni kellett”,⁶¹ illetve hogy a tranzakció összetett volt,⁶² mert a Versenytanács álláspontja szerint ezek a körülmények az összefonódások többségénél fennállnak. Ezért az ilyen helyzeteket a kérelem benyújtására kötelezett vállalkozásnak a szerződés megkötésének megfelelő időzítésével, nem pedig annak késedelmes benyújtásával kell megoldania.⁶³ Mint arra már fentebb utalás történt, nem vehető figyelembe a bírság mellőzése, illetve csökkentése körében olyan értelmezési bizonytalanság, amely az engedélykérési kötelezettség fennállásának megítélésében nem hathatott közre.⁶⁴

6.4. A kérelem tárgya

A Versenytanács a Vj-93/2012 számú ügyben mondta ki, hogy a Tpvt. 24. § és 68. § (1) bekezdés a) pontja csak az összefonódás engedélyezése iránti kérelem benyújtását teszi lehetővé.⁶⁵ A Tpvt. 68. § (2) bekezdése értelmében a 24. § szerinti engedély iránti kérelmet a GVH által közzétett formátumú, megfelelően kitöltött összefonódási kérelem űrlapon kell benyújtani. Ennek megfelelően a GVH által közzétett formátumú űrlapba foglalt kérelemben is eleve csak az összefonódás engedélyezése kérhető. „Mindez azonban nem zárja ki, hogy az eljáró versenytanács adott esetben a Tpvt. 77. § (1) bekezdése a) pontja alapján – a Tpvt. 67. § (1) bekezdés a) pontjára figyelemmel – megállapítsa, hogy a kérelmezett összefonódáshoz nem szükséges a GVH Tpvt. 24. § szerinti engedélye.”⁶⁶

57 Vj-3/2012, 44. pont.

58 Vj-102/2011; Vj-3/2011; Vj-66/2013.

59 Vj-102/2011; Vj-3/2011; Vj-66/2013.

60 Vj-102/2011.

61 Vj-102/2011.

62 Vj-66/2013.

63 Vj-102/2011.

64 Vj-3/2012.

65 Lásd a GVH Versenytanácsának Tpvt.-vel kapcsolatos elvi jelentőségű döntései 2012. év 24.6. pont.

66 Vj-10/2013.

7. Kapcsolódó versenykorlátozások

A Versenytanács az elmúlt években is tartotta magát ahhoz az elvi álláspontjához, hogy „nem végzi el annak értékelését, hogy az összefonódást eredményező szerződésben szereplő versenykorlátozás a Tpv. 30. § (5) bekezdése szerinti kapcsolódó versenykorlátozásnak minősül-e. Azt a jövőben [...] az érintett vállalkozásoknak saját maguknak kell eldönteniük.”⁶⁷ A Versenytanács azonban a Vj-90/2012 számú ügyben kifejtette, hogy amennyiben a kapcsolódó versenykorlátozásokkal kapcsolatos joggyakorlat nem ad iránymutatást, akkor „az értelmezési bizonytalanság csökkentése érdekében támpontot kívánt nyújtani a felek számára a kérdéses versenykorlátozás kapcsolódó jellegének megítéléséhez.”⁶⁸

A Vj-90/2012 számú ügyben az eladó kisebbségi tulajdonhányada fennmaradt az új entitásban, melyre tekintettel annak megszűnését követő három évig vállalta az eladó, hogy nem támaszt versenyt. Ezzel összefüggésben a Versenytanácsnak azt a kérdést kellett tisztáznia, hogy létezik-e olyan érdek, amely a kisebbségi tulajdonhányad idejére mindenképpen indokolttá teszi a versenytilalmi vállalást. A kapcsolódó versenykorlátozás célja a tranzakció értékének megőrzése, amely közös vállalat esetében a tevékenységegyesítésből fakadóan mindkét fél számára kötelezettségeket keletkeztet, ezért is vállalhatják az anyavállalatok a Versenytanács gyakorlata szerint is⁶⁹ a közös irányítás időtartamára jogszerűen a közös vállalattal való versenyzéstől tartózkodást. Ezt az elvi megközelítést a Versenytanács legutóbbi döntéseiben a már működő vállalkozás felett megszerzett közös irányítás esetére is kiterjesztette.⁷⁰ A Versenytanács azonban ennek a mentességnek a kisebbségi részesedés időtartamára való további kiterjesztése elől főszabályként már elzárkózott.⁷¹ A Versenytanács szerint ugyanis nincs olyan érdek, ami ezt indokolná, ide értve azt az esetet, hogy a máskülönben létező versenyben az eladó a versenytársban fennmaradó kisebbségi tulajdonhányadára figyelemmel olyan

érzékeny üzleti információkhoz juthat hozzá, amely előmozdíthatja az összehangolt magatartást a piacon (koordinatív hatás). „Ezen koordinatív hatást ugyanis a közérdekre és nem a vevő magánérédekére figyelemmel kell kezelni, amely a közérdekkel arányosan például titokvédelmi vállalással vagy ún. „kínai fallal” általában már biztosítható.”⁷² Mindebből az is következett, hogy kisebbségi tulajdonhányad megszűnésétől kezdődő három évig előirányzott versenykorlátozás fogalmilag nem lehet kapcsolódó, hiszen „a kisebbségi tulajdonlásnál erősebb pozíciót jelentő közös irányítás esetén is csak annak fennmaradásáig jogszerű a versenyttilalom.”⁷³

A Versenytanács a Vj-21/2013 számú ügyben fejtette ki, hogy „azok a korlátozások, amelyek az eladó hasznát szolgálják, vagy nem kapcsolódnak közvetlenül és nem szükségesek egyáltalán az összefonódás megvalósításához, vagy ha kapcsolódnak is (pl. a vállalkozásnak az eladónál maradó részének védelmét célzó korlátozás esetében) terjedelmüknek és/vagy időtartamuknak korlátozottabbnak kell lenniük a vevő hasznát szolgáló korlátozásokhoz képest.”⁷⁴ Erre rímél, hogy „véltetően nem tekinthető Tpv. 30. § (5) bekezdése szerint kapcsolódónak az olyan versenykorlátozás, melynek egyik alanya nem az összefonódás Tpv. 26. § szerinti résztvevője.”⁷⁵

8. Egyéb eljárásjogilag jelentős kérdések

8.1. Tartósság

A Versenytanács következetes gyakorlata értelmében (lásd a Versenytanács Elvi Jelentőségű Döntései 2011: 23.23., 23.24. és 23.26. pontjait) – összhangban a Tanács vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről szóló 139/2004/EK rendeletében foglaltakkal – az összefonódások ellenőrzésének célja a piaci struktúrára gyakorolt tartós változások nyomon követése. A Versenytanács elvi jelentőségű döntéseinek 23.24. pontja kiemeli, hogy arra vonatkozóan nincs egyértelmű gyakorlata a Versenytanácsnak, mek-

67 A GVH Versenytanácsának Tpv. -vel kapcsolatos elvi jelentőségű döntései 2012. év 30.8. pont.

68 Vj-90/2012, 33. pont.

69 A Versenytanács elvi jelentőségű döntései 2011. év 30.6. pont, Vj-104/1999.

70 Lásd Vj-88/2012 és Vj-93/2012.

71 Vj-90/2012, 35. pont.

72 Vj-90/2012, 34. pont.

73 Vj-90/2012, 36. pont.

74 Vj-21/2013, 50. pont.

75 Vj-14/2013, 31. pont.

kora az a minimális időtáv, amelyet meghaladóan egy üzemeltetési szerződés összefonódásnak minősül. Az Európai Bizottság vonatkozó gyakorlata szerint ugyanakkor a 3 évnél rövidebb szerződések az irányítási viszonyok megváltozásának tartóssága szempontjából nem tekinthetők elegendő hosszúságúnak.⁷⁶

A Vj-30/2011 számú ügyben az outsourcing „a szerződések öt éves időtartama – amely az [átadó vállalkozás] kezdeményezésére további két évvel, azaz hét évre kiterjeszhető – a Versenytanács álláspontja szerint kellően hosszúnak tekinthető ahhoz, hogy a megállapodás révén bekövetkező változás tartósan (ekként irányítás-szerzésnek) minősüljön.”⁷⁷ A Vj-1/2013 számú ügyben a vevők bár előre rögzítették, hogy nem kívánják tartósan portfóliójukban tartani a tranzakció keretében megszerzett részvényeket, a Versenytanács ugyanakkor mégsem tekintette átmenetinek az irányításszerzést, mert a rendelkezésre álló adatok alapján a kérelmezők részesedésük legfeljebb 21,4%-át értékesítenék, és így középtávon az irányítási jog továbbra is fennállna. A Vj-117/2010 számú ügyben pedig a vevő megszerzett kábelhálózat versenyjogilag problémás, saját hálózatával átfedő részeit ugyanazon a napon kötött másik szerződéssel rögtön tovább is adta egy harmadik szerzőnek, melyre tekintettel a Versenytanács úgy foglalt állást, hogy ilyen esetben az irányítás tartós megszerzése nem teljesül a leválasztott vállalkozásrészek esetében, így az összefonódás engedélyezésekor arra nem kell figyelemmel lenni.

8.2. Teljes funkciójú közös vállalat

A Versenytanács a Vj-27/2011 számú ügyben a teljes feladatkör ellátásának képességére vonatkozó követelményt lényegében akként fogalmazta meg, hogy „a közös vállalatnak képesnek kell lennie az adott piaco(ko)n jelen lévők által végzett funkciók elvégzésére, azaz tartósan rendelkeznie kell az ebben a körben releváns termékek vagy szolgáltatások előállításá-

hoz – az adott piac szereplőinek működését irányadónak véve, objektíve – szükséges materiális és immateriális eszközökkel, a napi működést végző alkalmazottakkal, az azt irányító vezetőséggel, adekvát pénzügyi háttérrel és egyes esetekben hatósági engedélyekkel.”⁷⁸ A Versenytanács szintén ebben az ügyben aláhúzta, hogy „ha egy közös vállalkozás alapításának célja más vállalkozás(ok) feletti irányítás megszerzése, mindaddig, amíg a közös vállalkozás tevékenysége nem terjed túl az irányítás megszerzésén és alapítói közös közvetett irányítási jogainak gyakorlásán, nem minősül teljes funkciójú közös vállalkozásnak.”⁷⁹ A negyedik mobilszolgáltatóra kiírt frekvenciapályázatra létrehozott közös vállalat esetében a Versenytanács megállapította, hogy az képes lesz tartósan ellátni egy önálló vállalkozás valamennyi funkcióját, mert „rendelkezni fog a meghatározott tevékenység tartós, alapítóktól független (bár bizonyos szolgáltatásokat egyes tulajdonosoktól vesz vagy vehet igénybe, de mindenkor piaci feltételek mellett) is életképes folytatásához szükséges erőforrásokkal, így elsősorban távközlési infrastruktúrával, de saját szervezetrendszerrel, munkaerővel is.”⁸⁰

8.3. Közös irányítás

A Versenytanács kialakult gyakorlata szerint közös irányítás akkor valósul meg, ha a vállalkozások a Tptv. 23. § (2) bekezdés szerinti jogosítványukat közösen gyakorolják.⁸¹ Objektív tényezők⁸² hiányában a közös irányítás feltételezi a tulajdonosok erre vonatkozó megállapodását.⁸³ Ilyen megállapodásnak minősülnek azok a vétőjogok, amelyek – a tulajdonos pénzügyi érdekeinek védelmén túlmenően – a vállalkozás piaci magatartására (üzletpolitikájára) vagy annak valamely meghatározó elemére (elemeire) is kiterjednek, mert a vétőjoggal rendelkező tulajdonossal történő megegyezés nélkül a vállalkozás irányítására vonatkozó döntések nem hozhatók meg.⁸⁴ A Versenytanács eddigi gyakorlatában ilyen jelleű döntésnek minősítette a vállalkozás üzleti tervére vonatkozó döntéseket,⁸⁵ de a Bizottság gyakorlatá-

76 Vö. M.3858 Lehman Brothers/SCG/Starwood/Le Meridien.

77 Versenytanács elvi jelentőségű döntései 2012. 23.29. pont.

78 Vj-27/2011, 24. pont.

79 Uo. 25. pont.

80 Vj-17/2012, 36. pont.

81 Vj-93/2012.

82 Ilyen lehet az 50-50%-os szavazati arány vagy a vezető tisztségviselők fele-fele arányú kinevezési joga. Lásd Vj-70/2000.

83 Vj-93/2012.

84 Vj-114/2005 számú határozat 12. pont.

85 Vj-70/2000.

ban⁸⁶ ide tartozik a vezető tisztségviselők kinevezése és visszahívása is.⁸⁷ A Versenytanács a Vj-35/2004 döntésében határozta el a közös irányítást biztosító vétőjogot és a negatív egyedüli irányítást jelentő helyzetet: „A vétőjogok általában a többségi tulajdonossal szemben illetik meg a kisebbségi tulajdonos(oka)t, és így közös irányítást eredményeznek. Olyan vállalkozás esetében azonban, amelynek nincs többségi tulajdonosa, a Versenytanács álláspontja szerint egyedüli irányítással rendelkezik az a részvénytulajdonos, amely egyedül képes a stratégiai döntés(ek) megvételzésére.”

8.4. Az irányítási jog gyakorlása kockázati tőkealapok esetében

A Versenytanács a Vj-93/2012 számú ügyben részletesen is foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy milyen szempontok mentén ítéltethető meg egy kockázati tőkealap feletti irányítási jog kérdése. Az adott ügyben a kérdés úgy merült fel, hogy az alap vétőjogot szerzett a céltársaságban, de más befektetése nem volt, tehát az engedélykérési kötelezettség szempontjából a kérdés végső soron az volt, hogy „az alap részéről ki gyakorolja a közös irányítási jogot (vétőjog), és ha értelmezhető, akkor ezen vétőjogot gyakorolót ki irányítja.”⁸⁸ A konkrét esetben a kezelési szabályzat úgy rendelkezett, hogy az alap tőkebefektetése között szereplő gazdasági társaság legfőbb szervének ülésén (közgyűlés, taggyűlés) személyre szóló írásbeli meghatalmazás alapján delegált személy(ek) látja/látják el az alapkezelő képviselét. A meghatalmazást az alapkezelőnek az alap adta, amely döntött a befektetések tisztségviselőjeként (igazgatósági tag, felügyelőbizottsági tag) kijelölhető személy(ek) ről, illetve azok megbízásáról. Mindebből a Versenytanács szerint az következett, hogy az alapot megillető vétőjogot a vezető tisztségviselők kijelölése és visszahívása tekintetében az alap gyakorolja és azt az alapkezelő képviseli. Az alap döntéshozó szervének tagjai azonban egy bank delegáltjai voltak, így a Versenytanács arra az álláspontra helyezkedett, hogy az alap portfóliójába került céltársaság vezető

tisztségviselői kijelölése és visszahívása tekintetében a vétőjogot ez a bank gyakorolja. Abban az esetben, ha kimutatható, hogy az alap kezelője (pontosabban annak képviselője meghatalmazás alapján) bármely vonatkozásban önállóan (tehát az alap döntéshozó szerve nélkül) irányítási jogot gyakorolhat (mert például a kezelési szabályzat nem rendelkezik valamely irányítási jogosítvány gyakorlásáról⁸⁹), akkor a Versenytanács szerint az alapkezelő esetében kell vizsgálni, hogy ki gyakorol felette irányítást, illetve az alapkezelőt milyen egyéb társaságok felett illeti meg irányítási jog. Ennek oka, hogy ilyen esetben a Tpt. 5. § 71. pontja alapján a Versenytanács úgy tekintette, hogy az irányítási jog az alapkezelőt kell, hogy megillessen (minthogy az általános megbízást jelentő kezelési szabályzat a kérdést szabályozatlanul hagyta). A konkrét ügyben az alapkezelő ugyanannak a banknak az irányítása alatt állt, mint maga az alap, ellenkező esetben viszont érdekes kérdés lett volna, hogy a különböző stratégiai kérdések felett fennálló különböző vétőjogokra miként kell tekinteni. Ebben az esetben vélhetően a közös irányítók köre bővült volna.

9. Összegzés

A fúziók többségében felmerülő jogkérdés eljárási természetű, hiszen a beavatkozás az eljárások számához igazítva elenyésző. Az eljárásjogi szabályok betartása egyébként is az anyagi jogilag is helyes döntés záloga. A Versenytanács fúziós eljárásjogot átláthatóbbá, megismerhetőbbé tevő gyakorlata komoly segítséget nyújthat emellett a vállalkozások számára a tranzakciók strukturálásához és a képviselőinek az engedélykérési kötelezettség megítéléséhez. Bizonyos, hogy a jövőbeni joggyakorlat tovább fog gazdagodni e téren, különösen is annak köszönhetően, hogy a Tpv. módosított szabályai a fúziós eljárásjog terén is számos kérdésben változást (pl. vállalkozásrész közös irányításának megszűnése, fúziós eljárások egyesítése) és újdonságot (implementációs tilalom és felmentés) hoznak.

86 Lásd a Bizottság 2008/C95/01. számú közleménye a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről szóló 139/2004/EK tanácsi rendelet szerinti egységes jogalkalmazásról, 69. pont.

87 Vj-93/2012.

88 Vj-93/2012, 21. pont.

89 Konkrét esetben az üzleti tervről szóló döntést gyakorolni hivatott szerv nem volt nevesítve.

Az általános szerződési feltételek és a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok

1. Bevezetés

Évtizedek óta élénk érdeklődés mutatkozik a széles körben elterjedt, a polgári jogi jogviszonyok feleit megillető jogok és kötelezettségek csak formális egyensúlyát, a közöttük ténylegesen fennálló egyensúlytalanságot szimbolizáló általános szerződési feltételek iránt, vizsgálva, hogy jogi eszközökkel miként tompíthatók, illetőleg küszöbölhetők ki a fogyasztók oldalán az általános szerződési feltételek alkalmazásából fakadó lehetséges hátrányok.¹ Ez az érdeklődés több jogágra kiterjedő jogalkotási eredményekhez vezetett azzal, hogy az általános szerződési feltételek alkalmazása révén felmerülő problémák és az ezek megoldására kínált jogi megoldások folyamatosan újabb és újabb oldalakat mutatják meg. A legutóbb megfogalmazódott kérdések egyike az, hogy az általános szerződési feltételek értékelhető-e a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen ke-

reskedelmi gyakorlat tilalmára vonatkozó jogszabályi rendelkezések alapján.² Az alábbiakban erre keressük a választ, áttekintve a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény („Új Ptk.”) és a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény („Fttv.”) releváns rendelkezéseit.³

2. Az Új Polgári Törvénykönyv

A fogyasztók érdekeinek védelmét szolgáló szerződési jogi szabályok megalkotása igényének hátterében annak fel- és elismerése áll, hogy a felek között meglévő lényeges – általában gazdasági erőben, szakismeretben, információval való ellátottságban megnyilvánuló – különbségek szükségessé teszik a

* A szerző a Gazdasági Versenyhivatal munkatársa.

1 Az általános szerződési feltételekkel kapcsolatos külföldi szabályozások történetét illetően lásd pl. MOLNÁR Edina: A tisztességtelenség minősülő általános szerződési feltételek s a fogyasztók érdekében történő ügyészi tevékenység lehetőségei, *Ügyészek Lapja* 2002/2. 8–10., FAZEKAS Judit: Fogyasztói jogok – fogyasztóvédelem, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1995, 188–198. A hazai szabályozás változásairól lásd FAZEKAS Judit: Fogyasztóvédelmi jog, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2007, 142–145. o.

2 Az Új Ptk. 8:1. §-a (1) bekezdésének 3. pontja értelmében fogyasztó a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körén kívül eljáró természetes személy. A fogyasztó jogi fogalmának változásaival kapcsolatban lásd HÁMORI Antal: A vállalkozások fogyasztói minősége, *Gazdaság és Jog* 2012/9.

3 Jelen tanulmányban nem térünk ki a jogszabályok közötti azonosságok és eltérések mindegyikére, így nem érintjük például azt a kérdést sem, hogy míg az Fttv. körében a tisztességtelenség léte vagy nem léte határozza meg (egyéb feltételek teljesülése esetén) a hatósági, a jogséttel szembeni fellépés szükségességét, addig a polgári jogi szabályozás kapcsán adott esetben a tisztességtelenség ilyen jelentőséggel nem bír, hiszen amint például a Kúria „A fogyasztói kölcsönszerződésben pénzügyi intézmény által alkalmazott általános szerződési feltételekben szereplő egyoldalú szerződésmódosítás tisztességtelensége megítélése” tárgykörben felállított joggyakorlat-elemző csoportja által készített összefoglaló vélemény (http://www.lb.hu/sites/default/files/joggyak/joggyakorlat_osszefoglalo_velemeny.pdf 11.) megállapította, a bíróságok általában először azt vizsgálják, hogy a támadott kikötés nem ütközik-e jogszabály tételes rendelkezésébe, és csak abban az esetben foglalkoztak a szerződési kikötés tisztességtelenségének kérdésével, ha a támadott kikötés jogszabályba ütközése nem volt megállapítható.

kedvezőtlenebb pozícióban lévő fogyasztó érdekei érvényre jutásának támogatását, akár a szerződési szabadság korlátozása által is.⁴ Az Új Ptk. vonatkozásában is idézhető a Szegedi Ítéltábla azon, a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény („Ptk.”) kapcsán tett megállapítása, mely szerint „a Ptk. szerződési jogi szabályai azt veszik alapul, hogy a szerződés megkötése 'alku' folyamában történik, ami a kölcsönös érdekek kiegyenlítését biztosítja. A szerződés tartalmát a felek szabadon állapíthatják meg, a szerződésre vonatkozó rendelkezésektől azonban egyező akarattal eltérhetnek [...]. A diszpozitív szabályokat a jogalkotó a tipikus esetekre, az egyensúlyt teremtő 'szerződési igazságosság' elvei alapján alkotta meg, ezért a diszpozitivitás nem járhat azzal a következménnyel, hogy bármelyik jogalany széles körben módosítsa a jogok, kötelezettségek és kockázatok törvényben szabályozott elosztását.”⁵

Amint azt Takáts Péter leszögezte, az általános szerződési feltételek jogi problematikája kettős: a jogi szabályozásnak reagálnia kell a szerződéskötési technika megváltozására a tömeges szerződési kapcsolatok területén, másrészt ellensúlyoznia kell az általános szerződési feltételeket kidolgozó fél egyoldalú érdekérvényesítési törekvéseit, kezelnie kell az egyoldalú szerződési feltételeket.⁶ Az egyoldalú érdekérvényesítési törekvések ellensúlyozásának egyik eszköze az általános szerződési feltételek tisztességtelen kitételeire vonatkozó szabályozás érvényre juttatása, amely esetében ugyanakkor a felek viszonyába a jogi szabályozás révén megvalósuló beavatkozás célja nem kizárólag a felek szerződési pozíciói között meglévő egyenlőtlenségnek a szerződés tartalmát érintő csökkentése volt, hanem az általános szerződési feltételekkel alkalmazása

révén jelentkező problémák megelőzése, illetőleg hatásuk csökkentése a fogyasztó tájékoztatása által.⁷

Az Új Ptk. általános szerződési feltételekkel⁸ kapcsolatos rendelkezései vonatkozásában megkezdhetetlenek a nemzeti szabályozás háttérében álló uniós jogi előírások, illetőleg az ezekkel összefüggésben kialakult bírói gyakorlat megállapításai, nem feledve, hogy az Új Ptk. kapcsán a jogalkotó a hazai joggyakorlatra is tekintettel volt.⁹

A Tanácsnak a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló 1993. április 5-i 93/13/EGK irányelve („93/13/EGK irányelv”) elsősorban – amint az a preambulumban rögzítésre is kerül – a tagállamok azon feladatának teljesülését kívánja szolgálni, hogy a fogyasztókkal kötött szerződések ne tartalmazzanak tisztességtelen feltételeket.¹⁰ A preambulumban hangsúlyozza továbbá, az áruk megvásárlóit és szolgáltatások igénybevevőit meg kell védeni attól, hogy az eladó vagy a szolgáltató visszaéljen hatalmával, s különösen az egyoldalú szabványszerződésekkel, valamint az alapvető fogyasztói jogoknak a szerződésekből való tisztességtelen kizárásával szemben kell megvédeni őket.

Az Európai Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata értelmében a 93/13/EGK irányelv által létrehozott védelmi rendszer azon az elven alapszik, hogy a fogyasztó az eladóhoz vagy szolgáltatóhoz képest hátrányos helyzetben van mind tárgyalási lehetőségei, mind pedig információs szintje tekintetében, amely helyzet az eladó vagy szolgáltató által előzetesen meghatározott feltételek elfogadásához vezet, anélkül hogy a fogyasztó befolyásolni tudná ezek tartalmát.¹¹

4 Erre hívja fel a figyelmet Osztrovits András: A bíróságok feladatai a fogyasztói szerződésekkel kapcsolatos jogvitákban, Gazdaság és Jog 2012/3. 11. A Kúria „A fogyasztói kölcsönszerződésben pénzügyi intézmény által alkalmazott általános szerződési feltételekben szereplő egyoldalú szerződés-módosítás tisztességtelensége megítélése” tárgykörben felállított joggyakorlat-elemző csoportja által készített összefoglaló vélemény kiemelte, hogy a fogyasztó által pénzügyi intézménnyel kötött kölcsönszerződésekre jellemző többek között, hogy a kölcsönt nyújtók intellektuális, szakmai és kommunikációs erőfőlnye egyértelmű, és információs aszimmetria érvényesül a fogyasztók hátrányára. Kúria (5. lj.) 2.

5 BDT2011. 2502.

6 TAKÁTS Péter: Tájékoztatói kötelezettség, általános szerződési feltételek, biztosítás, Biztosítási Szemle 2003/1. 39.

7 Erre mutat rá pl. MOLNÁR (2. lj.) 8., illetve TAKÁTS (8. lj.) 39. Fazekas Judit arra a következtetésre jut, hogy a beavatkozás elsődleges célja nem elsősorban az „erős” és „gyenge” szerződési pozíció megszüntetése, hanem inkább az, hogy a szabványszerződések alkalmazása által előidézett visszaélési lehetőségeket csökkentse a jogvédelem és a fogyasztók tájékoztatásának fokozásával. FAZEKAS (2. lj.) 187.

8 Az Új Ptk. 6:77. §-ának (1) bekezdése szerint általános szerződési feltételnek minősül az a szerződési feltétel, amelyet az alkalmazója több szerződés megkötése céljából egyoldalúan, a másik fél közreműködése nélkül előre meghatározott, és amelyet a felek egyedileg nem tárgyaltak meg.

9 Az Új Ptk.-nak a szerződési feltételek ütközésével kapcsolatos szabálya a Legfelsőbb Bíróság GK 37. számú állásfoglalása III. pontjának a Kódexbe iktatása, emeli ki WELLMANN György: A szerződések általános szabályai az új Ptk.-ban, Bírósági Határozatok 2012/11.

<http://ptk2013.hu/szakcikkek/dr-wellmann-gyorgy-a-szerzodesek-általanos-szabalyai-az-uj-ptk-ban-bh-201211-965-972-o/1587>.

10 Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a 93/13/EGK irányelv preambuluma azt is kiemeli, a fogyasztó számára lehetőséget kell biztosítani arra, hogy megismerhesse az összes feltételt.

11 Lásd legutóbb pl. a C-472/11. sz. Banif Plus ügyben 2013. február 21-én hozott ítélet [az EBHT-ban még nem tették közzé] 19. pontját.

3. A fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalma

2008. szeptember 1-jén megvalósult a belső piacon az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatairól, valamint a 84/450/EK tanácsi irányelv, a 97/7/EK, 98/27/EK, 2002/65/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvek, valamint a 2006/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról szóló 2005/29/EK irányelv [„UCP Irányelv” (UCP: unfair commercial practices)] magyar jogrendszerbe történő implementációja. A magyar jogalkotó az Fttv. és a gazdasági reklámtevékenység alapvető szabályairól és egyes korlátairól szóló 2008. évi XLVIII. törvény elfogadásával, illetve a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény („Tpv.”) és a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény módosításával megteremtette azon jogszabályi kereteket, amelyek alapvetően meghatározzák és befolyásolják a vállalkozások által a fogyasztók irányában folytatott kereskedelmi gyakorlatok megítélését.¹²

Az Fttv. 1. §-ának (1) bekezdése értelmében az Fttv. rendelkezései kizárólag azon kereskedelmi gyakorlatokra alkalmazandók, amelyek fogyasztóval szemben kerülnek alkalmazásra. A fogyasztó fogalmát az Fttv. 2. §-ának [a UCP Irányelv 2. cikkének a) pontjával összhangban lévő] a) pontja tartalmazza, rögzítve, hogy fogyasztónak az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy minősül. Nem alkalmazandó a törvény azon kereskedelmi gyakorlatok esetében, amelyek nem természetes személy (jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező vállalkozás, társadalmi szervezet stb.) irányában valósulnak meg, illetve ugyan természetes személy vonatkozásában kerülnek tanúsításra, de a termé-

zetes személy önálló foglalkozásával, illetve gazdasági tevékenységével összefüggésben jár el.¹³

Az Fttv. 3. §-ának (1) bekezdése szerint tilos a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat. Az Fttv. 3. §-ának (2)–(4) bekezdései értelmében egy kereskedelmi gyakorlat három esetben minősülhet tisztességtelennek: ha megvalósulnak az Fttv. 3. §-ának (2) bekezdésben rögzített feltételek, ha a kereskedelmi gyakorlat az Fttv. 6–8. §-ai szerint megtévesztő vagy agresszív, illetőleg ha az adott kereskedelmi gyakorlat szerepel az Fttv. mellékletében (az ún. „feketelistán”), amely esetében semmilyen külön feltételnek sem kell teljesülnie. Az Fttv. indokolása egyértelmű iránymutatást tartalmaz a három esetkörrel összefüggésben: *„A jogalkalmazás során 'fordítva kell végigjárni' a szabályozás e három lépcsőjét. Egy kereskedelmi gyakorlat tisztességtelenségének megállapításához mindenekelőtt azt kell vizsgálni, hogy az adott magatartás szerepel-e a feketelistában. Ez esetben az minden további vizsgálat nélkül tisztességtelennek minősül. Ha a feketelistán nem szereplő kereskedelmi gyakorlatról van szó, vizsgálni kell azt, hogy az kimeríti-e a megtévesztés vagy az agresszió a törvényben megadott kritériumait. S csak ha a tisztességtelenség e tipikus előfordulási eseteibe nem besorolható kereskedelmi gyakorlatról van szó, kerül alkalmazásra a generálklauzula s annak hármas tesztje.”*¹⁴

Az Fttv. által alkalmazott generálklauzula kapcsán felhívjuk a figyelmet az Alkotmánybíróság 801/B/2002. AB határozatára, amely a generálklauzula jogi szabályozásban betöltött szerepével összefüggésben hangsúlyozta, hogy *„az írott (tételes) jog változatlanlansága és a szabályozott életviszonyok folyamatos változása között szükségszerűen adódó feszültség miatt a magánjog – különösen a 'mindennapok joga', a polgári jog – gyakran él az alapelvek és a generálklauzula eszközeivel.”*

A 801/B/2002. AB határozatban az is rögzítésre került, hogy *„a 847/B/1996. AB határozatában az*

12 A 2008. szeptember 1-jétől hatályos szabályozásról részletesen lásd BALOGH Virág–KASZAINÉ MEZEY Katalin–PÁZMÁNDI Kinga–ZAVODNYIK József: Magyar fogyasztóvédelmi és reklámjog, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010.

13 A vállalkozásoknak a nem a fogyasztók, hanem az üzletfelek irányában tanúsított kereskedelmi gyakorlatának megítélésére a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény és a gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól szóló 2008. évi XLVIII. törvény rendelkezései alapján van mód.

14 Ezzel összefüggésben emlékeztetünk a C-261/07. és C-299/07. sz. VTB-VAB és Galatea egyesített ügyekben született, 2008. október 21-i főtanácsnoki indítványra, amely kifejtette, *„a nemzeti bíróságok és hatóságok jogalkalmazása számára [...] az következik, hogy először is a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok 31 esetét felsoroló I. mellékletbeli listával kell kezdeni. Ha a kereskedelmi gyakorlat az egyik tényállás alá sorolható, meg kell tiltani; további vizsgálatra – például a hatások tekintetében – nem kerül sor. Ha a konkrét tényállás nem tartozik a lista által tiltott gyakorlatok közé, azt kell megvizsgálni, hogy a generálklauzula által szabályozott esetek egyike – megtévesztő vagy agresszív – áll-e fenn. Csak ha nem ez a helyzet, akkor alkalmazandó közvetlenül a 2005/29 irányelv 5. cikke (1) bekezdésének generálklauzulája.”*

Alkotmánybíróság megállapította, hogy »[a] jogalkotóknak a normavilágosság követelményeinek megfelelő jogszabálysöveget kell kibocsátaniuk. A jogalkotó feladata az, hogy a jogi szabályozás körébe vont életviszonyokat megfelelő rendelkezésekkel szabályozza. Az már egyfelől az életviszonyok, másfelől a szabályozás jellegétől függ, hogy a rendelkezés ad-e mérlegelési vagy értelmezési jogkört a jogalkalmazó szervezetnek vagy sem. Esetenként a jogi szabályozás zárt, tételes felsorolást tartalmaz, amelyet a jogalkalmazó szervezet nem bővíthetnek. Előfordulhat azonban, hogy a szabályozni kívánt társadalmi viszonyok annyira sokrétűek és változatosak, hogy az említett szabályozási mód alkalmazása szóba sem jöhet. Ilyenkor a jogszabály vagy tartalmi ismérvek alapján határozza meg a személyek, tárgyak, szolgáltatások ama körét, amelyre valamely rendelkezés irányadó, vagy példálózó felsorolást foglal magában.« (ABH 1996, 644, 645.) Az 55/2001 (XI. 29.) AB határozatában az Alkotmánybíróság hangsúlyozta továbbá, hogy bizonyos esetekben éppen nem a részletező, hanem az általános, keretjellegű szabályozás segíti elő a jogbiztonságot. »A (...) jogszabályok világossága, áttekinthetősége érdekében célszerű, ha a törvényhozó kerüli azoknak a helyzeteknek a teljes körű felsorolását, melyekre a jogszabály adott rendelkezését alkalmazni kell; az életviszonyok folytonos alakulása, változásai következtében e helyzetek kimerítő felsorolása reménytelen vállalkozás volna.«¹⁵

4. A kereskedelmi kommunikáció

Az Fttv. 2. §-ának d) pontja értelmében a kereskedelmi gyakorlat a vállalkozásnak, illetve a vállalkozás érdekében vagy javára eljáró személynek az áru fogyasztók részére történő értékesítésével, szolgáltatásával vagy eladásösztönzésével közvetlen kapcsolatban álló magatartása, tevékenysége, mulasztása, reklámja, marketingtevékenységek vagy egyéb kereskedelmi kommunikációja. Ugyanezen bekezdés d) pontja szerint a kereskedelmi kommunikáció a vállalkozás önálló foglalkozásával vagy gaz-

dasági tevékenységével közvetlenül összefüggésben történő információközlés, függetlenül annak megjelenési módjától, eszközétől. Az e) pont a reklám fogalma kapcsán visszautal a gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól szóló törvényben ekként meghatározott fogalomra.

Az igen tág megfogalmazásokkal bíró Fttv. valamennyi kereskedelmi, marketingkommunikációs eszközre kiterjed azzal, hogy ezek alkalmazása csak abban az esetben minősül kereskedelmi gyakorlatnak, ha közvetlen kapcsolatban állnak valamely áru értékesítésével, szolgáltatásával vagy eladásösztönzésével.¹⁶

A kereskedelmi kommunikáció a kereskedelmi gyakorlat egy válfaja, amely mindenképpen egy információközlést tartalmaz. A kereskedelmi kommunikáció tehát minden olyan kereskedelmi gyakorlatot magába foglal, amely során információközlés történik.¹⁷

5. A tisztességtelenség polgári jogi fogalma

Az Új Ptk. általános szerződési feltételekkel kapcsolatos előírásainak és az Fttv.-nek, illetve a 93/13/EGK irányelvnek és a UCP irányelvnek egyaránt központi eleme a tisztességtelenség kérdése, mindazonáltal a két tisztességtelenség fogalom, az ezzel összefüggésben alkalmazott mérce nem azonos.

A 93/13/EGK irányelv 3. cikkének (1) bekezdése leszögezi, hogy az egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel abban az esetben tekintendő tisztességtelen feltételnek, ha a jóhiszeműség követelményével ellentétben a felek szerződésből eredő jogaiban és kötelezettségeiben jelentős egyenlőtlenséget idéz elő a fogyasztó kárára. A 93/13/EGK irányelv preambulmának (20) bekezdéséből az következik, a fogyasztó számára lehetőséget kell biztosítani, hogy megismerhesse az általános szerződési feltételekben szereplő összes feltételt és e feltételek következményeit, ille-

15 Az Alkotmánybíróság jó erkölccsel kapcsolatos megnyilatkozásai közül lásd még a 184/2010. (X. 28.) AB határozatot.

16 A kereskedelmi gyakorlat különösen tág megfogalmazására hívja fel a figyelmet a UCP irányelv vonatkozásában a C-453/10 sz. Jana Pereničová ügyben 2012. március 15-én hozott ítélet [az EBHT-ban még nem tették közzé] 38. pontja.

17 Megjegyezzük, hogy az Európai Parlament és a Tanács 2000. június 8-i, a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól szóló 2000/31/EK irányelv 2. cikkének f) pontja értelmében a kereskedelmi tájékoztatás bármilyen formában megjelenő közlés, amelynek célja, hogy közvetve vagy közvetlenül népszerűsítse egy vállalkozás, szervezet vagy kereskedelmi, ipari vagy kézműipari tevékenységet folytató vagy szabályozott szakmát gyakorló személy áruit, szolgáltatását vagy arculatát. Lásd BALOGH-KASZAINÉ MEZEY-PÁZMÁNDI-ZAVODNYIK (14. lj.) 117–118.

tőleg az irányelv 5. cikke előírja, hogy a kikötéseket egyszerű és érthető nyelven kell megfogalmazni.¹⁸ Van vélemény, amely szerint a 93/13/EGK irányelv tisztességtelenség fogalma bizonytalan fogalmi elemekből áll (jóhiszeműség, jelentős egyenlőtlenység, a fogyasztó kára),¹⁹ ugyanakkor vitathatatlan, hogy egyrészt az életviszonyok sokszínűsége nem tesz lehetővé (és szükségessé) pontosabbnak tűnő meghatározást, másrészt az irányelv hatálybalépését követően kialakult gyakorlat bizonyította a szabályozás megfelelőségét.

A 93/13/EGK irányelvvel összhangban mondja ki az Új Ptk. 6:102. §-ának (1) bekezdése, hogy tisztességtelen az az általános szerződési feltétel, amely a szerződésből eredő jogokat és kötelezettségeket a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a szerződési feltétel alkalmazójával szerződő fél hátrányára állapítja meg. A (2) bekezdés szerint az általános szerződési feltétel tisztességtelen voltának megállapításaakor vizsgálni kell a szerződéskötéskor fennálló minden olyan körülményt, amely a szerződés megkötésére vezetett, a kikötött szolgáltatás rendeltetését, továbbá az érintett feltételnek a szerződés más feltételeivel vagy más szerződésekkel való kapcsolatát.²⁰

Az Új Ptk. vonatkozásában is figyelembe veendő a 2/2011. PK-vélemény, amely kiemelte, „a jóhiszeműség és tisztesség objektív kötelmi jogi kategória, az általánosan elfogadott etikai követelményrendszert juttatja kifejezésre a szerződési feltételeknek a Ptk. 209. § (1) bekezdésében írt szempontok alapján történő értékelésekor. A bíróságnak mérlegelése során e követelmény mércéjén keresztül a szerződés megkötésére vezető minden körülménynek, a kikötött szolgáltatás természetének és az érintett feltételnek a szerződés más feltételeivel vagy a felek közötti más szerződésekkel való kapcsolatának vizsgálatával kell megállapítania, hogy az adott esetben a szerződési feltétel támasztója a másik fél hátrányára egyoldalúan és indokolatlanul nem idézett-e elő egyenlőtlen séget a szerződéses jogokban és kötelezettségekben [Ptk. 209. § (2) bekezdés].”

A polgári jogi szabályozás (sem a Ptk., sem az Új Ptk.) sem határozza meg tehát a tisztesség, illetőleg a tisztességtelenség fogalmát. Ez más fogalmak vonatkozásában is megállapítható, így például a jó erkölcs kapcsán. Miközben az Új Ptk. 6:96. §-a kimondja, semmis az a szerződés, amely nyilvánvalóan a jó erkölcsbe ütközik, az Új Ptk.-ban nem lelhető fel a jó erkölcs meghatározása.²¹ A Legfelsőbb Bíróság megállapította, „miután a közerkölcs fogalmát és tartalmát jogszabály nem határozza meg, ezért annak megállapítása a jogalkalmazás körébe esik”. E vonatkozásban utalt a Legfelsőbb Bíróság BH1992. 454. szám alatti eseti döntésének arra a megállapítására, miszerint „a közerkölcs fogalmába azok a szabályok sorolhatók, amelyeket a társadalom általánosan elfogad [...] A jó erkölcs a kialakult értelmezés szerint – polgári jogi értelemben – a társadalom általános értékítéletét, a magánautonómiának a társadalmi közmegegyezés által meghatározott korlátait, az általánosan elvárható magatartás zsinórmértékét fejezi ki. A szerződéses szabadság tehát nem korlátlan, a törvény nem fogadja el érvényesnek azokat a szerződéseket, amelyek nyilvánvalóan sértik az általánosan kialakult erkölcsi normákat. A Ptk. 4. §-a a kódex eszmei alapjaként emelte jogszabályi rangra azt az erkölcsi szabályt, hogy a jóhiszeműség és a tisztesség követelményének megfelelően kell eljárni a polgári jogi jogviszonyokban, és ez a szabály már a szerződéskötést célzó tárgyalások során is irányadó. Mindebből az következik, hogy az üzleti életben a tisztességesen gondolkodó emberek értékrendje az a mérce, amely a jó erkölcs absztrakt fogalmának meghatározásánál irányadó.”²²

A Szegedi Ítéltábla szerint „a bírói gyakorlatban annak vizsgálata során, hogy mely szerződések ütköznek nyilvánvaló módon a jó erkölcsbe absztrakt jogi norma szintjén a Ptk. alapelvei adják a kiindulópontot. A Ptk. 4. § (1) bekezdése a magánjogban alapelveként rögzíti, hogy a polgári jogok gyakorlása és kötelezettségek teljesítése során a felek a jóhiszeműség és a tisztesség követelményeinek megfelelően kötelesek eljárni, és ez a szabály már a szerződéskötést célzó tárgyalások során is irányadó. Ebből az alapelvből levezethető a vagyoni kapcsolatok, az üzletszerű gazdasági élet etikai normarend-

18 Lásd az Európai Bíróság C-472/10. sz. Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság ügyben 2012. április 26-án hozott ítélet [az EBHT-ban még nem tették közzé] 27–28. pontját.

19 Lásd pl. MOLNÁR (2. lj.) 13.

20 Amint azt a C-472/11. sz. Banif Plus Bank ügyben 2013. február 21-én hozott ítélet [az EBHT-ban még nem tették közzé] 41. pontja aláhúzza, a nemzeti bíróságnak az általa elbírálandó igény alapjául szolgáló szerződési feltétel esetlegesen tisztességtelen jellegére vonatkozó értékelés céljából figyelembe kell vennie a szerződés minden egyéb feltételét. A tisztességtelen szerződési kikötésekkel kapcsolatos problémakörrel az elmúlt időszak szakirodalmából lásd pl. DARÁZS Lénárd: A „bírósválasztás” mint tisztességtelen szerződési kikötés, *Gazdaság és Jog* 2012/12.

21 A korábbi szabályozást illetően lásd a Ptk. 200. §-ának (2) bekezdését.

22 BH2004. 21, EBH2003. 956.

szere, vagyis a tisztességes piaci magatartás követelménye. A felek szerződési szabadsága, magánautonómiája tehát nem korlátlan, a konkrét jogi szabályok mellett számolniuk kell azzal is, hogy részükre az erkölcsi szabályok is kötelezettségeket szabnak, melyek a magatartások bizonyos területeit kivonják a szabadon választható cselekedetek köréből. A Ptk. kifejezetten tiltja azt, hogy a felek társadalmi és gazdasági rendeltetésükkel ellentétes érdekeket érvényesítsenek, és a szerződéseket ilyen érdekek szolgálatába állítsák. A Ptk. a felek által célzott vagyoni jogi hatás megvonása útján semmisnek nyilvánítja azokat a szerződéseket, amelyek közérdekre ütköző törekvéseket fejeznek ki, ide tartoznak a jó erkölcsbe ütköző szerződések is. Az erkölcsi normarendszer nem jogszabályokban rögzített, azt elsősorban a közfelfogás alakítja. A jó erkölcs a bírói gyakorlatban kialakult értelmezés szerint – polgári jogi értelemben – a társadalom általános erkölcsi értékítéletét, illetőleg a magánautonómiának a társadalmi közmegegyezés szerint meghatározott korlátait, az erkölcsileg elvárható cselekvés 'zsinórmértékét' fejezi ki [BH1999. 409. számú eseti döntés].²³

6. A tisztességtelenség fogalma az Fttv.-ben

A UCP irányelv, illetve az Fttv. alapján az előzőekben kifejtetteknel tágabban értelmezendő a tisztességtelenség fogalma, az nem korlátozódik a felek

szerződésből eredő jogaiban és kötelezettségeiben megmutatkozó jelentős egyenlőtlenség kérdésére.

Az Fttv. 3. §-ának (1) bekezdése a legáltalánosabban megtiltja a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatot, s az Fttv. lehetőséget teremt arra, hogy az Fttv. 3. §-a (2) bekezdésének alkalmazásával olyan kereskedelmi gyakorlatokkal szemben is fel lehessen lépni, amelyek nem szerepelnek az Fttv. mellékletében, illetve nem tekintendők az Fttv. 6–8. §-a szerint megtevesztőnek vagy agresszívnek.

Az Fttv. 3. §-ának (2) bekezdése értelmében tisztességtelen az a kereskedelmi gyakorlat, a) amelynek alkalmazása során a kereskedelmi gyakorlat megvalósítója nem az ésszerűen elvárható szintű szakismerettel, illetve nem a jóhiszeműség és tisztesség alapelveinek megfelelően elvárható gondossággal jár el (szakmai gondosság követelménye) és b) amely érzékelhetően rontja azon fogyasztó lehetőségét az áruval kapcsolatos, a szükséges információk birtokában meghozott tájékozott döntésre, akivel kapcsolatban alkalmazták, illetve akihez eljut vagy aki a címzettje, és ezáltal a fogyasztót olyan ügyleti döntés meghozatalára készíti, amelyet egyébként nem hozott volna meg (a fogyasztói magatartás torzítása), vagy erre alkalmas.

A Vj/122/2010. sz. eljárásban hozott határozatában a Gazdasági Versenyhivatal („GVH”) Versenytanácsa aláhúzta, hogy „a jóhiszeműség és tisztesség elve a korrektség, tisztesség objektív követelményét támaszt-

23 BDT2004. 961. A jó erkölcsbe ütköző szerződésekkel kapcsolatos joggyakorlat köréből kiemeljük a piramisjátékkal összefüggésben született ítéleteket, amelyek hozzájárulhatnak az Fttv. 3. §-ának (4) bekezdése és mellékletének 14. pontja értelmében tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatnak minősül piramiselvre épülő olyan eladásosztó rendszer létrehozása, működtetése vagy támogatása, ahol a fogyasztó azzal a lehetőséggel számol, hogy – elsősorban további fogyasztóknak a rendszerbe való beléptetéséből, és kevésbé az áruk értékesítéséből vagy fogyasztásából eredően – valamilyen juttatásban részesülhet. A Legfelsőbb Bíróság szerint (BH2000. 215, EBH1999. 112.) az ún. piramiselv alapján működtetett szerencsejáték – mint a jó erkölcsbe ütköző és színelt szerződéseken alapuló játéktípus – az alapjául szolgáló szerződések semmissége folytán az eredeti állapot helyreállításának kötelezettségét vonja maga után. A Legfelsőbb Bíróság aláhúzta, „a felperesi rendszer részét képező szerződések – köztőlük a perbeli szerződés is – kölcsönhatásban álltak egymással. Ez a kölcsönhatás abban jelentkezett, hogy a felperes az egyes szerződő partnerekkel szemben vállalt kötelezettségét más szerződő partnerek befizetéseiből vállalta teljesíteni, erre szolgált a belépők ajándékozási nyilatkozata. Ezt az ajándékozási nyilatkozatot viszont annak reményében tették, hogy ők is megajándékozottak lesznek. Ez pedig a beszerzett szakvélemény szerint teljesíthetetlen volt. Minden szerencsejátéknak – amely a maga szabályai szerint folyik, megvan az a kockázata, hogy a veszteség vagy a nyereség a véletlentől, a szerencsétől függ. A felperes által működtetett rendszerben azonban a belépők túlnyomó többségének – a működés elve folytán – semmi esélye nem volt nemhogy a nyereségre, de a befizetett összeg megtérülésére sem, viszont a belépők kis hányada az ő kárukra olyan haszonhoz jutott, amely semmilyen legális pénzbefektetéssel nem lett volna elérhető. Helyesen utaltak az eljáró bíróságok arra, hogy a társadalmi közfelfogás, a társadalom értékrendje nem azonosítható a reklámok hatására a rendszerbe belépőkben kialakult értékítélettel, jó- vagy rosszhiszeműségükkel. Annak sincs jelentősége, hogy tagtoborzás során nem volt negatív visszajelzés vagy az nem kapott megfelelő nyilvánosságot. Egy olyan, a szerződések tömegéből felépülő rendszer elfogadása, amelyben a többség eleve – a rendszer természeténél fogva – esélytelen, de a 'játékszabályokból' ez nem nyilvánvaló, viszont az nyilvánvaló, hogy 150 000 Ft 'ajándékozása' ellenében tisztességes módon nem lehet rövid idő alatt újabb ajándékozók révén 10 millió Ft-ot meghaladó haszonhoz jutni, az egészséges erkölcsi értékrenddel nem egyeztethető össze.” A Legfelsőbb Bíróság egy másik ügyben is azonos megközelítést alkalmazott, amikor megállapította, „a lehetetlen szolgáltatással kecsegtető szerződés (pilótajáték) a jó erkölcsbe ütközik, így semmis.” „Nyilvánvalóan sérti ugyanis a jó erkölcsöt az, hogy az alperes már a szerződés megkötésekor tudta: vállalt kötelezettségét nem tudja teljesíteni” (BH1996. 306.). A jó erkölccsel összefüggő joggyakorlat köréből az Fttv. és a polgári jogi szabályozás közötti kapcsolódás vonatkozásában is gondolatébresztő a Fővárosi Bíróság álláspontja, amely szerint „adott esetben a megtévesztéssel kötött szerződés jó erkölcsbe ütköző szerződésnek minősülhet, hiszen a másik fél megtévesztése a társadalmi közfelfogás szerint nem megengedhető eljárás. A törvény azonban az akarathiba miatti érvénytelenségre, ideértve a megtévesztést is, éppen azért ír elő külön tényállást és a megtévesztéssel kötött szerződés megtámadhatóvá tételéhez külön igényérvényesítési határidőt, mert a jó erkölcsbe ütközés miatti érvénytelenség megállapíthatóságához többtényállást tart szükségesnek. Önmagában a megtévesztés nem teszi a szerződést jó erkölcsbe ütközés miatt semmissé, amely semmisségre határidő nélkül lehetne hivatkozni” (BDT2009. 2168). Ehhez többtényállást kell bizonyítani (a másik fél kiszolgáltatott helyzetével való visszaélés, a társadalom által elfogadott erkölcsi alapelveket kirívóan sértő cél, joghatás stb.).

ja a vállalkozással szemben. A fogyasztói magatartás befolyásolásában nyilvánvalóan érdekelt (és az információs aszimmetria révén a saját árújáról nyilvánvalóan pontosabb információkkal rendelkező) vállalkozásnak a fogyasztókkal szembeni kereskedelmi gyakorlatok tanúsítása során úgy kell eljárnia, ahogy azt a jóhiszeműség és tisztesség mint egyfajta objektív zsinórmérték megkívánja, azaz annak megfelelően, ahogy egy jóhiszemű és tisztességes vállalkozás az adott helyzetben eljárna. A jóhiszeműség és tisztesség elve egyfajta erkölcsi, etikai alappal bíró követelmény, amely érvényesülni rendeli a megbízhatóságot azzal, hogy a bizalom a fogyasztó oldalán oly módon jelentkezik, hogy a fogyasztó bízhat abban, a vállalkozás jóhiszemű és tisztességes kereskedelmi gyakorlatot folytat vele kapcsolatban. A jóhiszeműség és tisztesség elve nemcsak kerülendő magatartásformákat foglal magában, hanem a vállalkozás részéről pozitív magatartást is megkíván, így például azt, hogy a vállalkozás a kereskedelmi ügyletek kapcsán maradéktalanul teljesítse az őt terhelő együttműködési és tájékoztatási kötelezettséget, mint a jóhiszeműség és tisztesség elvének folyománya, azzal, hogy az együttműködési és tájékoztatási kötelezettséget a vállalkozásnak már a szerződéskötést megelőzően is teljesítenie kell.²⁴

7. A tájékoztatási kötelezettség különös szabályai az általános szerződési feltételek esetében

Az Új Ptk. a tisztességtelen feltételek fogyasztókkal kötött szerződések tartalmává válásának megakadályozása mellett – a korábbi szabályozást folytatva – hangsúlyt helyez a fogyasztók tájékoztatására is.²⁵

A magyar szabályozásban a Ptk. módosításáról szóló 1997. évi CXLIX. törvény révén jelent meg az általános szerződési feltételeket egyoldalúan kidolgozó és alkalmazó felet terhelő tájékoztatási kötelezettség

szabályozása, illetőleg az általánosan alkalmazott eltérő feltételek esetén az e felet terhelő figyelemfelhívási kötelezettség.

Az Új Ptk. 6:62. §-ának (1) bekezdése szerint a felek kötelesek a szerződéskötési tárgyalások alatt, a szerződés megkötésénél, fennállása alatt és megszüntetése során együttműködni és tájékoztatni egymást a szerződést érintő lényeges körülményekről. A 6:78. § (1) bekezdése az általános szerződési feltétel szerződéses tartalommal válásának szabályai kapcsán e tájékoztatási kötelezettség különös szabályát rögzíti, kimondva, hogy az általános szerződési feltétel akkor válik a szerződés részévé, ha alkalmazója lehetővé tette, hogy a másik fél annak tartalmát a szerződéskötést megelőzően megismerje, és ha azt a másik fél elfogadta.²⁶ Ez egyben azt is jelenti, hogy az általános szerződési feltétel nem válik a szerződés részévé, ha alkalmazója nem tette lehetővé, hogy a másik fél az általános szerződési feltétel tartalmát a szerződéskötést megelőzően megismerje, s azt a másik fél nem fogadta el. Ebben az esetben a szerződés részévé nem vált általános szerződési feltétel tisztességtelenségének kérdése nem is merül fel, e feltétel tisztességtelensége nem vizsgálendő.²⁷

8. A bizonyítás egyes kérdései

Az általános szerződési feltételek fogyasztó részére történő megismerhetővé tételének, illetőleg azok elfogadásának későbbi bizonyíthatóságát (is) szolgálja az a gyakorta alkalmazott megoldás, hogy a fogyasztó a szerződésben arról is nyilatkozik, az általános szerződési feltételeket elolvasta, elfogadta, illetőleg a szerződésben kimondásra kerül, hogy az általános szerződési feltételek a szerződés elválaszthatatlan részét képezik. Egy ilyen nyilatkozat, illetőleg egy ilyen tartalmú szerződés aláírásával a későbbiekben nehézségekbe ütközhet a fogyasztó arra

24 Hasonló megállapításokat más döntések is tartalmaznak, lásd pl. a Vj/26/2011. számú eljárásban hozott határozatot.

25 Fazekas Judit felhívta a figyelmet arra, hogy az általános szerződési feltételek alkalmazásával létrejövő szerződések súlyos hátrányokat okozhatnak a fogyasztóknak, például abban az esetben, amikor az általános szerződési feltételek igazolójegyen, rendeléselfogadáson, egy levél hátoldalán jelennek meg, s így azok megismerését a fogyasztó nem tartja fontosnak, különösen akkor, ha a másik fél nem hívja fel a figyelmét az általános szerződési feltételek léteire, illetve alkalmazására. FAZEKAS (2. lj.) 186–187.

26 Jelen tanulmány keretei között nem térünk ki, így csak felhívjuk a figyelmet az Új Ptk. 6:62. §-ának (2) bekezdésére, amelynek értelmében külön tájékoztatni kell a másik felet arról az általános szerződési feltételről, amely lényegesen eltér a jogszabályoktól vagy a szokásos szerződési gyakorlatoktól, kivéve ha megfelel a felek között kialakult gyakorlatnak. Külön tájékoztatni kell a másik felet arról az általános szerződési feltételről is, amely eltér a felek között korábban alkalmazott feltételtől. A (2) bekezdésben leírt feltétel a (3) bekezdés alapján akkor válik a szerződés részévé, ha azt a másik fél a külön tájékoztatást követően kifejezetten elfogadta. Megemlítjük továbbá, hogy a tájékoztatás kapcsán az Új Ptk. 6:79. §-a a korábbihoz képest új szabályt is tartalmaz, amikor előírja, hogy az a feltétel, amely a vállalkozást a szerződés szerinti főkötelezettsége teljesítéséért járó ellenszolgáltatáson felül további pénzügyi követelésre jogosítja, akkor válik a szerződés részévé, ha azt a fogyasztó – külön tájékoztatást követően – kifejezetten elfogadta. Lásd Wellmann (11. lj.).

27 Erre mutat rá a Kúria (lj. 5.) 30.

irányuló törekvése, hogy bizonyítsa, az általános szerződési feltételeket nem ismerhette meg, azokat nem fogadta el²⁸ – hiszen vita esetén a fogyasztónak kell bizonyítania, annak ellenére, hogy az általános szerződési feltételek elfogadásáról nyilatkozott, ténylegesen nem volt módja arra, hogy azokat megismerje.²⁹ Emlékeztetünk ugyanakkor a Legfelsőbb Bíróság azon döntésére is, amelyben kifejtésre kerül, hogy a külön figyelemfelhívás szükségessége olyan esetben merül fel, amikor a szerződésben csupán utalás történik az általános szerződési feltételekre, s az általános szerződési feltételek azon kikötései, amelyeket a szerződés tartalmaz, külön figyelemfelhívó tájékoztatás nélkül a szerződés tartalmává válnak. Az általános szerződési feltételek azon kikötései, amelyeket a felek által aláírt szerződés tartalmaz, külön figyelemfelhívó tájékoztatás nélkül a szerződés tartalmává válnak. A külön figyelemfelhívás szükségessége olyan esetben merül fel, amikor a szerződésben csupán utalás történik a külön szerepeltetett szerződési blankettára.³⁰

Az általános szerződési feltételek tisztességtelen voltának bizonyítása kapcsán az Új Ptk. 6:104. §-ának (1) bekezdésében szerepeltetett kikötések alkalmazása esetén a tisztességtelenség minden további bizonyítás nélkül megállapítást nyer. A (2) bekezdésben felsorolt kikötések kapcsán a törvény megfordítja a bizonyítási terhet, s a vállalkozásnak kell bizonyítania, hogy az adott kikötés nem minősül tisztességtelennek.

Az Fttv. kapcsán a bizonyítás kérdésköréből kiemeljük, hogy a vállalkozások által a fogyasztók ügyleti döntéseinek befolyásolása céljából tamusított kereskedelmi gyakorlatok során tett tényállítások bizonyítását illetően az Fttv. 14. §-a első megközelítésben világos, könnyen alkalmazható szabályt állít fel: „A vállalkozás – az eljáró hatóság felhívására – a kereskedelmi gyakorlat részét képező tényállítás valóságát igazolni köteles. Ha a vállalkozás nem tesz eleget ennek

a kötelezettségnek, úgy kell tekinteni, hogy a tényállítás nem felelt meg a valóságnak. Erre a vállalkozást a hatóság felhívásában figyelmeztetni kell.”³¹

A szabályozás eredményeként a tényállítás, így különösen a reklámban elhangzó ígéret, a reklámozott termék kedvező tulajdonságára vonatkozó közlés bizonyításának terhe nem a versenyhatóságot terheli, a vállalkozásnak kell igazolnia, hogy az ígéret, a közlés megfelel a valóságnak.

Az Fttv. indokolása visszautal a UCP irányelv-re³², rögzítve, hogy „az irányelv 12. cikke kötelezővé teszi a bizonyítási kötelezettség megfordítását: a kérdéses kereskedelmi gyakorlatban foglalt tényállítás valóságát az azt állító vállalkozás köteles bizonyítani. Ez a szabály eltér a közigazgatási hatósági eljárás általános szabályaitól, amely alapvetően az eljáró hatóságot kötelezi a tényállás tisztázására, és az ehhez szükséges bizonyításra (Ket. 50. §). A bizonyítási kötelezettség megfordításának oka az, hogy egy tényállítással kapcsolatban a nemleges bizonyítás terhét nem indokolt a jogi szabályozást kikényszerítő hatóságra terhelni, miközben az azt állító-nak viselnie kell a felelősséget azért, amit – kereskedelmi kommunikáció formájában – állít.”

Az Fttv. hatálybalépését, 2008. szeptember 1-jét megelőzően a Tpv-t.-nek a GVH által a fogyasztók megtévesztése tárgyában indult eljárásokban alkalmazott rendelkezései nem tartalmaztak hasonló előírást a bizonyítási teher megfordítását illetően. A gazdasági reklámtevékenységről szóló 1997. évi LVIII. törvény 17. §-ának (3) bekezdése ugyan kimondta, hogy a reklámozó indokolt esetben – az eset körülményeire való tekintettel, figyelemmel a reklámozó és az egyéb érdekeltek törvényes érdekeire – a reklám ténybeli állításainak bizonyítására kötelezhető, azonban (hasonlóan a törvénynek a megtévesztő reklámokra vonatkozó más előírásaihoz) ezen rendelkezés közvetlen alkalmazását a GVH jellemzően mellőzte, s a fogyasztók megtévesztésére alkalmas magatartásokat általában a Tpv-t. alapján ítélte meg.

28 Ezzel összefüggésben lásd EBH2001. 436 és EBH2011. 2413.

29 Vö. pl. EBH2001. 436.

30 BH2003. 15.

31 Ezzel azonos szabályt tartalmaz a gazdasági reklámtevékenység alapvető szabályairól és egyes korlátaikról szóló 2008. évi XLVIII. törvény 29. §-ának (1) bekezdése: a reklámozó az eljáró hatóság felhívására a reklám részét képező tényállítás valóságát igazolni köteles. Ha a reklámozó nem tesz eleget ennek a kötelezettségnek, úgy kell tekinteni, hogy a tényállítás nem felelt meg a valóságnak. Erre a reklámozót a hatóság felhívásában figyelmeztetni kell.

32 A UCP irányelv 12. cikke szerint a tagállamok bíróságokra vagy közigazgatási hatóságokra ruházzák azokat a hatásköröket, amelyek a 11. cikkben biztosított polgári vagy közigazgatási eljárásokban azokat felhatalmazzák arra, hogy a) elrendeljék, hogy a kereskedő bizonyítékot szolgáltatson a kereskedelmi gyakorlattal kapcsolatos tényállítások helyességéről, amennyiben a kereskedő és az eljárásban részt vevő bármely másik fél jogos érdekeit tekintetbe véve az adott eset körülményei alapján ennek megkövetelése helyénvalónak tűnik és b) a tényállításokat ne tekintsék megalapozottnak, amennyiben az a) pontnak megfelelően megkövetelt bizonyítékot nem szolgáltatják vagy azt a bíróság, vagy a közigazgatási hatóság elégtelennek ítéli.

A bírói felülvizsgálatok során is alátámasztást nyert következetes gyakorlat azonban azon alapvetésből indult ki a vállalkozások magatartásának értékelése során, hogy a vállalkozások által a fogyasztóknak (reklám formájában vagy más módon) nyújtott tájékoztatás igaz, valós és pontos mivoltát minden esetben a tájékoztatást adó félnek kell igazolnia.³³

A korábbi gyakorlathoz [és a gazdasági reklámtevékenységről szóló 1997. évi LVIII. törvény 17. §-ának (3) bekezdéséhez] képest ugyanakkor jelentős változást hozott az Fttv. 14. §-a abban a vonatkozásban, hogy immáron rögzítésre került a bizonyítás elmaradásának következménye: ha a vállalkozást az eljáró hatóság a kereskedelmi gyakorlat részét képező tényállítás valóságának igazolására hívja fel, azonban a vállalkozás nem tesz eleget ennek a kötelezettségnek, akkor úgy kell tekinteni, hogy a tényállítás nem felelt meg a valóságnak. Mivel 2008. szeptember 1-jét megelőzően ilyen egyértelmű előírás nem létezett, a GVH törekedett annak elkerülésére, hogy önmagában a bizonyítás elmaradásának legyen a következménye a jogsértés megállapítása és esetlegesen a bíróság kiszabása, ezért ha az eljárás alá vont vállalkozás nem igazolta az állítást (adott esetben például semmilyen bizonyítékot sem nyújtva be), a GVH célja volt az eljárás során az állítás valóságnak való megfelelést cáfoló bizonyítékok beszerzése és a döntés ezekre történő alapítása. Az Fttv. alkalmazásának körében erre már nincs szükség, hiszen a törvény egyértelműen szabályozza a vállalkozás általi bizonyítás elmaradásának következményét.³⁴

9. A hivatalból történő értékelés

Az uniós joggyakorlat szerint a 93/13/EGK irányelv által megvalósítani kívánt cél nem érhető el, ha a fogyasztóknak maguknak kell valamely szerződési feltétel tisztességtelen voltára hivatkozni, s a fogyasztók hatékony védelme csak akkor biztosítható, ha a nemzeti bíróságnak lehetősége van a tisztességtelen szerződési feltétel hivatalból történő értékelésére.

A C-243/08. sz. Pannon GSM Zrt. ügyben 2009. június 4-én hozott ítélet [EBHT 2009, I-4713. o.] 24. és

31–32. pontjában egyebek között aláhúzta, „*ha e lehetőséget biztosítani kell a nemzeti bíróság számára, kizárt az irányelv 6. cikke (1) bekezdésének olyan értelmezése, mely szerint valamely tisztességtelen szerződési feltétel kizárólag a fogyasztó erre irányuló kifejezett kérelme esetén nem jelent kötelezettséget reá nézve. Egy ilyen értelmezés ugyanis a nemzeti bíróságot megfosztaná attól a lehetőségtől, hogy a hozzá benyújtott kérelem elfogadhatóságának vizsgálata keretében, és a fogyasztó erre irányuló kifejezett kérelme nélkül, hivatalból értékelje valamely szerződési feltétel tisztességtelen jellegét [...] a közérdek jellege és jelentősége – amelyen az irányelv által a fogyasztóknak biztosított védelem alapul – indokolja, hogy a nemzeti bíróság hivatalból legyen köteles vizsgálni valamely szerződési feltétel tisztességtelen jellegét, ezzel ellensúlyozván a fogyasztó és az eladó vagy szolgáltató közötti egyenlőtlen helyzetet. Az ügyben eljáró bíróság tehát köteles biztosítani az irányelv rendelkezései által célzott védelem hatékony érvényesülését. Következésképpen a közösségi jog által az érintett területen ilyen módon a nemzeti bíróságokra ruházott feladat nem korlátozódik annak pusztán lehetőségére, hogy valamely szerződési feltétel esetlegesen tisztességtelen jellegét megítéljék, hanem magában foglalja e kérdés hivatalból, akár saját illetékességük vizsgálata során történő megítélésének kötelezettségét is, amennyiben a nemzeti bíróságok rendelkezésére állnak az e tekintetben szükséges ténybeli és jogi elemek.*”

Az Európai Bíróság legutóbb a C-488/11. sz. Dirk Frederik Asbeek Brusse ügyben 2013. május 30-án meghozott ítéletének [az EBHT-ben még nem tették közzé] 39–41. pontjában, illetve a C-397/11. sz. Jörös Erika ügyben 2013. május 30-án meghozott ítéletének [az EBHT-ben még nem tették közzé] 26–28. pontjában emelte ki a 93/13/EGK irányelvvvel kapcsolatban, hogy „*az irányelv által elérni kívánt védelem biztosítása érdekében a Bíróság már több esetben hangsúlyozta, hogy a fogyasztó és az eladó vagy szolgáltató közötti egyenlőtlen helyzetet csak a szerződő feleken kívüli, pozitív beavatkozás egyenlítheti ki [...] E megfontolások miatt mondta ki a Bíróság, hogy a nemzeti bíróság – amint rendelkezik a szükséges jogi és ténybeli elemekkel – hivatalból köteles vizsgálni az irányelv hatálya alá tartozó szerződési feltétel tisztességtelen jellegét, ezzel ellensúlyozván a fogyasztó és az eladó vagy szolgáltató kö-*

33 Lásd pl. a Fővárosi Ítéletábrla 2.Kf.27.665/2008/3. sz. ítéletét a Vj/181/2006. sz. ügyben és a 2.Kf.27.014/2008/10. sz. ítéletét a Vj/104/2005. sz. ügyben, illetve a Fővárosi Törvényszék 3.K.31.893/2001/7. sz. ítéletét a Vj/49/2001. sz. ügyben.

34 A bizonyítás egyes kérdéseiről részletesen lásd Русские Жиды Дорина–Заводных József: A bizonyítási mérce, a bizonyítási teher és a bizonyítékok értékelése versenyügyekben, kézirat, 2013, megjelenés előtt.

zötti egyenlőtlen helyzetet [...] Következésképpen az uniós jog által az érintett területen a nemzeti bíróságokra ruházott feladat nem korlátozódik annak pusztán lehetőségére, hogy valamely szerződési feltétel esetlegesen tisztességtelen jellegét megítéljék, hanem magában foglalja e kérdés hivatalból történő megítélésének kötelezettségét is, amennyiben a rendelkezésükre állnak az e tekintetben szükséges jogi és ténybeli elemek [...]” Amint azt az Európai Bíróság például a C-472/11. sz. Banif Plus Bank ügyben 2013. február 21-én meghozott ítéletének 24. pontjában hozzátette, „e tekintetben a Bíróság – a fogyasztó és az eladó vagy szolgáltató közötti kontraktárius eljárás keretében eljáró nemzeti bíróság által előterjesztett előzetes döntéshozatal iránti kérelem elbírálása során – megállapította, hogy e bíróságnak hivatalból kell bizonyítást folytatnia annak megállapítása érdekében, hogy az eladó vagy szolgáltató és a fogyasztó közötti szerződés részét képező feltétel az irányelv hatálya alá tartozik-e, és amennyiben igen, hivatalból kell értékelnie az ilyen feltétel esetlegesen tisztességtelen jellegét [...]”³⁵

A Ptk. vonatkozásában a 2/2011. PK vélemény rögzítette, „a perbeli jogviszony jogi minősítése a bíróság kötelezettsége. Ennek során a bíróság nincs kötve a felek előadásaihoz, hanem – amennyiben az a rendelkezésére álló adatok alapján lehetséges – külön erre irányuló kérelem, hivatkozás nélkül hivatalból is vizsgálania kell és meg kell állapítania azt, hogy a perbeli jogviszony fogyasztói szerződésnek minősül-e vagy sem. A fogyasztói szerződés fennállása objektív szempontok alapján határozható meg, nem feltétel tehát, hogy a szerződő felek ismerjék a szerződés fogyasztói rendeltetését. Ha pl. egy hibás teljesítéssel kapcsolatos perben a bíróság észleli, hogy a perbeli szerződés fogyasztói szerződésnek minősül, az 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: Pp.) 3. § (3) bekezdése alapján tájékoztatja a feleket a Ptk. 305/A. § (2) bekezdése szerinti fordított bizonyítási teherről. A jogviszony minősítése érdekében azonban a bíróság hivatalból nem rendelhet el bizonyítást. Kétség esetén, vagyis ha a rendelkezésre álló adatok alapján nem lehet egyértelműen eldönteni, hogy az adott jogviszony fogyasztói szerződés-

nek minősül-e vagy sem, a Pp. 3. § (3) bekezdése szerinti tájékoztatásnak arra kell irányulnia, hogy a bizonyítási teher általános szabályának [Pp. 164. § (1) bekezdés] megfelelően a szerződés fogyasztói jellegét a fogyasztónak kell bizonyítania, hiszen a szerződés ilyenekénti minősítése az ő érdekében áll.”

A UCP Irányelvvel összefüggésben hasonló megállapításokat nem tett az Európai Bíróság, s az Fttv. sem tartalmaz az általánostól eltérő szabályokat.³⁶

10. A fogyasztó utólagos tájékoztatásának megítélése

Az Új Ptk. szerződés teljesítéséről szóló 6:123. §-a (1) bekezdésének c) pontja szerint a szolgáltatásnak a teljesítés időpontjában alkalmasnak kell lennie a rendeltetése szerinti célra, így rendelkeznie kell azzal a minőséggel és nyújtania kell azt a teljesítményt, amely azonos rendeltetésű szolgáltatásoknál szokásos, és amelyet a jogosult elvárhat, figyelembe véve a kötelezettnek vagy – ha nem a kötelezett állítja elő a szolgáltatás tárgyát – a szolgáltatás előállítójának és ezek képviselőjének a szolgáltatás konkrét tulajdonságaira vonatkozó nyilvános kijelentését. A (2) bekezdés b) pontja értelmében a szolgáltatásnak nem kell megfelelnie az (1) bekezdés c) pontjában említett nyilvános kijelentésnek, ha a kötelezett bizonyítja, hogy a nyilvános kijelentést a szerződéskötés időpontjáig már megfelelő módon helyesbítették.

Álláspontunk szerint „nyilvános kijelentésnek” minősül a reklám is. Ezt a Ptk. 277. §-a (1) bekezdésének b) pontja külön is kiemelte.³⁷

Az Új Ptk. alapján a reklámban a termék, szolgáltatás tulajdonságával kapcsolatban tett valótlan állítást orvosolja, ha a vállalkozás szerződéskötésig tájékoztatja a fogyasztót a valós tulajdonságról.

Hangsúlyozzuk, hogy a fogyasztó ezen utólagos tájékoztatása a kereskedelmi gyakorlat (a valótlan reklámállítás megtételét) Fttv. szerinti jogsértő jelle-

35 Lásd még pl. a C-137/08. sz. VB Pénzügyi Lízing ügyben 2010. november 9-én hozott ítélet [EBHT 2010., I-10847. o.] 43–44. pontját.

36 Az Fttv. kapcsán megjegyzendő, hogy a GVH hivatalból, nem kérelemre indítja el az Fttv.-vel kapcsolatos eljárásait. Az Fttv. 19. §-ának c) pontja értelmében a kereskedelmi gyakorlat tisztességtelenségének megállapítására irányuló eljárásra az Fttv.-ben meghatározott eltérésekkel a GVH eljárása tekintetében a Tpv. rendelkezéseit kell alkalmazni. A Tpv. 70. §-ának (1) bekezdése szerint a vizsgáló végzéssel vizsgálatot rendel el olyan tevékenység, magatartás vagy állapot észlelése esetén, amely e törvény rendelkezéseit sértheti, feltéve hogy az eljárás a GVH hatáskörébe tartozik, és a közérdek védelme az eljárás lefolytatását szükségessé teszi. A végzésben meg kell jelölni azokat a körülményeket és magatartásokat, amelyek miatt az eljárás megindult.

37 A Ptk. 277. §-a (1) bekezdésének b) pontja szerint a szolgáltatásnak a teljesítés időpontjában rendelkeznie kell azzal a minőséggel, illetve nyújtania kell azt a teljesítményt, amely azonos fajtájú szolgáltatásoknál szokásos, és amelyet a jogosult elvárhat, figyelembe véve a szolgáltatás természetét, valamint a kötelezettnek, a gyártónak, az importálónak vagy ezek képviselőjének a szolgáltatás konkrét tulajdonságaira vonatkozó – különösen reklámban vagy az áru címkéjén megjelenő – nyilvános kijelentését.

gét nem szünteti meg. Az utólagos tájékoztatás polgári jogi következményei ettől függetlenül ítélendők meg.³⁸

Az Fttv. hatálybalépését megelőzően kialakult következetes joggyakorlat értelmében a jogsértő tájékoztatás akkor is megvalósult, ha utóbb mód volt a teljes körű valós információk megismerésére, figyelemmel arra, hogy a tisztességtelen befolyásolásra alkalmas tájékoztatás tilalmának megvalósulása pedig a jogsértő információk közreadásával befejeződött. Az utólagos tájékoztatásnak ez a megítélése az Fttv. kapcsán is változatlanul érvényesül, egyebek között azt szem előtt tartva, nem várható el a fogyasztótól, hogy megkérdőjelezze a vállalkozás által közzétett tájékoztatás üzenetét. Önmagában az a körülmény, hogy a megtévesztő tájékoztatás hatására esetleg felkeresi a fogyasztó a reklámozó vállalkozást további információk beszerzése végett, már kifogásolható, hiszen ennek során a vállalkozás „meggyőzheti” a fogyasztót, „ráveheti” a szolgáltatás igénybevételére vagy más terméket kínálhat fel neki. Az üzleti-piaci folyamatok igen lényeges mozzanata a kölcsönös kapcsolatfelvétel, amelynek során mindkét félnek számos alternatíva áll a rendelkezésére a realizáláshoz.³⁹ Ha pedig ezen kapcsolatfelvétel alapja, elindítója egy jogsértő, megtévesztő tájékoztatás, akkor egyértelmű, hogy a további informálódás (ti. a kapcsolatfelvétel valamilyen formája) nem küszöböli ki a jogsértést. Az Fttv. esetében az sem mellőzhető, hogy a fogyasztói magatartás több, az Fttv. szempontjából relevanciával bír, egymással összefüggő, összekapcsolódó döntési folyamatból áll, s így egy utólagos, már a következő döntési szakaszban megvalósuló tájékoztatás nem szükségszerűen orvosolja a korábbi döntési szakasz tisztességtelen befolyásolását.⁴⁰

11. Az Fttv. alapján történnő eljárások és az általános szerződési feltételek

Az általános szerződési feltételekre vonatkozó szabályok többféleképpen kerülhetnek figyelembe-

vételre az Fttv. alapján megindított és lefolytatott eljárásokban. A leggyakrabban azokban az esetekben, amikor a vállalkozás valamely reklámja (kereskedelmi kommunikációja) nincs összhangban a fogyasztóval létrejött azon szerződéssel, amelynek az általános szerződési feltételek is a részét képezik. Mindazonáltal arra is lehetőség van, hogy maguk az általános szerződési feltételek képezzék az Fttv. szerinti eljárás tárgyát. Emellett az elmúlt években több olyan eljárást folytatott le a GVH, amelyben az általános szerződési feltételekre vonatkozó polgári jogi szabályozás jelentőséggel bírt. Az Fttv. szabályozása alapján pedig még további (potenciális) kapcsolódási pontok találhatóak az Új Ptk.-val. Az alábbiakban ezek az esetek kerülnek áttekintésre.

12. A kereskedelmi kommunikációk megítélése az általános szerződési feltételek figyelembevételével

A Versenytanács által közzétett (a 2008. szeptember 1-jén hatályba lépett) Fttv.-vel, a Tpv. III. fejezetével és a gazdasági reklámtevékenységről szóló 1997. évi LVIII. törvénnyel kapcsolatos elvi jelentőségű döntések I.1. pontjában kimondásra került, hogy a Tpv. 2008. szeptember 1. előtt hatályos III. fejezetével kapcsolatban a bíróságok, illetve a Versenytanács által tett elvi jellegű megállapítások megfelelően alkalmazandók az Fttv. vonatkozásában is.⁴¹

Erre figyelemmel az Fttv. körében is irányadónak tekinthető a Versenytanács Vj/102/2008. sz. ügyben hozott határozatában követett megközelítés. Ebben ismertetésre került, hogy az adott bank 1999. július 1-jétől vezette be a csoportos hitelfedezeti életbiztosítást, amelyet valamennyi lakossági jelzáloghiteléhez alkalmazott. Ettől az időponttól kötelezettséget vállalt ügyfeleivel szemben arra, hogy egy csoportos életbiztosítást nyújtó megállapodást fog aláírni egy biztosítóval, s így garantálja majd az ügyfelek biztosítottságát. Az életbiztosí-

38 Felhívjuk a figyelmet az Fttv. 15. §-ának (1) bekezdésére, amelynek értelmében az Fttv. szerinti eljárás lefolytatása nem zárja ki azt, hogy a sérelmet szenvedett fél a kereskedelmi gyakorlat tisztességtelenségére alapított polgári jogi igényét közvetlenül a bíróság előtt érvényesítse. A (2) bekezdés kimondja, hogy a bíróság előtti eljárásban a kereskedelmi gyakorlat részét képező tényállítás valóságának bizonyítása a vállalkozást terheli.

39 Lásd pl. Vj/84/2009.

40 BALOGH-KASZAINÉ MEZEY-PÁZMÁNDI-ZAVODNYIK (14. lj.) 171–172.

41 <http://gvh.hu/domain2/files/modules/module25/22762A41A83ABD356.pdf>.

tás bevezetése a vállalkozás által végzett lakossági hitelezési tevékenység kockázatkezelésének egyik kiegészítő eszközét jelentette, s egyben a jelzáloglevél-befektetők bizalmát is hivatva volt növelni. A bank 2008 elején úgy döntött, hogy a korábban bevezetett csoportos hitelfedezeti életbiztosítást annak költségei miatt nem kívánja fenntartani. Erről meglévő ügyfeleit levélben értesítette, azt is közölve, hogy az ügyfél csatlakozhat az egyik biztosítóval megkötött biztosításhoz azzal, hogy a biztosítási fedezet díját az ügyfél fizeti. 2008 előtt a bank több reklámban a fogyasztók által észlelt üzenet részévé tette a hitelfedezeti életbiztosításra vonatkozó tájékoztatást.

A határozat aláhúzta, a fogyasztók felé irányuló minden (reklámként vagy más módon megnyilvánuló) tájékoztatással szemben követelmény, hogy annak alapján a fogyasztó reális képet alkothasson az adott termékről (áruról, szolgáltatásról). A banknak a hitelfedezeti életbiztosítással kapcsolatos tájékoztatásai tartalmának meghatározása során figyelemmel kellett volna lennie arra, a 2004. június 1-jét követően az Üzletszabályzatban rögzítésre került, hogy „a hitelfedezeti életbiztosítás teljes futamidő alatti fenntartására az FHB nem vállal kötelezettséget. A hitelfedezeti életbiztosítás megszüntetését az FHB üzleti stratégiájában, eredményességében bekövetkezett, illetőleg egyéb lényeges változások indokolhatják”. Ennek megfelelően az ingyenes életbiztosítási fedezet léte ezen időponttól nyilvánvalóan nem volt garantáltnak tekinthető. A banknak arra is tekintettel kellett volna lennie a reklámok tartalmának meghatározása során, hogy a fogyasztóknak kínált hiteltermékek hosszú távú kapcsolatot teremtenek a fogyasztókkal, s amennyiben a fogyasztókat megcélzó tájékoztatásból erre kifejezetten nem lehet következtetni, a hiteltermék mellé kínált egyéb szolgáltatások vonatkozásában a fogyasztók számára nem szükségszerűen egyértelmű, hogy ezen szolgáltatások nyújtásának időtartama eltérően alakulhat a hitelszerződés futamidejétől. Különösen igaz ez az életbiztosítás esetén, amely maga is jellemzően egy nem rövid távra szóló ügylet. A bank azonban 2004. június 1. után nem a fentiekkel összhangban határozta meg egyes tájékoztatásainak tartalmát. Egyes kereskedelmi kommunikációi kifejezetten azt közölték, hogy a reklámozott termékekhez kínált ingyenes életbiztosítás nyújtotta fedezet a hitel futamidejének végéig, a törlesztés teljes időtartama alatt fennáll, illetőleg más kereskedelmi kommunikációk

összhatásukban szintén ezt az üzenetet közvetítették a fogyasztók felé.

A Versenytanács megállapította, hogy a bank a 2004., a 2005. és a 2006. évben a lakáshiteltermékeihez nyújtott hitelfedezeti életbiztosítással kapcsolatban adott egyes tájékoztatásaival a fogyasztók megtévesztésére alkalmas magatartást tanúsított. A Versenytanács aláhúzta, „a Tpvt. rendelkezései azt a kötelezettséget róják a vállalkozásra, hogy pénzügyi szolgáltatásainak ismertetése során pontos, egyértelmű tájékoztatást adva hason közre a fogyasztói szándék kialakításában, figyelemmel arra, hogy a reklámoknak önmagukban (minden további információ megismerése nélkül) kell hitelesnek, igaznak és pontosnak lenniük (Fővárosi Ítéltábla 2.Kf.27.048/2007/3., Vj-33/2005.). Ennek megfelelően már maguknak a reklámoknak is pontos képet kellett volna adniuk a fogyasztóknak a hitelfedezeti életbiztosításról, s az ezzel kapcsolatos jog sértést nem szüntette meg, hogy pl. az Üzletszabályzat milyen tartalmú rendelkezést tartalmazott 2004. június 1-jétől.”

Már az Fttv. alkalmazásával került meghozatalra egy másik bankkal és egy biztosítóval szemben Vj/29/2009. szám alatt lefolytatott eljárás határozata, amelyben a Versenytanács – összhangban az előzőkkel – leszögezte, „nem felel meg a jóhiszeműség és tisztesség követelményének egy olyan kereskedelmi gyakorlat, amelynek az eredményeképp létrejövő szerződés a reklámállítás megváltoztatására korlátlanul alapot adó kikötést (az egyoldalú szerződésmódosítás jogát) tartalmazza.”

A Versenytanács nem vitatta, a banknak a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény 210. §-án alapulva joga van a szerződésben az egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét kikötni, de amennyiben ezzel a lehetőségével élni kíván, akkor ehhez szükséges igazítania a fogyasztóknak szóló tájékoztatási gyakorlatát.

13. Az általános szerződési feltételek mint kereskedelmi kommunikációk

Az előzőkben kifejtettek szerint az Új Ptk. szabályozása is egyértelművé teszi, hogy az általános szerződési feltételek akkor válnak a szerződés részévé, ha az általános szerződési feltételek a szerződés megkötését megelőzően megismerhetők a fogyasztók szá-

mára.⁴² Ez ugyanakkor azt jelenti, hogy az általános szerződési feltételek az ügyleti döntés fogyasztó általi meghozatalát megelőzően az ügyleti döntésre hatást gyakorló körülmények között helyezkednek el. A Versenytanács – még a régi Ptk. szabályait szem előtt tartva – erre figyelemmel jutott arra a megállapításra a Vj/139/2009. sz. ügyben, hogy „az Fttv. alkalmazásának körében – figyelemmel az Fttv. 2. §-ának d) és e) pontjában foglaltakra – a vállalkozások kereskedelmi gyakorlata nem korlátozódik a reklámok közzétételére, a marketingtevékenységre, hanem az magában foglal minden, az áru fogyasztók részére történő értékesítésével, szolgáltatásával vagy eladásösztönzésével közvetlen kapcsolatban álló magatartást, s így minden olyan információközlést is, amely közvetlen összefüggésben van a vállalkozás önálló foglalkozásával vagy gazdasági tevékenységével. Ennek megfelelően az Fttv. alapján mint kereskedelmi kommunikáció értékelhető a vállalkozás által alkalmazott azon általános szerződési feltétel, amely a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 205/B. §-ának (1) bekezdése értelmében csak akkor válik a szerződés részévé, ha alkalmazója lehetővé tette, hogy a másik fél annak tartalmát megismerje, és ha azt a másik fél kifejezetten vagy ráutaló magatartással elfogadta – amely egyben azt is jelenti, hogy a fogyasztói ügyleti döntés meghozatalának folyamatában az általános szerződési feltétel nemcsak mint a felek között létrejövő polgári jogi szerződés feltétele funkcionál [a Ptk. 205/A. §-ának (1) bekezdése szerint általános szerződési feltételnek minősül az a szerződési feltétel, amelyet az egyik fél több szerződés megkötése céljából egyoldalúan, a másik fél közreműködése nélkül előre meghatároz, és amelyet a felek egyedileg nem tárgyaltak meg], hanem az Fttv. körében relevanciával bíró információközlés, kereskedelmi kommunikáció is.”

Ezzel összhangban szögezte le a Versenytanács a Vj/29/2009. sz. ügyben hozott határozatában, hogy kereskedelmi gyakorlatnak minősülnek a szerződéskötést megelőzően a bankfiókokban és honlapokon – a marketinganyagok megjelenésétől függetlenül, más időszakokban – is megismerhető általános szerződési feltételek, amelyek a fogyasztói döntésre szintén hatással bírnak.

Az előzőknél is markánsabban fejtette ki álláspontját a Versenytanács a Vj/70/2009. sz. ügyben ho-

zott határozatának indokolásában, amikor úgy ítélte meg, hogy az általános szerződési feltételekben adott tájékoztatás közreadásával és annak hiányos tartalma miatt az eljárás alá vont vállalkozások „[figyelemmel az Fttv. 3. § (3) bekezdéseire és az Fttv. 7. § (1) bekezdésében foglaltakra] tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatot folytatott, sértve ezzel az Fttv. 3. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezést, amikor az ÁSZF-ben nem adtak világos, részletes tájékoztatás a szolgáltatás valós tartalmáról. A [V]ersenytanács szerint az ÁSZF alkalmas arra, hogy abban a közreadója terjedelmi korlátok nélkül a szolgáltatásra vonatkozó minden lényeges tulajdonságról, jellemzőről tájékoztassa a fogyasztókat.” E döntés egyértelműen azt az álláspontot tükrözi, hogy az általános szerződési feltételek kereskedelmi kommunikációnak (is) minősülnek, s ezen funkciójukban az Fttv. alapján elbírálhatók.

Az Új Ptk. az általános szerződési feltételek ezen megítélésében nem hozott változást, azaz az általános szerződési feltételek továbbra is értékelhetők az Fttv. alapján. Ennek keretében elbírálható, hogy a szerződéskötés folyamatában az általános szerződési feltételek fogyasztó számára történő megismerhetővé tételével, így az általános szerződési feltételek kereskedelmi kommunikációvá tételével [amelyet az Új Ptk. 6:78. §-ának (1) bekezdése meg is követel] a vállalkozás tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatot tanúsított-e.

Ezt a megközelítést alátámasztja a C-453/10. sz. Jana Pereničová ügyben 2012. március 15-én hozott, az alábbiakban ismertetett ítélet,⁴³ amely egyértelművé teszi azt is, nincs akadálya annak, hogy egy általános szerződési feltételt ne csak a 93/13/EGK irányelv (illetőleg az Új Ptk. általános szerződési feltételekre vonatkozó előírásai), hanem a UCP irányelv (illetőleg az Fttv.) alapján is lehessen értékelni.

14. A C-453/10 sz. ügy

A C-453/10 sz. Jana Pereničová ügyben az eperjési járásbíró (Okresný súd Prešov, Szlovákia) előzetes döntéshozatal iránti kérelmében egyebek között azt a kérdést fogalmazta meg, hogy egy fogyasztói hitelszerződésben a valósánál alacsonyabb mértékű

42 A Ptk. esetében a szerződési feltételek a Ptk. 205. §-ának (3) bekezdése alapján csak akkor válhattak a szerződés részévé, amennyiben a vállalkozás a 209/B § alapján bizonyította, hogy a fogyasztó számára lehetővé tette tartalmuk megismerését és azokat a fogyasztó kifejezetten vagy ráutaló magatartással elfogadta. Ezt húzta alá a Legfelsőbb Bíróság (BH2009. 323).

43 Az EBHT-ban még nem tették közzé.

THM megjelölése a UCP irányelv értelmében tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatnak minősül-e, s ha igen, akkor ez milyen következményekkel jár – a 93/13/EGK irányelv 4. cikkének (1) bekezdésére⁴⁴ tekintettel – az említett szerződési feltételei tisztességtelen jellegének, valamint – a 93/13/EGK irányelv 6. cikkének (1) bekezdésére⁴⁵ tekintettel – az említett szerződés egésze érvényességének értékelése szempontjából.

Az ügyben 2012. március 15-én hozott ítélet szerint az olyan kereskedelmi gyakorlat, amely egy hitelszerződésben a valónál alacsonyabb mértékű THM megjelöléséből áll, hamis információt jelent a hitel teljes költségét és következképpen a UCP irányelv 6. cikke (1) bekezdésének d) pontjában említett árat illetően. Mivel egy ilyen THM megjelölése ténylegesen vagy valószínűsíthetően arra készteti az átlagos fogyasztót, hogy olyan üzleti döntést hozzon, amelyet egyébként nem hozott volna meg, a nemzeti bíróságnak kell megvizsgálnia, hogy ezen hamis információt az említett irányelv 6. cikkének (1) bekezdése értelmében „megtévesztő” kereskedelmi gyakorlatnak kell-e minősíteni. Ha pedig egy kereskedelmi gyakorlat tisztességtelen jellege megállapítást nyer, akkor ez olyan körülményt képez, amelyre a hatáskörrel rendelkező bíróság a 93/13/EGK irányelv 4. cikkének (1) bekezdése értelmében valamely szerződés feltételeinek tisztességtelen jellegére vonatkozó értékelését alapíthatja, figyelemmel arra, hogy a 93/13/EGK irányelv 4. cikkének (1) bekezdése tágra határozza meg azokat a szempontokat, amelyek lehetővé teszik egy ilyen értékelés lefolytatását, és

kifejezetten magukban foglalják a szerződés megkötésének időpontjában az akkor fennálló összes körülményt.⁴⁶

Az ítélet ugyanakkor kiemeli, ez az elem nem olyan, mint amely automatikusan és önmagában megalapozza a vitatott feltételek tisztességtelen jellegét. A kérdést előterjesztő bíróságnak kell ugyanis határoznia a 93/13/EGK irányelv 3. és 4. cikkében megállapított általános szempontoknak valamely egyedi feltételre való alkalmazásáról, amely elemet az adott ügy összes sajátos körülménye alapján kell megvizsgálni.

Az is aláhúzásra kerül, hogy egy kereskedelmi gyakorlat tisztességtelen jellegének a UCP irányelv alapján történő megállapítása nem gyakorol közvetlen hatást arra, hogy valamely szerződés a 93/13/EGK irányelv 6. cikkének (1) bekezdése szempontjából érvényes-e, figyelemmel arra, hogy a UCP irányelv 3. cikkének (2) bekezdése értelmében nem érinti a szerződések jogát, és különösen a szerződések érvényességére, létrejöttére és joghatásaira vonatkozó szabályokat.⁴⁷

A C-453/10 sz. ügyben hozott ítélet egyértelművé teszi, nincs akadálya annak, hogy a UCP irányelv, illetőleg az Fttv. alapján nem csak az a kereskedelmi gyakorlat vizsgálható, amikor a vállalkozás reklámja (kereskedelmi kommunikációja) nincs összhangban az általános szerződési feltételekkel, hanem adott esetben az is, ha az általános szerződési feltételekben foglaltak alkalmazása valósít meg tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatot, így különösen ha az általános szerződési feltételek megtévesztő információt tartalmaznak.

44 A 93/13/EGK irányelv 4. cikkének (1) bekezdése szerint a 7. cikk sérelme nélkül egy szerződési feltétel tisztességtelen jellegét azon áruk vagy szolgáltatások természetének a figyelembevételével kell megítélni, amelyekre vonatkozóan a szerződést kötötték, és hivatkozással a szerződés megkötésének időpontjában az akkor fennálló összes körülményre, amely a szerződés megkötését kísérte, valamint a szerződés minden egyéb feltételére vagy egy olyan másik szerződés feltételeire, amelytől e szerződés függ.

45 A 93/13/EGK irányelv 6. cikkének (1) bekezdése szerint a tagállamok előírják, hogy fogyasztókkal kötött szerződésekben az eladó vagy szolgáltató által alkalmazott tisztességtelen feltételek a saját nemzeti jogszabályok rendelkezései szerint nem jelentenek kötelezettséget a fogyasztóra nézve, és ha a szerződés a tisztességtelen feltételek kihagyásával is teljesíthető, a szerződés változatlan feltételekkel továbbra is köti a feleket.

46 A THM-mel kapcsolatos szerződési kikötések kapcsán lásd még pl. a C-76/10. sz. Pohotovosť ügyben 2010. november 16-án hozott ítéletet [EBHT 2010 I-11557], amely egyebek között megállapítja, hogy valamely fogyasztói hitelszerződésben a THM feltüntetésének elmulasztása döntő tényező lehet a nemzeti bíróság által arra irányulóan végzett elemzés keretében, hogy a 93/13/EGK irányelv 4. cikke értelmében világos és érthető-e a THM-et fel nem tüntető fogyasztói hitelszerződésnek a kölcsön költségével kapcsolatos valamely feltétele. Ha nem ez a helyzet, úgy a bíróságnak lehetősége van arra, hogy hivatalból értékelje azt, hogy – az e szerződés megkötését kísérő összes körülményre tekintettel – a THM valamely szerződésnek a hitel költségével kapcsolatos feltételében való feltüntetésének elmulasztása az említett feltételnek a 93/13/EGK irányelv 3. és 4. cikke szerinti tisztességtelen jellegét kölcsönözhet-e. Mindazonáltal – az említett szerződésnek a 93/13/EGK irányelv tekintetében történő értékelésére biztosított lehetőség ellenére – a 87/102/EGK irányelvet úgy kell értelmezni, hogy az lehetővé teszi a nemzeti bíróság számára, hogy hivatalból alkalmazza az ezen utóbbi irányelv 4. cikkét a belső jogba átültető és azt előíró rendelkezéseket, hogy valamely fogyasztói hitelszerződésben a THM feltüntetésének elmulasztása azzal a következménnyel jár, hogy a nyújtott hitel kamat- és költségmentesnek kell tekinteni.

47 Lásd a C-453/10. sz. Jana Pereničová ügyben 2012. március 15-én hozott ítélet [az EBHT-ban még nem tették közzé] 37–47. pontjait. A UCP irányelv 3. cikkének (2) bekezdése értelmében a UCP irányelv nem érinti a szerződések jogát és különösen a szerződések érvényességére, létrejöttére és joghatásaira vonatkozó szabályokat. Ezzel összhangban tartalmazza az Fttv. 1. §-a (3) bekezdésének a) pontja, hogy az Fttv. hatálya nem terjed ki a szerződés létrejöttére, érvényességére és joghatásaira, valamint a kereskedelmi gyakorlattal összefüggésben felmerülő polgári jogi igényekre.

15. Az általános szerződési feltételek polgári jogi szabályozása és egyes, az Fttv. alapján korábban lefolytatott eljárások

Az elmúlt években a GVH által az Fttv. alapján lefolytatott eljárások több esetben kapcsolódtak össze a polgári jogi szabályozással, így például a www.ingatlandepo.hu honlappal kapcsolatos ügyben és egyes mobilszolgáltatókkal szemben lefolytatott eljárásokban.

15.1. A www.ingatlandepo.hu honlappal kapcsolatos döntések

A www.ingatlandepo.com lakáshirdetéseket tartalmazó internetes honlap üzemeltetőjének 2009. május 30-án érvényben lévő Regisztrációs Szabályzata szerint a honlapra anyagot csak olyan felhasználó helyezhet fel, aki elfogadja a szabályzatban foglaltakat. A magánhirdetők első alaphirdetése 30 napig díjmentes, ezt követően díjköteles. A 30 nap alatt is díjköteles a magánhirdető minden további hirdetése. Az ingyenesség az extraszolgáltatásokra nem vonatkozik. A Regisztrációs Szabályzat 9. pontja szerint a felhasználó feladata a hirdetést törölni, ha az ingatlan elkelt vagy hirdetési szándéka megszűnt. A hirdetési szolgáltatás igénybevételére az általános szerződési feltételek vonatkoztak, amelyeket a Regisztrációs Szabályzatban elhelyezett linken keresztül lehetett elérni. A felhasználó a regisztrációval egyidejűleg járul hozzá az általános szerződési feltételek alkalmazásához. A Szegedi Ítéltábla egyebek között megállapította, hogy az általános szerződési feltételek 4. pontjának azon kikötése, amely szerint nem valamely határidőig korlátozza a szolgáltató a felmondási jogot, hanem kizárja mindaddig, amíg

vele „maradéktalanul el nem számolt”, tisztességtelen, s kimondta, hogy a felmondási jog kizárása semmis. A Szegedi Ítéltábla szerint a rendelkezés egyrészt jogszabályba ütközése miatt semmis [Ptk. 483. § (4) bekezdés], másrészt a Ptk. 209/B § (1) bekezdése szerint tisztességtelen.⁴⁸

A Vj/122/2010. sz. eljárásban hozott határozatában a Versenytanács megállapította, a két vállalkozás által üzemeltetett www.ingatlandepo.com, www.ingatlanbazar.com és www.ingatlanbazar.net internetes oldalak működtetésekor a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatot folytattak, amikor (egyebek között) kereskedelmi gyakorlatuk kapcsán figyelmen kívül hagyták a honlapokat 2009. augusztus 14. előtt üzemeltető vállalkozások által alkalmazott általános szerződési feltételek egyes pontjainak érvénytelenségét kimondó bírósági ítéletet. A Versenytanács határozatában nemcsak a Szegedi Ítéltábla ítéletére utalt vissza, hanem azt is ismertette, a Bács-Kiskun Megyei Bíróság 9.G. 40.185/2008/7. sz. ítéletében megállapította, hogy a honlap korábbi üzemeltetője „alperes www.ingatlandepo.com internetes oldalán közzétett, internetes hirdetési szolgáltatás igénybevételére vonatkozó, 2008. október 12. napját megelőzően hatályos ÁSZF 3. azon feltétele, mely szerint a szerződő felek közötti szerződés a Szolgáltató visszaigazolása nélkül is létrejönnek tekintendő – valamennyi, ezen időpontot megelőzően alperessel létrejött szerződő félre kiterjedő hatállyal érvénytelen”.⁴⁹ A Versenytanács határozatában – jelezve, hogy az eljárás alá vont vállalkozások előtt ismertek voltak a korábbi ítéletek – kiemelte, „a jóhiszeműség és tisztesség alapelveinek megfelelően elvárható gondossággal eljáró vállalkozás kereskedelmi gyakorlatát oly módon alakítja ki, hogy az jogszerű legyen, így ha tudomással bír arról, hogy a kereskedelmi gyakorlatának valamely eleme egy másik vállalkozás általános szerződési feltételeinek bírósági felülvizsgálata során hozott döntés alapján jogszerűtlen, akkor a kereskedelmi gyakorlatát erre figyelemmel átalakítja. Ennek elmulasztása esetében a vállalkozás kereskedelmi gyakorla-

48 BDT2011. 2502. Az ítélet további megállapításai közül kiemeljük, hogy „a fogyasztóval kötött szerződés kikötésének tisztességtelensége nem attól függ, hogy a feltétel kidolgozójának mi volt a szándéka, utóbb milyen gyakorlatot követ, alkalmazza-e ténylegesen a kikötést. Jelentősége annak van, fennáll-e az elvi lehetősége, hogy a feltétel a fogyasztót hátrányos helyzetbe hozhatja.” Az ítélet szerint „a kikötés tisztességtelensége nem attól függ, hogy a feltétel kidolgozója utóbb milyen gyakorlatot követ, alkalmazza-e ténylegesen a kikötést. Jelentősége annak van, fennáll-e az elvi lehetősége, hogy a feltétel a fogyasztót hátrányos helyzetbe hozza. Ugyanezen okból nincs jelentősége annak sem, hogy a kikötés megfogalmazásakor mi volt a fél szándéka.”

49 Az ítéletet a Szegedi Ítéltábla Gf.I. 30.205/2009/2. sz. ítéletében az alperest terhelő elsőfokú eljárási illeték összegét módosította, egyebekben az elsőfokú ítéletet helybenhagyta.

ta tisztességtelennek minősül [...] Az eljárás alá vontak kereskedelmi gyakorlatuk kapcsán figyelmen kívül hagyták a Csongrád Megyei Bíróság megállapításait, így azt, hogy a szerződés hatályban tartása a fogyasztóval történő teljes körű elszámolásig feltétlenül tisztességtelen kikötés, a 18/1999. (II. 5.) korm. rendelet 1. § b) és c) pontjába is ütközik, hiszen a fogyasztót kötelemben tartja, és így lehetővé teszi újabb és újabb havidíjak kiszámlázását abban az esetben is, ha már a szolgáltató ténylegesen nem teljesít. Mellőzték annak figyelembevételét is, hogy a Szegedi Ítéltábla szerint a szerződés megbízó általi felmondási jogának kizárása minden esetben, a folyamatos megbízási jogviszonyok esetében semmis. Tisztességtelen az a kikötés, amely nem valamely határidőig korlátozza a szolgáltatót a felmondási jogot, hanem kizárja mindaddig, amíg vele 'maradéktalanul el nem számolt.' A bírósági ítéletben tisztességtelennek minősülő kikötések szó szerint ugyan nem szerepelnek az eljárás alá vontak által alkalmazott ÁSZF-ekben, mindazonáltal az ÁSZF-ek rendelkezései ténylegesen nem változtattak a korábbi kereskedelmi gyakorlaton: az eljárás alá vontak a fogyasztót kötelemben tartják és így lehetővé teszik újabb és újabb havidíjak kiszámlázását abban az esetben is, ha a szolgáltató ténylegesen már nem teljesít, kizárták a szerződés megbízó általi felmondási jogát, s a kereskedelmi gyakorlat során kizárták a felmondási jogot mindaddig, amíg a fogyasztó meg nem fizeti a vele szemben támasztott követelést.⁵⁰

A GVH az eljárás kapcsán olyan problémákat is azonosított a honlapot működtető vállalkozások szerződéses gyakorlatában, amelyekkel kapcsolatban közérdekű kereset benyújtását látta indokoltnak. A GVH a vállalkozások által alkalmazott általános szerződési feltételek egyes rendelkezéseivel összefüggésben benyújtott közérdekű keresetében a bíróságtól kérte annak a vállalkozásokkal szerződő valamennyi fogyasztóra kiterjedő hatállyal történő megállapítását, hogy mint tisztességtelen kikötés érvénytelen az az előírás, amely a szerződéstől való szabadulást a fogyasztóval szemben támasztott követelés maradéktalan teljesítésétől teszi függővé. A GVH megítélése szerint ugyancsak tisztességtelenek a kötbérre vonatkozó előírások, amelyek több vonatkozásban nem világosak, nem érthetők, illetőleg túlzott mértékű pénzösszeg fizetésére kötelezik a fo-

gyasztót. Kifogásolta továbbá a GVH, hogy az általános szerződési feltételek a vállalkozásokat feljogosították annak egyoldalú értelmezésére, hogy a szerződés érvénytelennek vagy kikényszeríthetetlennek bizonyuló rendelkezése helyébe milyen tartalmú rendelkezés lép.⁵¹

15.2. A GPRS-szolgáltatás szüneteltetését, korlátozását vagy megszüntetését lehetővé tevő szerződési feltétel

Az Fttv. és az általános szerződési feltételek polgári jogi szabályozása közötti eddigi érintkezési pontjainak köréből kiemeljük az egyik mobilszolgáltató általános szerződési feltételei egyik pontja érvénytelenségének megállapítása iránt indított pert. Az Országos Fogyasztóvédelmi Egyesület és három előfizető az általános szerződési feltételek 8.4.1. pontjának azt a módosítását támadták, amely lehetővé tette, hogy a mobilszolgáltató az adatforgalom függvényében szüneteltethesse, korlátozhassa vagy megszüntethesse a GPRS-szolgáltatás nyújtását. Eddig ugyanis erre csak abban az esetben volt lehetőség, ha az előfizető úgy használta a szolgáltatást, hogy a szolgáltatás nyújtását részben vagy teljes egészében megszakítja, hatékonyságát jelentősen csökkenti, vagy egyéb módon csorbítja, illetőleg nagy valószínűséggel az előzők bekövetkezését okozhatja. Azt sérelmezték, a módosítás arra jogosította fel a mobilszolgáltatót, hogy – a korábbi szerződési feltételek szerint korlátlanul igénybe vehető – internetes adatforgalmi szolgáltatást belátása szerint korlátozhassa. Sérelmesnek találták továbbá, hogy az alperes a korlátozott adatforgalom miatt felmondó ügyfelekkel felmondási díjat fizettetett. A Fővárosi Ítéltábla 6.Pf.21.137/2004/4. számú ítéletében (BDT2005. 1137) „*úgy foglalt állást, hogy egy korlátlan internethasználatot biztosító szolgáltatás főszabályként sem a hálózaton töltött időtartam, sem a letöltött adatmennyiség tekintetében nem korlátozható. Az ÁSZF módosított 8.4.1. pontja összeegyeztethetetlen a szerződésnek ezzel a céljával, ezért az a Ptk. 209/B. § (1) bekezdése alapján, a Ptk. 209/B. § (2) bekezdés b) pontjában meghatározott ok mi-*

50 A Vj/122/2010. sz. ügyben hozott határozat bírósági felülvizsgálata még nem zárult le.

51 http://www.gvh.hu/gvh/alpha?do=2&pg=72&st=1&m5_doc=7596. A Fővárosi Törvényszék 15.G.40.138/2012/8. sz., nem jogerős döntése értelmében a közérdekű kereset megalapozott volt. A Fővárosi Ítéltábla még nem hozott döntést az elsőfokú ítélet kapcsán benyújtott fellebbezés tárgyában.

att tisztességtelen. Ugyanakkor a 18/1999. (II. 5.) korm. rendelet 2. § e) pontja alapján is tisztességtelennek minősül. Az alperes megfelelő műszaki háttérrel rendelkezik ahhoz, hogy egyoldalúan ne akadályozza a szolgáltatás igénybevételét, különös tekintettel arra, hogy ebben az esetben szolgáltatása a szerződésben megállapított tulajdonságoknak sem felelne meg. Az adatforgalom alakulását pedig nem lehet olyan körülménynek tekinteni, amely az előfizető magatartásától függetlenül alapos ok lenne a hibás teljesítésre. Az alperesnek a tisztességtelenség jogkövetkezménye alóli mentesüléséhez alkalmatlan volt annak előadása, hogy a korlátozás alkalmazására eddig nem került sor, mert a szerződési feltétel tisztességtelenségét nem ahhoz képest kell vizsgálni, hogy azt az alperes hány alkalommal érvényesítette. A korlátozás lehetősége ugyanis már önmagában megalapozza a tisztességtelenség megállapítását.”

A mobilszolgáltatóval szemben Vj/6/2009. szám alatt lefolytatott eljárásban hozott határozatában a Versenytanács egyebek között megállapította, hogy a mobilszolgáltató mobilinternet-szolgáltatási csomagjaival kapcsolatban 2008. szeptember 1. és 2008. december 31. között fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatot folytatott, amikor egyes kommunikációs eszközeiben az adott tarifacsomag népszerűsítése során az adatforgalom időszakos vagy állandó lassításáról nem a valóságnak megfelelő tájékoztatást adott.

Egyes díjcsomagok esetében a mobilszolgáltatónak a módosított tartalmú, általános szerződési feltételeknek minősülő részvételi feltételek alapján még normál (azaz extrémnek nem minősülő) használat esetén is lehetősége volt az adatforgalom időszakos vagy állandó lassítására 5 GB adatforgalom felett. Mindeközben a mobilszolgáltató egyes kereskedelmi kommunikációiban arról tájékoztatta a fogyasztókat, hogy az Internet Szabadon akcióban fix 6000 Ft havi díjért korlátlanul internetezhetnek normál felhasználás esetén, adatmennyiségi megkötés nélkül. A kereskedelmi kommunikációk alapján a fogyasztók azt vélhették, hogy csak akkor kell valamilyen (közelebről a tájékoztatásban meg nem jelölt) korlátozással számolniuk, ha fájlmegosztó/-cserélő programot üzemeltetnek és a tárgyhavi összes adatmennyiség meghaladja az 5 GB-ot. A Versenytanács úgy ítélte meg, tisztességtelen, ha a kommunikációs eszközökben a vállalkozás intenzív internetezésre biztatja a fogyasztót, majd a felhívásnak megfelelő fogyasztói magatartást tanúsító fogyasztót a vállalkozás az adatforgalom lassításával szankcionálja. Az

adatforgalom alakulása, mennyisége nem tekinthető olyan körülménynek, amely önmagában alapos ok lenne a lassításra egy korlátlan internetezésre, intenzív használatra kínált szolgáltatás esetén.

A Vj/6/2009. számú ügyben a Fővárosi Bíróság 3.K.34.438/2009/11. számú ítéletében a keresetet elutasította. A Fővárosi Ítéletábla 2.Kf.27.435/2011/8. számú ítéletével az elsőfokú bíróság ítéletének fellebbezéssel nem támadott rendelkezéseit nem érintve a fellebbezett rendelkezéseket helybenhagyta.

15.3. A sávszélesség csökkentését lehetővé tevő szerződési feltétel

A Fővárosi Ítéletábla korábban ismertetett 6.Pf.21.137/2004/4. számú ítélete (BDT2005. 1137) a Vj/6/2009. számú ügyben nem került hivatkozásra, egy másik mobilszolgáltató ellen lefolytatott, Vj/12/2009. számú ügyben hozott határozatban azonban igen, annak hangsúlyozásával, hogy a Versenytanács határozatát nem erre az ítéletre alapozta, azonban a kereskedelmi gyakorlat egyes elemeinek a megértéséhez szükségesnek tartotta annak ismeretét.

A mobilinternet-szolgáltatások lényeges tulajdonsága a sávszélesség. Egyes mobilinternetes szolgáltatásokra szóló tarifacsomagok vonatkozásában a mobilszolgáltató és a fogyasztók között létrejött megállapodás – eltérve az általános szerződési feltételekben foglaltaktól – rögzítette, a mobilszolgáltató jogosult az adott forgalom idején a sávszélességet csökkenteni olyan fájlcsereelő, fájlmegosztó egyéb nagy mennyiségű adat továbbítására szolgáló alkalmazás használata során, amely révén az adatcsere közvetlenül a felhasználók között, a szervertől függetlenül zajlik. A Versenytanács figyelemmel volt arra, hogy a Ptk. 205/C §-a értelmében ha az általános szerződési feltétel és a szerződés más feltétele egymástól eltér, az utóbbi válik a szerződés részévé, s így a felek között létrejövő jogviszony tartalmát illetően elsődlegesen a megállapodás fenti rendelkezését vette figyelembe, kiemelve, hogy az eljárás tárgya nem a megállapodás, hanem a vizsgált kommunikációs eszközök által nyújtott tájékoztatások összevetése a mobilszolgáltató által a sávszélesség csökkentése kapcsán ténylegesen követett gyakorlattal. A mobilszolgáltató bármely előfizető hozzáférési sebességét korlátozhatta, függetlenül attól, hogy a korlátozás alapjául szolgáló körülmény felróható volt-e

az előfizetőnek vagy sem, illetve a korlátozás alapjául szolgáló körülmény (az előfizető által lebonyolított adatforgalmi mennyiségen túl) egyáltalán összefüggésben volt-e az előfizető magatartásával vagy sem. Ez azt is eredményezhette, hogy ha a fogyasztó pontosan ugyanazon felhasználói magatartást tanúsította, akkor az egyik időszakban nem került vele szemben alkalmazásra a sebesség korlátozása, míg a másik időszakban nem a saját magatartására visszavezethető okból a szolgáltató korlátozta a hozzáférési sebességet, noha a rendszer állítólagos túlerheltsége nem egyszerűen ezen fogyasztó magatartására volt visszavezethető, hanem a többi fogyasztó (általa nem befolyásolható) magatartására, amelyek egyfajta sajátos additív hatással a szolgáltató beavatkozását válthatták ki.

A Versenytanács megállapította, *„az eljárás alá vont által a sebesség korlátozása (a sávszélesség csökkentése) kapcsán ténylegesen követett gyakorlat során a sebesség korlátozására nemcsak valamiféle extrém, a fogyasztói értelmezés szerint is normálnak nem minősülő használat esetén kerülhetett sor. Tisztességtelen, ha a kommunikációs eszközökben a vállalkozás intenzív internetezésre biztatja a fogyasztót, majd a felhívásnak megfelelő fogyasztói magatartást tanúsító fogyasztót a vállalkozás az adatforgalomnak a mobilinternet szolgáltatás egyes célokra való alkalmasságát kedvezőtlenül befolyásoló lassításával szankcionálja.”*⁵²

16. A jogszabály mellékletének jellege

A 93/13/EGK irányelv melléklete, illetve az Új Ptk. 6:104. §-a csak példálózó és nem kimerítő felsorolását tartalmazza azon feltételeknek, amelyek tisztességtelennek tekinthetők.⁵³ A 93/13/EGK irányelv melléklete nem olyan jellegű, hogy automatikusan és önmagában állapítja meg valamely vitatott kikötés tisztességtelen jellegét, mindazonáltal olyan alapvető elemnek minősül, amelyre a hatáskörrel rendelkező bíróság e kikötés tisztességtelenségére vonatkozó értékelését alapíthatja.⁵⁴ A 93/13/EGK

irányelv melléklete tehát nem teljes felsorolását tartalmazza azoknak a feltételeknek, amelyek tisztességtelennek tekinthetők.⁵⁵ A 93/13/EGK irányelv preambuluma azt is egyértelműen kimondja, a 93/13/EGK irányelvnek az alkalmazásában a mellékletben felsorolt feltételek csak jelzés értékűnek tekinthetők, és a 93/13/EGK irányelv minimális jellege miatt ezeknek a feltételeknek a körét a tagállamok bővíthetik vagy szűkíthetik saját nemzeti jogalkotásukban.

A UCP irányelv, illetőleg az Fttv. melléklete taxatív jelleggel tartalmazza a jogszabály értelmében automatikusan jogsértőnek, a fogyasztói döntéseket tisztességtelenül befolyásolónak minősülő kereskedelmi gyakorlatokat. Ha valamely vállalkozás az Fttv. mellékletében rögzített kereskedelmi gyakorlatot tanúsítja, akkor az Fttv. szerinti jogsértés, a tisztességtelen jelleg megállapításához további feltételek teljesülésének vizsgálata nem szükséges. Mindez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a mellékletben nem szereplő kereskedelmi gyakorlatok nem minősülhetnek tisztességtelennek, megsértve az Fttv. 3. §-ának (1) bekezdésében foglalt tilalmat – ugyanakkor ezek esetében teljesülniük kell az Fttv. 3. §-ának (2) bekezdésében, illetőleg 6–8. §-ában meghatározott feltételeknek, azaz automatikusan a kereskedelmi gyakorlat tanúsítása nem eredményezi a jogsértés megállapíthatóságát.

A UCP irányelv melléklete szerinti „feketelistát” a tagállamok nem bővíthetik, a mellékletben nem szereplő kereskedelmi gyakorlatok automatikusan nem minősülnek tisztességtelennek. A C-206/11. sz. Georg Köck ügyben 2013. január 17-én hozott ítélet értelmében *„az állandó ítélkezési gyakorlat szerint csak az irányelv I. mellékletében szereplő kereskedelmi gyakorlatok minősíthetők a nemzeti szabályozás alapján az irányelv 5–9. cikkében foglalt rendelkezések szerint történő eseti vizsgálat nélkül tisztességtelennek. Következésképpen az e mellékletben nem szereplő gyakorlatokat csak az említett 5–9. cikkben megállapított kritériumok alapján történő vizsgálatot követően lehet tisztességtelennek minősíteni [...] [E]llentétben az irányelvvél az olyan nemzeti szabályozás, amely az említett irányelv I. mellékletében nem szereplő kereskedelmi gyakorlatok esetében kizárja*

52 A Versenytanács határozatával szemben benyújtott keresetet a Fővárosi Bíróság 7.K.34.636/2009/7. sz. ítéletében elutasította. A Fővárosi Ítéletábrla 2.Kf.27.441/2010/5. sz. ítéletében az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta.

53 A 93/13/EGK irányelv vonatkozásában erre hívja fel a figyelmet pl. a C-243/08. sz. Pannon GSM ügyben 2009. június 4-én hozott ítélet [EBHT 2009., I-4713. o.] 37. és 38. pontja, illetve a C-472/10. sz. Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság ügyben 2012. április 26-én hozott ítélet [az EBHT-ban még nem tették közzé] 25. pontja.

54 C-472/10. sz. Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság ügyben 2012. április 26-én hozott ítélet [az EBHT-ban még nem tették közzé] 26. pont.

55 Ezt emeli ki pl. a C-76/10. sz. Pohotovost ügyben 2010. november 16-án hozott ítélet [EBHT 2010, I-11557. o.] 58. pontja.

az irányelv 5–9. cikkében megállapított kritériumokra tekintettel történő ellenőrzést. [...] [A]z irányelvet úgy kell értelmezni, mint amellyel ellentétes az, ha a nemzeti bíróság kizárólag az illetékes közigazgatási hatóság előzetes engedélyének hiánya miatt elrendeli egy olyan kereskedelmi gyakorlat megszüntetését, amely nem szerepel az irányelv I. mellékletében, és maga a bíróság nem értékeli az említett irányelv 5–9. cikkében foglalt kritériumokra tekintettel az érintett gyakorlat tisztességtelenségét.”⁵⁶

Összességében tehát kiemelendő, hogy sem az Új Ptk. 6:104. §-a és a 93/13/EGK irányelv, sem az Fttv. és a UCP irányelv melléklete szerinti lista nem taxatív jelleggel tartalmazza a tisztességtelennek minősülő magatartásokat, a tagállamok ugyanakkor a UCP irányelv mellékletét nem bővíthetik, míg a 93/13/EGK irányelv vonatkozásában erre lehetőségük van.

17. A biztosító kárrendezésével kapcsolatos szerződési feltétel

Az Fttv. 3. §-ának (4) bekezdése és mellékletének (illetőleg a UCP irányelv mellékletének) 27. pontja értelmében tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatnak minősül biztosítási szerződésen alapuló követelést érvényesíteni kívánó fogyasztótól olyan iratok bemutatásának megkövetelése, amelyek a követelés megalapozottságának megítélése szempontjából ésszerűen nem tekinthetők lényegesnek, vagy a fogyasztó vonatkozó írásbeli megkeresésére a válaszadás rendszeres elmulasztása azzal a céllal, hogy ez visszatartsa a fogyasztót szerződéses jogainak gyakorlásától.

Noha a GVH az Fttv. melléklete 27. pontjának alkalmazásával még nem folytatott le eljárást, a tisztességtelen szerződési feltételekre irányadó polgári jogi előírások alkalmazásával meghozott ítéletek értékes adalékkal szolgálhatnak az Fttv. vonatkozásában is.

A Fővárosi Ítéltábla megállapította, hogy „a K&H Biztosító Zrt. – fogyasztói szerződés részévé váló – Betöréses Lopás- és Rablásbiztosítás Kiegészítő Szabályzata (LRB96) elnevezésű általános szerződési feltétele VI. fejezetének 2. pontja – »A károsult, a betöréses lopás- és rab-

laskár esetén köteles rendőrségi nyomozást megszüntető határozatot vagy jogerős bírósági ítéletet beszerezni és azt a biztosító részére bemutatni« – tisztességtelen, mert a feleknek a szerződésből eredő jogait és kötelezettségeit a jó-hiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a szerződési feltétel támasztójával szerződést kötő fél hátrányára állapítja meg, ennek következtében e biztosítóval szerződő valamennyi félre kiterjedő hatállyal érvénytelen. A lopáskárral összefüggő nyomozást megszüntető határozat vagy jogerős büntetőítélet bemutatása nem kizárólagos bizonyítási lehetőség a biztosítási esemény alátámasztására. Az elkövető személyének megállapítása vagy büntetőjogi felelősségre vonása nem előfeltétele a biztosítási esemény megállapításának. Ezen okokból – attól függetlenül, hogy a követelés ténybeli alapja részben ugyanaz a tényállás, mint a büntetőeljárásban – ezek megkövetelése tisztességtelen szerződési feltétel, hiszen szükségtelenül hosszabbíthatja meg a kárrendezést.”⁵⁷

A Legfelsőbb Bíróság mint felülvizsgálati bíróság – a jogerős ítéletet hatályában fenntartó – ítéletében leszögezte, tisztességtelen az a biztosítási feltétel, mely lehetőséget teremt a biztosító részére a teljesítés határidejének indokolatlan meghosszabbítására. Az ítélet szerint „kétségtelen, hogy a megindult büntetőeljárás megfelelő adatokat szolgáltathat a biztosítási esemény bekövetkezése, a biztosító helytállási kötelezettsége szempontjából jelentős körülményekről. A felülvizsgálati kérelem indokaitól eltérően azonban ez a büntetőeljárást jogerősen befejező határozatokról teljes bizonyossággal és általánosságban nem mondható ki. Kétségtelen továbbá, hogy a biztosító teljesítése szempontjából jelentős körülményeket a büntetőeljárástól, illetve annak eredményétől függetlenül a biztosító saját kárrendezési eljárásában is megfelelően tisztázni lehet. Maga a felülvizsgálati kérelem is utal azonban arra a biztosítási gyakorlatra, amely szerint a biztosító – a szabályzataiban biztosított lehetőséggel élve – megvárja a büntetőeljárás befejezését és ezt követően folytatja le a saját kárrendezési eljárását. A felperes által vitatott feltétel tisztességtelenségének megítélése szempontjából nem annak van jelentősége, hogy a biztosító a büntetőeljárás eredményének bevárása helyett helytállási és teljesítési kötelezettsége feltételeinek tisztázására más megoldást alkalmazhat-e, hanem annak, hogy az ismertetett szabályozással a biztosító a szabályzataiban biztosított lehe-

⁵⁶ Lásd a hivatkozott ítélet 35., 47. és 50. pontját.

⁵⁷ BDT2009. 2058.

*tősséggel élve egyoldalúan és indokolatlanul is mellőzheti a biztosítási esemény tisztázását és saját teljesítését bizonytalan időre elodázhhatja.*⁵⁸

Az Fttv. 3. §-ának (4) bekezdése és mellékletének 27. pontja értelmében a biztosítónak nemcsak az a magatartása minősül tisztességtelennek, ha a biztosítási esemény bekövetkezését és a biztosított általi bejelentését követően követeli meg olyan iratok bemutatását, amelyek a követelés megalapozottságának megítélése szempontjából ésszerűen nem tekinthetők lényegesnek, hanem az is, ha ezt az általános szerződési feltételekben teszi meg. Az Fttv. és a fentiekben ismertetett ítéletek összevetéséből megállapítható, hogy tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatnak minősül, ha a biztosító általános szerződési feltételeiben előírja, hogy a biztosított a betöréses lopás- és rablások esetén köteles rendőrségi nyomozást megszüntető határozatot vagy jogerős bírósági ítéletet beszerezni és azt a biztosító részére bemutatni.⁵⁹

18. Összegzés

A tanulmány arra vállalkozott, hogy párhuzamosságokra, azonosságokra és eltérésekre mutasson rá az általános szerződési feltételekre vonatkozó pol-

gári jogi szabályozás és a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok tilalmát megfogalmazó Fttv. egyes rendelkezései között. Az általános szerződési feltételek polgári jogi szabályozása és az Fttv. egyaránt céljának tekinti a vállalkozások részéről a fogyasztók irányában tanúsított, az általános szerződési feltételek tartalmában, illetve az arról adott tájékoztatásban megnyilvánuló tisztességtelen magatartás megakadályozását, mindazonáltal a tisztességtelenség kapcsán a két szabályozás által alkalmazott mércében különbözőségek azonosíthatók. Az Fttv. körében a polgári jogi megközelítésnél tágabban értelmezendő a tisztességtelenség fogalma. A két terület sajátos érintkezési pontját jelenti az általános szerződési feltételeket alkalmazó vállalkozást a fogyasztók irányában terhelő, külön szabályozott tájékoztatási kötelezettség, amellyel összefüggésben rá kell mutatnunk az általános szerződési feltételek azon sajátosságára is, hogy az általános szerződési feltételek kereskedelmi kommunikációként is funkcionálnak, s ezáltal az Fttv. alapján is értékelhetők, melyhez – az eltérő megközelítés ellenére – az általános szerződési feltételekre vonatkozó polgári jogi szabályozás, illetőleg az ehhez kapcsolódó joggyakorlat jelentős segítséget nyújthat.

58 BH2010. 149.

59 Megjegyzendő, a biztosítási szerződések esetében a biztosítókról és a biztosítási tevékenységről szóló 2003. évi LX. törvény 166. §-a külön rendelkezéseket tartalmaz a biztosítót terhelő tájékoztatási kötelezettség kapcsán. A biztosítók által alkalmazott általános szerződési feltételekkel összefüggésben felmerülő egyes kérdésekről lásd pl. MOLNÁR István: A tisztességtelen szerződési feltételek és az egyoldalú kogencia viszonya a biztosítási szerződések jogában (Az általános biztosítási feltételek hatósági és bírósági kontrollja), Biztosítási Szemle 2004/6-7., TAKÁTS (8. lj.), UJVÁRINÉ ANTAL Edit: Az általános szerződési feltételek alkalmazása és a tájékoztatási kötelezettség a biztosítási szerződési jogban, Publicationes Universitatis Miskolciensis. Sectio Juridica et Politica, 1999. Tomus XVI., ZAVODNYIK József: A biztosítók által alkalmazott általános szerződési feltételek és a fogyasztók védelme az Európai Unióhoz való csatlakozás tükrében, Biztosítási Szemle 2003/4.

Mikola Orsolya*

A hop on hop off jelenség Budapesten

1. Bevezetés

A hop on hop off metaforikus kifejezés egy olyan turistabusszal/villamossal¹ nyújtott idegenforgalmi szolgáltatást takar, mely során meghatározott útvonalon meghatározott megállóhelyein fel- és leszállási lehetőség biztosított a városnéző turistáknak, akik meghatározott díj fizetése ellenében ezt a szolgáltatást meghatározott ideig – egy napon vagy bizonyos időn keresztül – korlátlan számban igénybe vehetik, s szabadon szállhatnak le/át a megállóokban másik buszra/villamosra.²

E világszerte közkedvelt formája a városnézésnek már Budapesten is elterjedt, felszínre hozva számos szabályozási, szabályozatlansági problémát és kérdést, melynek rendezésére a Fővárosi Közgyűlés 2012. február 29-ei döntése alapján a Budapesti Közlekedési Központ Zrt. („BKK”) mint közlekedésszervező jogosult.³

Ennek fényében 2012 tavaszán⁴ szakmai egyeztető fórumot rendeztek⁵ a menetrendszerű városnéző autóbuszok, vagyis a hop on hop off szolgáltatás fővárosi közlekedésének szabályozásáról.⁶ A lefolytatott vizsgálatok során különféle opciók merültek fel: a jelenlegi szabályozatlan versenytől⁷ a szabályozott versenyen⁸ és a koncesszióba adáson⁹ át egészen a fővárosi tulajdonú szolgáltató létrehozásáig¹⁰. Tanulmányomban az ezekkel kapcsolatos lehetőségeket és a jelenlegi jogszabályi környezetet veszem górcső alá.

2. Garázsmenet – a jelenlegi, szabályozatlan helyzet

Budapest központjában, a Deák téren szétnézve körképet is kapunk a hop on hop off buszok piaci

* PhD-hallgató, Pázmány Péter Katolikus Egyetem. A tanulmány a Pázmány Péter Katolikus Egyetem TÁMOP-4.2.1.B-11/2/KMR-2011-0002. sz. projektje (A tudományos kutatások kibontakoztatása a PPKE-n) keretében jelent meg.

1 Hazánkban ez a forma még nem terjedt el, de létező variáció például Fremantle-ben (Ausztrália), Lisszabonban és 2009 áprilisától Bécsben.

2 Lásd Travel Industry Dictionary: Define Hop-On-Hop-Off. Internetes elérhetősége:

<http://www.travel-industry-dictionary.com/hop-on-hop-off.html>.

3 20/2012. (III. 14.) Főv. Kgy. rendelet Budapest közlekedésszervezési feladatainak ellátásáról.

4 2012. április 5-én és 27-én.

5 A Budapesti Közlekedési Központ, lásd bővebben http://bkk.hu/2012/04/varosnezo_szabalyozas/.

6 Menetrendszerű városnéző autóbuszok fővárosi közlekedésének szabályozási koncepciója. 2012. május 7. Internetes elérhetősége:

http://www.bkk.hu/wp-content/uploads/2012/04/Varosnezo_BKK_szabalyozasi_koncepcio.pdf („Egyeztető dokumentum”).

7 Lásd 2. Garázsmenet – a jelenlegi, szabályozatlan helyzet című alrészlet.

8 Lásd 3. A szabályozott verseny című alrészlet.

9 Lásd 4. A koncessziós megoldás című alrészlet.

10 Lásd 5. Monopol megoldás című alrészlet.

helyzetéről: színek és különböző el-/megnevezések színesítik a palettát, különböző árukat és szolgáltatásokat kötve a városnézéshez.

Ezt az autóbuzsos szolgáltatást azonban nemcsak menetrend szerint lehet végezni: elég, ha az alkalmi városnéző, helyi/távolsági turisztaszolgáltatást végző vagy például rendezvényekhez kapcsolódó autóbuszokra gondolunk.

A tervezett szabályozás szempontjából a menetrend szerint végzett autóbuzsos személyszállítási szolgáltatásokon belül az írásomban az érintett piacot a hop on hop off buszos szolgáltatásokra szűkítem, mivel ezek azok a szolgáltatások, melyek azon felül, hogy egy meghatározott menetrend szerint közlekednek, több megállóval rendelkeznek, ahol a turisták kedvük szerint szállhatnak le és fel a buszról, míg a szintén menetrend szerint közlekedő kételtű buszok/hajók nem tartalmaznak köztes megállót.

A hop on hop off városnéző autóbuszok piacát jelenleg három nagyobb szolgáltató határozza meg, lényegében azonos útvonalon szállítva a turistákat, ugyanazokat a megállóhelyeket érintve. Nem véletlen tehát a kigyózó hop on hop off buszok látványa, mely nemcsak az ott lakók, autósok, hanem a többi buszvezető bosszúságát is okozhatja, hiszen pont a várakozási, megálló- és autóbuzsáv-használati problémák kiáltanak szabályozásért.

A menetrend szerint induló hop on hop off buszok a várakozásra alkalmas helyekért meg kell, hogy küzdjenek mind az indítóállomás, mind a köztes állomások – melyek sok esetben a tömegközlekedés által használt megállók – esetén. A kiindulási pont a Deák tér, pontosabban az Erzsébet tér – mely 2001-ig a központi autóbusz-pályaudvar helyét szolgált –, melynek használatáért a jelenlegi szabályozatlan versenyben olykor jogszerűtlen eszközökkel¹¹ küzdenek. Problémák adódhatnak a megállóhelyek használata során is: előfordul engedély nélküli használat¹², az előírt le- és felszállás pár percnyi ideje helyett a megállóban várakoznak vagy a buszszávot

használik, ahol a tömegközlekedési célú buszoknál lassabban haladnak, akadályoztatva a tömegközlekedés folyását.

A megállóhasználat kérdése igen összetett¹³, hiszen tulajdonosi oldalon Budapest Főváros Főpolgármesteri Hivatala, kezelői oldalról pedig a BKK¹⁴ Budapesti Közlekedési Központ Zártkörűen Működő Részvénytársaság áll, ezért a kezelőnek szükséges szerződést kötnie a vállalkozóval.

3. Szabályozott verseny

A szabályozási igény alapvető célja, hogy a piaci rendezetlenséget felszámolja s érezhető mértékben javítsa a városnéző autóbuzsos szolgáltatások minőségét, kiszámíthatóságát, hiszen jelenleg semmilyen „pálya” nincs kijelölve, szabályozva a hop on hop off autóbuzsos szolgáltatók számára. Elegendő, ha egy vállalkozás megálló-használati engedélyt szerez, de egyéb minőségi kritériumnak nem kell, hogy eleget tegyen, így történhet meg, hogy a vállalkozók járműparkját elnézve a kimustrált, leselejtezett, kabrióvá átalakított buszokra ismerhetünk. A tervezett változtatások megvalósítására a Személyszállítási törvény¹⁵ ad felhatalmazást a Fővárosi Önkormányzatnak rendeletben történő szabályozására.

Ahogy a 2012-es konzultációk eredményeképp megfogalmazódott, fontos lenne egy kétlépcsős szabályozási rendszer megvalósítása, ahol először egy kontrollált piaci működés kerülne kialakításra, majd – opcionálisan – a szabályozott verseny tapasztalatain alapuló, széles körű egyeztetések eredményeként kialakított koncessziós struktúra kialakítását lehetne megvalósítani, mely lehetőséget teremtene a szabályozott versenyből való továbblépésre a koncesszió irányába.¹⁶

A verseny végső célja a fogyasztói¹⁷, esetünkben a várost nézni kívánók jólétének növelése, mely révén kedvezőbb árak, jobb, magasabb színvonal jön

11 Pl. engedély nélküli közterület-használat; forgalmi sávban való várakozás.

12 Tettenérés esetén szabálysértési eljárás folytatható.

13 Részben e „speciális” tulajdonosi viszonyból kifolyólag zárta le eljárását a Gazdasági Versenyhivatal a Dr. K. és Dr. K. Ügyvédi Iroda, valamint az Oppenheim Ügyvédi Iroda által képviselt City Tour Hop on Hop off Idegenforgalmi Kft. és a Budapesti Közlekedési Zrt. ellen a Vj-121/2008. sz. ügyben (2008. szeptember 16-án).

14 2012. április 30-ig a BKV Budapesti Közlekedési Vállalat Zártkörűen Működő Részvénytársaság volt a kezelő a 48/1994. (VIII. 1.) Főv. Kgy. Rendelet 6. § (6) bekezdése alapján.

15 2012. évi XLI. törvény a személyszállítási szolgáltatásokról. („Személyszállítási törvény”) 42. § (3) bekezdés.

16 Az Egyeztető dokumentum 26. oldala.

17 Vö. Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – 2011. évi jelentés a versenypolitikáról [COM(2012) 253 final] HL L C 44 2013. 02. 15. 83–87. o.

létre, hiszen a szolgáltatók versenyezni kényszerülnek. De a szolgáltatókat ki védi meg? Meg kell-e egyáltalán védeni a gazdasági érdekeiket?

Egy osztrák esettel, a Yellow Cab-üggyel¹⁸ kapcsolatban felmerült a kérdés: nem sérti-e az uniós jogot¹⁹ az, ha egy koncesszióengedélyt arra való hivatkozással tagadnak meg, hogy egy újabb szolgáltató részben vagy teljesen azonos útvonalon közlekedne; arra való hivatkozással, hogy piacgazdasági szempontból ez nem lenne jövedelmező?

Nyilvánvaló, hogy a piaci folyamatok nem így működnek. Más lenne azonban a helyzet, ha a gazdaságosság csökkenése oly mértékű zavart okozna a szolgáltatásban, hogy az működésképtelenséghez vezetne vagy veszélyeztetné a szolgáltatás életképességét, ugyanakkor az eredeti feltételeket nem lehetne kiegyenlíteni egy másik koncessziós jogosult piacra lépésével. Ebben az esetben tényleg romlás következne be – a minőség tekintetében – a közlekedésben, megkárosítva az utasokat²⁰, azonban ehhez részletes információkon alapuló értékelésre van szükség, pusztán becslések és a szolgáltató által adott adatok és kimutatások nem elegendők, így egy, az osztrák példához hasonló rendelkezés, feltétel vélhetően uniós jogba ütközne.

Az Európai Unió Bíróságának esetjoga is alátámasztja, hogy a tagállamokat együttműködési kötelezettség terheli: a törvényi vagy rendeleti rendelkezéseik ne tartalmazzanak olyan intézkedéseket, melyek alkalmasak arra, hogy a vállalkozásokra vonatkozó versenyszabályok hatékony érvényesülését gátolják²¹, melynek megfelelően az EUSZ 4. cikk (3) bekezdését és az EUMSZ 101. cikkét sérti az, ha valamely tagállam előírja vagy előnyben részesíti az EUMSZ 101. cikkel ellentétes megállapodások kötését²², vagy ilyen megállapodások hatását erősíti. Az, hogy az osztrák szabályozás közérdeken alapuló kimentési okot tartalmaz, elfogadható, a Yellow Cab esetében azonban ez a különleges körülmény nem áll

fenn, így egy adott vállalkozás előnyben részesítéséhez vezetne, mely sértene a versenysemlegesség követelményét.

4. Koncessziós megoldás

A harmadik lehetőség, a koncesszió mint hosszú távon megoldást jelentő út sem feltétlen elvetendő: a Fővárosi Önkormányzat ideiglenesen átengedné a szolgáltatás jogát egy vállalkozás számára a monopólium biztosításával, melyhez nyilvános pályázatot kellene kiírni, hogy annak nyertese meghatározott időre elnyerje a városnéző autóbusszos szolgáltatás jogát a főváros területén. Ezzel a megoldással is megteremtődne a szigorúbb szabályozás, sőt még inkább, mint a szabályozott verseny esetén, hiszen már a pályázati kiírásban meg lehetne adni olyan paramétereket, melyek révén minden kívánt feltétel teljesül.

Hasonló rendszer működik Ausztriában is a „menetrend szerint közlekedő, turisztikai célokat szolgáló, városi tömegközlekedési eszköz üzemeltetése” vonatkozásában. Az osztrák gépjárművel végzett menetrend szerinti személyszállításról szóló törvény²³ szerint az előre meghatározott megállóhellyel rendelkező, meghatározott időközönként közlekedő autóbusszjáratok működtetése koncesszióköteles²⁴, amelynek megszerzéséhez pontosan meghatározott követelményeknek kell megfelelni²⁵, és amelynek megadása a Landeshauptmann hatáskörébe tartozik²⁶. Ha a kérelmező vállalkozás nem osztrák illetőségű, megkövetelik, hogy az üzemeltetéshez állandó székhellyel vagy telephellyel rendelkezzen²⁷ annak érdekében, hogy a koncesszió osztrák kérelmezőivel egy tekintet alá essen.

Ugyanakkor a koncessziót a közérdeket sértőnek kell tekinteni, ha a szolgáltatás veszélyezteteti azon közlekedési vállalatok személyszállítási feladatainak teljesítését, amelyek üzemeltetési területét a kért vonal

18 C-338/09. sz. Yellow Cab Verkehrsbetrieb GmbH kontra Landeshauptmann von Wien ügy. (2010. december 22-én hozott ítélet; EBHT 2010 I-13927. o.).

19 Későbbiekben kifejtve.

20 Pedro Cruz Villalón főtanácsnok indítványának 23. pontja. C-338/09. sz. ügy, Yellow Cab Verkehrsbetriebs-GmbH. Az ismertetés napja: 2010. szeptember 30. 44. pontja.

21 Cipolla-ügy. A C-94/04. és C-202/04. sz. egyesített ügyek 46. és 47. pontja (2006. december 5-én hozott ítélet; EBHT 2006, I-11421. o.), amely a C-250/03. sz. Mauri-ügyben 29. és 30. pontja hivatkozik (2005. február 17-én hozott ítélet; EBHT 2005, I-1267. o.), illetve a C-198/01. sz. CIF-ügy (2003. szeptember 9-én hozott ítélet; EBHT 2003, I-8055. o.).

22 Meg kell jegyezni, hogy alapvetően az EUMSZ 101. és 102. cikke önmagában csak a vállalkozások tevékenységét érinti.

23 Kraftfahrliengesetz (KfVG) BGBl I. 203/1999. 153/2006.

24 Ibid. 1. §.

25 Ibid. 2. §.

26 Ibid. 3. §.

27 Ibid. 7. § (1) bekezdésének 2. pontja.

lefed, ami akkor áll fenn, ha az adott vállalkozás jelentős mértékben hátrányosan érintett a szolgáltatás nyújtásában, mivel a gazdaságos üzemeltetést nyilvánosan megkérdőjelező bevételkiesést szenved el.²⁸

E tagállami szabályozással kapcsolatban felmerült kérdések révén igen fontos „jelzőtáblák” kerültek kihelyezésre a tagállami és az uniós jog alapszabadságai és versenyjogi rendelkezései vonatkozásában.²⁹

4.1. Szolgáltatásnyújtás szabadsága – közlekedés

A szolgáltatásnyújtás³⁰ és a letelepedés szabadsága³¹ közötti határ igen elmosódott³²: számos esetben az adott tevékenység kifejtésének időtartama, tartóssága, folyamatossága vagy adott esetben ideiglenes jellege³³ alapján kerül sor a minősítésre.

A Yellow Cab-ügy esetén kifejtésre kerül, hogy az tevékenységét állandó jelleggel gyakorolja, időbeli korlát nélkül, mely jellegzetességek alapján a Bíróság kizárta³⁴ a szolgáltatásnyújtásra vonatkozó rendelkezések alkalmazását: a letelepedés szabadsága körébe tartozik.

Emellett azonban a közlekedés terepére elterő³⁵ rendelkezések³⁶ vonatkoznak, ez azonban nem

jelent mentességet a belső piacon belüli alapszabadságok alól³⁷, hanem célja az, hogy azokat hatékonyan érvényesítse és kitöltse; s mivel ez a szolgáltatásnyújtás szabadságában gyökerezik, annak fényében kellene értelmezni³⁸, melyre azonban a vonatkozó rendelkezés hiányában nincs lehetőség.³⁹

4.2. Letelepedés szabadsága

Az EUMSZ 49. cikk (2) bekezdése szerint ugyanazon feltételek szerint gyakorolhatja tartós és folyamatos gazdasági tevékenységét a Yellow Cab, mint amelyek a letelepedési ország joga által saját állampolgáira kötelezők.

Eszerint a tevékenység kifejtése előfeltételként megkövetelt engedély alapvetően a letelepedés szabadságának korlátozását jelenti, amely csak akkor tekinthető igazoltnak, ha az megfelelő az elérni kívánt célok megvalósításának biztosításához, továbbá olyan objektív, hátrányos, megkülönböztetésmentes és előzetesen ismert kritériumokon alapul, amelyek kellőképpen korlátok közé szorítják a nemzeti hatóságok mérlegelési jogkörének gyakorlását.⁴⁰

A Bíróság esetjoga alapján a Yellow Cab-ügyben szereplő autóbuszjárat üzemeltetése – mely meghatá-

28 Ibid. 14. § (1)–(3) bekezdésével összefüggésben értelmezett 7. § (1) bekezdés 4. pontjának b) pontja.

29 Részletes elemzés a későbbi fejezetekben olvasható.

30 EUMSZ 56. cikk (az EKSZ korábbi 49. cikke): „az alábbiakban megállapított rendelkezéseknek megfelelően tiltott az unión belüli szolgáltatásnyújtás szabadságára vonatkozó minden korlátozás a tagállamok olyan állampolgárai tekintetében, akik nem abban a tagállamban letelepedettek, mint a szolgáltatást igénybe vevő személy.”

31 EUMSZ 49. cikk (az EKSZ korábbi 43. cikke): „... az alábbiakban megállapított rendelkezéseknek megfelelően tilos a valamely tagállam állampolgárainak egy másik tagállam területén történő szabad letelepedésére vonatkozó minden korlátozás. Ezt a rendelkezést azokra a korlátozásokra is alkalmazni kell, amelyek képviseletnek, fióktelepnek vagy leányvállalatnak egy tagállam valamely tagállamban letelepedett állampolgára által történő alapítására vonatkoznak... magában foglalja a jogot gazdasági tevékenység önálló vállalkozóként történő megkezdésére és folytatására, vállalkozások, így különösen az 54. cikk második bekezdése szerinti társaságok alapítására és irányítására, a letelepedés országának joga által saját állampolgáira előírt feltételek szerint...”

32 Elmosódott a határ, ahogyan azt a C-215/01. sz. Schnitzer-ügy 30. és 31. pontja (EBHT 2001, I-14847. o.; 2003. 12. 11.); a C-171/02. sz., Bizottság kontra Portugália ügy 26. pontja (EBHT 2004, I-5645. o.; 2004. 04. 29.) és a C-208/07. sz. von Chamier-Gliscinski ügy 74. pontja (EBHT 2009, I-6095. o.; 2009. 07. 26.) kifejtéi, „a Szerződés egyetlen rendelkezése sem teszi lehetővé annak az időtartamnak vagy gyakoriságnak az absztrakt módon történő meghatározását, amittől kezdve egy szolgáltatás vagy egy bizonyos fajta szolgáltatás nyújtása már nem tekinthető szolgáltatásnyújtásnak a Szerződés értelmében. Így a »szolgáltatás« Szerződés szerinti fogalma egészen eltérő jellegű szolgáltatásokat foglalhat magában, beleértve olyan szolgáltatásokat is, amelyeknek a nyújtása hosszabb időtartamra, akár több évre is kiterjed”.

33 Az ideiglenes jelleg meghatározásakor a Gebhard-ügyben hozott ítélet 25–28. pontja szerint nem kizárólag a szolgáltatásnyújtás időtartamát kell figyelembe venni, hanem annak rendszerességét, időszakos vagy folyamatos jellegét is, ilyen módon, ha az érintett nem tartós és folyamatos jelleggel vesz részt a fogadó tagállam gazdasági életében, akkor a letelepedés szabadsága helyett a szolgáltatásnyújtás szabadságára lehet hivatkozni.

34 A Bíróság 196/87. sz. Steymann-ügy 16. pontja (1988. október 15-én hozott ítélet; EBHT 1988, 6159. o.); Schnitzer-ügy 27–29. pontja és a C-456/02. sz. Trojani-ügy 28. pontja (2004. szeptember 7-én hozott ítélet; EBHT 2004, I-7573. o.).

35 EUMSZ 58. cikk (az EKSZ korábbi 51. cikke) (1) bekezdése: A közlekedés területén a szolgáltatásnyújtás szabadságára a közlekedésre vonatkozó cím rendelkezései az irányadók. Lásd 4/88. sz. Lambregts Transportbedrijf ügy 9. pontja (1989. július 13. hozott ítélet; EBHT 1989, 2583. o.).

36 Az EUMSZ. VI. címe alatti rendelkezések. A közös közlekedéspolitikát hatékony végrehajtása céljából az EUMSZ. 91. cikk b) pontja felhatalmazza az Európai Parlamentet és a Tanácsot, hogy határozza meg „azokat a feltételeket, amelyek mellett valamely tagállamban egy ott nem honos fuvarozó közlekedési szolgáltatásokat végezhet”.

37 A 167/73. sz., Bizottság kontra Franciaország ügyben 25. pontja (1974. április 4-én hozott ítélet; EBHT 1974, 359. o.).

38 13/83. sz., Parlament kontra Tanács ügy 62. pontja (1985. május 22-én hozott ítélet; EBHT 1985, 1513. o.); a C-49/89. sz. Corsica Ferries France ügy 10–12. pontja (1989. december 13-án hozott ítélet; EBHT 1989, 4441. o.); a C-361/98. sz., Olaszország kontra Bizottság ügy 31–33. pontja (2001. január 18-án hozott ítélet; EBHT 2001, I-385. o.) és a C-266/96. sz. Corsica Ferries France ügy 55. pontja (1998. június 18-án hozott ítélet; EBHT 1998, I-3949. o.).

39 Pedro Cruz Villalón főtanácsnok indítványának 23. pontja. C-338/09. sz. ügy Yellow Cab Verkehrsbetriebs-GmbH. Az ismertetés napja: 2010. szeptember 30.

40 Lásd C-169/07. sz. Hartlauer-ügy 64. pontja (2009. március 10-én hozott ítélet; EBHT 2009, I-1721. o.).

rozott megállóhelyeket érintve, idegenforgalmi céllal halad át a városon – általános érdekű szolgáltatás⁴¹, melyhez általános érdek⁴² – mint például a személyek testi épsége, közlekedés biztonsága, városi közlekedés megfelelő szabályozása – fűződik, mely igazolhatja a működtetés engedélyhez kötését az uniós jogba való ütközés nélkül.

Erre való hivatkozás igazolható lenne – sőt még az előzetes ellenőrzés a preferált, hisz így esetleges elutasítás esetén felesleges kiadásoktól kímélik meg a vállalkozást –, a székhely vagy telephely létesítésére vonatkozó előírás azonban nem feltétlen elfogadható.

E vonatkozásban differenciálni kell annak függvényében, hogy székhellyel, telephellyel az üzemeltetési engedély megadása előtt vagy az után kell rendelkezni. Előbbi ellentétes a vonatkozó előírásokkal, hiszen rendes körülmények között gondos gazdasági szereplő nem hajlandó – esetlegesen jelentős – befektetéseket végezni akkor, amikor bizonytalan abban, hogy megszerzi-e az engedélyt vagy sem. Az utóbbi azonban nem ütközik az uniós jogba.⁴³

4.3. Az esetleges konkurencia védelme

A Yellow Cab-ügyben egy igen érdekes kérdés is felmerül, jelesül közvetve a konkurencia védelme, hiszen piactgazdasági szempontból nem vélik kifizetődőnek egy versenytárs piacra lépését részben vagy egészben azonos vonalon közlekedő járat részére.

Ebből kifolyólag a nemzeti, osztrák jog rendelkezései nem is engedik piacra lépni, mivel úgy vélik, hogy a koncesszió megadása a közérdeket sértené, veszélyeztetné a szolgáltatás működőképességét, életképességét⁴⁴. Ez azonban nem azt jelenti, hogy a koncesszió megtagadásával az eredeti koncessziójogosult gazdaságosságát kívánják biztosítani, azonban esetünkben – is – nehéz meghatározni azokat a kritériumokat, amelyek igazolják a joga-

sult gazdasági védelmét. Az Európai Unió Bírósága úgy ítélte meg, hogy az ebből az okból történő korlátozás, nemzeti szabályozás a letelepedés szabadságát sérti, mivel arra irányul, hogy korlátozza a szolgáltatást nyújtók számát, függetlenül az érintett szakemberek közötti, állampolgárságon alapuló hátrányos megkülönböztetés állítólagos hiányától.

5. Monopol megoldás

A negyedik opció szerint a Fővárosi Önkormányzat rendeletében dönthetne úgy, hogy létrehoz egy fővárosi tulajdonú szolgáltatót vagy – ami kézenfekvőbb – a BKK-t megbízza a hop on hop off gazdasági tevékenység végzésével, ezáltal monopolizálja ezt a turisztikai szolgáltatást, hiszen a tagállamok nem jelentéktelen mozgástérrel rendelkeznek a gazdaságpolitika alakítását illetően, így egy tagállam az EU-ban is alapíthat, tarthat fenn monopóliumot – bizonyos korlátokkal – és szabályozhatja teljes mértékben a piacot⁴⁵.

Ezt az Alaptörvény 38. cikk (2) bekezdése – melyet kiegészítenek az uniós jogi korlátok – is legitimálja, mely elismeri az állam kizárólagos tulajdonának és kizárólagos gazdasági tevékenységének jogát^{46,47}. Teszi mindezt az E) cikk (2) bekezdésével összhangban, mely rögzíti, hogy Magyarország az Európai Unióban tagállamként való részvétele érdekében nemzetközi szerződés alapján – az alapító szerződésekből fakadó jogok gyakorlásához és kötelezettségek teljesítéséhez szükséges mértékig – az Alaptörvényből eredő egyes hatásköreit a többi tagállammal közösen, az Európai Unió intézményei útján gyakorolhatja. Így, azon életviszonyok vonatkozásában, amelyek szabályozására az Alaptörvény a magyar államot felhatalmazza, az Alaptörvény beengedi az EU intézményeinek szabályozását is, miként ez az EUMSZ 119. cikk (1) bekezdése⁴⁸ alapján a konkrét helyzetben fenn is áll.

41 Lásd bővebben: Az általános érdekű szolgáltatások Európában című Bizottsági közlemény (2001/C 17/04 HL C 17, 09/01/2001 4–23. o.).

42 Megjegyzendő, hogy általános érdekű szolgáltatásnak meghatározható, de általános érdekű közszolgáltatásnak már nem. Vö. C-280/00. sz. Altmark Trans GmbH és Regierungspräsidium Magdeburg v. Nahrverkehrsgesellschaft [EBHT 2003, I-7747. o.].

43 Vö. Pedro Cruz Villalón főtanácsnok indítványának 37–38., 42. pont és a rendelkező rész 1. pontja. C-338/09. sz. ügy.

44 KfG 7. § (1) bekezdése.

45 Tóth András: Magyarország gazdasági rendje az Alaptörvény és a piaci verseny viszonyára tekintettel. *Versenytükör*. 2012/1. 32. o.

46 Ibid.

47 Megjegyzendő, hogy jelen jogszabályi környezet nem teszi lehetővé a BKK hop on hop off buszok kizárólagosságát, tekintettel a nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény 12. § (8) bekezdésére.

48 Az Európai Unióról szóló szerződés 3. cikkében (itt: belső piac) meghatározott célok megvalósítása érdekében a tagállamok és az uniós tevékenysége – a Szerződésben előírtak szerint – magában foglalja egy olyan gazdaságpolitika bevezetését, amely a tagállamok gazdaságpolitikájának szoros összehangolásán, a belső piacon és a közös célkitűzések meghatározásán alapul, és amelyet a szabad versenyen alapuló nyitott piactgazdaság elvével összhangban valósítanak meg.

A nemzeti jog alapján tehát, az uniós joggal összhangban elméletileg megbízható lenne a BKK e monopól gazdasági tevékenység végzésével, vélhetően azonban nincs az az indoklás, mely miatt ez ne lenne jogsértő, hiszen nem áll fenn a tagállami szuverenitáson kívül olyan indok, mely miatt egy már liberalizált – tény, hogy szabályozatlan, de versenyen kívül – piacot korlátozhatna. Egyrészt a monopolizáció az EUMSZ 106. cikk (1) bekezdésének versenyjogi, másrészt pedig a négy alapszabadság valamelyikét sértené; másrészt pedig a kimentési okot jelentő, (2) bekezdésben szereplő közszolgálati kivétel⁴⁹ alá sem sorolható⁵⁰, így a tagállamé lenne a felelősség.⁵¹

A korábbi esetjogra kitekintve azonban „legitimációs ötleteket” kreálhatunk, hiszen a Corbeau-ügyből⁵² merítve egy kizárólagos helyzet megteremtését, versenyszabályokat sértő intézkedést elfogadtathatunk, ha ennek hiányában a vállalkozás nem tudná ellátni a rábízott közérdekű feladatot vagy a versenyszabályok alkalmazásával veszélybe kerülne a pénzügyi stabilitása, a keresztfinanszírozás lehetősége. Így végül is a tömegközlekedés mint közszolgáltatás – igazolható – veszteségességét „pótolni” lehetne az – esetlegesen – nyereséget termelő idegenforgalmi szolgáltatásból, ez azonban az említett esetben sem volt védhető, hiszen a verseny beengedése nem lehetetleníti el a „magpiac” szolgáltatását.

6. A közlekedés uniós szabályozása és versenyjogi vonatkozásai

A közlekedés egyrészt speciális terep⁵³ jelent versenyjogi vonatkozásában, másrészt pedig köz-

szolgáltatás, uniós kontextusban általános gazdasági érdekű szolgáltatás esetén. A hop on hop off buszok mint menetrend szerint közlekedő, rendszeresen meghatározott megállóhelyeket érintő, gépjárművel végzett idegenforgalmi célú, városi szállítási szolgáltatás turisztikai és nem közérdekű célokat szolgálnak.

Általános gazdasági érdekű szolgáltatásként a közúti személyszállítási közszolgáltatásról szóló szabályokat a PSO rendelet⁵⁴ tartalmazza, ez azonban deregulálja a hop on hop off jellegű buszokat, mivel e szolgáltatásokat főként történelmi érdekességük vagy idegenforgalmi értékük miatt üzemeltetik⁵⁵, a közszolgáltatási kötelezettség pedig olyan kötelezettséget jelen, melyet a kérdéses fuvarozási vállalkozás nem vállalna, vagy nem ugyanilyen mértékben, illetve nem azonos feltételekkel vállalna, ha saját üzleti érdekeit tartaná szem előtt.⁵⁶ A verseny szabadságát szolgáló, valamely tagállam területére irányuló vagy onnan kiinduló autóbusszal végzett nemzetközi személyszállítás kérdése rendeletileg szabályozott⁵⁷, s meghatározott az a feltételrendszer, mely mellett valamely tagállamban egy ott nem honos fuvarozó közlekedési szolgáltatásokat végezhet⁵⁸. Így alapvetően a közszolgáltatási kötelezettség kérdésével a hop on hop off járatok vonatkozásában nem kell számolni, hiszen ezek idegenforgalmi célokat szolgálnak.

Eszerint megkülönböztetett a menetrend szerinti járat, a külön célú menetrend szerinti járat és a különjárat. A menetrend szerinti járat esetén az utasok szállítása meghatározott időközönként, meghatározott útvonalon, az utasokat előre meghatározott megállóhelyeken felvéve és kiteve történik. E járatokat bárki igénybe veheti, adott esetben helyfoglalási kötelezettség mellett.⁵⁹ A külön célú menetrend szerinti járat meghatározott utascsoportot szállít, más utasok kizá-

49 Ezt erősíti még a PSO rendeletben szereplő dereguláció is.

50 Érdekes és érdemes lenne ezen a lehetőségen is elgondolkodni, de az már egy tanulmány témája lehet. Lásd részletesebben Tóth Tihamér: Az Európai Unió versenyjoga. *Kézirat*. 2013.

51 C-681/11. sz. ügy, Bundeswettbewerbshörde and Bundeskartellamt v Schenker & Co. AG and Others. (2013. június 18-án hozott ítélet; az EBHT-ban még nem tették közzé). 41. pont.

52 C-320/91. *Criminal proceedings against Paul Corbeau* [1993] ECR I-2533. o. Lásd i. m. Tóth: kézirat.

53 Elsősorban az állami támogatások értékelése szempontjából, közszolgáltatás esetén.

54 Az Európai Parlament és a Tanács 1370/2007/EK rendelete (2007. október 23.) a vasúti és közúti személyszállítási közszolgáltatásról, valamint az 1191/69/EGK és az 1107/70/EGK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről. (PSO rendelet) HL L 315 2007. 03. 12. 1–13. o.

55 PSO rendelet 1. cikk (2) bekezdés.

56 1191/69/EGK tanácsi rendelet korábban.

57 Az Európai Parlament és a Tanács 1073/2009/EK rendelete (2009. október 21.) az autóbusszal végzett személyszállítás nemzetközi piacához való hozzáférés közös szabályairól és az 561/2006/EK rendelet módosításáról. HL L 300 2009. 11. 14. 88–105. o., mely 2011. december 4-ével hatályon kívül helyezte a Tanács 684/92/EGK rendelete (1992. március 16.) az autóbusszal végzett nemzetközi személyszállítás közös szabályairól, HL L 74. 1992. 03. 10. (684/92/EGK rendelet) és a 12/98/EK rendeletet. (Az említett Yellow Cab-ügy alapeljárásbeli tényállása alapvetően ezek időbeli hatálya alá tartozott.)

58 A Tanács 12/98/EK rendelete (1997. december 11.) valamely tagállamban nem honos fuvarozók számára a belföldi közúti személyszállítási szolgáltatás feltételeinek megállapításáról. HL L 4. 1998. 12. 18. 10–14. o. (12/98/EK rendelet).

59 12/98/EK rendelet 2. cikkének 1. pontja.

rásával, meghatározott időközönként, meghatározott útvonalon s az utasokat előre meghatározott megállóhelyeken felvéve és kiteve. Ilyen a dolgozók, tanulók, hallgatók, katonák „ingáztatása”.⁶⁰ Különjáratról pedig akkor lehet beszélni, ha nem fér bele a menetrend szerinti járat fogalmába, beleértve a külön célú menetrend szerinti járatot is; s továbbá fő jellemzője, hogy valamely ügyfél vagy magának a fuvarozónak a kedvezményezésére előzetesen összeállított utascsoport szállítását bonyolítja le, s annak ténye, hogy ezek a járatok bizonyos időközönként közlekednek, nem érintik különjáratként való meghatározását.⁶¹

A hop on hop off buszok a külön célú menetrend szerinti járatok közé tartoznak, melyekre vonatkozó rendelkezést a Személyszállítási törvény kapcsolódó fejezete⁶² tartalmaz. E szerint járatú engedély kiadására a fővárosban a főpolgármester jogosult, mellyel kapcsolatos kritériumok aszerint differenciálódnak, hogy nemzetközi piachoz való hozzáférésről van szó vagy sem. Előbbi esetére részletesebb szabályok vonatkoznak⁶³, utóbbi pedig a szabályozás szükségességének tárgya.

7. Befejezés

A jelenlegi elképzelések a városnéző autóbuzos piaci verseny szabályozásáról szólnak, mégis fontos a többi lehetőséget is számba venni. E gyakorlati pozitívumának értékelték az útvonal és a megállóhasználat teljes szabályozhatóságát mind forgalmi, mind környezetvédelmi szempontból, illetve az arculat

egységesítésének könnyebb megvalósíthatóságát⁶⁴. A szabályozatlan helyzet feloldását szolgáló rendelettervezet⁶⁵, mely megalapozza a menetrendszerű városnéző autóbuzos fővárosi közlekedésének szabályozási koncepcióját, első célként a járatú engedélyek kiadási és ellenőrzési módját kívánja rendezni a piaci rendezetlenség felszámolása céljából. Ebben az első elemként szolgáló rendeletben kimondásra kerül a járatú engedély szükségessége a hop on hop off autóbuzos szolgáltatási tevékenység végzéséhez, melynek kiállítására a főjegyző jogosult⁶⁶, s olyan feltételei lennének, mint a környezeti besorolásnak való megfelelés, az arculati feltételek teljesítése, valamint a főváros közútjain való közlekedés útvonalára és a menetrend szerinti közszolgáltatás céljára kialakított megállóhelyek igénybevételére vonatkozó feltételek⁶⁷ teljesítése, melyek betartása felett a közlekedésszervező, a BKK őrökdi⁶⁸.

Érdemes kiemelni a szigorú környezetvédelmi előírásokat⁶⁹, melyeknek a szolgáltatók jelenlegi járműállománya szemmel láthatóan nem felel meg. A korszerűsítés jelentős beruházást igényelne, még akkor is, ha motiválóerőt jelent a meghatározott feltételek esetén kapható díjkedvezmény⁷⁰, hiszen a járatú engedélyeket viszonylag rövid időre, csak két évre⁷¹ adják ki. Az említett rendelettervezet végül nem került a Fővárosi Közgyűlés elé, így a szabályozás a tervezettekkel ellentétben nem is lett hatályos 2013. január 1-jétől. Így a piac továbbra is szabályozatlan, jelenleg önszabályozó ereje az egyetlen korlát, melyen mihamarabb változtatni szükséges.

60 Uo. 2. pont.

61 Uo. 3. pont.

62 Személyszállítási törvény 42. §.

63 Lásd pl. Az Európai Parlament és a Tanács 1073/2009/EK rendelete (2009. október 21.) az autóbusszal végzett személyszállítás nemzetközi piacához való hozzáférés közös szabályairól és az 561/2006/EK rendelet módosításáról, EGT-vonatkozású szöveg, HL L 300 2009. 11. 14. 88–105. o.

64 Vizsgálati jelentés 25. o.

65 ...az autóbusszal végzett külön célú menetrend szerinti személyszállítási szolgáltatás végzéséhez szükséges járatú engedély kiadásának feltételeiről.

66 1. § (1) bekezdés.

67 3. §.

68 9. § (1) bekezdés.

69 5. § (1) bekezdés: Budapest közigazgatási területén külön célú menetrend szerinti autóbuzos személyszállítás csak a PM10-koncentrációra vonatkozóan az EURO 4 környezetvédelmi kategória előírásait a következő három mód egyikével teljesítő autóbusszal végezhető:

a) EURO 4 motorral rendelkező jármű,

b) a jármű igazolt kibocsátású, teljesáramú részecskeszűrővel felszerelt,

c) a járműnek nincs ilyen típusú kibocsátása (pl. elektromos).

70 Uo. (2) bekezdés: (...) szigorúbb követelményt teljesítő jármű esetén a járatot üzemeltető vállalkozó a (...) az adott jármű megálló- és végállomáshasználatáért fizetendő díjából 25% kedvezményre jogosult.

71 8. § (2) bekezdés.

Diszkrecionalitás a versenyfelügyeletben – Guillermo Cañas esete az uniós közérdekkel

Annak ellenére, hogy a professzionális teniszvilág élbolyába tartozó argentin Guillermo Cañast – doppingvétség miatt – másfél évre kizárták a teniszversenyek világából, visszatérése után már figyelemre méltó 122 pozíciót javítva 22. helyeztként jegyezték a tenisz-világranglistán.¹ Cañas úr nemcsak a pályán volt nagy harcos, hanem a jogorvoslatok világában is. Miután 2005-ben egy mexikói ATP-torna során pozitív eredményt jelzett a doppingtesztje, a torna döntéshozó fóruma a Nemzetközi Doppingellenes Szervezet („WADA”) szabálykönyve alapján készült – és a WADA monitoringtevékenysége alatt álló – szabályzata alapján diszkvalifikálta a mexikói tornáról. Cañas úr ügye, jogorvoslat folytán, kétszer is megjárta a sporttal kapcsolatos nemzetközi jogviták elbírálására szakosodott Sport Választottbíróasztot (Court of Arbitration for Sports – CAS). Ezt követően az ügy – kevésbé nyilvánvaló módon – versenyügyként előbb az Európai Bizottság² előtt, majd a Törvényszéken³ folytatódott, végül pedig az Európai Bíróságon⁴ zárult. Cañas úr kifogásaival az uniós fórumok összesen 5 évet foglalkoztak,

és jöllehet, a sportügyből kerekedett versenyügyben a Bíróság részben megalapozatlanság miatt, részben befogadhatóság hiányában elutasította a keresetet, számos kérdés megválaszolatlanul maradt.

Tényállás

Cañas úr 2005 februárjában egy ATP⁵-tenisz-tornán vett részt Acapulcóban. A teniszkupa alatt elévzett doppingvizsgálat során vizeletmintájában kimutatták a Hydrochlorothiazidum (HCT) nevű vízhajtót, amely az ATP doppingellenes szabályzata szerint tiltott szernek minősült. A tornát szervező ATP ilyen esetekre szakosodott döntéshozó fóruma Cañas urat 24 hónapra eltiltotta a versenyzéstől, és kötelezte őt a tenisztornán és az azt követő időszakban elnyert játékos-pénzjutalmak visszafizetésére. Cañas úr mint kérelmező jogorvoslattal fordult a Nemzetközi Sport Választottbíróasztai Tanács (International Council of Arbitration for Sport – ICAS) mellett működő lausanne-i székhelyű CAS-hoz⁶. Jog-

* Kabinetfőnök, Gazdasági Versenyhivatal.

1 <http://www.ontennis.com/player/guillermo-canas> (2013. szeptember 16.).

2 COMP/39471. sz. ügy (Certain joueur de tennis professionnel / Agence mondiale antidopage, ATP Tour Inc. et Fondation Conseil international de l'arbitrage en matière de sport), 2009. 10. 12. C(2009)7809.

3 T-508/09. sz. ügy Cañas kontra Bizottság, HL [2012], C 151, 2012. 05. 26.

4 C-269/12 P. sz. ügy Cañas kontra Bizottság [EBHT 2013, 00000.].

5 Az ATP (Association of Tennis Professionals) 1972-ben alakult, Delaware államban bejegyzett amerikai sportszövetség, a profi férfi tenisztornák szervezője és a profi férfi teniszézők érdekeinek képviseletére hivatott szervezet. Az ATP ATP World Tour néven tenisztornát szervez férfi teniszézők részére.

6 Az ICAS-nak a feladata a CAS finanszírozásával és igazgatásával kapcsolatos ügyek intézése. Az ICAS létrehozásáról és a CAS új szervezetéről 1994 júniusában megállapodást írtak alá, többek között a NOB és számos nemzetközi olimpiai sportágszövetség. Az ICAS jogosult módosítani a választottbíráskodás szabályrendszerét, az ICAS állítja össze a választott bírók névsorát, kinevezi a CAS osztályainak elnökét és alelnökét, a főtítkárt és felügyeli a bírósági hivatal tevékenységét. (A sport-választottbíróasztai működéséről lásd TARCZAY Áron: A lausanne-i Sport Választottbíróasztai szervezete és működése; http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/dr_tarczay_aron-cas-5Bjogi_forum%5D.pdf.)

orvoslatában előadta, hogy a szóban forgó szert véletlenül vette magához, és azért nem győződött meg a gyógyszer összetevőiről, mivel azt a tenisztorna hivatalos személyzetétől kapta. Ezenfelül hivatkozott arra, hogy magatartása már csak azért sem minősülhetett csalárdnak, mivel a kérdéses gyógyszernek nincs teljesítményfokozó hatása. Ennek következtében kérte a döntés hatályon kívül helyezését, illetve másodlagosan az eltiltás büntetés enyhítését, hivatkozva arra, hogy cselekedete nem minősült szándékosnak vagy gondatlannak.

A CAS döntésében megállapította, hogy a kérelmező magatartását nem vezérelte jelentős szándék vagy gondatlanság (no significant fault or negligence), ezért a játékjog felfüggesztésének időtartamát 15 hónapra csökkentette, mérsékelte az ATP részére visszafizetendő játékos-pénzjutalmak összegét, és méltányosságból kizárólag az acapulcói torna elnyert pontszámainak törlését tartotta indokoltnak. A kérelmező továbbra is sérelmezte a döntést és jogorvoslással élt a CAS döntése ellen a lausanne-i székhelyű Svájci Szövetségi Bíróságnál, amely megállapította, hogy sérült a kérelmező meghallgatáshoz való joga, és megsemmisítette a CAS döntését. A megismételt eljárása során a CAS korábbi határozatával azonos tartalommal döntött. Egy fél mondatban megállapította azt is, hogy az ATP doppingellenes szabályzata nem ütközik uniós jogba⁷. Cañas úr ezt követően panasszal fordult az Európai Bizottsághoz.

A Bizottság eljárása

A kérelmező panaszában előadta, hogy a WADA, az ATP és az ICAS egymástól függetlenül és/vagy együttesen megsértették a Szerződés 101., illetve 102. cikkét. Álláspontja szerint az ATP doppingellenes szabályai és a doppingellenes szabálykönyv rendelkezései túlzottak, mivel a szankcionálás rendje nem veszi kellő mértékben figyelembe azt az esetet, amikor az atléták véletlenszerűen vesznek maguk-

hoz tiltott szert. Beadványában utalt arra is, hogy a doppingellenes szabályok alkalmazása jelen esetben aránytalanul súlyos volt az elkövetett magatartáshoz viszonyítva. A panaszos levezette, hogy a WADA, az ATP és az ICAS megállapodást kötöttek vagy összehangolt magatartást tanúsítottak a profi teniszezők versenypiacának korlátozására. Az elhangzott érvelésen túl a panaszos utalt arra is, hogy az említett testületek, szervezetek egymástól függetlenül és együttesen is visszaéltek erőfölényükkel.

Az Európai Bizottság az eljárására irányadó rendelet⁸ szerint tájékoztatta a panaszost arról, hogy álláspontja szerint a panasz tartalma szerint nem indokolja a további vizsgálódást, mivel az abban foglalt tények, állítások nem minősíthetők közösségi („uniós”) érdeknek. Hivatkozott arra, hogy az irányadó bizottsági gyakorlat szerint a versenyügyekben eljáró Európai Bizottság nem köteles kivizsgálni minden eléje kerülő panaszt⁹. A Bizottság a benyújtott panasz vonatkozásában úgy ítélte meg, hogy mivel nem áll fenn kellő mértékben az uniós közérdek, aránytalan lenne egy esetleges vizsgálat lefolytatása, különös tekintettel a vélt jogsértés megállapításának csekély valószínűségére és a Bizottság közérdekű célok érdekében folytatott tevékenységére figyelemmel.¹⁰

Döntésében a Bizottság értékelte a panaszos által felhozott érveket. Megállapította, hogy versenyjogi értelemben sem a WADA, sem a CAS nem minősül vállalkozásnak. Előbbi „sportrendőrségként” a dopping elleni küzdelem kiemelt felügyeleti szerve, míg utóbbi választottbíróként hoz döntéseket sportügyekben. A Bizottság az ATP-t vállalkozásnak tekintette, mivel az tornaszervezéssel, közvetítési és marketingjogok értékesítésével foglalkozik.¹¹ A Meca-Medina ügyben¹² kifejtett jogalkalmazás értelmében megállapította, hogy még ha a doppingellenes szabályozás adott esetben korlátozza is a panaszos cselekvési szabadságát, nem minősülne emiatt szükségszerűen versenykorlátozónak, mivel objektív célkitűzés (sportversenyek tisztaságának megőrzése) igazolja.¹³ A szankciórendszert értékelve

7 A CAS megismételt eljárásban meghozott döntése, CAS 2005/A/951. Cañas v/ATP, 8.18. pont, http://www.itftennis.com/shared/medialibrary/pdf/original/IO_26525_original.PDF.

8 773/2004/EK rendelet a Bizottság által az EK-Szerződés 81. és 82. cikke alapján folytatott eljárásokról, 7. cikk.

9 T-24/90. sz. ügyben Automec kontra Bizottság [EBHT 1992, II-02223 o.] 58–66., 79. pont.

10 Bizottsági határozat 53. pont.

11 Uo. 19–27.

12 C-519/04 P. sz. ügy David Meca-Medina és Igor Majcen kontra Bizottság [EBHT 2006, I-06991] 45. pont.

13 Bizottsági határozat 28–32.

a Bizottság utalt arra, hogy az ATP doppingellenes szabálykönyve különbséget tesz a jelentős és a nem jelentős szándékosság és gondatlanság alakzatok között, lehetővé téve a büntetés elhagyását vagy (korlátlan) enyhítését.¹⁴ A HTC doppingklasszifikációja kapcsán az uniós versenyhatóság kiemelte, hogy a HTC tiltott szerek listáján történő szerepeltetése azért indokolt, mert alkalmas arra, hogy más doppingeszt leplezzen (ún. maszkírozó anyag).¹⁵ A 102. cikkbe ütköző magatartást a panaszos nem tudta kellően igazolni, így e tekintetben a Bizottság nem tudta értékelni a panaszt.¹⁶ A tagállamok közötti kereskedelmi érintettséget sem tartotta megalapozottnak, mivel álláspontja szerint egy nem európai illetőségű teniszszelő személyes ügye nehezen érintheti a belső piac működését.¹⁷ Végül megállapította, hogy mivel a panaszos visszatért a profi teniszszelők világába, már nem állnak fenn a feltételezett versenykorlátozó hatások, így az uniós érdek érintettségének valószínűsége sem.¹⁸ A Bizottság arra a következtetésre jutott, hogy a jogsértés csekély valószínűsége miatt az ügy vizsgálatának folytatása – figyelembe véve az uniós szerv közérdekű célú tevékenységét is – aránytalan többletterhet róna a Bizottságra, ezért a panasz elutasításának van helye. Cañas úr a Bizottság döntését követően, egy sportsérülés folytán 2010-ben végleg befejezte teniszpályafutását.

A Törvényszék előtti eljárás

A panaszos a Bizottság döntése ellen megsemmisítés iránt nyújtott be keresetet az Európai Törvényszékhez. A Czucz Ottó által elnökölt tanács engedélyezte a WADA és az ATP beavatkozását az Európai Bizottság pernyertességének előmozdítása érdekében. A felek együttesen azt az álláspontot képviselték, hogy a kérelmező elveszítette az eljáráshoz fűződő jogi érdekét, mivel az eljárás fo-

lyamata alatt befejezte a profi pályafutását. A Törvényszék megállapította, hogy az uniós bírósági gyakorlat szerint a felperes eljáráshoz fűződő jogi érdekének a bírósági határozat kihirdetéséig ki kell tartania, ellenkező esetben a kereset okafogyottá válik¹⁹. Előadta, hogy a jogi érdek fennállta a kereset eredményén keresztül alkalmas kell legyen arra, hogy az azt kezdeményező fél számára előnnyel járjon, és a megtámadott döntés semmisségéhez a felperesnek konkrét és létező érdeke fűződjön.²⁰ Utalt arra, hogy amennyiben a felperes jövőbeli, bizonytalan jogi helyzetet kifogásol, igazolnia kell, hogy e jogi helyzet korlátozása már az eljárás elején létezett²¹ és a teniszkarrier befejezését követően is fennállt.²²

A kérelmező tagadta keresetösségi jogának elvesztését és kiemelte, hogy az Európai Bizottság a „világ legalkalmasabb szervezete” az Európai Unión belül szervezett tenisztornák által okozott versenyjogi szabályok megsértésének üldözésére. Hangsúlyozta, hogy az általa felmutatott érvek a doppingellenes szabálykönyv univerzális jellege miatt számtalanszor előfordulhatnak. Másodlagosan azt állította, hogy a szakmában csalóként tekintenek rá, és az Európai Bizottság megszüntető döntése miatt jogsérelmeiért nem tarthat igényt kártérítésre. Kifejtette, hogy az általa kifogásolt szabályok törvényellenes mivoltának kimondása becsülete helyreállításának nélkülözhetetlen feltétele. Harmadlagosan kifogásolta, hogy profi pályafutásának lezárása nem jelentheti az általa kért jogorvoslati eljárás befejezését is, hiszen egy profi versenyzőnek a karrierje egyébként is korlátos időtartamú, míg az Európai Bizottság eljárása lassú.²³

A Törvényszék szerint a felperes sérelme kifejezetten a személyéhez mint játékoshoz köthető, ezért a teniszpályafutás abbahagyásával egy esetleges megsemmisítést követő új eljárás sem jelentene közvetlen előnyt a felperesnek.²⁴ A panaszos azon állítása

14 Uo. 34–35.

15 Uo. 33.

16 Uo. 42–44.

17 Uo. 47–48.

18 Uo. 50.

19 C-362/05. P. sz. ügy Wunenburger kontra Bizottság [EBHT 2007, I-04333; FP-I-B-2-00009 o.] 42. pont és az ott citált esetjog.

20 T-269/03. sz. ügy Socratec kontra Bizottság [EBHT 2009, II-00088 o.] 36. pont. (Lásd még pl. T-28/02 sz. ügy First Data és társai kontra Bizottság [EBHT 2005, II-4119 o.] 42. pont.)

21 T-138/89. sz. ügy NBV és NVB kontra Bizottság [EBHT 1992, II-2181 o.] 33. pont; T-141/03. sz. ügy Sniace kontra Bizottság [EBHT 2005, II-1197 o.] 26. pont.

22 Törvényszéki döntés 44–50. pontok.

23 Uo. 51. pont.

24 Uo. 52. pont.

sem változtat ezen, miszerint a reá nézve kedvező döntés meghozatala után visszatérne a versenyzés világába, ugyanis ez egy jövőbeli bizonytalan helyzetre utal – annak ellenére, hogy volt már ilyenre példa. A felperes kifogásolta továbbá, hogy a WADA doppingellenes szabályait inkorporáló Nemzetközi Tenisz Szövetség antidopping-szabálykönyve szerint a felperest visszavonulása után is alávetetik vizsgálatoknak. A Törvényszék szerint sem a szövetség, sem annak szabályzata nem képezte tárgyát a panasznak, és ezek amúgy sem relevánsak a felperes jogi érdekének igazolásában.²⁵

A Bizottság a versenyjogi jogsértések üldözésében betöltött szerepéről a Törvényszék kifejtette, hogy a professzionális teniszversenyek kapcsán a Bizottságnak csak általános jellegű hatásköre áll fenn, és ez nem jelenti azt, hogy a felperesnek *in concreto* érdekeltisége állna fenn az eljárás lefolytatásában.²⁶ A felperes kártérítési igényének keletkezésére irányuló másodlagos kérelemre figyelemmel a Törvényszék kifejtette, hogy a felperes nem a Bizottságtól, hanem a tenisztorna szervezőjétől kívánja követelni az elmaradt hasznot és az eltiltással járó vagyoni hátrányt. A Bizottság döntésének esetleges megsemmisítése ezért nem jelentheti kártérítési igény keletkezését azokkal a szervezetekkel szemben, akiknek magatartását a felperes panaszában kifogásolja.²⁷ A Törvényszék rámutatott arra is, hogy a felperes – *stand-alone* perben – bármikor érvényesítheti igényét az EUMSZ 101. és 102. cikkbe ütköző jogsértő magatartás miatt.

A felperes kifejezetten a CAS azon indokolásában rögzített megállapítását tartotta sérelmesnek, mely szerint a kifogásolt antidoppingszabályok nem ütköznek uniós jogba. A Törvényszék e körben kifejtette, hogy mivel a felperes nem élt jogorvoslással a megállapítás ellen, a CAS döntése nyomán esetlegesen keletkezett kártérítési igénye svájci joghatóság szerint, svájci bíróság által bírálható el. Egy uniós versenyjogi jogsértést megállapító bizottsági döntés a Törvényszék megítélése szerint csak feltételesen segítheti a felperest a svájci, illetve az USA illetőségű szervezetek elleni igényérvényesítésben, ennek konkrét összefüggéseit a felperes egyébként sem tárta fel.²⁸ A fentiekből az következik, hogy legfeljebb egy meg-

semmisítést követően meghozott, új bizottsági döntés szolgálhatna alapul egy esetleges kártérítésnek. Ez azonban – így a Törvényszék – a bizonytalan és jövőbeli jelleg miatt nem igazolja a felperesnek a megsemmisítéshez fűződő jogi érdekét.²⁹ A felperes jogi érdekeltisége folyamatos fennállásának igazolására irányuló harmadlagos kereseti kérelem vonatkozásában a Törvényszék álláspontja szerint nem elégséges indok egy külső körülményre, a tenispályafutás rövid időtartamára való hivatkozás. Az uniós versenyfelügyelet lassúságát kifogásoló felperesi érve a Törvényszék kifejtette abbéli álláspontját, hogy a panasz benyújtásától számított 30 hónapon belüli döntéshozatal nem minősül az eljárás elhúzódásának.³⁰

Összegezve, a Törvényszék megállapította, hogy a kérelmező visszavonulása a profi teniszvilágból ahhoz vezetett, hogy elveszítette az eljárás lefolytatásához fűződő konkrét és létező jogi érdekét, s így megszűnt a kereshetőségi joga.

A Bíróság ítélete

Cañas úr három jogalapon keresettel élt az Európai Törvényszék döntése ellen. Elsődlegesen kifogásolta, hogy a Törvényszék nem vette figyelembe egy a piacról ideiglenesen kizárt vállalkozás jogát arra, hogy versenyjog megsértése miatti keresetet terjeszsen elő. Kiemelte, hogy Törvényszék ezáltal a vállalkozás perindítási jogát ahhoz a közvetlen előnyhöz köti, amelyet a megsemmisítés iránti keresetből szerezhet. A panasz elutasítására irányuló határozat megsemmisítése szerinte önmagában egyáltalán nem járhat közvetlen előnnyel a fellebbező számára, mivel az nem vezet a panasz vizsgálatához, illetve nem biztosít semmiféle eredményt. Másodlagosan kifejtette, hogy a Törvényszék tévesen ítélte meg kereshetőségének hiányát, mivel a mai napig elszennvedője az általa kifogásolt versenykorlátozó magatartásnak. Álláspontja szerint bár befejezte sportkarrierjét, még mindig fennáll a kereshetőségi joga, nevezetesen az az érdekeltiség, hogy kérje az Európai Bizottság döntésének megsemmisítését, amellyel fél-

25 Uo. 54. pont.

26 Uo. 55. pont.

27 Uo. 60. pont.

28 Uo. 62–64. pontok.

29 Uo. 66. pont.

30 Uo. 68. pont.

retette a panaszát további vizsgálódás nélkül. Harmadsorban a kérelmező kifogásolta a Törvényszék azon megállapítását is, miszerint joga lenne kártérítést kérni a panaszának elutasítása esetén is. Cañas úr álláspontja szerint a Törvényszék ténybeli tévedést követett el, mivel a CAS legutolsó döntésében arra utalt, hogy a kifogásolt doppingellenes rendelkezések nem ellentétesek az uniós joggal, amely állítás egy ennek ellentmondó bizottsági döntés hiányában lehetetlenné tenné a panaszosnak a kártérítési igénye érvényesítését.

A Bíróság alapvetően mindenben osztotta a Törvényszék álláspontját, s a felperes kereseti kérelmeit megalapozatlanként vagy nem megengedhetőként elutasította. Az elsődleges kérelem körében kifejtette, hogy a megtámadott Törvényszéki végzésből nem következik az, hogy a felperes elesett volna a panaszá besorolásából fakadó hátrányának Bizottsággal szembeni érvényesítésétől. Annak ellenére mondta ezt ki a Bíróság, hogy a felperes egyébként nem a Bizottsággal, hanem a tenisztorna szervezőjével szemben kívánta érvényesíteni kártérítési igényét. A Bíróság szerint ez azt sem zárja ki, hogy akár olyan személy éljen kártérítéssel, aki nem aktív az adott piacon. Végül visszautalt a Törvényszék konklúziójára, miszerint valamennyi tény mérlegelése során arra jutott, hogy a felperes a tenispályafutásának abbahagyásával elvesztette az eljárás lefolytatásához fűződő jogi érdekét.³¹

A Bíróság a felperes másodlagos kérelmét mint megalapozatlant elutasította. Ugyan a felperes a jogorvoslat benyújtásának időpontjában még rendelkezett az eljáráshoz fűződő jogi érdekekkel, e körülménynek azonban a tenispályafutás befejezését követően is fenn kellett volna állnia. E körben a Bíróság osztotta a Törvényszék indokait³². A felperes panasz és a fellebbezés tárgya is az uniós közérdekre hivatkozással elutasított panasz orvoslására irányult, mely a panaszos speciális helyzetéhez mint játékos minőséghez köthető. A Bíróság szerint a panasz esetleges újbóli vizsgálata sem eredményezne a felperesnek

közvetlen előnyt, egy esetleges visszatérés a tenisz világába pedig bizonytalan jövőbeli eseménynek minősül. A Bíróság úgy értékelte a személyi minőséget, hogy az önmagában nem feltétlenül zárja el az érdekelteket a keresetőségtől, mivel egy potenciális kártérítési igény keletkeztetése is olyan indoknak minősül, amely a jogi érdek fennállását igazolhatja. A jövőbeli bizonytalan helyzet azonban erre nem alkalmas.³³

A Bíróság a harmadlagos kereseti kérelmet annak elfogadhatatlansága miatt elutasította. Álláspontja szerint a felperes az eljárás korábbi fázisában felhozott érveit ismételte meg és elmulasztotta konkrét kereseti kérelem formájában bemutatni az általa kifogásolt döntésrészeket. A felperes különösen a Törvényszék ténybeli tévedése körében ismételte önmagát, és elismerte, hogy a svájci joghatóság szerint hiába terjesztette volna elő peres igényét, mivel az érintett szervezetek kapcsán meghozott választottbírói döntés érvénytelenítését csak a közrendbe ütközés alapján, és nem a CAS kifogásolt – uniós (verseny)jogot érintő – megállapítása miatt kérhette volna. A Bíróság – osztva a Törvényszék álláspontját – kimondta, hogy a megsemmisítési eljáráshoz fűződő jogi érdek fennmarad akkor is, ha az alapját képezheti egy jogi felelősség megállapítása iránti keresetnek.³⁴ A jelen ügy tényállását értékelve azonban, legfeljebb egy megsemmisítést követően meghozott, új döntés vezethetne kártérítési igény keletkezéséhez, amely körülmény egy jövőbeli bizonytalan helyzetre utal, és így nem keletkeztet jogi érdeket.³⁵

Az ítélet értékelése

Nem első alkalommal került sportügy az uniós fórumok elé.³⁶ A Bíróság először a Meca-Medina ügyben tárgyalta a dopping szabályozás versenyjogi értékelését. E döntés fényében a jelen ügy jelentőségét az adhatta volna, ha elvégzik az ATP doppingellenes szabályozásának vélelmezett versenykorlátozó jelle-

31 Bíróság döntése 29–30. pont.

32 Lásd Wunenburger kontra Bizottság (19. lj.).

33 Bíróság döntése 13–17. pontok.

34 Hatósági-igazgatási jogkörben okozott kár megtérítésére irányuló keresetfajta a kárt okozó uniós intézménnyel szemben. Lásd ebben az értelemben: 76/79 sz. ügy Könecke Fleischwarenfabrik kontra Bizottság [EBHT 1980, 00665 o.] 9. pont; C-68/94 és C-30/95 sz. ügyek Franciaország kontra Bizottság [EBHT 1998, I-01375 o.] 74. pont.

35 Bíróság döntése, 19–25. pontok.

36 A sport a közösségi jog hatálya alá tartozik, amennyiben a Szerződés 2. cikkének értelmében gazdasági tevékenységnek minősül (lásd a Meca-Medina ügy 22. pontjában felsorolt jogeseteket, így pl. 36/74. sz. ügy Walrave [EBHT 1974, 1405. o.] 4. pont; 13/76. sz. Donà-ügy [EBHT 1976, 1333. o.] 12. pont; a C-415/93. sz. Bosman-ügy [EBHT 1995, I-4921. o.] 73. pont), lásd még COMP/39732/BRV/FIA certain Formula One engine manufacturers, FIM, Dorna, Honda.

gének egyedi értékelését. A felülvizsgálati fórumok azonban – Cañas úr hiányos jogi érvelésének is köszönhetően – a keresetösség hiánya miatt elhárították az ügy érdemi felülvizsgálatát. A Meca-Medina jogalkalmazás³⁷ értelmében a felperesnek már a Bizottság előtti eljárásban³⁸ részletesen be kellett volna mutatnia azt, hogy az ATP doppingellenes szabályozása milyen mértékben és tartalommal korlátozza a teniszeversenyzők piacát, és hogy e korlátozás miért aránytalan a szabályozással elérni kívánt célhoz képest. A 102. cikk vizsgálatának körében a panaszosnak részletesen ki kellett volna térnie az ICAS, a WADA és az ATP piaci tevékenységének, gazdasági kapcsolatának versenyjogi értékelésére és a doppingellenes szabályok alkalmazása által a közös piacra gyakorolt versenyhatásokra, ideértve a kifogásolt szabályozás generális versenykorlátozó jellegének bizonyítását is.³⁹

A panaszeljárást tekintve az ügy jelentősége abban áll, hogy a Bizottság diszkrecionális jogkörében egy panaszt uniós közérdek hiányára hivatkozással is elutasíthat.⁴⁰ A panaszos ugyanis nem kötelezheti a Bizottságot vizsgálat lefolytatására vagy egy vélelmezett jogsértés megállapítására⁴¹. Az uniós közérdek egyfajta „rövidített képlet arra, hogy a Bizottság – mindenfajta önkényességtől mentesen, megfellebbezhetőség mellett – gyakorolhassa az EUMSZ alapján őt megillető diszkreciós jogkörét a panaszok által feltételezett versenyjogsértések kivizsgálására”.⁴² A diszkreció gyakorlása során a Bizottságnak valamennyi releváns jogi és ténybeli körülményt figyelembe kell vennie⁴³, így különösen a vélt jogsértésnek a közös piac működésével kapcsolatos jelentőségét, a jogsértés fennállása bizonyíthatóságának valószínűségét, valamint azt, hogy a szükséges vizsgálati intézkedésekkel el tudja-e lát-

ni az EUMSZ betartásával kapcsolatos ellenőrző feladatkeretét⁴⁴. Amennyiben a Bizottság nem folytatja le a panasz vizsgálatát, részletes – jogorvoslat alapját képező – indokolási kötelezettség terheli.⁴⁵ A jelen ügyben sajnálatos módon nem derülhetett ki, hogy a Bíróság talált-e jogi vagy nyilvánvaló értékelési hibát, mivel az uniós közérdek hiánya miatt nem került sor a panasz érdemi (felül)vizsgálatára. A jogorvoslati eljárás során a Bíróság nem helyezhette – esetleg eltérő – saját értékelését a Bizottság által végzett értékelés helyébe, mivel a bírói felülvizsgálatnak alapvetően a bizottsági döntést érintő esetleges jogi vagy nyilvánvaló értékelési hibát kell vizsgálnia.⁴⁶

Az ügy egyik fontos eljárásjogi tanulsága, hogy (miképpen a hazai⁴⁷ joggyakorlatban is) az eljáráshoz fűződő jogi érdekeknek a bírósági határozat kihirdetéséig ki kell tartania. Az érdekeltség fennállását az ügyekben egyedileg, minden körülményre kiterjedően vizsgálni kell. Nem elegendő az üggyhez kapcsolódó általános érdekeltség igazolása, ennél többre van szükség: konkrét és létező jogi érdek (azaz jogos érdek) fennállására. A jelen ügyben némiképp árnyalja az értékelés koherenciáját, hogy míg a Törvényszék és a Bíróság a keresetösség akadályát a felperes teniszpályafutástól történő visszavonulásában⁴⁸ látta, addig a Bizottság – uniós közérdek hiánya útján – a panaszosnak a versenyvilágba való visszatérésében⁴⁹.

Összefoglalva megállapítható, hogy Cañas úr esete nem az uniós közérdek hiányának kimondása miatt vált jelentőssé, hanem azért, mert részben eljárásjogi okok, részben pedig hiányos jogi érvelés miatt elmaradt a kérdéses doppingellenes szabályozás érdemi versenyjogi értékelése, és ezáltal a Meca-Medina-jogalkalmazás továbbfejlesztése.

37 Meca-Medina és Társa kontra Bizottság (12. lj.) 42., 45., 47. pontok.

38 A Bizottság panaszeljárása tekintetében a 773/2004/EK rendelet melléklete szerinti információk (feltételezett jogsértés és részletes bizonyítékok) bemutatása kötelező.

39 A bizottsági döntés részletes versenyjogi elemzéséről lásd REMETEI-FILEP Ádám kiváló írását: Anti-doping rules and competition law – an analysis of the Guillermo Cañas case (Versenyjogi Kutatóközpont, PPKE-JÁK). <http://www.versenyjog.com/index.php/hu/publikaciok/muhelytanulmanyok/5-muhelytanulmany-wp20112>.

40 Először az Automec kontra Bizottság ügyben (9. lj.), majd C-91/95 P. sz. ügyben Tremblay és társai kontra Bizottság [EBHT 1995, II-185 o.] 59–60. pontok, C-119/97 P. sz. ügyben Ufex és társai kontra Bizottság [EBHT 1999, I-1341 o.] 89–91. pontok. A Bizottság e joga az 1/2003/EK rendelet hatálybalépésével deklaráltnak is kifizikációt nyert (18. preambulumbekzdés).

41 Wils, Wouters: Discretion and prioritisation in public antitrust enforcement, World Competition, 2011, Vol 34, No. 3, 9. o.

42 Ruiz-Jarabo Colomer főtanácsnok indítványa a C-449/98 P. sz. ügyben IECC kontra Bizottság [EBHT 2001, I-03875 o.] 57. pont.

43 C-449/98 P. sz. ügy IECC kontra Bizottság [EBHT 2001, I-03947 o.] 57. pont.

44 Lásd Automec kontra Bizottság (9. lj.), 86. pont; T-427/08. sz. ügy Confédération européenne des associations d'horlogers-réparateurs (CEAHR) kontra Bizottság [EBHT 2010, II-05865 o.] 158. pont.

45 CEAHR kontra Bizottság (44. lj.) 27–28. pont.

46 Uo. 160. pont.

47 BH 2011.340 és BH 2009.206 sz. eseti döntések.

48 Törvényszéki döntés 70. pont, bírósági döntés (31. lj.).

49 Lásd bizottsági döntés 18. pontjának második mondatát és a 18. lj.

Útépítő kartell a Kúria ítéletének tükrében

Átfogó terv keretében, folyamatosan egyeztettek az útépítő cégek egységes versenykorlátozó cél megvalósítása érdekében. Közel 3 milliárd forint bírságot szabott ki kartellezés miatt a Gazdasági Versenyhivatal („GVH”) három útépítő vállalkozásra 2009-ben, melyet a Kúria 2013. július 3-i ítéletében jogszerűnek értékelt.

1. Tények

A GVH Határozata

Az ügyben a GVH általi vizsgálat 2006. szeptember 18-án kezdődött, amikor a GVH munkatársai előzetes értesítés nélküli helyszíni rajtaütést tartottak a Strabagnál, az Egútnál és a HE-DO-nál.

A versenyfelügyeleti eljárás végül 2009. január 29-én zárult le, a GVH Versenytanácsa Határozatában megállapította, hogy a Strabag Építő Zrt. („Strabag”), az EGÚT Egri Útépítő Zrt. („EGÚT”) és a HE-DO Útépítő, Kereskedelmi és Szolgáltató Kft. („HE-DO”) a gazdasági verseny korlátozására alkalmas, egységes és folyamatos magatartást tanúsított. A három vállalkozás 2002-től 2006-ig számos Heves és Nógrád megyei út- és hidépítési, illetve felújítási közbeszerzési pályázat elnyerése érdekében versenykorlátozó megállapodást kötött, melyekben felosz-

tották egymás között a piacot és rögzítették beadási áraikat.¹ A tenderek összértéke közel egymilliárd forint volt.

A Versenytanács külön jogsértésként értékelte, hogy a Colas Dunántúli Zrt. („Colas”) pedig egy Heves város önkormányzata által Heves Vásártér út útépítési munkái kapcsán kiírt tenderhez kötődően játszott össze a HE-DO-val, amikor is rögzítették az eladási áraikat.²

Mindezek alapján a Versenytanács e jogsértésekért a Strabagra 1,7 milliárd forint, az EGÚT-ra 1,2 milliárd forint és a Colasra az elkülönült és jóval kisebb súlyú jogsértésért 6 millió forint bírságot szabott ki.

A HE-DO nem kapott bírságot, mivel a vállalkozás a versenyfelügyeleti eljárás során az ún. engedékenységi politika keretében együttműködött a hatósággal. Ezen együttműködés révén a GVH olyan információkhoz jutott hozzá, amelyek révén a fent ismertetett egységes és folyamatos jogsértés bizonyíthatóvá vált.

A Versenytanács határozata szerint a három eljárás alá vont vállalkozás egyfajta átfogó terv keretében Heves és Nógrád megyékben a 2002–2006 közötti időszakban folyamatos jelleggel egyeztetett egymással az adott területen a közútkezelő vállalkozások, illetve egyes önkormányzatok által kiírt tendereken való együttműködésről, ennek kapcsán rögz-

* A szerző a GVH – Birósági Képviseleti Irodájának jogtanácsosa.

¹ A Vj-130/2006/239. számú határozat rendelkező része.

² Ibid.

zította beadási árait, továbbá felosztotta a piacot. Ezt a jogsértést a Versenytanács – korábbi, a felülvizsgálati bíróságok által megerősített határozataihoz hasonlóan – a legsúlyosabb versenyjogsértésnek tekintette. A Versenytanács szerint bár nem mindegyik vállalkozás vett részt minden egyes jogsértésben, de a piacfelosztó közös cél elérésére irányuló átfogó terv fennállt, a vállalkozások e tervhez való szándékos hozzájárulása és azon tény, hogy a vállalkozások tudtak a többi résztvevő jogsértő magatartásairól, megállapítható volt.

A kiszabott bírság összegének meghatározása során a Versenytanács figyelemmel volt a jogsértéssel érintett tenderek összértékére, ám szükségesnek tartott további, a bírságot növelő, súlyosító szempontokat is figyelembe venni. Ezek körében kiemelendő az a körülmény, hogy a Strabag, illetve a Colas csoporthoz tartozó EGÚT tekintetében a versenyhatóság már több – a feltárt jogsértés befejeződéséig, azaz 2006-ig összesen négy – alkalommal is megállapította, hogy a jelen eljárásban feltárttal azonos jellegű, jogsértő összjátást tanúsított.³

Mindezen túl a GVH a kiszabandó bírság mértéke tekintetében szükségesnek tartotta mérlegelni, hogy az az adott vállalkozások – illetve vállalkozáscsoportok – méretéhez, árbevételéhez igazodóan olyan súlyú legyen, amely a jövőbeni jogsértésektől kellő mértékben elrettentő hatású.

2. Rövid pertörténet

Az elsőfokú bíróság ítéletében a GVH határozatának az EGÚT és Strabag vonatkozásában jogsértést megállapító és bírságfizetésre kötelező rendelkezéseit hatályon kívül helyezte, és e körben a GVH-t új eljárásra kötelezte, illetve a Colas keresetét elutasította. A bíróság az átfogó terv fennálltát nem látta bizonyítottnak, valamint a bizonyítékok szabályszerűségének tekintetében is úgy foglalt állást, hogy bár D. L. nyilatkozata nem volt szabályszerű, ez legfeljebb annak bizonyító erejét rontja, de önmagában nem eredményezi azt, hogy az általa tett nyilatkozatokat eleve figyelmen kívül is kell hagyni, tehát a bizonyítékok szabad mérlegelése körében értékelhető.⁴

Az ítélet ellen a vállalkozások és a GVH is fellebbezett.

A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét – az indokolásnak az egyes közbeszerzési pályázatokkal kapcsolatos az EGÚT és Strabag általi jogsértésre és a velük szembeni bírságkiszabásra vonatkozó része mellőzése, és az új eljárásra vonatkozó útmutatás pontosítása mellett – helybenhagyta. A bizonyítékok szabályszerűségének tekintetében pedig úgy foglalt állást, hogy D. L. nyilatkozata nem felelt meg e követelménynek, anélkül hogy megjelölte volna, hogy milyen okból nem tartja azt bizonyítéknak.

A jogerős ítélet ellen a vállalkozások és a GVH is felülvizsgálati kérelmet nyújtottak be a Kúriához.

3. A Kúria Ítélete

A Kúria értékelésében végül teljesen más megközelítést alkalmazott és a GVH javára döntötte el a jogvitát.

A Kúria a másodfokú bíróság ítéletét az EGÚT és Strabagra vonatkozó rendelkezése tekintetében hatályon kívül helyezte, az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztatta, és az EGÚT és a Strabag keresetét elutasította. A Kúria a másodfokú bíróság ítéletét a Colast érintő részében hatályában fenntartotta.

4. Per során felmerült fontosabb jogkérdések

4.1. Az egységes és folyamatos jogsértés megállapíthatósága

Az eljárás alá vont vállalkozások álláspontja

Az eljárás alá vont vállalkozások szerint a Tpv. II. §-ával ellentétesen állapított meg a Versenytanács egységes jogsértést, a közösségi jogot nem vette figyelembe; nem bizonyította, hogy az egyes vállal-

³ Vj-130/2006/239. számú határozat, 515. pont.

⁴ A Fővárosi Bíróság 2K. 32.299/2009/47. számú ítélete, 34. o.

kozás az általános versenykorlátozó magatartásról tudomással bírtak, 2003 és 2005 között jelentős hiátus volt tapasztalható.⁵

A Strabag álláspontja szerint az egységes/folyamatos jogsértés, mely önálló tényállási elem és a jogsértés megállapításához minden kétséget kizáró közvetlen vagy közvetett bizonyítékok szükségesek, nem állapítható meg. Az Európai Unió Bíróságának („EUB”) joggyakorlatára alapozó véleménye szerint a GVH-nak három dolgot kell bizonyítani ahhoz, hogy adott vállalkozás részvételét megalapozottan állíthassa egy folyamatos/egységes jogsértésben:

- a) folyamatos (viszonylag hosszú) magatartás-sorozat, amely
- b) azonos versenykorlátozó célú átfogó tervbe illeszkedik úgy, hogy
- c) az adott vállalkozás tudta vagy tudnia kellett volna, hogy a magatartás, amelyben részt vett, a versenykorlátozó célú átfogó terv részét képezi.⁶

Álláspontja szerint azonban e fenti feltételek hiányoznak:

Nincs folyamatos jogsértés, mivel a folyamatos magatartásban jelentős törés van, időben (2004-re nem említi jogsértést az előzetes álláspont) és a tenderekben is (számos tenderen nincs összejátszás).

a) Nincs bizonyítva az átfogó terv, mert szerinte a Versenytanács nem bizonyította, hogy a különböző állítólagos jogsértéseket valóban azonos versenytorzító célú átfogó terv keretében valósították volna meg. Álláspontja szerint a versenyhatóságnak konkrétan meg kellett volna határoznia az egységes és folyamatos jogsértés esetében a magatartás „közös versenyellenes célját”, mely nem lehet általánosságban a „versenykorlátozás”. Véleménye szerint – a piac sajátosságaiból fakadóan – (több piacot, közbeszerzési eljárást) átfogó versenyellenes terv meglétére csakis akkor lehetne következtetni, ha világos és egyértelmű bizonyíték lenne arra nézve, hogy a felek állítólagos együttműködése túlmutatott a verseny adott pillanatban egyedüli és elszigetelt színterén (az adott közbeszerzési eljárás).

b) Nincs bizonyítva a szubjektív elem: Nincs bizonyítva, hogy az átfogó terv (i) a Strabag tudomására jutott volna, (ii) más vállalkozások erről értesítet-

ték volna, (iii) vállalta volna ennek üzleti kockázatát, illetve (iv) ennek fényében alakította volna ki üzletpolitikáját.⁷

A kapcsolódó joggyakorlat

Az EUB korábbi gyakorlata alapján megállapítható, hogy az EK 81. cikk (1) (jelenleg: EUMSZ. 101. cikk) bekezdésének megsértése nem csupán egyetlen elkülönült aktussal valósulhat meg, hanem egy cselekménysorral, sőt folytatólagos magatartással is. Ezt az értelmezést nem vonja kétségbe az, hogy e cselekménysor vagy folytatólagos magatartás egy vagy több tényezője önmagában és elkülönülten véve is alkalmas a szóban forgó rendelkezés megsértésére. Amennyiben a különböző cselekmények a közös piacon az azonos versenyellenes cél miatt egy „egységes terv”-be illeszkednek, az Európai Bizottság („EB”) jogosult arra, hogy az e cselekményekért való felelősséget a jogsértés egészében való részvétel függvényében állapítsa meg.⁸

A szakirodalom szerint is az egységes és folyamatos jogsértésben való részvétel bizonyításához három feltételnek kell teljesülnie, amelyek a következők: a közös célkitűzés elérésére irányuló átfogó terv fennállása, a vállalkozás e tervhez való szándékos hozzájárulása, és azon tény, hogy a vállalkozás (bizonyítottan vagy vélelmezhetően) tudott a többi résztvevő jogsértő magatartásairól. Valamely egységes és folyamatos jogsértés követheti az árak befolyásolására és a piac felosztására irányuló kettős célkitűzést. Ezenkívül pusztán azon körülmény, hogy az egyes vállalkozások a rájuk jellemző sajátos formákban vesznek részt a jogsértésben, nem érinti a jogsértés egységes és folyamatos jogsértésnek való minősítését.⁹

Emlékeztetni kell, hogy az esetek nagy részében a versenyellenes magatartás vagy megállapodás létezését bizonyos egybeesésekből és jelekből kell következtetni, amelyek együtt figyelembe véve, más összefüggő magyarázat hiányában a versenyjogi szabályok megsértésének bizonyítékául szolgálhatnak. Ez az ítélezési gyakorlat az egységes és folyamatos

5 A Fővárosi Bíróság 2K. 32.299/2009/47. számú ítélete, 26. o.

6 Vj-130/2006/239. számú határozat, 303. pont.

7 Vj-130/2006/239. számú határozat, 304. pont.

8 T-279/02. sz. Degussa AG kontra Európai Közösségek Bizottsága ügyben 2006. április 5-én hozott ítélet [EBHT 2006., II-897. o.] 155. pont.

9 BELLAMY and CHILD: European Union Law of Competition, Seventh Edition, 2013, szerkesztette: Vivien Rose és David BAILEY, 126. o.

jogsértés fogalmára is átültethető. Ugyanis amikor összetett, egységes és folyamatos jogsértés áll fenn, minden egyes megnyilvánulás azt erősíti, hogy a jogsértés valóban létrejött. Tehát a kérdéses jogsértés különböző megnyilvánulásait abban az átfogó szövegkörnyezetben kell értelmezni, amely magyarázatot ad fennállásuk indokára. Ilyen esetben nem körkörös érvelésről van szó, hanem a bizonyítékok olyan értékeléséről, amely során a különböző tényelemek bizonyító erejét más létező tényelemek megerősítik vagy cáfolják, és amelyek együttesen bizonyíthatják az egységes jogsértés fennállását.¹⁰

Mesterséges lenne az egyetlen cél által jellemzett folyamatos magatartást szétbontani, és azt több különálló jogsértésnek tekinteni, miközben éppen ellenkezőleg, egységes jogsértésről van szó, amely fokozatosan mind megállapodások, mind összehangolt magatartások révén valósult meg. E körülmények között az a vállalkozás, amely a jogsértésben saját magatartása révén vett részt, amely magatartás az EK 81. cikk (1) bekezdése (jelenleg EUMSZ 101. cikk) értelmében vett versenyellenes célú megállapodás vagy összehangolt magatartás fogalmába tartozik, és amely a jogsértés egészének megvalósításához való hozzájárulásra irányult, az említett jogsértésben való részvételének teljes időszakát illetően felelősséggel tartozik azon magatartásokért is, amelyeket ugyanezen jogsértés keretében más vállalkozások tanúsítottak.¹¹

A Kúria megállapításai

A Kúria szerint a versenykorlátozó céllal ajánlati árakat, üzleti titoknak minősülő információkat tartalmazó e-mailek küldése azt bizonyította, hogy az érintett vállalkozások folyamatos kapcsolatban álltak egymással. Ezt erősíti az is, hogy a munkát megosztották, egymást alvállalkozóként bevonták az útépítési munkákba, a másik árajánlatának ismeretében eleve vesztő ajánlatot adtak be, ezáltal nyereséghez segítve a megállapodás szerinti vállalkozást.¹²

A jelen esetben az egységes cél a piac felosztása, meghatározott részesedés elérése az árverseny kizárásával megvalósult, egy átfogó terv keretében álltak

a vállalkozások folyamatos kapcsolatban, küldtek egymásnak e-maileket, rögzítették a piac felosztását, a részesedésüket az egyes tendereknél. Az egyeztetési módszer és a résztvevők körének azonossága megállapítható volt. Az út- és hidépítési piac jellemzőire figyelemmel – a kereslet alakulása nem látható előre, az ajánlat kiírójával való kapcsolat a sikeresség egyik fontos eleme, a tenderekben való részvételhez referencia szükséges, a költséghatékonyság egyik fontos eleme a térségben meglévő aszfaltkeverő telep megléte – az érintett vállalkozások közötti megállapodást motiválja, hogy nem lehetséges az adott piacon minden résztvevő munkához juttatása, az adott piaci szereplők ezért minden új projektet arra tekintettel osztanak fel, hogy folyamatosan kompenzálják az adott projektből nem részesedő vállalkozást a későbbiekben elnyert tenderen, hogy a status quo fennmaradjon. Ahárom versenytársnak érdekében állt a piac felosztása, magatartásukra az átfogó terv érdekében történő összejátszáson túl egyéb ésszerű magyarázat nem volt.¹³

Fontos kiemelni, hogy az érintett vállalkozások kifogásai ellenére az egységes, folyamatos jogsértés esetében az érintett piacnak a Kúria a 2002–2006 között Heves és Nógrád megye területén közbeszerzési eljárás keretében kiírt út- és hidépítési, felújítási tendereket minősítette. Mivel azonban a Tpv. 13. § (2) bekezdésében foglaltak nem alkalmazhatók, az ármeghatározó és piacfelosztó kartellre tekintettel az érintett piac meghatározásának elsődleges jelentősége nincs. Ebből következően a Kúria kimondta, hogy nem bír jelentőséggel, hogy 2002–2006 között Nógrád és Heves megye területén összesen mennyi út- és hidépítési, felújítási tender került kiírásra. A Kúria ítélete szerint az egységes, folyamatos jogsértés megállapításának nem feltétele, hogy az érintett piac meghatározásán túl a GVH valamennyi, a piacon kiírt tendert megvizsgálja, mert az átfogó terv mentén kell a jogsértést bizonyítani, nem az egyes magatartásokat kell külön-külön jogsértőnek minősíteni. Az út- és hidépítési, felújítási tendereket érintően a „gyanúba keveredett” tendereket kellett vizsgálni, nem kellett valamennyi, az adott időszakban kiírt tendert a jogsértés szempontjából vizsgálni.¹⁴

10 T-53/03. sz. BPB plc kontra Európai Közösségek Bizottsága ügyben 2008. július 8-án hozott ítélet [EBHT 2008, II-1333 oldal] 249–250. pontok.

11 T-211/08. sz. ügy Putters International NV c. Európai Bizottság.

12 A Kúria Kf. II.37.076/2012/28. számú ítélete, 23. o.

13 A Kúria Kf. II.37.076/2012/28. számú ítélete 24. o.

14 A Kúria Kf. II.37.076/2012/28. számú ítélete, 25. o.

4.2. Bizonyítékok szabályszerűsége

Az eljárás alá vont vállalkozások álláspontja

A bizonyítékok szabályszerűségével kapcsolatosan kifejtették, hogy D. L. nyilatkozatai általános jelleggel nem szolgálhatnak bizonyítékul, mert meghatalmazotti minősége megkérdőjelezhető, mivel a Tpv. 54. §-ának (2) bekezdésében írt taxáció álláspontja szerint nem teszi lehetővé, hogy a HE-DO ügyvezetője, Dobróka Tamás meghatalmazza édesapját arra, hogy a HE-DO nevében nyilatkozatot tegyen. D. L. ugyanis nem az ügyfél hozzátartozója, nem alkalmazott és nem tag.¹⁵

Álláspontjuk szerint továbbá D. L. a jelen versenyfelügyeleti eljárásban (i) nem volt a HE-DO törvényes képviselője és (ii) a nyilatkozatainak megtételkor nem rendelkezett jogszerű, a Tpv. 54. §-a (2) bekezdésének megfelelő meghatalmazással (lévén, hogy sosem állt a HE-DO-val munkaviszonyban), és így a jelen versenyfelügyeleti eljárásban nem volt jogosult ügyfélként, a HE-DO jogi helyzetét befolyásoló hatással nyilatkozatot tenni. Őt csak tanúként lehetett volna meghallgatni, és e mulasztás miatt sérült a felek védekezéshez való joga, mivel D. L.-t nem terhelte igazmondási kötelezettség, az eljárás alá vontak csak a vizsgálat befejezését követően szereztek tudomást a nyilatkozatáról, és nem vehettek részt a meghallgatásán az eljárás alá vontak jogi képviselői. Nem volt így a vállalkozásoknak lehetőségük arra, hogy a tények pontosabb felidézésével, kérdésekkel reagáljanak D. L. előadására, és nem volt lehetőségük a terhelő nyilatkozatokkal szemben bizonyítást lefolytatni.¹⁶

A Kúria megállapításai

D. L. nyilatkozata bizonyító ereje kapcsán a Kúria szerint a másodfokú bíróság a szabad bizonyítás elvébe ütközően járt el, mivel az eljárási szerepe tisztázatlansága okán törvénysértően mellőzte, anélkül hogy rögzítette volna, D. L. nyilatkozatát milyen okból nem tartja bizonyítéknak. D. L. meghatalmazottként nem járhatott el, mert a Ket.-ben foglalt

meghatalmazottra vonatkozó általános szabályokhoz képest a Tpv. szűkebb szabályozást tartalmaz, mely alapján a versenyhatóság D. L. nyilatkozatát nem fogadhatta volna el meghatalmazottkénti nyilatkozatnak. A Kúria szerint D. L. csak tanúként, az erre vonatkozó garanciális szabályok betartásával lett volna meghallgatható. A nem jogszerűen beszerzett nyilatkozata hiteles bizonyítékként nem volt figyelembe vehető, nem volt értékelhető.¹⁷

5. A jogeset jelentősége

A fentiek alapján, a jövőre nézve különös figyelem szükséges a meghatalmazotti minőség vizsgálata, illetve a tanúmeghallgatások garanciális szabályainak betartása során.

Elgondolkodtató azonban, hogy az elsőfokú bíróság bár figyelembe vette D. L. szabályszerűtlen meghallgatását, még ha eltérő súllyal is, mégis az EGÚT és Strabag vonatkozásában a jogsértést megállapító határozati rendelkezéseket hatályon kívül helyezte. Ezzel ellentétben a Kúria bár elvetette D. L. nyilatkozatának bizonyítékkénti felhasználhatóságát a perben, mégis elegendőnek tartotta a rendelkezésre álló más bizonyítékokat, melyek alapján megállapította az átfogó terv fennálltát és helybenhagyta a GVH határozatának jogsértést megállapító rendelkezéseit.

Ezek után kérdéses, hogy van-e egyáltalán jelentősége az ügyben egy szabályszerűtlenül felvett bizonyítéknak. Ki lehet-e teljes mértékben zárni a bizonyítékok köréből egy kisebb szabálysértéssel felvett nyilatkozatot a bizonyítékok szabad mérlegelése körében vagy csak más súllyal kell értékelni? A jelen ügyben a Kúria egyértelműen a teljes kizárás mellett foglalt állást. Szerencsés helyzetben volt azonban a GVH, mivel volt egy másik HE-DO-tól származó nyilatkozat ugyanezen tartalommal, így az átfogó terv vonatkozásában más bizonyíték is rendelkezésre állt. Így a kérdés teoretikus marad, bár véleményem szerint amennyiben nem állt volna rendelkezésre más bizonyíték, akkor a Kúria sem biztos, hogy ezt a megoldást választotta volna.

Továbbá a fentiek alapján megállapítható, hogy a Kúria iránymutatást ad az egységes jogsértés megállapíthatóságának feltételeire. A Kúria szerint az

¹⁵ Vj-130/2006/239. számú határozat 318. pont.

¹⁶ Vj-130/2006/239. számú határozat 323. pont.

¹⁷ A Kúria Kf. II.37.076/2012/28. számú ítélete, 21. o.

egységes, folyamatos jogsértés esetében nem feltétel, hogy minden vállalkozás azonosan vegyen részt a közös cél megvalósításában, minden tender esetében árajánlatot tevő legyen vagy részt vegyen az elnyert tender beruházási munkájában. A jogsértés megvalósulhat úgy is, hogy az egyes tenderekben az adott vállalkozás nem vett részt, de ez a passzivitása nem a megállapodás felmondásából fakadt.¹⁸

Ezek alapján helyes tehát azon álláspont, hogy nem kell az egyes feleknek a feltárt jogsértés minden egyes mozzanatában való részvételét egyesével bizonyítani, a jogsértés közvetett bizonyítékok alapján is megállapítható. A jogsértésnek nem feltétele a teljes folyamatosság sem, amennyiben a megszakadás külső körülményekből (a tenderkiírások számának szűküléséből) és nem a felek magatartásából ered, és a nagyobb számú tender megjelenését követően a jogsértés tovább folytatódik. A vizsgált projektek esetében a felek magatartására más racionális magyarázat nem volt, mint az átfogó terv mentén történő összejátszás.¹⁹

Fontos feltétel azonban az átfogó terv meglétének bizonyítása. Ahogyan azt már fentebb is idéztem, a Kúria megállapította, hogy a három versenytársnak érdekében állt a piac felosztása, magatartásukra az átfogó terv érdekében történő összejátszáson túl egyéb ésszerű magyarázat nem volt.²⁰

A tenderekhez kapcsolódó eseti egyeztetés – arra tekintettel, hogy a közös érdek folyamatosan

fennállt, az útépítési pályázatok kiírása pedig mindig esetleges, nem látható előre –, nem zárta ki az átfogó terv meglétét és nem jelentette azt, hogy a közös akarat csak egy-egy tender esetében állt volna fenn, nem lett volna közös cél, mert ezt az egyeztetések módszere, a résztvevők azonossága, tanúsított magatartása kizárta.²¹

A Kúria szerint az átfogó terv megléte megállapítható a résztvevők körének nagymértékű azonossága, az érintett termékek közelsége, az alkalmazott eszközök és mechanizmusok hasonlósága alapján. A perbeli ügyben az egyeztetési módszer és a résztvevők körének azonossága megállapítható volt.²²

A fentiek alapján álláspontom szerint az egységes és folyamatos jogsértés megállapíthatóságának feltételei tekintetében a jövőbeli gyakorlat szempontjából az ítélet elvi jelentőségű lehet, bár meg kell jegyezni, hogy az átfogó terv vonatkozásában konkrét meghatározást az ítélet nem ad, de a bizonyítási feltételek meghatározásához megfelelő iránymutatásul szolgál.

A bizonyítékok értékelése kapcsán nem tekinthető az ítélet átütő jelentőségűnek, megfelelő indoklás hiányában a fentiekben feltett kérdés továbbra is fennáll: ki lehet-e teljes mértékben zárni a bizonyítékok köréből egy kisebb szabálysértéssel felvett nyilatkozatot a bizonyítékok szabad mérlegelése körében?

18 A Kúria Kf. II.37.076/2012/28. számú ítélete, 24. o.

19 T-211/08. sz. ügy Putters International NV c. Európai Bizottság.

20 A Kúria Kf. II.37.076/2012/28. számú ítélete, 25. o.

21 A Kúria Kf. II.37.076/2012/28. számú ítélete, 24. o.

22 A Kúria Kf. II.37.076/2012/28. számú ítélete, 24. o.

Az első előzetes döntéshozatal iránti kérelem a GVH eljárásaival kapcsolatban

Az Allianz-ügy

1. Tények

A Gazdasági Versenyhivatal Versenytanácsa 2006. december 21-én meghozta az egyik legnagyobb visszhangot kiváltó határozatát, melyben igen nagy összegű, összesen mintegy 6,8 milliárd forintnyi bírságot szabott ki a gépjármű-biztosítási piac két meghatározó szereplőjével, a gépjármű-kereskedők érdekeit képviselő szövetséggel, valamint 3 biztosítási alkuszi tevékenységgel foglalkozó vállalkozással szemben. A GVH a határozatában megállapította, hogy az Allianz Hungária Biztosító Rt., a Generali-Providencia Biztosító Zrt., a Gépjármű Márkakereskedők Országos Szövetsége, a Magyar Peugeot Márkakereskedők Biztosítási Alkusz Kft., a Magyar Opelkereskedők Bróker Kft. és a Porsche Biztosítási Alkusz Kft. verseny korlátozására alkalmas magatartást tanúsított. A Versenytanács a vállalkozásokkal szemben összesen 6 814 300 000 Ft bírságot szabott ki. A GVH határozatának alapjául egy társadalmi szervezet versenykorlátozó célú döntése és egy azzal összefüggő másik jogsértő nem horizontális kartell szolgált. Az ügy hosszas pereskedés után 2010-ben eljutott a Legfelsőbb Bíróság háromtagú tanácsának asztalára is, amely 2010 októberében felfüggesztette az előtte folyamatban lévő eljárást, és előzetes döntéshozatalt kezdeményezett az Európai Unió Bíróságá-

nál, amely első ízben történt meg GVH-határozattal kapcsolatban.

Ami a jogsértés alapjául szolgáló tényállást illeti, a magyar biztosítók évente egyszer megállapodnak a gépjárműjavító műhelyekkel a biztosított gépjárműveket ért kár esetén a biztosító által megfizetendő javítási szolgáltatásokra alkalmazandó feltételekről és díjakról. 2002 vége óta számos műhelyként is működő gépjármű-márkakereskedő a Gépjármű Márkakereskedők Országos Szövetségét („Gémosz”) bízta meg azzal, hogy tárgyalja meg a nevükben a biztosítókkal az említett javításra alkalmazandó óradíjakra vonatkozó keretmegállapodásokat.¹ A határozat szerint a Gémosz esetében megállapítható volt, hogy már megalkulásának évétől, 2002-től célja volt a márkakereskedések javítói árai vonatkozásában az árverseny korlátozása, az egységes árak érvényesítése, még hozzá oly módon, hogy az óradíjak az inflációt meghaladó mértékben, egységesen kerüljenek emelésre, függetlenül attól, hogy a márkakereskedések között meglévő különbségek indokolják-e az azonos mértékű emelést vagy sem.² A Versenytanács megállapította, hogy a Gémosz ajánlott árakról hozott döntései versenykorlátozó célúak voltak, emellett a gépjárműjavítói piacra nézve árfelhajtó hatást gyakoroltak. A döntések versenyjogi megítélésén az árak ajánlás, a

* Vizsgáló gyakornok, Gazdasági Versenyhivatal – Bírósági Képviseleti Iroda.

¹ Cruz Villalón főtanácsnok C-32/11. sz. előzetes döntéshozatali ügyben tett indítványának 52., 53. pontjai („Indítvány”).

² A GVH Vj-51/2005/184. sz. határozatának 508. pontja („Határozat”).

döntés keret jellege sem változtatott.³ A Versenytanács a céllal kapcsolatban megállapította, hogy a döntések magukban foglalták a két biztosítóval kötött megállapodás tartalmának megfelelő, az óradíjakra (azaz árakra) vonatkozó ajánlás megtételére vonatkozó, az árverseny korlátozását és az árak egyesülését s ezáltal a verseny korlátozását célzó szándékot.⁴

2004-ben és 2005-ben a Gémosz és az Allianz keretmegállapodásokat kötött, amely megállapodások alapján az Allianz az egyes márkakereskedőkkel is megállapodott. E megállapodások előírták, hogy a márkakereskedők a balesetben károsodott járművek javításáért magasabb óradíjat kapnak abban az esetben, ha az Allianzal kötött gépjármű-biztosítások az adott márkakereskedő által értékesített biztosítások meghatározott százalékát tették ki.⁵ A magasabb óradíjak elfogadásának hátterében az állt, hogy ezen magasabb óradíjak ellentételezése a biztosítási szerződések értékesítésével történt, holott egyébként a biztosítók és a márkakereskedők érdekei az óradíjak vonatkozásában ellentétesek. Nyilvánvaló, hogy a márkakereskedők minél magasabb óradíjat szeretnének kiharcolni, miközben a biztosítótársaságok arra törekednek, hogy a javítási óradíjakat minél alacsonyabb szinten tartsák. Az Allianz esetében megállapítható volt, hogy a piaci igényeknél is magasabb szintű óradíjakat fogadott el, ami elvileg ellentétes lenne az érdekeivel. Azt, hogy az óradíjmértékek és a biztosításértékesítés között normál esetben nincs összefüggés – azaz a biztosításértékesítés nem befolyásolja az óradíjak mértékét –, a Generali által benyújtott szakértői vélemény is igazolta.

Ezenfelül az Allianz egyes biztosítási alkuszokkal is kötött megállapodásokat, melyek korlátozták az alkuszok mozgásterét a biztosítások megkötésében, vagyis azt, hogy funkciójuknak megfelelően az ügyfeleknek a legmegfelelőbb biztosítást válasszák ki. A Versenytanács szerint a biztosítási alkusz különleges szerepe azt eredményezi, hogy a biztosítási piacon a hozzáférők vonatkozásában mintegy ő hozza létre és működteti a piacon lévő versenyző termékek versenyét.⁶ Nincs akadálya annak, hogy az

alkusz jutalékát ne a megbízója, hanem maga a biztosító fizesse, azonban – az előbb kifejtett funkciójából eredően – ennek megvannak a maga versenyjogi korlátai, azaz nem köthet olyan megállapodást a biztosítóval, amely a biztosítók közötti verseny korlátozását célozza vagy ilyen hatása lehet.⁷

Összefoglalva az eddigieket, az Allianzhoz kötődő megállapodások versenykorlátozó célja az volt, hogy a márkakereskedésekben a magasabb óradíjért cserébe az Allianz számára előnyösen korlátozódjék más biztosítók hozzáférése ehhez az értékesítési csatornához.⁸

A Generali nem kötött keretmegállapodásokat a Gémoszsal, helyette közvetlenül a márkakereskedésekkel kötött egyedi megállapodásokat, amelyek szintén tartalmazták az óradíj növelését célzó záradékot. A Generali esetében is megkötésre kerültek a biztosítási alkuszokkal a szerződések darabszámától függő jutaléokra vonatkozó szerződések. A Generali az Allianzhoz hasonlóan a márkakereskedők igényeit meghaladó mértékben emelte az óradíjakat – saját érdekeivel látszólag ellentétesen –, ám mindezt azzal a céllal tette, hogy új biztosítási szerződésekhez jusson. A fentiekkel a Generali is a verseny korlátozását célzó, arra alkalmas magatartást tanúsított.

A márkakereskedőkkel kapcsolatosan érdemes megjegyezni, hogy azok szerepe kettős volt, hiszen egyrészt kapcsolatban álltak a biztosítótársaságokkal – közvetítőként –, mivel gépkocsieladás vagy -javítás esetén biztosításokat ajánlottak fel az ügyfeleknek a biztosítók nevében, másrészt megjavították a biztosítók által biztosított balesetben károsodott járműveket.⁹ A GVH a márkakereskedésekkel kapcsolatban arra az álláspontra jutott, hogy a piacváro megállapodások kiküszöböléséhez elegendő volt a két legnagyobb biztosító felelősségre vonása, melyekhez képest a márkakereskedésekkel szembeni fellépést a közérdek sem indokolta.

Negyedrész nem szabad megfélemlkezni a biztosítási alkuszokról sem, akik sajátos szerepére a fentiekben már utaltam. A fentiek megisméltése nélkül kiemelendő még, hogy a biztosítási termék jellemzői és az ügyfél elvárásai azok, amelyek meghatározhatják, hogy milyen körben kell összehasonlítást

3 Az Európai Bíróság C-32/11 sz. előzetes döntéshozatali ügyben 2013. március 14-én hozott ítéletének 6., 7., 8. pontjai.

4 A Határozat 507. pontja.

5 A fent hivatkozott ítélet 9. pontja.

6 A Határozat 624. pontja.

7 A Határozat 626. pontja.

8 A Határozat 558. pontja.

9 Az ítélet 8. pontja.

végezni, s nem lehet az alkusz egyoldalú (saját érdekei, illetve az általa a biztosítókkal megkötött megállapodások által befolyásolt) döntése, hogy hány és mely biztosító termékei kerülnek bevonásra az általa közvetített termékek közé.¹⁰ A velük a biztosítók által megkötött megállapodások a gépjármű-biztosítási szerződések minimális mértékének darabszámban vagy százalékos arányban történő meghatározására irányultak, illetve arra, hogy az alkuszok díjazását a biztosítók javára kötött szerződések függvényében sávonként határozzák meg.

A Versenytanács megállapította, hogy a megállapodások mind együttesen, mind külön-külön versenykorlátozó célúak voltak, mind a gépjármű-javítói szolgáltatások, mind a gépjármű-biztosítások piacán. Az említett megállapodások hatásukat tekintve is versenykorlátozók voltak, mely kapcsán elég utalni arra, hogy a megállapodásoknak köszönhetően a fogyasztóknak magasabb casco biztosítási díjakat kellett fizetniük, ami hatással volt a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítási díjakra is, mivel ebben is megjelentek a magasabb óradíjak. A fogyasztók számára további hátrányt jelentett, hogy a biztosítási alkuszok nem kizárólag megbízóik, azaz a fogyasztók érdekeit tartották szem előtt a biztosítások megkötésekor, valamint hogy a megállapodások a gépjármű-javítói szolgáltatások piacán árfelhajtást eredményeztek. Versenykorlátozó hatásként jelentkezett, hogy más biztosítók előtt a márkakereskedéseken keresztüli cascoértékesítési csatorna igénybevételének lehetősége korlátozódott.

A Versenytanács a jogsértő magatartások további folytatását a határozat kézhezvételétől megtiltotta, és a vállalkozásokat mintegy 6,8 milliárd forint bírság megfizetésére kötelezte.

2. Pertörténet

A GVH határozata ellen a vállalkozások keresetet terjesztettek elő a Fővárosi Bíróságon (a jelenlegi Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróságon), melyben kérték a határozat hatályon kívül helyezését. A Fővárosi Bíróság a GVH határozatát részben megváltoztatta, mivel az alkuszi megállapodások tekintetében nem látta megalapozottnak azt. A Fővárosi

Bíróság a biztosítók márkakereskedőkkel kötött megállapodásai kapcsán rávilágított arra, hogy azok versenyellenes célja abban nyilvánult meg, hogy a szokásostól eltérően a felek a javítói óradíjakba építették be a jutalékot (ahelyett, hogy a jutalék mértékét emelték volna), ráadásul a jutalékemelés nem mennyiségi kedvezményhez, hanem piaci részesedéshez kötötték. A megállapodás ilyen formája nem a piaci részesedés növekedését célozta, hanem kifejezetten a piaci részesedés rögzítését jelentette, amely csakis a versenytársak kiszorítására, a piaci százalék megtartására szolgált, méghozzá úgy, hogy annak költségét a többi biztosító is közvetetten állta.¹¹ A bíróság ítéletének indoklásában kifejtette, hogy a jogi szabályozás nem tiltja, hogy a biztosítók fizessék az alkuszoknak a jutalékot, sőt arra sem található kogens előírás, hogy egy alkusznak hány biztosítást kell felajánlania az ügyfélnek, így nem ütközik jogszabályi rendelkezésbe, ha csak kevés, netán csak 1-2 biztosító termékeivel foglalkozik. A bíróság szerint a GVH nem adott magyarázatot arra, hogy ha különböző mértékű biztosítási jutalékok megajánlása nem versenyellenes, akkor miért versenyellenes a mennyiségi kedvezményekből eredő céljutalék meghatározása.

A Fővárosi Bíróság ítélete elleni fellebbezés folytán a Fővárosi Ítéletábla az elsőfokú ítéletet részben megváltoztatva elutasította a felperesek keresetét. A Fővárosi Ítéletábla rámutatott az alkuszok kapcsán az alapjutalék és céljutalék közti lényeges különbségre. Az alkusz motivációja mindkét jutalék esetén az, hogy minél több szerződést közvetítsen, ám az alapjutalék esetében közömbös, hogy melyik biztosító termékét ajánlja, hiszen minden biztosítótól kap jutalékot, a céljutalék viszont ennél sokkal nagyobb motivációt jelent, hiszen az csak akkor jár, ha az alkusznak a biztosító által megállapított mennyiséget sikerül közvetítenie.¹²

Ezt követően a felperesek felülvizsgálati kérelmet terjesztettek elő a Legfelsőbb Bírósághoz, különösen arra hivatkozva, hogy a szóban forgó megállapodások nem voltak versenykorlátozó célúak. A Legfelsőbb Bíróság felfüggesztette az előtte folyamatban lévő eljárást, és az alábbi kérdést terjesztette előzetes döntéshozatalra az Európai Unió Bírósága elé:

„Minősíthetők-e az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdésébe ütköző – a belső piaci versenyt kizáró, korlátozó vagy

¹⁰ A Határozat 623. pontja.

¹¹ Fővárosi Bíróság, 7. K 31.116/2007/44. sz. ítélet, 47. oldal.

¹² Fővárosi Ítéletábla, 2. Kf. 27.129/2009/14. sz. ítélet.

torzító célú – megállapodásnak egy biztosítótársaság és egyes autójavítók, illetve a biztosítótársaság és az autójavítók egyesülete közötti olyan kétoldalú megállapodások, amelyek alapján a biztosítótársaság által biztosított járművek javítása után a biztosítótársaság által a javítónak fizetett javítási óradíj – többek között – a javító mint az adott biztosítótársaság biztosításközvetítője által a biztosítótársaság javára közvetített biztosítások számától és arányától is függ?”

3. A Főtanácsnok indítványa

3.1. Az előterjesztett kérdés elfogadhatósága

A Legfelsőbb Bíróság úgy ítélte meg, hogy a vitatott megállapodások – az ügy tisztán belső jellege ellenére – a magyar nemzeti jog alapján történő minősítése olyan elveken alapul, amelyek tartalmukat tekintve azonosak az EUM-Szerződés 101. cikkében szereplőkkel. A bíróság szerint az Európai Bíróság beavatkozását azon egyértelmű közösségi érdek igazolja *„hogy a közösségi jogból vett rendelkezések vagy fogalmak egységes értelmezésre kerüljenek, a jövőbeni eltérő értelmezések veszélyének elkerülése végett, függetlenül attól, hogy milyen körülmények között alkalmazzák azokat.”* A Bizottság szintén a kérdés elfogadhatósága mellett érvelt.

Cruz Villalón Főtanácsnok álláspontja szerint azonban az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés megválaszolására az Európai Unió bírósága nem rendelkezik hatáskörrel, mivel a kérdés elfogadhatósága kizárólag az uniós jogra történő valóságos „közvetlen és feltétlen utalás” esetén állapítható meg, anélkül hogy kivételt kellene tenni e kritérium alól azokban az esetekben, amelyekben a nemzeti jogalkotó a versenyjog valamely rendelkezésére utal.¹³

A Főtanácsnok szerint azonban figyelembe kell venni a Kleinwort Benson-ügyben¹⁴ hozott ítéletben foglaltakat, ahol a Bíróság egy lényeges pontosítást téve megkövetelte, hogy a nemzeti jog által az uniós

jogra történő utalásnak közvetlennek és feltétlennek kell lennie. Fontos továbbá, hogy az előterjesztés ne csak jogszerű legyen, hanem a kérdést is el kell, hogy fogadják. A Főtanácsnok mintegy jó tanácsként megjegyzi, hogy az a nemzeti bíróság, mely előzetes döntéshozatalra terjeszt elő kérdést az Európai Bírósághoz, nem tehet mást, mint hogy figyelembe veszi annak választát.¹⁵

A kérdés kapcsán először is azt kell megvizsgálni, hogy a magyar törvény tartalmaz-e az európai versenyjogi rendelkezésre való „közvetlen és feltétlen utalást”. A Főtanácsnok szerint a magyar verseny törvény nem tartalmaz ilyet, mivel annak preambulumában csak általánosságban utal az európai közösség versenyjogi szabályozására, anélkül hogy kifejezetten és egyértelműen megemlítené valamely egyedi rendelkezést, és a magyar törvényben nem szerepel az, hogy az utalás következménye a nemzeti rendelkezések alkalmazásának kizárása. Ráadásul a Főtanácsnok szerint az előterjesztett kérdés nem rendelkezik semmilyen egyedi jelleggel.¹⁶

Az előzők tisztázása után a Bizottság azon felvesztésére kell választ adni, hogy kivételesen kell kezelni az olyan ügyeket, amelyekben a nemzeti jog a versenykorlátozó magatartásokra vonatkozó uniós jog rendelkezéseit veszi át. E körben a Főtanácsnok utal a nemzeti versenyjogok fokozatos „európaizálódására”, mely szerint a tagállamok az uniós jogot alkalmazzák modellként, véleménye szerint azonban mindennek nem az ítélezési gyakorlat útján kell végbemennie, főleg nem az előzetes döntéshozatali eljárás útján.¹⁷

3.2. A „verseny korlátozására irányuló cél” fogalma

A Főtanácsnok indítványában kiemeli, hogy a „cél általi jogsértések” és a „hatás általi jogsértések” közötti megkülönböztetés azon ténnyel függ össze, hogy a vállalkozások közötti összejátszás bizonyos formái már természetüknél fogva úgy tekinthetők, hogy károsak a rendes verseny megfelelő működésére.¹⁸

¹³ Az Indítvány 48. pontja.

¹⁴ A C-346/93. sz. ügyben 1995. március 28-án hozott ítélet (EBHT 2003, I-615. o.).

¹⁵ Az Indítvány 26., 30., 31. pontja.

¹⁶ Az Indítvány 26. pontja.

¹⁷ Az Indítvány 47. pontja.

¹⁸ Az Indítvány 63. pontjában hivatkozott C-209/07. sz., Beef Industry Development Society és Barry Brothers ügyben 2008. november 20-án hozott ítélet (EBHT 2008, I-8637. o.) 15. és 17. pontja.

A Bizottság is kiemeli az EUMSZ 101. cikk (3) bekezdésének alkalmazásáról szóló iránymutatásában, hogy „*e megállapodások a közösségi versenyjogi szabályok célkitűzéseinek fényében olyan nagymértékű, versenyt károsító potenciállal rendelkeznek, hogy a(z EUMSZ 101. cikk) (1) bekezdésének alkalmazásához nem kell semmilyen, a piacra gyakorolt tényleges hatást kimutatni.*”¹⁹ A Főtanácsnok véleménye szerint a fentiekből az következik, hogy e kategóriát szigorúan kell értelmezni, és azon esetekre szorítkozva alkalmazni, amelyekben a káros hatások különösen súlyos belső potenciálja értékelhető.

3.3. A vitatott megállapodások tartalma és objektív célkitűzése

A Főtanácsnok véleménye szerint a biztosítók és márkakereskedők közötti megállapodások nem minősíthetők versenykorlátozó célúaknak, hangsúlyozva, hogy vertikális megállapodásokról van szó, melyekre a kivételektől eltekintve nem alkalmazható az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdése.²⁰ A Főtanácsnok úgy véli, hogy a biztosítók és a márkakereskedő-műhelyek a megállapodás tekintetében az elosztási lánc különböző szintjein helyezkednek el, valamint hogy a megállapodásban a felek megállapítják azokat a feltételeket, amelyek mellett a kereskedők meghatározott szolgáltatásokat nyújtanak a biztosítóknak, mely szolgáltatásokért ez utóbbiak megfizetik a kialakított díjakat.

Ez idáig a Bíróság a vertikális megállapodások esetében versenykorlátozó célúnak kizárólag a minimális viszonteladási árak előírását²¹, a tagállamok közötti párhuzamos kereskedelem, abszolút területi védelemmel járó tilalmát²² és újabban azon záradékokat tartotta, amelyek tiltják a forgalmazók

számára bizonyos termékek interneten történő értékesítését, kivéve ha e tilalom objektíve igazolt, mint például egy szelektív forgalmazási rendszer keretében.²³

Jelen ügyben azonban a megállapodásokból hiányzik az a potenciális korlátozás, mely a fenti záradékokban rejlik.²⁴

A Főtanácsnok szerint a 330/2010. rendelet „feketelistája” és a Bizottság által „hardcore-nak” minősített korlátozások listája támpontul szolgálhat annak megállapításához, hogy mi nem minősül korlátozó célúnak. Az ítélkezési gyakorlatban is említett olyan konkrét megállapodásokat, amelyek ilyen jellegű versenytilalmi kötelezettségeket tartalmaztak, és arra a következtetésre jutott, hogy ezek nem minősülnek versenykorlátozó célú megállapodásoknak (jóllehet meg kell vizsgálni, hogy azok nem járnak-e a verseny megakadályozásának, korlátozásának vagy torzításának hatásával).²⁵

3.4. A vitatott megállapodások gazdasági és jogi környezete

A Főtanácsnok a megállapodások gazdasági és jogi környezete kapcsán leszögezte, hogy valamely megállapodás gyakorlati alkalmazásának módja nyilvánvalóvá teheti a versenykorlátozó célt, még akkor is, ha maga a megállapodás nem tartalmaz ilyen egyértelmű rendelkezéseket.²⁶

Jelen ügyben három fontos tényező jellemzi a megállapodások környezetét, egyrészt a Gémosz döntései egyértelműen a márkakereskedőkkel a gépjárművek javítási szolgáltatásainak díjairól és feltételeiről kötött horizontális megállapodásnak tűnnek, másrészt az Allianz és a Generali együttesen az érintett piac 70%-át birtokolják, harmadrészt a bizto-

19 Az Indítvány 65. pontjában hivatkozott Bizottsági közlemény – a Szerződés 81. cikke (3) bekezdésének alkalmazására vonatkozó iránymutatások (HL C 101., 97. o.) 21. pont.

20 Az Indítvány 69. pontjában hivatkozva lásd e tekintetben az EUMSZ 101. cikk (3) bekezdésének a vertikális megállapodások és összehangolt magatartások csoportjaira történő alkalmazásáról szóló, 2010. április 20-i 330/2010/EU bizottsági rendelet (HL L 102. 1. o.) 2. cikkét. E rendelet 3. cikke a piaci részesedések egyes küszöbértékeit írja elő a mentesség alkalmazása tekintetében, 5. cikke pedig felsorolja az e mentesség alá nem tartozó korlátozásokat.

21 Az Indítvány 73. pontjában hivatkozott 243/83. sz. Binon-ügyben 1985. július 3-án hozott ítélet (EBHT 1985, 2015. o.).

22 Az Indítvány 74. pontjában hivatkozott 56/64. és 58/64. sz. Consten és Grundig kontra Bizottság 1966. július 13-án hozott ítélet és a 19/77. sz. Miller-ügyben 1978. február 1-jén hozott ítélet (EBHT 1978. 131. o.).

23 Az Indítvány 74. pontjában hivatkozott C-439/09. sz. Pierre Fabre Dermo-Cosmétique SAS ügyben 2011. október 13-án hozott ítélet (az EBHT-ban még nem tették közzé).

24 Az Indítvány 75. pontja.

25 Az Indítvány 79., 80. pontjai.

26 Az Indítványban hivatkozott Bizottság közleménye – Iránymutatás a Szerződés 81. cikke (3) bekezdésének alkalmazásához [Hivatalos Lap C 101., 2004. 4. 27.] 22. pont.

sítók és a biztosítási alkuszok között létrejött megállapodások felerősítették a biztosítók és a márkakereskedők között létrejött megállapodásokból eredő versenyellenes hatást.²⁷

A Főtanácsnok véleménye szerint ezen körülmények azonban nem elégségesek ahhoz, hogy a nemzeti bíróság a hivatkozott vertikális megállapodásokat versenykorlátozó célúaknak minősítse.²⁸

Önmagában az, hogy az Allianz és a Generali a Gémoszsal és a márkakereskedő-műhelyekkel kötött megállapodásaival a piaci részesedésüket kívánták növelni a versenytársakat kizáró hatást keltve, nem teszi a megállapodásokat céljuk okán versenykorlátozóvá. A cél megállapításához ugyanis bizonyítani kellene, hogy az Allianz és a Generali között versenyellenes horizontális megállapodás jött létre, vagy legalábbis összehangolt magatartás, így a nemzeti bíróság feladata lesz annak értékelése, hogy létezik-e bizonyítékok a két cég közötti egyeztetés vagy összehangolt magatartás vonatkozásában.²⁹

A Főtanácsnok ellenben kifejtette, hogy kevesebb problémával járna annak megállapítása, hogy a megállapodások hálózata versenykorlátozásra irányuló céllal bír a gépjármű-javítási szolgáltatások piacán. Ezt támasztja alá, hogy az óradíjoknak a márkakereskedők által horizontálisan megtárgyalt emelése szerepelt a biztosítókkal kötött megállapodásokban is, melyek nemcsak hogy elfogadták a márkakereskedők által a Gémoszon belül megtárgyalt óradíj szintjét, hanem ezt meghatározott feltételek mellett tovább is emelték, vagyis a márkakereskedő-műhelyek (illetve maga a Gémosz) és a biztosítók között létrejött vertikális megállapodások egy versenyellenes horizontális megállapodást hagytak jóvá. Ezen oknál fogva a megállapodások összessége jogellenes.³⁰

A nemzeti bíróságra vár az a feladat, hogy a Gémosz megállapodását vagy döntését megvizsgálja, és meghatározza, hogy ez a megállapodás köt-e olyan nagy számú márkakereskedő-műhelyt, hogy valódi értelemben vett versenyellenes horizontális megállapodásról lehessen beszélni.³¹

4. A Bíróság ítélete

4.1. A megengedhetőségről

A Bíróság a megengedhetőség kapcsán a Főtanácsnokkal ellentétes döntésre jutott, elfogadva az előterjesztett kérdést. A Bíróság szerint ugyanis az előzetes döntéshozatalra utaló határozat kellőképpen körülírja az alapügyi jogi és ténybeli hátteret, a szolgáltatott információk lehetővé teszik továbbá a feltett kérdés terjedelmének meghatározását. A határozat tehát lehetőséget adott arra, hogy az érdekeltek a Bíróság Alapokmányának 23. cikke alapján benyújtsák észrevételeiket. A Bíróság kiemelte, hogy az ő feladata csupán az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdésének értelmezésére korlátozódik, és a Legfelsőbb Bíróság feladata ezen értékelésnek az adott ügyre való alkalmazása, és végső soron annak megítélése, hogy a szóban forgó megállapodások versenykorlátozó célúak-e.³²

4.2. A kérdés érdemi megválaszolása

Az Európai Unió Bírósága az előzetes döntéshozatali eljárás eredményeképp a következőképpen határozott:

„Az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy e rendelkezés értelmében célzott versenykorlátozásnak minősülnek azon megállapodások, amelyek alapján a gépjármű-biztosító társaságok kétoldalúan megállapodnak a gépjárműjavító műhelyként is működő gépjármű-márkakereskedőkkel vagy az e márkakereskedőket képviselő szövetséggel az adott biztosítótársaság által biztosított járművek javítása után általa fizetett javítási óradíjról, kikötve, hogy ez a díj többek között a márkakereskedő által biztosítási alkuszként a biztosítótársaság javára közvetített biztosítások számától és arányától függ, amennyiben e megállapodások – tartalmuk és céljuk, valamint a hátterüket képező gazdasági és jogi környezet egyedi és konkrét vizsgálatát követően – jelleghűknél fogva úgy tekinthetők, hogy károsak a rendes

27 Az Indítvány 85. pontja.

28 Az Indítvány 86. pontja.

29 Az Indítvány 86., 87. pontjai.

30 Az Indítvány 95., 96., 97. pontjai.

31 Az Indítvány 98. pontja.

32 Az Európai Unió Bíróságának C-32/11. sz. előzetes döntéshozatali ügyben 2013. március 14-én született ítéletének 28., 29. pontjai („Ítélet”).

*verseny megfelelő működésére a két érintett piac valamelyikén.*³³

Az Európai Unió Bírósága előjáróban leszögezte, hogy ahhoz, hogy a kérdéses megállapodás az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdésében meghatározott tilalom hatálya alá tartozzon, az szükséges, hogy annak „*célja vagy hatása a közös piacon belüli verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása*” legyen. E feltételeknek a vagylagos jellege miatt először is meg kell vizsgálni a megállapodás tulajdonképpeni célját, figyelembe véve azt a gazdasági környezetet, melyben alkalmazásra kerül, ugyanis amennyiben a megállapodás célja bizonyított, már nem szükséges megvizsgálni annak versenyre gyakorolt hatásait.³⁴

A Bíróság rögzítette, hogy annak érdekében, hogy valamely megállapodás célja versenyellenes, különösen e megállapodás rendelkezéseinek tartalmát és objektív célkitűzését, valamint azt a gazdasági és jogi környezetet kell megvizsgálni, amelybe a megállapodás illeszkedik.³⁵ A jogi és gazdasági környezet értékelése keretében figyelembe kell venni továbbá az érintett termékek vagy szolgáltatások jellegét, valamint az érintett piac vagy piacok működésének és szerkezetének tényleges feltételeit.³⁶ Ezenfelül, még ha a felek szándéka nem is szükséges elem a megállapodás versenykorlátozó jellegének meghatározásához, a versenyhatóságokat, a nemzeti bíróságokat vagy az uniós bíróságot semmi nem akadályozza abban, hogy tekintetbe vegyék ezen szándékot.³⁷

A Bíróság már korábban megállapította, hogy versenykorlátozó cél fennállásához elegendő, ha az összehangolt magatartás alkalmas arra, hogy kedvezőtlen hatással legyen a piacra, vagyis ha ténylegesen képes arra, hogy a közös piac keretében megakadályozza, korlátozza vagy torzítsa a versenyt. Annak a kérdésnek, hogy e hatás ténylegesen bekö-

vetkezik-e, illetve milyen mértékben következik be, csak a bírság összegének számítása, valamint a kártérítéshez való jogok mérlegelése szempontjából van jelentősége.³⁸

A Bíróság az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés tárgyát képező megállapodásokkal kapcsolatban megállapította, hogy azok a károsult járművek javításának szolgáltatásáért járó díjazást összekapcsolják a gépjármű-biztosítási alkuszi tevékenységért járó díjazással. A két független tevékenység közötti kapcsolat létrehozása azonban nem jelenti automatikusan azt, hogy az érintett megállapodás versenykorlátozó célú lenne, ám ettől függetlenül jelentős elemnek minősülhet annak értékelése szempontjából, hogy e megállapodás jellegénél fogva káros-e a rendes verseny megfelelő működésére, amely helyzet különösen akkor áll fenn, amennyiben e tevékenységek függetlensége szükséges azok megfelelő működéséhez.³⁹

A Bíróság felhívta a figyelmet azon körülményre is, hogy az ilyen megállapodás két piacra is hatást gyakorolhat, nevezetesen a gépjármű-biztosítási és a járműjavítási szolgáltatások piacára, így e megállapodás célját mindkét érintett piacot figyelembe véve kell értékelni.⁴⁰

A Bíróság leszögezte továbbá, hogy azon körülmény, hogy mindkét esetben vertikális kapcsolatokról van szó, egyáltalán nem zárja ki annak lehetőségét, hogy az alapeljárás tárgyát képező megállapodás „a verseny célzott korlátozásának” minősüljön. Ugyanis noha a vertikális megállapodások jellegükénél fogva sokszor sokkal kevésbé károsak a versenyre, mint a horizontális megállapodások, bizonyos körülmények között különösen magas lehet a potenciális korlátozás esélye.⁴¹

A Bíróság a gépjármű-biztosítási piaccal kapcsolatosan megállapította, hogy az olyan biztosítótársaságoknak, mint az Allianz és a Generali, az

33 Az Ítélet rendelkező része.

34 Az Ítélet 33. pontja.

35 Az Ítélet 36. pontjában hivatkozott C-501/06. P., C-513/06. P., C-515/06. P. és C-519/06. P. sz., GlaxoSmithKline Services és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2009. október 6-án hozott ítélet [EBHT 2009., I-9291. o.] 58. pont, C-403/08. sz. és C-429/08. sz., Football Association Premier League és társai egyesített ügyekben 2011. október 4-én hozott ítélet [az EBHT-ban még nem tették közzé] 136. pont, C-439/09. sz. Pierre Fabre Dermo-Cosmétique ügyben 2011. október 13-án hozott ítélet [az EBHT-ban még nem tették közzé] 35. pont.

36 Az Ítélet 36. pontjában hivatkozott C-226/11. sz. Expedia-ügyben 2012. december 13-án hozott ítélet [az EBHT-ban még nem tették közzé] 21. pont.

37 Az Ítélet 37. pontjában hivatkozott C-501/06. P., C-513/06. P., C-515/06. P. és C-519/06. P. sz., GlaxoSmithKline Services és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2009. október 6-án hozott ítélet [EBHT 2009., I-9291. o.] 58. pont.

38 Az Ítélet 38. pontjában hivatkozott C-8/08. sz., T-Mobile Netherlands és társai ügyben 2009. június 4-én hozott ítélet [EBHT 2009., I-4529. o. 31. pont].

39 Az Ítélet 40., 41. pontjai.

40 Az Ítélet 42. pontja.

41 Az Ítélet 43. pontja.

a céljuk, hogy fenntartsák vagy növeljék a piaci részesedésüket. Nyilvánvaló, hogy amennyiben e két társaság között a piac felosztására irányuló horizontális megállapodás vagy összehangolt magatartás állna fenn, az a verseny célzott korlátozásának minősülne, ami a megvalósításukra kötött vertikális megállapodások jogellenességével járna. Az Allianz és a Generali mindazonáltal tagadják, hogy ilyen megállapodást kötöttek volna, illetve ily módon összehangolták volna magatartásukat. A Bíróság ezen kérdéssel kapcsolatban leszögezte, hogy a kérdést előterjesztő bíróság feladata ezen állítások valóságtartalmának vizsgálata és – olyan mértékben, amennyire a nemzeti jog ezt számára lehetővé teszi – annak értékelése, hogy elegendő bizonyíték áll-e rendelkezésre annak megállapítására, hogy az Allianz és a Generali ilyen megállapodást kötöttek vagy ily módon összehangolták magatartásukat.⁴²

A Bíróság megjegyezte mindazonáltal, hogy a biztosítótársaságok közötti megállapodás vagy összehangolt magatartás hiányában is helytálló annak vizsgálata, hogy e megállapodások a gépjármű-biztosítási piacon fennálló verseny tekintetében elegendően károsak-e ahhoz, hogy a „verseny célzott korlátozásának” minősüljenek.⁴³

Különösen ez a helyzet áll fenn, amennyiben a magyar jog által a gépjármű-biztosítást kínáló közvetítőként, illetve biztosítási alkuszként eljáró gépjármű-márkakereskedők tekintetében meghatározott szerep megköveteli e jogalanyoknak a biztosítótársaságokkal szembeni függetlenségét. A magyar kormány e tekintetben rámutatott, hogy e gépjármű-márkakereskedők nem valamely biztosító, hanem a biztosítottak nevében járnak el, és feladatuk az, hogy a biztosítottaknak olyan biztosítást kínáljanak, amely az utóbbiaknak a különböző biztosítótársaságok ajánlatai közül a legjobban megfelel. A kérdést előterjesztő bíróság feladata annak vizsgálata, hogy e körülmények között és figyelemmel a szóban for-

gó biztosítottak elvárásaira, az alapeljárás tárgyát képező megállapodások a gépjármű-biztosítási piac megfelelő működését jelentősen megzavarhatják-e.⁴⁴

Ezenfelül e megállapodások abban az esetben is a verseny célzott korlátozásának minősülnek, ha a kérdést előterjesztő bíróság azt állapítja meg, hogy valószínű, hogy – figyelembe véve a gazdasági környezetet – a verseny a szóban forgó megállapodások megkötésének következtében megszűnik vagy jelentősen gyengül az érintett piacon. E következmény kockázatának felmérése érdekében a kérdést előterjesztő bíróságnak különösen a piac szerkezetét, az alternatív értékesítési csatornák létezését és azok jelentőségét, valamint az érintett társaságok piaci erejét kell figyelembe vennie.⁴⁵

A Bíróság végezetül a járműjavítási szolgáltatások piacával kapcsolatos megállapításaira tért ki. E körben rögzítette, hogy e megállapodások céljának a járműjavítási szolgáltatások piaccal összefüggésben történő értékelésekor figyelembe kell venni azt a tényt, hogy úgy tűnik, e megállapodásokat a Gémosz a 2003 és 2005 közötti időszakban hozott, „ajánlott árakat” rögzítő három döntése alapján kötötték meg. Ezzel összefüggésben a kérdést előterjesztő bíróság feladata e döntések jellegének és pontos terjedelmének meghatározása.⁴⁶

Amennyiben a kérdést előterjesztő bíróság azt állapítja meg, hogy a Gémosz által a hivatkozott időszak alatt hozott döntések a gépjárműjavítási óradíjak egységesítéséből eredően ténylegesen versenykorlátozó célúak voltak, és hogy a jogvita tárgyát képező megállapodásokkal a biztosítótársaságok szándékosan is megerősítették e döntéseket – ami feltételezhető abban az esetben, amelyben a biztosítótársaság közvetlenül a Gémossszal kötött megállapodást –, a szóban forgó döntések jogellenes volta miatt a szóban forgó megállapodások is jogellenesek, és ennél fogva ugyancsak a verseny célzott korlátozásának minősülnek.⁴⁷

42 Az Ítélet 44., 45. pontjai.

43 Az Ítélet 46. pontja.

44 Az Ítélet 47. pontja.

45 Az Ítélet 48. pontja.

46 Az Ítélet 48. pontjában hivatkozott C-260/07. sz. Pedro IV Servicios ügyben 2009. április 2-án hozott ítélet [EBHT 2009, I-2437. o.] 78. és 79. pontja.

47 Az Ítélet 50. pontja.

5. Az ítélet jelentősége

Az Allianz-ügyben hozott ítélet a Bíróság több korábbi megállapítását is megerősítette, így a „cél általi” és a „hatás általi” jogsértések közötti különbségtétel kapcsán kiforrott gyakorlatát, melynek alapjait a Société Technique Mini re kontra Maschinenbau Ulm  gyben⁴⁸ fektette le, valamint megerősítést nyert a Bíróság versenykorlátozó célvizsgálatának szempontjaival kapcsolatos gyakorlata is. Amennyiben a kérdés tárgyát képező megállapodások vertikális voltát, valamint versenykorlá-

tozó célját a Kúria is megerősíti,  gy tovább b v lhet a Bíróság által versenykorlátozó célú vertikális megállapodásoknak minősített esetek köre: a minimális viszonteladási árak el ir sa, a tagállamok közötti párhuzamos kereskedelem abszolút területi védelemmel járó tilalma és a forgalmazók általi interneten történő értékesítés tilalma mellett megjelenhetnek azon c ljukn l fogva versenykorlátozó vertikális megállapodások is, melyek egy alapul fekvő horizontális döntést er sitenek meg, elfogadva az abban megszabott versenykorlátozásra alkalmas feltételeket.

48 C-56/65. sz. Société Technique Mini re (L.M.T.) v. Maschinenbau Ulm GmbH (M.B.U.)  gyben 1966. június 30- n hozott ítélet [EBHT 1966, 235. o.]

Hargita Árpád*

Kit köt a közlemény és mennyire?

1. Tények

Az Európai Bíróság a C-226/11. számú ügyben¹ hozott 2012. december 13-i ítéletében elbírált előzetes döntéshozatalra vonatkozó indítvány előzménye, hogy a francia állami vasúttársaság, az SNCF² a vonatjegyek és utazások internetes értékesítését kívánta lehetővé tenni, és ennek érdekében 2001 őszén több együttműködési megállapodást kötött az internetes utazásértékesítésre szakosodott Expedia nevű vállalkozással, majd közös leányvállalatot³ alapítottak. 2004-től a közös vállalkozás által üzemeltetett honlap, mely korábban csak vonatjegyekhez kapcsolódó információt, azok foglalásának és megvásárlásának lehetőségét biztosította, online utazási irodai szolgáltatásokat is elkezdett nyújtani. Az együttműködés következtében az Expedia privilegizált hozzáférést kapott az SNCF által életre hívott „voyages-sncf.com” internetes oldalhoz, és ezáltal olyan kedvezőbb bánásmódban részesült szolgáltatásai tekintetében, amely nem volt hozzáférhető más utazásközvetítők számára.

Az együttműködés nem aratott osztatlan sikert a versenytársak körében, olyannyira, hogy néhányan panaszt nyújtottak be a francia versenyhatósághoz. A panaszokat a hatóság jogosnak találta, megállapítva 2009. február 5-i határozatában,⁴ hogy az SNCF és az Expedia megállapodása az EKSZ. 81. cikkével⁵ és a kereskedelmi törvénykönyv L. 420-1. cikkével ellentétes versenykorlátozó megállapodásnak minősül, melynek célja, hogy e közös leányvállalatot a szabadidős utazások területén nyújtott utazási irodai szolgáltatások piacán előnyben részesítse a versenytársak kárára, és ilyen hatással is jár. A francia hatóság az Expediára 500 000 euró, míg az SNCF-re 5 000 000 euró bírságot szabott ki.

Az Expedia az eljárás során azzal érvelt, hogy a felek nem érték el a Bizottság de minimis közleménye szerinti 10%-os piaci részesedést, ezért a nemzeti hatóság a Tanács 1/2003/EK rendelete⁶ 3. cikkének (2) bekezdése értelmében nem indíthatott volna eljárást, hiszen nem állt fenn az EUMSZ 101. cikk értelmében vett érzékelhető versenykorlátozás.

* Irodavezető, Gazdasági Versenyhivatal.

¹ C-226/11. sz. Expedia Inc. kontra Autorité de la concurrence és társai ügyben 2012. december 13-án hozott ítélet [az EBHT-ban még nem tették közzé].

² Société nationale des chemins de fer.

³ 2004-től Agence Voyages-sncf.com lett a vállalkozás neve.

⁴ Lásd a francia versenyhatóság 2009. február 5-i 09-D-06. sz. határozatát (Décision n° 09-D-06 du 5 février 2009 relative à des pratiques mises en oeuvre par la SNCF et Expedia Inc. dans le secteur de la vente de voyages en ligne), <http://www.autoritedelaconurrence.fr/pdf/avis/09d06.pdf>.

⁵ A továbbiakban EUMSZ 101. cikk.

⁶ A Szerződés 81. és 82. cikkében meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról szóló, 2002. december 16-i 1/2003/EK tanácsi rendelet (HL 2003. L 1., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 2. kötet, 205. o.) („1/2003/EK rendelet”).

A versenyhatóság az Expedia érveit elutasította, mert álláspontja szerint az Expedia és az SNCF a szabadidős utazási irodák által nyújtott online szolgáltatások érintett piacán versenytársak, és a piaci részesedésük meghaladja a 10%-ot. Hangsúlyozta továbbá, hogy az Expedia és az SNCF között létrejött megállapodásnak versenyellenes célja van, így a részesedés nem releváns.

2. Pertörténet

A versenyhatóság határozatával szemben az Expedia a Cour d'appel de Paris-hoz fordult. E bíróság 2010. február 23-i ítélete⁸ szerint a 10%-os piaci részesedés el nem érése esetén is lehetőség van eljárást indítani és szankciókat alkalmazni a versenykorlátozó megállapodással szemben, és mivel teljesültek az EUMSZ 101. cikk szerinti feltételek, a pénzbírság kiszabása nem ellentétes az 1/2003/EK rendelete 3. cikkének (2) bekezdésével sem.

Az Expedia által a Cour d'appel ítéletével szemben benyújtott felülvizsgálati kérelem nyomán eljáró Cour de cassation felfüggesztette az eljárást, és előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdést terjesztette a Bíróság elé:

„Úgy kell-e értelmezni az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdését és az 1/2003/EK rendelet 3. cikkének (2) bekezdését, hogy azokkal ellentétes az, hogy valamely nemzeti versenyhatóság az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdése és a nemzeti versenyjog alapján eljárást indítson és szankciókat alkalmazzon az olyan megállapodás, vállalkozások társulásai által hozott döntés vagy összehangolt magatartás esetén, amely hatással lehet a tagállamok közötti kereskedelemre, ám amely nem éri el az Európai Bizottság által a de minimis közleményben meghatározott küszöbértékeket?”

3. A Főtanácsnok indítványa

Kokott Főtanácsnok indítványának⁹ elején felidéri a véleménye szerint az ügy megoldásának ki-

indulópontját jelentő 1/2003/EK rendelet 3. cikkét, mely szoros kapcsolatot teremt az uniós és a nemzeti versenyjog között. E rendelkezés szerint olyan megállapodás esetében, amely hatással lehet a tagállamok közötti kereskedelemre, a nemzeti versenyjog alkalmazása mellett párhuzamosan alkalmazni kell az EUMSZ 101. cikket is, és figyelembe kell venni az érzékelhetőségi mércét, hiszen az ítélkezési gyakorlat értelmében csak azon megállapodásokkal szemben lehet eljárást kezdeményezni és szankciókat alkalmazni, amelyek célja vagy hatása a verseny érzékelhető korlátozása¹⁰.

A Főtanácsnok válaszát 3 részkérdésre bontja:

- a) a közlemény kötőerejének hiánya,
- b) a közlemény mint jogalkalmazási útmutató, végül
- c) a versenyellenes célú megállapodások megítélése során a de minimis piaci részesedési küszöbértékek jelentéktelensége.

A közlemény kötőerejének hiánya

Az első kérdést vizsgálva a Főtanácsnok kiemeli, hogy a Bíróság már más összefüggésben kimondta a bizottsági közlemények kötőerejének hiányát a nemzeti hatóságok, bíróságok vonatkozásában.¹¹ E megállapítás nem csupán a közlemény szövegéből¹² ered, hanem annak céljaiból és meghozatalának összefüggéseiből is. A Főtanácsnok szerint a közleménnyel a Bizottság csupán azt kívánta elérni, hogy átláthatóvá váljon az EUMSZ 101. cikk alkalmazása során általa követett jogalkalmazási gyakorlat, és hogy iránymutatást adjon e kérdésben a vállalkozások, valamint a tagállamok hatóságai és bíróságai részére.¹³ Ezt az okfejtést erősíti, hogy a Bizottság a közleményt nem a jogalkotási hatáskörének gyakorlása során, hanem az Európai Unió versenyhatóságaként eljárva adta ki, és az az Európai Közösségek Hivatalos Lapjának „C” sorozatában jelent meg, mely az „L” sorozatával ellentétben nem a jogilag kötelező jogi aktusok, hanem csupán az uniót érintő tájékoztatások, ajánlások és vélemények közzétételét szolgálja. Végül rá-

⁷ Párizsi fellebbviteli bíróság.

⁸ Cour d'appel de Paris Pôle 5, chambre 5-7 Arrêt du 23 février 2010, http://www.concurrences.com/IMG/pdf/ca_paris_23_fevrier_2010.pdf.

⁹ Juliane Kokott főtanácsnok indítványa a C-226/11. sz. Expedia Inc. kontra Autorité de la concurrence és társai ügyben.

¹⁰ Lásd az indítvány 21–23. pontjait.

¹¹ Lásd az indítvány 26. pontját és a C-360/09. sz. Pfeleiderer AG kontra Bundeskartellamt ügyben 2011. június 14-én hozott ítélet [EBHT 2011 I-05161 o.] 21. pontját.

¹² Lásd a közlemény 4. és 6. pontjait.

¹³ Lásd a közlemény 4. pontját.

mutat a Főtanácsnok arra, hogy a nulla poena sine lege elv sem követeli meg azt, hogy kötelezően alkalmazandó jogszabálynak tekintsük a de minimis közleményt, hiszen a versenyhatóságok vállalkozások közötti versenyellenes megállapodásokkal szembeni eljárásának jogalapja az elsődleges jog szintjén az EUMSZ 101. cikk és nem a közleményen alapul.

A közlemény útmutató jellege

A fenti bekezdés olvasása nyomán az olvasó arra a könnyelmű következtetésre juthat, hogy a közlemény semmiféle kötőerővel sem bír, de a Főtanácsnok cáfolja ezt a második rész kérdés kapcsán előadott érvelésében, melynek kiindulópontjaként rögzíti, hogy nem szabad lebecsülni a közleményhez hasonló „soft law” értékét, majd elemzi a közlemény szerepét az uniós és a tagállami eljárásokban.

A kartellekkel kapcsolatos uniós eljárások vonatkozásában hangsúlyozza a Főtanácsnok, hogy a Bizottság saját magára nézve állapít meg kötelező szabályokat, amelyekről a Bizottság egyes esetekre nézve nem térhet el indokolás és az egyenlő bánásmód elvének figyelembevétele nélkül.¹⁴ Ugyanez következik a de minimis közlemény egyes rendelkezéseiből is (pl. a csekély jelentőségű esetekben a Bizottság „sem kérelemre, sem saját kezdeményezésére nem indít eljárást”, nem szab ki bírságot, ha a vállalkozások jóhiszeműen úgy vélik, hogy egy megállapodás e körbe esik¹⁵).

A kartellekkel kapcsolatos tagállami eljárások során a de minimis közlemény kifejezetten „útmutatásul” szolgál a nemzeti bíróságok és hatóságok számára az EUMSZ 101. cikk alkalmazásakor, bár ez rájuk nézve nem kötelező. Felhívja a figyelmet a Főtanácsnok arra, hogy az ilyen útmutatásnak döntő jelentősége van az 1/2003/EK rendelettel életre hívott decentralizált jogalkalmazási rendszerben. Hozzájárul továbbá a versenyjogi rendelkezések hatékony és egységes alkalmazásához, támogatja a belső piacon az egyenlő versenyfeltételek („level playing field”) kialakítását, és egyben növeli az érintett vállalkozások

számára a jogbiztonságot. A gondolatsor azzal zárul, hogy a Bizottságnak az európai versenypolitika kialakításában az 1/2003/EK rendelet rendszerében előírt vezető szerepét veszélyeztetné, ha a tagállamok hatóságai és bíróságai figyelmen kívül hagyhatnák a közleményt. A jóhiszemű együttműködési kötelezettségből [EKSZ 10. cikk, jelenleg az EUSZ 4. cikk (3) bekezdése] eredően a nemzeti hatóságoknak és bíróságoknak az 1/2003/EK rendeletben biztosított hatásköreik gyakorlása során kellő mértékben figyelembe kell venniük¹⁶ a Bizottság versenypolitikai közleményeit, például a de minimis közleményt.

Az érvelést olvasva arra juthatunk, hogy a tagállami hatóságoknak és a bíróságoknak figyelembe is kell venniük a közleményben foglaltakat meg nem is, de végül az előbbi javára billen el a mérleg, hiszen a Főtanácsnok végső soron arra a következtetésre jut, hogy az eltérés akkor lehetséges, ha azt az adott hatóság/bíróság megindokolja.¹⁷ Ez azonban nem jelenti azt, hogy a nemzeti versenyhatóságok és bíróságok számára általánosságban tilos eljárást kezdeményezni a vállalkozásoknak a Bizottság által meghatározott de minimis piaci részesedési küszöbértékeket el nem érő megállapodásai esetében, mivel a piaci részesedések csupán azon különböző szempontok egyikét jelentik, amelyek alapján megítélhető, hogy a vállalkozások közötti megállapodás érzékelhető versenykorlátozásra irányul-e vagy sem. Másrészt a tagállamok különböző piacain létezhetnek olyan különös nemzeti vagy regionális versenyproblémák, amelyekre az adott hatóságnak/bíróságnak megfelelően reagálnia kell.

E kérdést a Főtanácsnok azzal zárja le, hogy a nemzeti versenyhatóságok és bíróságok szabadon dönthetnek arról, hogy a vállalkozások közötti megállapodásokkal szemben eljárást indítanak-e a de minimis közlemény szerinti küszöbértékek el nemérése esetében is, amennyiben kellőképpen foglalkoztak a Bizottság e közleményben szereplő iránymutatásaival, és az adott egyedi esetben az érintett vállalkozások piaci részesedéseinek kívül fennáll a verseny korlátozásának érzékelhetőségét alátámasztó egyéb követelmény.

14 Lásd Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 209–211. pontja, a C-167/04. P. sz., JCB Service kontra Bizottság ügyben 2006. szeptember 21-én hozott ítélet [EBHT 2006, I-8935. o.] 207. és 208. pontja, a 14. lánkjegyzetben hivatkozott Arkema kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 88. pontja, valamint a C-272/09. P. sz., KME és társai kontra Bizottság ügyben 2011. december 8-án hozott ítélet [az EBHT-ban még nem tették közzé] 100. pontja.

15 Lásd a közlemény 4. pontját.

16 Lásd az indítvány 38. pontját: „national authorities and courts must take due account of the Commission's competition policy notices”.

17 Lásd az indítvány 39. pontját.

A küszöbérték jelentéktelensége versenyellenes célú megállapodások esetén

A Főtanácsnok végül azt vizsgálja, hogy a de minimis közlemény értelmében megállapítható-e a verseny érzékelhető korlátozása akkor, ha a piaci részesedési értékek nem érik el a közleményben meghatározottakat, azonban a versenyellenes cél megállapítható. Az okfejtés kiindulópontja, hogy a közlemény a Bíróság ítélkezési gyakorlatára épít, amelynek értelmében az EUMSZ 101. cikk szerinti kartelltilalom csak a verseny érzékelhető korlátozásaira vonatkozik. Az érzékelhetőség követelménye alapvetően érvényes a versenykorlátozó célra és hatásra is, azonban kiemeli a Főtanácsnok, hogy az érzékelhetőség mértékére vonatkozóan más a követelmény a cél alapú jogsértéseknél, mivel ezek már természetüknél fogva úgy tekinthetők, hogy károsak a rendes verseny megfelelő működésére, nem minősülhetnek kis súlyú jogsértéseknek. Éppen ellenkezőleg, abból kell kiindulni, hogy az ilyen megállapodást megkötő vállalkozások mindenképpen a verseny érzékelhető korlátozását célozzák meg, bármekkora is legyen az adott piaci részesedésük és forgalmuk. A de minimis közlemény ezért kifejezetten kivesz a piaci részesedési küszöbértékek hatálya alól bizonyos nagyon súlyos korlátozásokat.¹⁸ A Főtanácsnok rámutat, hogy a de minimis piaci részesedési küszöbértékek versenyellenes célú megállapodásokra való alkalmazásának hiánya nem csupán jogi, de versenypolitikai szempontból is értelmet nyer: a de minimis közleményben szereplőhöz hasonló piaci részesedési küszöbértékek célja a jobbiztonság megteremtése, vagyis egy olyan biztonsági zóna¹⁹ kialakítása, amelyen belül a vállalkozásoknak nem kell attól tartaniuk, hogy megsértik a kartelltilalmat. Ilyen előnyös bánásmód nem jár olyan vállalkozásoknak, amelyek versenyellenes céllal kötnek megállapodá-

sokat, hiszen ellenkező esetben a de minimis közlemény küszöbértékeit el nem érő piaci részesedéssel rendelkező vállalkozásokat egyenesen bátorítanák arra, hogy tekintsenek el egymás között a hatékony versenytől és a belső piac alapelveinek megsértésével tömörüljenek kartellekbe.

A korábbi esetjogot²⁰ felidézve jut végül a Főtanácsnok oda, hogy a célzott versenykorlátozás érzékelhetőségének bizonyítása tekintetében nem lehet nagyobb követelményeket támasztani annál, mint amilyen az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdésében szereplő, úgynevezett határon átnyúló hatásra vonatkozó feltétel keretében a tagállamok közötti kereskedelemre gyakorolt hatás érzékelhetőségének bizonyítása tekintetében fennáll.

Összességében tehát a Főtanácsnok véleménye szerint ha valamely vállalkozások közötti versenyellenes célú megállapodás alkalmas arra, hogy érzékelhető hatással legyen a tagállamok közötti kereskedelemre, akkor ebből minden további nélkül következik az is, hogy ez a megállapodás alkalmas arra is, hogy a belső piacon korlátozza, torzítsa, vagy akár megakadályozza a versenyt.

4. A Bíróság ítélete

A Bíróság viszonylag rövid (érdemben 1,5 oldalas) ítéletének bevezetéseként emlékeztet arra, hogy az ítélkezési gyakorlat szerint a vállalkozások közötti megállapodások EUMSZ 101. cikk (1) bekezdésében meghatározott tilalma nem vonatkozik olyan megállapodásokra, melyek csak jelentéktelen hatással vannak a piacra.²¹ A tilalom ugyanakkor él az olyan megállapodásokkal szemben, melyek célja vagy hatása a belső piacon belüli verseny érzékelhető korlátozása és hatással lehet a tagállamok közötti kereskedelemre.²²

A korlátozás érzékelhetőségének megítélése során figyelembe vett körülmények értékelése kapcsán

¹⁸ Lásd a közlemény 11. pontját.

¹⁹ „safe harbour”.

²⁰ A Bíróság még a jelen ügyben szóban forgó 10%-os „de minimis küszöbértéket” egyértelműen el nem érő, viszonylag alacsony piaci részesedések esetében sem habozott megállapítani a versenykorlátozások érzékelhetőségét, amennyiben az érintett vállalkozások magatartása versenyellenes célt követett. Lásd pl. a 19/77. sz., Miller International Schallplatten kontra Bizottság, ún. „Miller”-ügyben 1978. február 1-jén hozott ítélet [EBHT 1978., 131. o.] 9. és 10. pontjával összefüggésben értelmezett 7. pontját.

²¹ Lásd az 5/69. sz. Völk-ügyben 1969. július 9-én hozott ítélet [EBHT 1969, 295. o.] 7. pontja; a C-7/95. P. sz., Deere kontra Bizottság ügyben 1998. május 28-án hozott ítélet [EBHT 1998, I-3111. o.] 77. pontja; a C-215/96. és C-216/96. sz., Bagnasco és társai ügyben 1999. január 21-én hozott ítélet [EBHT 1999, I-135. o.] 34. pontja, valamint a C-238/05. sz., Asnef-Equifax és Administración del Estado ügyben 2006. november 23-án hozott ítélet [EBHT 2006, I-11125. o.] 50. pontját.

²² Lásd a C-70/93. sz. Bayerische Motorenwerke ügyben 1995. október 24-én hozott ítélet [EBHT 1995, I-3439. o.] 18. pontja, a C-306/96. sz. Javico-ügyben 1998. április 28-án hozott ítélet [EBHT 1998, I-1983. o.] 12. pontja, valamint a C-260/07. sz. Pedro IV Servicios ügyben 2009. április 2-án hozott ítélet [EBHT 2009, I-2437. o.] 68. pontját.

az ítélet kitér arra, hogy a gyakorlat szerint figyelembe kell venni (i) a megállapodás rendelkezéseinek tartalmát, (ii) az általa elérni kívánt célkitűzéseket, (iii) azt a gazdasági és jogi környezetet, amelybe a megállapodás illeszkedik,²³ (iv) az érintett termékek vagy szolgáltatások jellegét, valamint (v) az érintett piac vagy piacok működésének és szerkezetének tényleges feltételeit.²⁴ Ezen elvek alkalmazási gyakorlata kapcsán említi meg a Bíróság, hogy egy korábbi ügyben hozott ítélete szerint egy kizárólagosági megállapodás – még abszolút területi védelem esetén is – csak jelentéktelen hatással van az érintett piacra, az érintettek e piacon elfoglalt gyenge helyzetére figyelemmel.²⁵ Más esetekben viszont a Bíróság nem támaszkodott az érintetteknek az érintett piacon fennálló helyzetére az érzékelhetőség megállapítása során, így pl. a Bagnasco és társai ügyben²⁶ hozott ítélet 35. pontjában úgy vélte, hogy egy banki társulás tagjai közötti kartell, amely folyószámlahitel nyitása tekintetében kizárja a fix kamatmérték fenntartásának lehetőségét, nem korlátozhatja érzékelhetően a versenyt, mivel a kamatmérték változása objektív tényezőktől függ, mint például a pénzpiacokon bekövetkezett változások.

A közlemény kötőerejének hiánya

A közlemény kötőereje kapcsán a Bíróság lényegében a Főtanácsnok indítványában ismertetett szempontok (közlemény szövege, célja, megjelenési helye stb.) alapján megállapítja, hogy az a tagállamokra nézve nem kötelező²⁷. E következtetést megerősítő új szempontként hozza fel a Bíróság, hogy a versenyhatóságok hálózatán belüli együttműködésről szóló bizottsági közleménnyel²⁸ szemben a de minimis közlemény nem tartalmaz semmilyen, a tagállamok versenyhatóságainak olyan nyilatkozataira utaló kijelentést, miszerint utóbbiak tudomásul vet-

ték az abban kifejtett elveket és tiszteletben tartják azokat.

Végkövetkeztetésként e kérdésben a Bíróság arra az álláspontra helyezkedik, hogy a versenykorlátozás érzékelhetőségének értékelésekor valamely tagállam versenyhatósága figyelembe veheti²⁹ a de minimis közlemény 7. pontjában megállapított piaci részesedésre vonatkozó értékeket, nem köteles azonban azokhoz tartani magát. Az ilyen küszöbértékek ugyanis csak azon körülmények közé tartoznak, amelyek alapján a hatóság a korlátozás érzékelhető vagy nem érzékelhető jellegéről dönthet egy adott megállapodás értékelésekor.³⁰

A küszöbérték jelentéktelensége versenyellenes célú megállapodások esetén

A versenykorlátozó célú megállapodások kapcsán emlékeztet a Bíróság arra, hogy az EUMSZ 267. cikke értelmében a nemzeti bíróság feladata az adott megállapodás minősítése, majd kiemeli, hogy a töretlen ítélkezési gyakorlat szerint az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdésének alkalmazásában a megállapodás tényleges hatásait felesleges figyelembe venni, amennyiben megállapítható, hogy a megállapodás célja a verseny korlátozása, megakadályozása vagy torzítása.³¹ A „cél általi jogsértések” és a „hatás általi jogsértések” közötti megkülönböztetés azon körülménnyel függ össze a Bíróság szerint, hogy a vállalkozások közötti összejátszás bizonyos formái már jellegükénél fogva úgy tekinthetők, hogy károsak a rendes verseny megfelelő működésére.³²

A Bíróság véleménye szerint az olyan megállapodás, amely érintheti a tagállamok közötti kereskedelmet, és amelynek versenyellenes célja van, jellegénél fogva és bármilyen tényleges hatásától függetlenül a versenyt érzékelhetően korlátozza.³³

23 Lásd a C-501/06. P., C-513/06. P., C-515/06. P. és C-519/06. P. sz., GlaxoSmithKline Services és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2009. október 6-án hozott ítélet [EBHT 2009, I-9291. o.] 58. pontját.

24 Lásd az Asnef-Equifax és Administración del Estado ügyben hozott ítélet 49. pontját.

25 Lásd a fent hivatkozott Völk-ügyben hozott ítélet 7. pontját.

26 Lásd a 18. lábjegyzetet.

27 Lásd az ítélet 29. pontját.

28 Lásd HL 2004. C 101., 43. o.

29 „may take into account”.

30 Lásd az ítélet 31. pontját.

31 Lásd pl. az 56/64. és 58/64. sz., Consten és Grundig kontra Bizottság egyesített ügyekben 1966. július 13-án hozott ítéletet [EBHT 1966, 429. o.].

32 Lásd a C-209/07. sz., Beef Industry Development Society és Barry Brothers ügyben 2008. november 20-án hozott ítélet [EBHT 2008, I-8637. o.] 17. pontja, valamint a C-8/08. sz., T-Mobile Netherlands és társai ügyben 2009. június 4-én hozott ítélet [EBHT 2009, I-4529. o.] 29. pontja.

33 Lásd az ítélet 37. pontját.

A fentiekre tekintettel a Bíróság szerint a feltett kérdésre azt a választ kell adni, hogy „*úgy kell értelmezni az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdését és az 1/2003 rendelet 3. cikkének (2) bekezdését, hogy azokkal nem ellentétes az, hogy valamely nemzeti versenyhatóság az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdését alkalmazza a vállalkozások közötti olyan megállapodásra, amely érintheti a tagállamok közötti kereskedelmet, ám amely nem éri el a Bizottság által a de minimis közleményben megállapított küszöbértékeket, feltéve hogy e megállapodás e rendelkezés értelmében a versenyt érzékelhetően korlátozza.*”

5. Az ügy jelentősége

Az ítélet két kérdésben bír jelentőséggel: egyrészt a Bizottság által kiadott közlemények kötőereje, másrészt a versenykorlátozó megállapodások és a versenykorlátozás érzékelhetőségének kritériuma közötti kapcsolat tekintetében.

A közlemények kötőereje

A közlemény az uniós jog azon jogforrásainak egyike, melyeket az alapító szerződések nem nevesítenek. A Bizottság számos kérdés tekintetében adott ki közleményt vagy az ahhoz némileg hasonló iránymutatást a versenyjog területén akár az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdésének alkalmazhatóságáról (pl. kereskedelemre gyakorolt hatás fogalma), egyes kapcsolódó kérdésekről (pl. iratokba való betekintés) vagy a jogkövetkezményekről (pl. bírság).

A jogelmélet³⁴ régóta foglalkozik „soft law”, így pl. egyes közösségi normák kötőerejével. Óhatatlan e körben az elmélkedés, hiszen a „soft law” sajátossága, hogy miközben elméletileg nem rendelkezik kötőerővel, addig valójában éppen az a célja a kibocsátásának, hogy valamiféle hatással bírjon. Nem céloz a kötőerővel kapcsolatos irodalom ismertetése jelen

cikkben,³⁵ így csak utalok rá, hogy a felmerülő fontosabb kérdések között található mind a hazai, mind a külföldi szakirodalomban, hogy (i) ezen jogforrások felett van-e alkotmányjogi kontroll, (ii) milyen kritériumok mentén dönthető el, hogy egy kérdés tényleges jogalkotást igényel vagy elegendő a „soft law” területén szabályozni, továbbá (iii) kinek (pl. kibocsátó, vállalkozások, bíróságok stb.) az irányában értelmezhető a kötőerő.

A joggyakorlat érthető módon a bírságokra vonatkozó közleménnyel/iránymutatással foglalkozott a legtöbbit, és a Bizottság tekintetében fennálló kötőerő kapcsán több ízben rámutatott arra, hogy a közlemény (iránymutatás) kiadásával a Bizottság saját maga vonatkozásában állít fel egy korlátot a mérlegelési jogkörében, mely korláthoz kötve van. Az iránymutatástól való eltérés a joggyakorlat szerint jogellenességi kifogás tárgya lehet,³⁶ és az eltérés csak megfelelő indokolás mellett lehetséges, figyelemmel az egyenlő elbánás elvére³⁷.

A tagállamokra vonatkozó kötőerő kérdésével a jelen cikkben tárgyalt ítéletet megelőzően a Bíróság a Pfleiderer-ügyben³⁸ is foglalkozott már. Ez utóbbi ügyben egy másik, a kartellügyek esetében a bírságok alóli mentességről és a bírságok csökkentéséről szóló közlemény kötőereje volt a kérdés, és a Bíróság megállapította, hogy az nem kötelező erejű a tagállamokra nézve, illetve csupán a Bizottság által végrehajtott engedékenységi programokra vonatkozik. (E bírósági megállapítás kapcsán azonban azt is figyelembe kell venni, hogy az egyes tagállamok saját engedékenységi közleményekkel rendelkeznek, illetve az ECN³⁹ keretében 2006-ban egy, a versenyjog területén kialakított nemzeti programok egyes elemeinek harmonizálására irányuló engedékenységi mintaprogram is kidolgozásra került. Mindazonáltal ez a mintaprogram sem kötelező erejű a tagállamok bíróságaira nézve a Bíróság szerint.)

A közlemény kötőereje tehát nem új téma, azonban annak tagállamokra és a tagállami bíróságok-

34 Lásd pl. Linda SENDEN: *Soft Law in European Community Law*, Oxford, Hart Publishing, 2004.

35 E kérdésekről kiváló összefoglalást tartalmaz RUSZTHINÉ JUHÁSZ Dorina és TÓTH Tihamér *Jogértelmező hatósági közlemények a magyar közigazgatási jogban* című tanulmánya, mely a GVH és a Legfelsőbb Bíróság által 2008. novemberben közösen szervezett, a *Közlemények, tájékoztatók, előzetes állásfoglalások a joggyakorlatban* című tudományos tanácskozás vitaindító anyaga volt.

36 Lásd a T-64/02. sz. Dr. Hans Heubach GmbH & Co. KG kontra Európai Közösségek Bizottsága ügyben 2005. november 29-én hozott ítélet [EBHT 2005, II-5137. oldal] 35. pontját.

37 Lásd a T-29/05. sz. Deltafina SpA kontra Európai Bizottság ügyben 2010. szeptember 8-án hozott ítéletet [EBHT-ban még nem publikált]: „*Noha az iránymutatás nem tekinthető olyan jogszabálynak, amelyet a közigazgatás minden esetben köteles követni, olyan követendő, gyakorlati magartási szabályt tartalmaz, amelytől a közigazgatás egyes esetekre nézve nem térhet el az egyenlő elbánás elvével összeegyeztethető indokolás nélkül.*”

38 Lásd a 11. számú lábjegyzetet.

39 European Competition Network.

ra vonatkozásának értékelése az elmúlt évben jelent csak meg az ítéletekben. A most elemzett ítélet, úgy vélem, nem jutott olyan megállapításra, mely a versenyjogászok számára komoly meglepetést okozott volna. Érdekes ugyanakkor látni azt, hogy a Főtanácsnok komoly informális kötőerőt tulajdonít a kérdéses dokumentumnak, míg a Bíróság nem tűnik annyira érzékenynek e problematika iránt. (Talán a szóhasználat mutat rá legjobban a különbségre, hiszen míg a Főtanácsnok a „nem kötelező, mégis foglalkozniuk kell” párosítást használja, addig a Bíróság a „figyelembe veheti” szófordulatot alkalmazza.)

Mielőtt az ítéletben elemzett másik kérdés, a versenykorlátozó célú megállapodás és az érzékelhetőség kapcsolatára rátérnék, érdemes hazai vizetekre evezve röviden felidézni, hogyan vélekednek a hazai bíróságok a GVH által kibocsátott közlemények kötőerejéről, és milyen új fejlemények vannak e téren.

Ahogy korábban a Versenytükrében már írtuk, a Legfelsőbb Bíróság (jelenleg Kúria)⁴⁰ egy 2010-ben hozott végzésében foglalta össze a GVH-közleményekkel⁴¹ kapcsolatos álláspontját. A végzés egy korábbi eseti döntésre⁴² utalva kifejti, hogy a közlemény kötelező erejének hiánya⁴³ nem mentesíti a GVH-t attól, hogy egyedi határozatában annak betartásával határozzon. Az ítélet, miközben hangsúlyozza, hogy a közlemény alapvető célját és jelentőségét, a jogalkalmazás kiszámíthatóságát vonná el ettől a jogintézménytől ennek a kötelezettségnek a hiánya, elismeri, hogy az egyedi ügyben felmerülő különleges releváns körülményekre tekintettel az egyedi határozat a közleménytől eltérhet, ennek azonban az egyediesítés indokául szolgáló körülmény feltűntetése mellett részletes indokát kell adnia a döntéshozónak.⁴⁴

A legújabb fejleményként értékelhető, 2013. év elején hozott kúriai ítélet⁴⁵ nagyban követi az uniós joggyakorlatot. Az ítélet elsőként kiemeli, hogy nincs olyan kúriai vagy más bírói gyakorlat, amely azt mondaná ki, hogy a bíróságot köti a GVH közleménye és az abban foglalt szempontrendszer. Ezt követően a korábbi ítéletekben foglaltaktól eltérve szigorúbb mércét vezet be, amikor rögzíti, hogy a GVH közleménye a GVH-t köti, és attól csak kivételesen, akkor és annyiban térhet el, amennyiben a közlemény szempontrendszerének konkrét esetre alkalmazása jogszabályba ütközne, például kirívóan ok szerűtlen eredményre vezetne (a Tpv. 78. §-át vagy a Pp. 339/B §-át sértené meg). Ez esetekben is azonban csak akkor térhet el a közleménytől jogszerűen, ha álláspontját részletes indokolással alapozza meg.

E viszonylag egyértelmű állásfoglalás kapcsán csak egy kérdés merül fel, melynek megválaszolására jelen cikkben nem vállalkozom: hogyan kell értelmezni a közlemény fenti kötőerejét, amikor maga a közlemény kiadásáról szóló Tpv. 36. § (6) bekezdése rendelkezik úgy, hogy a közleménynek kötelező ereje nincs, valamint a közlemény szövegszerűen tartalmazza, hogy az attól való eltérés lehetséges?⁴⁶

A versenykorlátozó célú megállapodások és az érzékelhetőség

Az Európai Bíróság ítéletére visszakanyarodva érdemes végül röviden kitérni arra, hogy mintha eltérne a de minimis elv kapcsán lefektetett korábbi – szintén nem teljesen egyértelmű – gyakorlattól. Az érzékelhetőség kapcsán konkrét értéket nem ál-

40 Lásd a Legfelsőbb Bíróság Kfv. II.37.497/2010/14. számú végzését.

41 Az adott ügyben a bírság összegének megállapítása antitrösztügyekben tárgyú 2/2003. számú GVH-közlemény alkalmazásáról volt szó.

42 Lásd a Legfelsőbb Bíróság Kfv. II.37.453/2009/5. számú ítéletét.

43 Lásd a Tpv. 36. § (6) bekezdését, mely szerint a Gazdasági Versenyhivatal elnöke a Versenytanács elnökével együttesen a Gazdasági Versenyhivatal jogalkalmazási gyakorlatának alapjait ismertető közleményt adhat ki. A közleménynek kötelező ereje nincs, rendeltetése a jogalkalmazás kiszámíthatóságának növelése.

44 Az Alkotmánybíróság is foglalkozott a közlemények kérdésével, amikor megállapította, hogy nem sérti a jogbiztonság követelményét és így a jogállamiságnak az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében rögzített elvét a Tpv. 36. § (6) bekezdése és 78. § (8) bekezdése, amelyek szerint a GVH elnöke és a Versenytanács elnöke közleményt adhat ki, illetve amely az engedékenységi politika megvalósítása érdekében közlemény kiadását írja elő [1392/B/2007. (I. 27.) AB-határozat]. Lásd a kérdéstről részletesen Tóth Tihamér: Az Alkotmánybíróság határozata a Gazdasági Versenyhivatal közleménykiadási jogáról című cikkét. (JEMA 2010/1., 12–18. o.)

45 Lásd a Kúria Kfv. III.37. 697/2011/9. számú ítéletét.

46 Lásd a 6. pontját, mely szerint „Kivételes esetekben előfordulhat az is, hogy az ügy speciális körülményeire tekintettel a módszer nem vagy csak részben alkalmazható. Ilyen esetekben a GVH eltér a közleményben foglaltaktól, melynek indokait az eljáró versenytanács határozatának bírságot indokoló része tartalmazza.”

lapított meg a joggyakorlat, amit tudni lehet, hogy a nagyon súlyos („kőkemény”) versenykorlátozásokra a de minimis közlemény nem alkalmazható a Bizottság szerint⁴⁷, egyéb esetekben pedig 10% (verseny társak közötti megállapodás), illetve 15% (nem verseny társak közötti megállapodás). Ismert továbbá, hogy a Völkl-ügyben⁴⁸ a Bíróság arra jutott, hogy egy kizárólagos forgalmazási jog adása, mely abszolút területi védelemmel párosult, nem sérti az EUMSZ 101. cikkének (1) bekezdését, tekintettel arra, hogy az érintett vállalkozások gyenge piaci pozíciókkal (1% alatti piaci részesedéssel) rendelkeztek.

A Bíróság ugyanakkor túllépni látszik a Völkl-ügyben kimondott mércén, és az érzékelhetőséget minden esetben megállapíthatónak tartja, amennyiben a tagállamok közötti kereskedelmet érintő versenykorlátozó célú megállapodásról van szó.

Összességében tehát a közlemények kötőereje kapcsán vélhetően nem érte komolyabb meglepetés a közönséget, addig a versenykorlátozó célú megállapodás kapcsán kifejtett bírósági érvelés készítheti arra a vállalkozásokat, hogy a korábbi Völkl-teszt alapján értékelt szerződéseiket újraértékeljék és alkalmazkodjanak az új teszthez.

47 Lásd a közlemény 11. pontját.

48 Lásd a 21. számú lábjegyzetet.

Donau Chemie ügy (C-536/11): Tag der offenen Akten, avagy élet a Pfleiderer után – újabb döntés engedékenység versus kártérítés témában

Mind elméleti, mind gyakorlati szakemberek várták izgatottan az elmúlt nyár egyik igen jelentős döntését, amelyben az Európai Unió Bírósága („Bíróság”) adott újabb iránymutatást a köz- és magánjogi jogérvényesítés között feszülő ellentétek feloldására. Az eljárás során arra keresték a választ, hogy egy nemzeti kartelljogi rendelkezés, amely alapján – az ügyben részt nem vevő – harmadik fél csak a felek beleegyezésével férhet hozzá a kartellbíróóság aktáihoz, ellentétben áll-e az uniós joggal. Nem első alkalommal került elemzésre a fenti probléma. Mintegy két évvel az ítélet előtt hozott ítéletet a Bíróság a Pfleiderer¹-ügyben, melyben hasonló kérdésekre keresték a választ. Itt, a Pfleiderer-ügyben az előzetes döntéshozatali kérelem az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elvének az osztrák jogrendben az uniós versenyjog megsértése miatti kártérítési kérésekre alkalmazandó szabályokra tekintettel történő értelmezésére vonatkozott.²

1. Előzmények

Mind idejében, mind tárgyában közvetlen előzménynek tekinthető az az ügy, amelyben a dekoratív piacon működő kartell tagjaira a Bundeskartellamt³ vetett ki 62 millió eurós pénzbírságot. A kartell

felfedését megelőző három évben a Pfleiderer AG mintegy 60 millió euró értékben vásárolt dekoratív papírt a kartell tagjaitól, és ez alapján nyújtott be keresetet a tagok ellen az őt ért kár megtérítése miatt. A kereset előkészítése érdekében a Pfleiderer teljes körű betekintést kért az eljárás irataiba a Bundeskartellamtól. Az érintett iratok egy része az engedékenységi program keretében került a Bundeskartellamt birtokába, amelyekhez való hozzáférést a hivatal az engedékenységi közleménye alapján mérlegelési jogkörében elutasíthatja. A Bundeskartellamt ez alapján csak bizonyos iratokhoz való hozzáférést engedélyezett, azonban az engedékenység körében megszerzett iratokhoz nem. Pfleiderer keresettel kérte a bonni bíróságtól, hogy vizsgálják felül a Bundeskartellamt döntését. Az ügy előzetes döntéshozatal formájában került a Bíróság elé, amely engedélyezte a betekintést, azonban nem adott egyértelmű felvilágosítást a kartellmegegyezések károsultjainak, hogy mely esetekben kaphatnak betekintést a számukra szükséges iratokba. Indoklásában hozzáfűzte, hogy az ilyen esetekben az esetről esetre történő bírói mérlegelés a megoldás.⁴ Ahhoz, hogy az EUMSZ 101. cikke kellő hatékonysággal érvényesüljön, ugyanazon feltételek mentén kell figyelembe venni a kartellek károsultjainak az érdekeit, vagyis a

* Vizsgáló, Gazdasági Versenyhivatal – Nemzetközi Iroda.

1 C-360/09. sz. ügy, Pfleiderer AG kontra Bundeskartellamt („Pfleiderer-ítélet”) [EBHT 2011 I-05161]

2 C-360/09. sz. ügy, Pfleiderer AG kontra Bundeskartellamt („Pfleiderer-ítélet”) [EBHT 2011 I-05161]

3 Német Versenyhivatal.

4 A Bíróság ítéletének 33. pontja a C-360/09. sz. ügyben.

magánjogi jogérvényesítés fontosságát, illetve az engedékenységi programban résztvevő kartelltagok érdekeit, az úgymond hatósági jogalkalmazást⁵, az információk bizalmas jellegének megőrzését.

Adódik az ügy kapcsán a Bíróság ítélkezési fejlődésének bemutatása a Pfleiderer-ügytől a Donau Chemie AG („Donau Chemie”) ügyben hozott ítéletig.

2. Pertörténet

2.1. Jogi háttér

A 2005. évi kartellekről szóló osztrák törvény („KartG”) 39. cikkének (2) bekezdése⁶ szerint az *ügyben félként részt nem vevő személyek csak a felek hozzájárulásával férhetnek hozzá a kartellbíróhoz*.

Ezzel ellentétben viszont az osztrák polgári eljárásról szóló törvény („ZPO”) sokkal megengedőbb. A törvény 219. cikke⁷ a következőket mondja ki:

(1) A felek betekinhetnek és saját költségükre másolatot készíthetnek vagy kivonatokat kaphatnak az ügyükkel kapcsolatos valamennyi iratról, mely a bíróság rendelkezésére áll (az eljárás iratai), kivéve az ítélet- és végzéstervezeteket, a bíróság megbeszéléseinek és szavazásainak jegyzőkönyveit, és a fegyelmi rendelkezéseket tartalmazó írásos anyagokat.

(2) Mindkét fél hozzájárulásával harmadik felek saját költségükre ugyanolyan módon tekinthetnek be, készíthetnek másolatot és kaphatnak (nyomtatott) kivonatokat, amennyiben ez nem ütközik másik személy nyomós jogszerű érdekébe vagy az adatok védelméről szóló 2000. évi törvény [Datenschutzgesetz 2000] 26. §-a (2) bekezdésének első mondata szerinti nyomós közérdekbe. Ilyen hozzájárulás hiányában a harmadik fél csak annyiban jogosult betekintésre és másolatok igénylésére, amennyiben prima facie bizonyítékot szolgáltat arra, hogy ez jogos érdekében áll.

Az osztrák büntetőeljárásról szóló törvény („StPO”) is hasonlóképpen rendelkezik, mint a ZPO, annak 77. cikkének (1) bekezdése⁸ így szól:

Igazolt jogos érdek esetén az ügyész és a bíróság az e törvényben kifejezetten nem hivatkozott esetben is betekintést engedélyez az előzetes nyomozás vagy vádemelési eljárás rendelkezésére álló megállapításai, amennyiben ez nem ütközik nyomós köz- vagy magánérdekbe.

2.2. Az alapeljárásról

Az eljárás egy engedékenységet folytató kartelltag kérelmével indult, melyet a Bundeswettbewerbsbehörde („szövetségi versenyhatóság”) folytatott le.⁹ Az Oberlandesgericht Wien („kartellbíró”) 2010 márciusában szabott ki bírságot a Donau Chemie vállalkozásra és hat másik, a nyomdaipari vegyi anyagok nagykereskedelmi piacán működő gazdasági szereplőre az EUMSZ 101. cikkel ellentétes megállapodásokban és összehangolt magatartásokban való részvételük miatt. Ugyanezen év októberében az Oberster Gerichtshof (az osztrák LB) helybenhagyta az elmarasztaló határozatot, amely ezzel jogerőre emelkedett.

Az ügy lezárultát követően a Verband Druck & Medientechnik szakmai szervezet („VDMT¹⁰”) – amelyet részben nyomdaipari vállalkozások hoztak létre érdekeik védelmére – kérte a kartellbíró, hogy betekintést nyerhessen a Donau Chemie és társai és a szövetségi versenyhatóság között zajlott eljárás irataiba. A szervezet iratbetekintési kérelme arra irányult, hogy megvizsgálhassa a jogsértésből fakadó esetleges kár mértékét, vagyis hogy előkészíthesse a kartellben résztvevő vállalkozások ellen indítandó magánjogi kártérítési pert, amely a véleménye szerint kellően indokolt jogos érdek volt a betekintés engedélyezéséhez.¹¹

A VDMT tagjai azonban nem jártak sikerrel, mivel az osztrák KartG 39. cikkének (2) bekezdésére támaszkodva sem a szövetségi versenyhatóság, sem a kartell tagjai nem járultak hozzá az iratbetekintéshez. Az idézett rendelkezés szerint mindkét fél belezgésének hiányában a harmadik felek nem tekinthetnek bele a versenyjogi bírósági eljárás ir-

5 Forrás: <http://www.jogiforum.hu/versenyjog/blog/88>, letöltve: 2013. október 12.

6 Österreichisches Kartellgesetz 2005 § 39 (2), forrás:

7 Österreichische Zivilprozessordnung § 219, forrás: http://www.jusline.at/219_ZPO.html.

8 Österreichische Strafprozessordnung, 1975 § 77 (1), forrás: http://www.jusline.at/77_Akteneinsicht_StPO.html.

9 Fontos megemlíteni, hogy az osztrák kartelleljárásban nem maga a hivatal hozza meg a döntést, hanem az ügynevezett kartellbíró, amely ez esetben a Bécsi Fővárosi Bíróság (Oberlandesgericht Wien) szervezetrendszerében helyezkedik el.

10 Verbandes Druck- & Medientechnik.

11 A Bíróság ítéletének 6. pontja a C-536/11. sz. ügyben.

taiba annak ellenére, hogy a kérelem előterjesztője a hozzáféréshez fűződő jogos érdekét igazolta. Mindez azt jelenti, hogy az osztrák kartelljogban a jogalkotó nem ad teret a bíróságnak, hogy mérlegelje a köz-, illetve a magánérdekhez fűződő érdekek súlyát, hanem nemes egyszerűséggel elsőbbséget kap a szövetségi versenyhivatalnak az információk szerzésével és a versenyjogi jogsértések feltárásával kapcsolatos közérdeke szemben a harmadik feleknek a kártérítési keresetek előkészítéséhez szükséges iratbetekintéshez fűződő magánérdekével. A fentiek alapján megállapítható, hogy az osztrák kartellbírósnak a kartelleljáráásban résztvevő mindkét fél beleegyezésének hiányában meg kell tagadnia a kartelliratokhoz való hozzáférést, anélkül hogy a szembenálló érdekek mérlegelésre kerültek volna.¹²

A kartellbírószék visszautal az esetismertetés elején felvázolt Pfleiderer-ügyre, amelyben az Európai Bíróság kimondta, hogy az uniós jogi rendelkezésekkel nem áll ellentétben, hogy egy harmadik személy hozzáférhessen olyan dokumentumokhoz, amelyeket egy versenyjogi jogsértésben résztvevő fél nyújtott be engedékenységi kérelmével kapcsolatosan. Azonban szükséges megemlíteni azt is, hogy – mind ez idáig még – kötelező erejű uniós jogi szabályozás híján vagyunk, amelyből következően, éppen a Pfleiderer-ítélet alapján, az egyes tagállamok feladata, hogy megállapítsák azon rendelkezéseket, amelyek iránymutatásul szolgálnak a kartellek károsultjainak, hogy miként juthatnak hozzá az engedékenységi eljárás során átadott dokumentumokhoz.¹³

2.3. A tényleges érvényesülés biztosítása¹⁴ és a hátrányos megkülönböztetés tilalma

A kartellbírószék előzetes döntéshozatali kérelmében továbbra is a Pfleiderer-ügyet hozza fel példaként, amelyben a Bíróság kimondta, hogy az eljárások során a tényleges érvényesülés elvének tiszteletben tartása különösen fontos, vagyis a nemzeti eljárásrendek nem tehetik gyakorlatilag lehetetlenné vagy rendkívül nehézé a közösségi jogrend által biztosított jogok gyakorlását. A kartellbírószék

értelmezése szerint a jelen esetben egyfelől biztosítani kell, hogy a gyakorlatban ne lehetetlenítsék el a kártérítéshez jutást, másfelől figyelembe kell venni azon érdekeket, amelyek az engedékenységi kérelmező által önkéntesen benyújtott adatok védelméhez fűződnek. Ennek az egyetlen módja, ha a bíróságok esetről esetre mérlegelnek és döntenek minden ügyben.

A kartellbírószék kétségesnek tartotta továbbá azt is, hogy az osztrák KartG. 39. cikkének (2) bekezdése és a hátrányos megkülönböztetés tilalmának elve összeegyeztethető-e, figyelembe véve azt a ténytet, hogy mind az osztrák polgári eljárásjogban, mind a büntetőjogban elkövetett jogsértések során elszenvedett károk bizonyítása esetén nem szükséges mindkét fél hozzájárulása a dokumentumokhoz való hozzáférés engedélyezéséhez. Ennek következtében felmerül a kérdés, hogy nem hárít-e sokkal nagyobb bizonyítási terhet a versenyjogi jogsértés során károsult harmadik félre az osztrák kartellrendelet iratbetekintés esetére, mint polgári, illetve büntetőjogi jogsértések esetén.

Figyelembe véve a fenti tényeket a kartellbírószék a következő kérdéseket terjesztette a Bíróság elé:

I. Ellentétes-e az uniós szabályozással, különösen a Bíróság C-360/09. sz. Pfleiderer-ügyben 2011. június 4-én hozott ítéletére tekintettel, azon nemzeti kartelljogi rendelkezés, amely a kartellbírószék rendelkezésére álló iratokba való, az eljárásban részt nem vevő harmadik személy által történő betekintést, a kartell résztvevője ellen kártérítés iránti kereset előkészítése céljából, az 1/2003 rendelettel¹⁵ összefüggésben értelmezett EUMSZ 101. cikk vagy 102. cikk alkalmazására vonatkozó eljárásban (is), csak az eljárásban részt vevő valamennyi fél hozzájárulásától függően engedélyezi, és nem teszi lehetővé a bíróság számára, hogy az iratokba való betekintés engedélyezésére vagy elutasítására vonatkozó feltételeket az uniós jog által védett érdekek esetről esetre történő mérlegelésével állapítsa meg?

Az első kérdésre adandó nemleges válasz esetén:

II. Ellentétes-e az uniós szabályozással az ilyen nemzeti rendelkezés akkor, ha ugyan tisztán nemzeti kartelleljáráásra is vonatkozik, és az engedékenység iránti kérelmet benyújtó által rendelkezésre bocsá-

¹² A Bíróság ítéletének 8. pontja a C-536/11. sz. ügyben.

¹³ A Bíróság ítéletének 9. pontja a C-536/11. sz. ügyben.

¹⁴ A tagállami belső szabályok nem tehetik gyakorlatilag lehetetlenné vagy rendkívül nehézé a közösségi jogrend által biztosított jogok gyakorlását.

¹⁵ A Tanács 1/2003/EK rendelete a Szerződés 81. és 82. cikkében meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról [2003] HL L 1., 2008. 01. 04., 205-229. o.

tott dokumentumok tekintetében sem ír elő különleges szabályozást, ám az egyéb eljárástípusokban, különösen a peres és nemperes polgári, valamint a büntetőeljárásra vonatkozó hasonló nemzeti rendelkezések a bírósági iratokba való betekintést a felek hozzájárulása nélkül, azzal a feltétellel teszik az eljárásban részt nem vevő harmadik személy részére lehetővé, hogy az valószínűsítse az iratokba való betekintéshez fűződő jogos érdekét, és a betekintés az adott esetben ne sértsen nyomós magán- vagy közérdeket?¹⁶

3. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekről

3.1. A kérdések elfogadhatósága

Az Európai Bizottság („Bizottság”) az ügyben adott véleményében számos kérdést vetett fel a kérelemben megfogalmazott kérdések elfogadhatóságát illetően, figyelembe véve különösen azt a tényt, hogy e kérelem hipotetikus jellegű. A kérdések hipotetikus jellege abból fakad, hogy a Bizottság nem látja kellően bizonyítottnak, hogy a betekintéshez fűződő jogos érdek egyáltalán fennáll-e a VDMT esetében. Véleménye szerint felesleges egyáltalán a kérdések előterjesztése, mivel ha megállapításra kerülne, hogy a KartG 39. cikkének (2) bekezdése ellentétes az uniós joggal, és ebben az esetben a ZPO 219. cikkének (2) bekezdése kerülne alkalmazásra, az abban előírt iratbetekintéshez szükséges feltételek akkor sem teljesülnének, mivel a jogos érdek a VDMT részéről nem áll fenn.¹⁷

A Bíróság véleménye szerint természetesen itt fontos megemlíteni azt is, hogy abban, hogy szükséges-e az előzetes döntéshozatal, kizárólag a nemzeti bíróság mérlegelési körébe tartozik, figyelembe véve

azt a kötelezettséget, hogy a feltett kérdések az uniós jog értelmezéséhez szükségesek legyenek. Ha teljesül mindez, és összefügg az alapeljárás tényállásával vagy tárgyával az uniós jog kért értelmezése, akkor nincsen további akadálya a kérdések megválaszolásának.

3.2. A kérdésekre adott válaszokról

Fontos megemlíteni a kérdésekre adott válaszok értékelése elején, hogy az uniós joga magánszemélyeknek nem csak kötelezettségeket állapít meg, hanem jogokat is keletkeztet. Ezen jogokra pedig bizonyos feltételek teljesülése esetén közvetlen hatállyal¹⁸ hivatkozhatnak a magánszemélyek¹⁹. Kockáztatná az EUMSZ 101. cikke (1) bekezdésében megfogalmazott tilalom hatékony érvényesülését, ha nem igényelhetne bármely személy kártérítést olyan jogellenesen okozott magatartásért, amely alkalmas a verseny korlátozására vagy torzítására.²⁰ Ebből következik az is, hogy az uniós jogot is alkalmazó nemzeti bíróságok feladata nem csupán az, hogy a jogszabályok érvényesülését biztosítsák, hanem hogy védjék az uniós jog által a magánszemélyeknek biztosított jogokat.²¹ A versenyjogi jogsértések károsultjainak e jogvédelme azért is különösen fontos, mivel az erősíti az uniós versenyjogi szabályok hatékonyságát, gyengítve ezzel azokat a magatartásokat, amelyek alkalmasak a verseny korlátozására vagy torzítására. Utalva a fent már említett tényleges érvényesülés elvére, a Bíróság egy korábbi hasonló ügyben hozott ítéletében kimondta, hogy a károsultak teljes kártérítést követelhetnek, így nemcsak a tényleges kár (damnum emergens), hanem az elmaradt haszon (lucrum cessans) megtérítését, valamint a kamatok megfizetését is.²² Az uniós jog közvetlen hatályának biztosítása a versenyjogi jogsértésből szár-

¹⁶ A Bíróság ítéletének 19. pontja a C-536/11. sz. ügyben, a kartellbírók kérdéséről ismertette.

¹⁷ A Bíróság ítéletének 14. pontja a C-536/11. sz. ügyben, a Bizottság véleményét ismertette.

¹⁸ Az európai jog közvetlen hatályát a Bíróság az 1963. február 5-i Van Gend en Loos ügyben hozott ítéletben alakította ki. Ebben az ítéletben a Bíróság kimondja, hogy az európai jog nemcsak kötelezettségeket keletkeztet a tagállamok számára, hanem jogokat is alapít a magánszemélyek részére. A magánszemélyek így tehát élhetnek ezzel a joggal, és az európai jogszabályokra közvetlenül hivatkozhatnak a nemzeti és az európai bíróságok előtt. Így tehát nem szükséges, hogy a tagállam a vonatkozó európai jogszabályt átvegye a saját nemzeti jogrendszerébe. C-26/62. sz. ügy, NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos kontra Nederlandse administratie der belastingen, [EBHT 1963, 00003.] („Van Gend en Loos-ítélet”).

¹⁹ Vertikális közvetlen hatályról van szó a magánszemélyek és a tagállamok közötti kapcsolatokban. Horizontális közvetlen hatályról van szó a magánszemélyek egymás közötti kapcsolataiban.

²⁰ C-453/99. sz. ügy, Courage Ltd kontra Bernard Crehan és Bernard Crehan kontra Courage Ltd és társai („Courage és Crehan ítélet”), [EBHT 2000 I-7289.] 19. pontja.

²¹ C-106/77. sz. ügy, Amministrazione delle Finanze dello Stato v Simmenthal SpA [EBHT 1978, 00629] 16. pontja; C-213/89. sz. ügy, The Queen v Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd and others. [EBHT 1990, I-2433. o.] 19. pontja; Courage és Crehan ítélet 25. pontja.

²² C-295/04. sz. ügy, Vincenzo Manfredi egyesített ügyek [EBHT 2006, I-06619] 95. pontja.

mazó kártérítési eljárásoknál uniós szinten még nem megoldott, ezért ennek kialakítása minden tagállam belső jogrendjének a feladata. A szabályok megállapítása és alkalmazása során azonban biztosítani kell a már többször említett tényleges érvényesülés elvét, amely alapján a nemzeti rendelkezések nem lehetnek olyanok, hogy gyakorlatilag lehetetlenné vagy rendkívül nehézé tegyék az uniós jogrend által biztosított jogok gyakorlását, illetve az egyenértékűség elvét, amely szerint az uniós jog közvetlen hatályára alapított EUMSZ 101. cikkének megsértéséből fakadó kártérítési eljárások nem lehetnek kedvezőtlenebbek a károsultak számára, mint a polgári, illetve büntető jogsértések esetén alkalmazandók.²³

Fentieket figyelembe véve válaszolta meg a Bíróság a hozzá intézett kérdéseket.

3.3. Az első kérdésről

Lényegében a kartellbírószak először is azt szeretne volna tisztázni az első kérdésében, hogy nem elmenthető-e az uniós joggal, ha egy nemzeti jogi rendelkezés nem ad teret bírói mérlegelésnek, és az EUMSZ 101. cikke alapján indított eljárás felei beleegyezésének hiányában kategorikusan elutasítja a kártérítést igénylő harmadik feleknek az iratbetekintésre vonatkozó kérelmét. Fontos megjegyezni, hogy ezen belül a bírói mérlegelésnek egy fontos eleme az információk közléséhez és védelméhez fűződő érdekek figyelembevétele. A versenyjog esetében ez azért jelentős, mert minden olyan, mérlegelést nem engedő szabály esetében, amely vagy teljesen tiltja a betekintést, vagy a károsultaknak általános betekintést biztosít, alkalmas arra, hogy veszélyezteti az EUMSZ 101. cikkének hatékony alkalmazását.²⁴

Abban az esetben, ha teljes tiltást ír elő a nemzeti szabályozás, fennállhat annak a veszélye, hogy ellehetetlenítse, vagy legalábbis rendkívül megnehezítse az EUMSZ 101. cikkének megsértése következtében sérelmet szenvedett fél kártérítéshez való jogának gyakorlását. Továbbá fokozott veszélyt jelent, ha harmadik feleknek a kártérítési keresetük alátámasztására szolgáló bizonyítékok kizárólag a nem-

zeti versenyhatóság előtt folyó eljárás iratai között lelhetőek fel, mivel ebben az esetben nincs más lehetőségük a szükséges dokumentumok megszerzésére, és így egyenesen az uniós jogból fakadó kártérítési joguk nem érvényesülhet.²⁵

Az iratokba való betekintés teljes körű biztosítása szintén nem a legalkalmasabb eszköze a hatékony jogvédelemnek, mivel valószínűsíthető, hogy a kérelmezőnek kártérítési joga alátámasztásához nem feltétlenül kell az összes irathoz hozzáférést kapnia. Az ilyen általános betekintési jog megadása ezenfelül különböző titokvédelmi szabályok megsértéséhez is vezethet vagy közérdeket is sérthet azáltal, ha eltántorítja a hatóságokkal együttműködni kívánó vállalkozásokat az engedékenységi politika alkalmazásától.²⁶

A fenti tényekből következően mondta azt a Bíróság, hogy mind az információk közléséhez, mind azok védelméhez fűződő érdekeket a nemzeti bíróságok csak esetről esetre, a nemzeti jog keretében, az adott ügy valamennyi releváns elemének figyelembevételével mérlegelhetik.²⁷ A Bíróságon kívül az osztrák kormány is kitér arra, hogy ezt a fajta mérlegelést a nemzeti jog keretei között kell elvégezni, mégpedig úgy, hogy tegye lehetővé az esetről esetre való döntést. Az osztrák jog alapján azonban nem biztosított ez a kötelezettség, mivel a KartG. 39. cikkének (2) bekezdése értelmében a versenybírószak aktáiba való betekintés csak akkor lehetséges, ha az eljárás egyik fele sem tiltakozik ez ellen. A nemzeti bíróságnak így semmi tere nem marad az uniós jog által védett érdekek mérlegelésére, továbbá fennáll annak a kockázata, hogy indoklás nélkül sorozatban tagadhatják meg a betekintési kérelmeket, amely rendkívül megnehezítheti a kártérítési keresetet előterjesztő azon személyek dolgát, akiknek ez az egyetlen lehetőségük, hogy az őket ért sérelem alátámasztásához szükséges bizonyítékokat beszerezzék.²⁸

A Bíróság is elismerte, hogy az engedékenységi programok kiemelt helyen vannak a versenyjogi szabályok megsértése ellen vívott harcban, vagyis az EUMSZ antitröszt-rendeletei hatékony alkalmazásának célját szolgálják. E programok sikerességére viszont esetlegesen káros hatással lehet az engedé-

23 A Bíróság ítéletének 27. pontja a C-536/11. sz. ügyben.

24 A Bíróság ítéletének 29–31. pontjai a C-536/11. sz. ügyben.

25 A Bíróság ítéletének 32. pontja a C-536/11. sz. ügyben.

26 A Pfeleiderer-ítélet 27. pontja a C-536/11. sz. ügyben.

27 A Pfeleiderer-ítélet 31. pontja a C-536/11. sz. ügyben.

28 A Bíróság ítéletének 35–39. pontjai a C-536/11. sz. ügyben.

kenységi kérelmekkel összefüggésben átadott dokumentumokhoz való hozzáférés engedélyezése, vagyis elrejtetheti a kérelmezőket a programban való részvételtől.²⁹

A Bíróság véleménye szerint, a nemzeti bíróságok feladata, hogy mérlegeljék az érdekeket a kérelmezőnek a kérdéses iratokba való betekintés és az esetlegesen rendelkezésre álló más lehetőségek között, figyelembe véve a betekintés következtében lehetséges közérdeksérelmet. A Bíróság szerint kiemelendő, hogy nem elegendő a bizonyítékokhoz való hozzáférés megtagadásához, ha a felek pusztán arra hivatkoznak, hogy a keresetek megalapozásához szükséges bizonyítékhoz való hozzáférés befolyásolja azon engedékenységi programok hatékonyságát, amelynek keretében ezen iratokat közölték a versenyhatósággal.³⁰ Az iratbetekintés elutasítása a kártérítési keresetek benyújtásának megakadályozásához vezethet, amely által az engedékenységi kérelemben részesült vállalkozások a teljes vagy részleges pénzügyi szankciók alóli mentesülés mellett az EUMSZ 101. cikkének megsértése következtében keletkezett károk megtérítése alól is mentesülnének, vagyis fontos, hogy az elutasítás a hivatkozott érdek védelméhez kötődő és minden egyes olyan iratra vonatkozó kényszerítő okon alapuljon, amelyre a betekintést megtagadták.³¹

A Bíróság összegezte a fentiekben felsorolt következtetéseket, és az első kérdésre a következő választ adta:

Az uniós joggal és különösen a tényleges érvényesülés elvével ellentétes az a nemzeti jogi rendelkezés, amely az EUMSZ 101. cikk alkalmazására irányuló nemzeti eljárás aktáiban szereplő iratokba – beleértve az engedékenységi program keretében benyújtott iratokat – való, az ezen eljárásban részt nem vevő, a kartell résztvevője ellen kártérítési keresetet indítani kívánó harmadik személy által történő betekintést az eljárásban részt vevő valamennyi fél hozzájárulásától függően engedélyezi, és nem teszi lehetővé a nemzeti bíróság számára, hogy a szóban forgó érdekeket mérlegelje.

Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdéssel kapcsolatban megemlítendő, hogy az első kérdésre adott válasza tekintetével a második kérdésre nem szükséges válaszolni, így a Bíróság első kérdésre adott válasza egyben megegyezik a Bíróság határozatával is.

4. Az Európai Bizottság versenyjogi alapú kártérítési perekkel kapcsolatos irányelvtervezete³²

A bemutatott eset által vázolt probléma nagyon is aktuális kérdéseket vet fel. Az Európai Unió Bizottsága ez év nyarán tette közzé a versenyjogi rendelkezések megsértésével kapcsolatos irányelvtervezetét. A magyar jogszabályi környezet eddig még nem volt túl kedvező effajta keresetek indítására, azonban a javaslat elfogadása után mindez fordulatot vehet, és adhatnak be szép számú kártérítési keresetet hazánkban is. A javaslat megpróbálja kiiktatni azokat a gyakorlati hibákat, amelyekkel eddig szembetalálkozhattak, akik kártérítési keresetet akartak benyújtani versenyjogi jogsértés folytán az őket ért jogsérelem kompenzálására. A szabályozási szándék két fő okra vezethető vissza, nevezetesen a versenyjog közjogi és magánjogi érvényesítése közötti kölcsönhatás optimalizálására; valamint annak biztosítására, hogy az uniós versenyjogi szabályok megsértésének sértettjei teljes körű kártérítéshez juthassanak az elszenvedett kárért. Az irányelv a következő fő területekre koncentrál:

- szigorú „disclosure” szabályokat vezet be, amely által a bíróságoknak meglesz a szükséges erejük, hogy biztosítsák a felperesek számára a kárigényük biztosításához szükséges bizonyítékokhoz való hozzáférést;
- megkönnyíti a felperesek helyzetét azáltal, hogy nem csak az Európai Bizottság, hanem bármely versenyhatóság jogsértést megállapító határozata elegendő lesz a polgári bíróságok előtti keresetindításhoz;

29 A Pfeiderer-ítélet 25–27. pontjai a C-536/11. sz. ügyben.

30 A Bíróság ítéletének 46. pontja a C-536/11. sz. ügyben.

31 A Bíróság ítéletének 47. pontja a C-536/11. sz. ügyben.

32 Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on certain rules governing actions for damages under national law for infringements of the competition law provisions of the Member States and of the European Union, COM (2013) 404 final, 2013/0185 (COD), 11 June 2013.

Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2013:0404:FIN:HU:PDF>, letöltve: 2013. október 12.

- az elévülési szabályok is tisztázásra kerültek; ennek alapján a felpereseknek legalább ötéves határidejük van a keresetindításra, figyelembe véve természetesen nyugvási időként a versenyhatóság előtti eljárást, amelyet követően legalább egy évnek kell a felperes rendelkezésére állnia a kereset megindítására;
- megdönthető vélelmet irányoz elő a kartellból eredő kár bekövetkezését illetően, azonban az antitröszt szabályok megsértésével okozott kár számszerűsítése a nemzeti szabályok és eljárások alapján történik;
- annak biztosítása érdekében, hogy a gyakorlatban csak azon közvetlen és közvetett vásárlók igényelhessenek kártérítést, akik ténylegesen árnövelésen alapuló kárt szenvedtek, az irányelvjavaslat kifejezetten elismeri annak lehetőségét, hogy a jogsértő vállalkozás védekezéséül a továbbhárításra hivatkozzon;
- az alternatív – konszenzusos – vitarendezési eljárás alkalmazását próbálja ösztönözni a javaslat, különböző, mindkét fél részére biztosított engedmények beiktatásával.³³

A javaslat az engedékenységi kérelmezőkre is gondolt, mivel az engedékenységi politika egyik leghatékonyabb eszköze a kartellek felderítésének, és félt, hogy elijeszti őket a titkos kartellmegállapodások feltárásától. Az engedékenységi dokumentumok védelmének fontosságát már az európai versenyhatóságok 2012. májusi határozata is hangsúlyozta.³⁴ Ennek megfelelően a javaslat alapján nem kötelezhető sem a kérelmező, sem a harmadik fél az engedékenységre vonatkozó társasági nyilatkozatok és a vitarendezési beadványok kiadására, és a tervek szerint nemzeti bíróság sem rendelheti el az ilyen iratok ismertetését a kártérítési perben. A tervezet alapkonceptiója az egyetemleges felelősség, azonban bizonyos módosításokat vezet be az engedékenységi program vonzerejének növelése érdekében. Az az engedékenységi kérelmező, aki bírságmentességben részesül, csak saját közvetlen vagy közvetett üzletfelei-

nek okozott kárt köteles megtéríteni, és a jogsértésben részes többi kartelltag üzletfeleinek csak akkor köteles kártérítést fizetni, ha bizonyítják, hogy kártérítési igényük mástól be nem hajtható.³⁵

Az iratok betekinthetőségével kapcsolatban hármas felosztást alkalmaz. Az első csoportot alkotják azok az engedékenységi eljárás kezdeményezésére készült társasági nyilatkozatok (corporate statement), amelyekhez semmi esetben nem lehet hozzáférni. A második csoportba azok az iratok tartoznak, amelyekbe csak az adott versenyfelületi eljárás lezárultát követően lehet betekinteni. Függetlenül a hatósági eljárás állásától, a mindig hozzáférhető iratok alkotják a harmadik csoportot.³⁶

Az irányelvtervezet közzétételét nyilvános konzultációk sora előzte meg, amelyekben a tagállamok kifejezték nemtetszésüket az Egyesült Államokban elterjedt kollektív keresetek iránt.³⁷ A Bizottság, felmérve az igényeket, ennek megfelelően nem kötelezi a tagállamokat a csoportos kereset jogintézményének bevezetésére, hanem csupán horizontális jogelveket fogad el, útmutatást nyújtva ezzel a nemzeti jogalkotóknak. Az irányelvet a tagállamoknak az elfogadástól számított két éven belül kell átültetniük nemzeti jogukba.³⁸

A Bizottság tervezetének elfogadása esetén számos kérdésre kaphatnánk választ, mint például az engedékenységi iratok betekinthetőségével és a továbbhárításra alapuló („passing-on”) védekezésre vonatkozó szabályokkal kapcsolatban is. A javasolt rendelkezések elfogadása elkerülhetetlenül vezethet polgárjogi keresetek tömeges indításához, különösen hogy bevezetésre került az a megdönthető vélelem, hogy minden típusú kartell kárt okoz. Egyes rendelkezések bevezetése azonban ellenállásba ütközhet számos tagállam esetében, mivel olyan alapvető kérdéseket feszeget, mint például a megfelelő egyensúly megállapítása a közérdek és magánérdek között a versenyjogi jogsértésből eredő kártérítési eljárások során. Ezenfelül az a követelmény, hogy az egyes tagállamok versenyhivatali döntéseit bármely

33 Forrás: <http://www.jogiforum.hu/versenyjog/blog/89>, letöltve: 2013. október 1.

34 Az európai versenyhatóságok vezetőinek 2012. május 23-i találkozáján hozott, „Az engedékenységi dokumentumok védelme a polgári jogi kártérítési keresetekkel összefüggésben” című határozata, elérhető a következő címen: http://ec.europa.eu/competition/ecn/leniency_material_protection_en.pdf.

35 A Gazdasági Versenyhivatal hasonló módon jár el, lásd A tisztességtelen piaci magatartás és versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. évi törvény („Tpv.”) 88/D §-át.

36 Forrás: http://hvg.hu/kkv/20131016_Befellegzett_a_kartelleknek, letöltve: 2013. október 16.

37 „A kollektív jogorvoslatra vonatkozóan kialakítandó koherens európai megközelítés felé” című nyilvános konzultáció, lásd: http://ec.europa.eu/competition/consultations/2011_collective_redress/index_en.html.

38 Forrás: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-525_en.htm, letöltve: 2013. október 1.

tagállami bíróságnak el kell fogadnia, problémákhoz vezethet, mivel az eljáró hatóságok az egyes kérdésekre eltérő megközelítésből tekinthetnek, amely könnyen vezethet a forum shopping intézményéhez.³⁹

5. Összegzés

A Bíróság ezen döntésével végérvényesen kimondta, hogy a nemzeti jogalkotók a bírákat nem tudják az egyes kartellejárásban tehermentesíteni attól, hogy ne kelljen ügryről ügyre egyenként dönteniük. Követve a Pfleiderer-döntés lényegét, itt is azt mondja ki a Bíróság, hogy a nemzeti bíróságok feladata, hogy mérlegeljének a közérdek és az iratbetekintéshez fűződő magánérdek között, elvégezve ezt minden egyes ügy esetében. Lényegében a Donau Chemie a jövőben kártérítési keresetet benyújtók számára kedvező lépés, mivel ezzel felzárkózik a magánjogi jogérvényesítés is a hatóságihoz, és megszűnik annak alárendelt helyzete. Valójában az, hogy a változások hatására a jövőbeni kártérítési keresetek száma emelkedik-e, még a jövő zenéje, mivel a legtöbb kártérítési kereset egyébként is egy másik – már folyamatban lévő – hatósági eljáráshoz kapcsolódik, vagyis follow-on kereset, így ebből következően abban az esetben, ha csökken a versenyfelügyeleti eljárások száma, ez szükségszerűen jelenti a keresetek csökkenését is. Ráadásul egy ilyen változásnak nem lehetséges előre megállapítani a magánjogi jogérvényesítésre gyakorolt hatásait, mivel a kártérítési eljárások a legtöbb esetben (nyilvánosságra nem hozott) megegyezéssel⁴⁰ zárulnak le. Valójában a jogi

helyzet nem sokat változott – a kezdeti bizonytalanság ugyanúgy megmaradt azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy a kártérítési keresetek igénybevételének lehetősége negatívan hat-e a kartelltagok és a versenyhatóságok közötti együttműködésre.

Vannak olyan szakmai vélemények, miszerint a Donau Chemie-ítélettel azonban a forum shopping veszélye csökken, értve ez alatt, hogy a kartelltagok melyik tagállamban nyújthatnak be engedékenységi kérelmet, mivel jelenleg az összes tagállam vonatkozásában kijelenthető, hogy az iratbetekintést a kártérítési keresetet benyújtók számára nem lehet kategorikusan kizárni, hanem azt minden egyes alkalommal bírói mérlegelésnek kell alávetni. Hogy mindez a gazdasági verseny védelmére szolgál vagy ezáltal inkább a fogyasztóknak lesz jobb, majd a gyakorlat fogja megmutatni.⁴¹

Lényeges megemlíteni azt is, hogy a Donau Chemie-döntés valójában megismételte a Courage and Crehan és a Pfleiderer-ítéletben alkalmazott elveket⁴², azonban további lépéseket nem tett annak érdekében, hogy tisztázza az ügryről ügyre való vizsgálat feltételeit.

És, hogy mit hoz a jövő? Egyben biztosak lehetünk, hogy a fentiekben ismertetett, Bizottság által kezdeményezett irányelvtervezet elfogadása esetén több kérdésre is választ kapunk a kartelliratokhoz való hozzáférés és az engedékenységi iratok közzétételével kapcsolatban. Különösen érdemes lesz odafigyelni a Tpv-t.-módosítás során tett javaslatokra⁴³, amelyekre nagy befolyással voltak e téren mind a Pfleiderer-, mind a Donau Chemie-ügyekben megfogalmazott elvek.⁴⁴

39 Forrás: <http://www.freshfields.com/uploadedFiles/SiteWide/Knowledge/>

Antitrust%20damage%20claims%20and%20collective%20actions%20in%20Europe.pdf, letöltve: 2013. október 1.

40 Különösen igaz ez Ausztriára, ahol a legtöbb esetben a versenyhivatal és a kartellező felek közötti eljárás megegyezéssel zárul le. Ebben az esetben a vállalkozás elismeri az ellene felhozott panaszpontokat, ellentételezésül viszont kisebb bírságot fognak kiszabni rá. Az ítélet ez alapján meghozható minden további időigényes bizonyítási eljárás nélkül, ha a kartellbíró (az osztrák eljárásban a bíróság dönt és nem a hivatal) követi a hivatal indítványát. Ilyen esetekben a bírósági dokumentumoknak sokkal kisebb a jelentősége.

Forrás: <http://www.bkp.at/assets/Uploads/Pressespiegel-2/29.09BGBKartellschdenNachweis-schwierigDie-Pressespiegel.pdf>, letöltve: 2013. október 17.

41 Forrás: <http://www.rewi.europauni.de/de/profil/Projekte/deluxe/>

archiv_2013/05_2013_DonauChemie/DeLuxe_DonauChemie_5_13.pdf, letöltve: 2013. október 17.

42 Az elvek alapján a tagállamok feladata, hogy megfelelő eljárásjogi szabályokat állapítsanak meg a kártérítési keresetekre, továbbá kihangsúlyozandó, hogy ezek a szabályok lényegében nem tehetik lehetetlenné vagy túlzottan bonyolulttá a versenyjogi jogsértésből származó károk megtérítését, veszélyeztetve ezáltal a magánjogi jogérvényesítésre irányuló jog hatékonyságát.

43 A Tpv-t., valamint a GVH eljárásaival összefüggő egyes törvényi rendelkezések módosításáról szóló 2013. évi törvényjavaslatot az Országgyűlés 2013. november 13-án elfogadta.

44 A Tpv-t., valamint a GVH eljárásaival összefüggő egyes törvényi rendelkezések módosításáról szóló 2013. évi törvényjavaslat 65. §-ához fűzött részletes indoklás a következőt mondja: „Az engedékenységi politika sikere érdekében, vagyis azért, hogy a kérelmezőnek ne kelljen attól tartania, közreműködő magatartása miatt az őt terhelő bizonyítékok révén túlzott hátrányos következmények érik (pl. az érintettek csak vele szemben indítanak kártérítési pert), a Javaslat alapján az ilyen módon a hatóság kezelésébe került iratok korlátozottan ismerhetők meg. A szabályozás e körben figyelemmel van az Európai Bíróság vonatkozó gyakorlatára és az ECN vezetői által a kártérítési keresetekkel összefüggésben az engedékenységi iratok védelméről kiadott 2012. május 31-i állásfoglalásra is. A Javaslat differenciált védelmet biztosít magának a kérelemnek, abban a jogsértést elismerő nyilatkozatnak, illetve az egyéb, a kérelemmel együtt vagy annak keretében szolgáltatott bizonyítékoknak – az előbbit csak a többi ügyfél ismerheti meg olyan módon, ahogy adott esetben a védekezési jog gyakorlásához szükséges mértékben az üzleti titkok megismerése történhet. Az, hogy engedékenységi kérelmet nyújtottak be, vagy azt, hogy valamely bizonyítékot az engedékenységi keretében szerzett be a hatóság, az ügyfelek sem ismerhetik meg.”

A magatartás jogellenességében való tévedés versenyjogi kérdései a C-681/11. ügyben¹

Az Európai Unió Bírósága („Bíróság”) 2013. június 18-ai, előzetes döntéshozatali eljárás keretében meghozott ítéletében megállapította, hogy egy vállalkozás nem kerülheti el a versenyjogi jogsértés miatti bírság kiszabását, ha a vállalkozás valamely ügyvédi jogi tanácsának vagy valamely nemzeti versenyhatóság határozatának tartalma következtében tévedett magatartása jogszerűségében. Az alábbiakban ismertetjük a Bíróság ítéletének előzményeit, különös tekintettel a főtanácsnoki indítványban foglaltakra, kiemeljük az ítélet lényeges tartalmi elemeit, valamint utalunk a döntés hatásaira, lehetséges következményeire.

1. Tények, pertörténet

Az alapügy és a nemzeti bíróság által előterjesztett kérdések alapjául az osztrák versenytörvény sajátos szabályozási megoldása, illetve az ezek alapján adott ügyvédi tanács, valamint meghozott tagállami bírósági döntések szolgálnak. Az osztrák versenytör-

vény *de minimis* rendelkezései szerint ugyanis a csekély jelentőségű kartellek nem esnek a versenyjogi tilalom hatálya alá.² Csekély jelentőségű kartellnek azok a megállapodások minősülnek, amelyeket olyan vállalkozások kötnek, amelyek a teljes belföldi piac ellátásában 5%-nál kisebb, egy esetleges belföldi helyi részpiac ellátásában pedig 25%-nál kisebb részesedéssel rendelkeznek.³

E szabályra figyelemmel került sor a Spediteur-Sammelladungs-Konferenz (gyűjtőfuvarozók konferenciája, „SKK”) létrehozására, amelynek tagjai osztrák gyűjtőfuvarozással foglalkozó vállalkozások voltak. A megállapodás kizárólag az Ausztrián belüli gyűjtőfuvarozást érintette, rendelkezései pedig az osztrák kartelltörvény szabályaiba ütköztek volna a *de minimis* szabály hiányában.⁴ Az SKK megalakulásakor úgy ítélte meg, hogy a megállapodás szempontjából az uniós kartelljogot nem szükséges alkalmazni, mivel az nem lehet hatással a tagállamok közötti kereskedelemre.⁵

Az osztrák kartellbíróság – kérelemre lefolytatott eljárás keretében – 1996. február 2-án hozott vég-

* Gazdasági Versenyhivatal, Antitröszt Iroda, vizsgáló.

1 C-681/11. sz. ügy, Bundeswettbewerbshörde, Bundeskartellamt kontra Schenker & Co. AG és társai [HL C 89., 2012. 3. 24.] („a Bíróság ítélete”).

2 Megjegyezzük, hogy a magyar versenytörvény *de minimis* szabálya nem terjed ki a különösen súlyos korlátozást tartalmazó megállapodásokra (ti. azokra a megállapodásokra, amelyek a vételi vagy az eladási árak versenytársak közötti közvetlen vagy közvetett meghatározására vagy a piac versenytársak által történő felosztására vonatkoznak). Lásd: a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény 13. §-ának (2) bekezdése.

3 A Bíróság ítéletének 10–13. pontja. E vonatkozásban hasonló tartalmú szabályt tartalmazott az 1989. január 1-je és 2005. december 31-e között hatályos 1988. évi kartelltörvény (Kartellgesetz 1988, BGBl. 600/1988. szám), illetve a 2006. január 1-jét követően hatályos 2005. évi kartelltörvény (Kartellgesetz 2005, BGBl. I, 61/2005. szám) is.

4 A Bíróság ítéletének 15–16. pontja.

5 A Bíróság ítéletének 17. pontja.

zésében megállapította, hogy az SKK az osztrák versenytörvény szerinti csekély jelentőségű kartellnek minősül. Fontos körülmény, hogy a kartellbíróóság kizárólag az osztrák versenyjog alapján hozta meg döntését, az uniós versenyjognak való megfelelést nem vizsgálta.⁶

Az SKK tanácsadónak kért fel egy ügyvédi irodát, amely szintén úgy ítélte meg, hogy az SKK az osztrák versenytörvény szerint csekély jelentőségű kartellnek minősül. E levélben az érintett ügyvédi iroda azonban nem vizsgálta az SKK-t az uniós versenyjog szempontjából.⁷ Nem került sor az SKK tagjai között létrejött megállapodás uniós szabályok alapján történő áttekintésére akkor sem, amikor az új osztrák versenytörvény 2006. január 1-jei hatálybalépésére tekintettel ugyanezen ügyvédi iroda ismét elvégezte a tagállami szabályok alapján az SKK tagjai közötti megállapodások vizsgálatát.⁸

Az Európai Bizottság 2007. október 10-én, különböző szállítmányozási szolgáltatóknál végrehajtott előzetes értesítés nélküli helyszíni vizsgálatát követően 2007. november 29-én az SKK és a fent említett ügyvédi iroda elsőként foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy a létrejött megállapodás sértheti-e az uniós versenyjogi szabályokat. Mivel felmerült annak veszélye, hogy a kérdéses megállapodás az Európai Unió Működéséről szóló szerződés („EUMSZ”) 101. cikkébe ütközhet, az SKK vezetősége egyhangúan az SKK azonnali feloszlata mellett döntött.⁹

Az osztrák versenyhatóság 2010. február 18-án kezdeményezte a kartellbíróóságként eljáró tagállami bíróságtól annak megállapítását, hogy az SKK tagjai megsértették az EUMSZ 101. cikkét, illetve bírság kiszabását kérte az engedékenységi kérelmet benyújtó Schenker & Co. AG („Schenker”) kivételével az SKK valamennyi tagjára.¹⁰ Az alperesek (a Schenker kivételével) arra hivatkoztak, hogy – a fentiekben bemutatottak szerint – a kartellbíróóság megállapította, hogy az SKK az osztrák szabályok szerinti csekély jelentőségű kartellnek minősül, illetve kikérték egy a versenyjog területén tapasztalattal rendelkező ügyvédi iroda tanácsát, ezek alapján pedig vitatták azt,

hogy magatartásuk jogsértő lett volna.¹¹ Az eljáró tagállami bíróság az SKK tagjainak érveit elfogadta és a versenyhatóság kérelmét elutasította, a másodfokon eljáró bíróság pedig előzetes döntéshozatali eljárást kezdeményezett.

A tagállami bíróság által előterjesztett első kérdés arra irányul, hogy egy vállalkozás, amennyiben neki fel nem róható módon tévedett magatartása jogszerűségében, sújtható-e bírsággal az EUMSZ 101. cikkének megsértése miatt. A tagállami bíróság azt is tisztázni kívánta, hogy megszünteti-e a felróhatóságot az a körülmény, hogy az érintett vállalkozás versenyjogi tapasztalattal rendelkező jogi tanácsadó tanácsa alapján járt el, és a tanács tévessége nem volt nyilvánvaló, továbbá az a vállalkozástól elvárható felülvizsgálat során sem volt felismerhető. E körben a tagállami bíróság arra is választ keresett, hogy kizárja-e a magatartás felróhatóságát az, ha az érintett vállalkozás bízott azon nemzeti versenyhatóság határozatának helyességében, amely egyedül a nemzeti versenyjog alapján vizsgálta és minősítette megengedhetőnek a kérdéses magatartást.¹²

A tagállami bíróság által előterjesztett második kérdés arra irányult, hogy egy tagállami versenyhatóság megállapíthatja-e valamely vállalkozással szemben az EUMSZ 101. cikkének megsértését úgy, hogy e vállalkozást – engedékenységi kérelmére tekintettel – nem sújtja bírsággal.¹³

Az alábbiakban a főtanácsnoki indítványt és a Bíróság döntését az első kérdés vonatkozásában tekintjük át.

2. A főtanácsnok indítványa

Juliane Kokott főtanácsnok a 2013. február 28-án ismertetett indítványában részletesen elemezte azt a kérdést, hogy egy eljárás alá vont vállalkozás objektív módon téves jogi értékelése milyen esetben tekinthető szubjektív értelemben felróhatónak, azaz mikor tekinthető egy magatartás a versenyszabályok vétkes megszegésének.

6 A Bíróság ítéletének 18. pontja.

7 A Bíróság ítéletének 19. pontja.

8 A Bíróság ítéletének 20. pontja.

9 A Bíróság ítéletének 23. pontja.

10 A Bíróság ítéletének 24. pontja.

11 A Bíróság ítéletének 25. pontja.

12 A Bíróság ítéletének 30. pontja.

13 E második kérdést az indokolta, hogy az engedékenységi kérelmet benyújtó Schenkerrel szemben – a fentiek szerint – a versenyhatóság nem kérelmezte bírság kiszabását.

A főtanácsnok elsőként azt vizsgálta, hogy az EUMSZ 101. cikke alkalmazása szempontjából figyelembe vehető-e, illetve milyen keretek között értékelhető a jogellenességben való tévedés mint felelősséget kizáró körülmény. Kokott főtanácsnok a büntetőjogból kölcsönzött „*nulla poena sine culpa*” elvét az Európai Unió Alapjogi Chartája és az Emberi Jogok Európai Egyezménye („EJEE”) alapján a versenyjogban is alkalmazandónak ítéli, különösen arra tekintettel, hogy az Európai Bizottság valamely versenyjogot sértő magatartás miatt bírságot a Tanácsnak a Szerződés 81. és 82. cikkében meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról szóló 1/2003/EK rendelete¹⁴ („1/2003/EK rendelet”) alapján csak szándékos vagy gondatlan elkövetés (tehát vétkesség) esetén jogosult kiszabni.¹⁵ Következésképpen a jogellenességben való tévedés kizárhatja a versenyjogi jogsértés miatti bírság kiszabását.

A főtanácsnok azonban felhívja a figyelmet arra, hogy a jogbeli tévedés nem feltétlenül szünteti meg az egyébként jogsértő magatartást tanúsító vállalkozás vétkességét: a tévedésnek „elkerülhetetlennek”, illetve „nem felróhatóknak” kell lennie. Ebből következően az érintett vállalkozás nem mentesülhet a versenyjogi felelősség alól abban az esetben, ha a tőle elvárható gondosság mellett a tévedés felismerhető lett volna; ebben az esetben ugyanis a vétkesség a vállalkozás által tanúsított gondatlanság formájában jelenik meg.

Mi számít tehát elkerülhetetlen, nem felróható tévedésnek? A főtanácsnoki indítvány részletesen elemzi, hogy milyen feltételek esetén hivatkozhat eredményesen valamely eljárás alá vont a hibás jogi tanácson, illetve a tagállami hatóságok döntésén alapuló jogbeli tévedésre.

2.1. Téves jogi tanács

A főtanácsnok a téves jogi tanácsból eredő jogbeli tévedés vonatkozásában utal arra, hogy az alapügyben szereplő jogsértő magatartás kezdetekor a vállalkozásoknak lehetőségük volt arra, hogy az általuk kötött megállapodásokat engedélyezés céljából

az Európai Bizottság elé terjesszék vagy a Bizottságtól nemleges megállapítást kérjenek.¹⁶ Ezt figyelembe véve a Bíróság a Miller-ügyben kimondta, hogy a jogi tanácsadó által készített téves jogi vélemény nem tekinthető enyhíthő körülménynek, hiszen az érintett vállalkozás – a tőle elvárható gondossággal eljárva – a kérdéses megállapodás kapcsán a Bizottsághoz fordulhatott volna.¹⁷

A főtanácsnok az említett bírósági álláspontot az 1/2003/EK rendelet által megváltoztatott szabályozási környezetben nem tartja irányadónak, mivel e jogszabály alapján már nincs lehetőség arra, hogy akár a Bizottság, akár pedig a tagállami hatóságok versenyjogi szabályok alapján engedélyezzenek egy megállapodást. Ennek megfelelően a vállalkozásokra hárul annak „önellenőrzés” keretében történő értékelése, hogy magatartásuk megfelel-e a versenyjogi szabályoknak. A főtanácsnok szerint ezért figyelembe kell venni a vétkesség értékelésénél azt, hogy egy vállalkozás ügyvédi tanácsot kért-e, illetve hogy a kapott szakvélemény milyen tartalmú.

Az ügyvédi tanács igénybevétele – a főtanácsnoki indítvány alapján – az 1/2003/EK rendelet teremtette szabályozási környezetben sem jelenthet feltétlen mentességet, hiszen az könnyen visszaélésekhez vezetne (illetve, ahogy a főtanácsnok találóan megjegyzi, hatósági nemleges megállapítás elfogadására vonatkozó, az 1/2003/EK rendelettel megszüntetett hatáskör *de facto* az ügyvédekre szállna át).

A főtanácsnok részletesen ismerteti azokat a feltételeket, amelyeket egy vállalkozásnak teljesítenie kell ahhoz, hogy a versenyjogi jogsértés körében – a beszerzett ügyvédi jogi tanács következtében – a vétkességének hiánya legyen megállapítható. Az indítvány elsőként a jóhiszeműség követelményét említi, amellyel kizárja a „szívességből adott” vélemény figyelembevételének lehetőségét, illetve azt az esetet, amikor egy vállalkozás jobb tudomása ellenére (rosszhiszeműen) hagyatkozott a véleményben foglaltakra.

A jogi tanácsnak külső ügyvédtől kell származnia, hasonló megfontolások alapján, mint amelyek következtében csak megbízott ügyvéddel kapcsolatos dokumentumok élvezhetnek védelmet az ügyvéd és az ügyfél közötti védett kommunikációra (LPP) vo-

¹⁴ HL L1., 2003, 1. o.

¹⁵ 1/2003/EK rendelet 23. cikke.

¹⁶ A Bizottságot a 81. és 82. cikk alkalmazására 1962-ben felhatalmazó 17. rendelet [HL 13., 1962, 204. o.] 2. cikke.

¹⁷ Lásd: 19/77. sz. ügy, Miller International kontra Bizottság [EBHT 1978, 131. o.] 18. pontja.

natkozó szabályok¹⁸ alapján. Az indítvány szerint egy vállalkozásnak a versenyjogra szakosodott, e jogterülettel kapcsolatban rendszeresen eljáró ügyvéd tanácsát kell kérnie. Kiemelendő továbbá, hogy a vállalkozásnak teljes körűen fel kell tárnia a tényeket a megbízott ügyvéd előtt: amennyiben a vállalkozás hiányos vagy valótlan tájékoztatást ad a megbízott ügyvéd részére, az ebből eredő téves jogi vélemény, illetve a vállalkozásnak e véleményen alapuló jogbeli tévedése nem szünteti meg a vállalkozás vétkességét a versenyjogi jogsértés tekintetében. A főtanácsnok szerint a megbízott ügyvédnek átfogó módon kell vizsgálnia a releváns uniós versenyjogi szabályokat és bizottsági, illetve bírósági joggyakorlatot. Amennyiben a szakvélemény alapján a kérdéses magatartás jogi megítélése nem egyértelmű, a vállalkozás azt kockáztatja, hogy e magatartás megvalósításával megsérti az uniós versenyjogi szabályokat, amely vonatkozásban gondatlansága megállapítható lesz.

A főtanácsnoki indítvány szerint továbbá az ügyvédi tanács nem lehet nyilvánvalóan téves: a vállalkozásnak ezért minden esetben meg kell vizsgálnia azt, hogy a kapott jogi vélemény „valószerű”-e. A főtanácsnok szerint e vonatkozásban jelentőséggel bír a vállalkozás mérete és versenyjogi tapasztalata is: egy nagyobb vállalkozás felelőssége e körben magasabb. Amennyiben a kérdéses megállapodás különösen súlyos korlátozásokat tartalmaz, feltétlenül kizárja azt, hogy egy vállalkozás – ezzel ellentétes tartalmú jogi tanácsra hivatkozva – mentesüljön a versenyjogi felelősség alól.

A konkrét alapügy vonatkozásában az indítvány szerint az SKK tagjai nem mentesülhetnek a versenyjogi felelősség alól a vétkesség hiányára hivatkozva, ugyanis magatartásuk már az 1/2003/EK rendelet hatálybalépése előtt kezdődött, amikor még lehetőség volt a Bizottsághoz fordulni a megállapodás versenyszabályoknak való megfelelése vonatkozásában. A mentesülést a főtanácsnok azért sem látja lehetségesnek, mivel a kérdéses megállapodás egy tagállam teljes területére kiterjed, és különösen súlyos korlátozást tartalmaz; ennek jogellenességével pedig – a fentiek szerint – a vállalkozásoknak tisztában kell lenniük.

2.2. Tagállami versenyhatóság, illetve bíróság döntése

Az SKK tagjai az alapügyben arra hivatkoztak, hogy – a fentiek szerint – a megállapodásukról a tagállami bíróság megállapította, hogy az nem ütközik versenyszabályokba. Az említett bíróság azonban a megállapodást csak a nemzeti versenyjog alapján vizsgálta, az uniós szabályoknak való megfelelést nem érintette. Az indítvány megjegyzi, hogy egy vállalkozás vétkessége szempontjából nem lehet bármely tagállami szerv bármilyen formájú, az uniós versenyjoggal kapcsolatos megnyilvánulását figyelembe venni abban a tekintetben, hogy egy vállalkozás vétkes módon szegte-e meg e szabályokat.

A főtanácsnok e vonatkozásban is ismerteti, hogy álláspontja szerint milyen esetekben mentesíthet a tagállami hatóságok döntése egy vállalkozást az uniós versenyszabályok megsértéséből eredő felelősség alól. A döntésnek az uniós versenyszabályok alkalmazására az 1/2003/EK rendelet alapján hatáskörrel rendelkező szervtől kell származnia. A nemzeti versenyhatóság azon döntése, amely szerint részéről semmilyen intézkedés nem indokolt¹⁹ vagy a tagállami bíróság olyan határozata, amely alapján a kérdéses magatartás nem tekinthető az uniós versenyjog megsértésének, a vállalkozások vétkességét kizárhatja. Ennek feltétele, hogy az érintett vállalkozás a döntést hozó szervet teljes körűen tájékoztassa a döntéshozatalhoz szükséges valamennyi lényeges körülményről. Egy vállalkozás e döntésekre csak akkor hivatkozhat a vétkesség hiánya szempontjából, ha a kérdéses eljárásban azonos tényállást és jogi kérdéseket vizsgálnak; a tagállami szerv döntése továbbá nem lehet nyilvánvalóan téves. A főtanácsnok azt is kifejti, hogy a vállalkozás jóhiszeműsége is szükséges feltétel ahhoz, hogy a vétkessége hiányára alappal hivatkozhatson.

A feltételeket figyelembe véve a főtanácsnok szerint az SKK tagjai a tagállami bíróság döntésére hivatkozva nem mentesülhetnek az általuk tanúsított, versenyjogot sértő magatartásért való felelősség alól.

¹⁸ Lásd: C-550/07. P. sz. ügy, Akzo Nobel és Akros kontra Európai Bizottság [EBHT 2010, I-08301. o.] 42–44. pontok. Lásd továbbá a Tpv. 65/B. §-ában foglalt szabályokat.

¹⁹ 1/2003/EK rendelet 5. cikke.

3. A Bíróság ítélete

A Bíróság szerint a tagállami versenyhatóságok számára az 1/2003/EK rendelet nem írja elő, hogy a rendelet 5. cikkében meghatározott intézkedések alkalmazhatóságát valamely szubjektív feltétel teljesítésétől tegyék függővé. Amennyiben azonban az uniós versenyszabályok egységes alkalmazására irányuló közérdekből valamely tagállam szubjektív feltételt vezet be az uniós versenyszabályok megsértése miatti szankciók kiszabása tekintetében, akkor e feltételnek legalább olyan szigorúnak kell lennie, mint amelyet a Bizottság alkalmazni köteles az 1/2003/EK rendelet 23. cikke alapján.²⁰ A Bíróság tehát elismeri, hogy a tagállamoknak lehetőségük van arra, hogy az uniós versenyszabályok miatt alkalmazott szankciók kiszabását szubjektív feltételtől tegyék függővé.

A Bíróság azonban egyértelműen rögzíti, hogy az érintett vállalkozás vétkessége a jogsértő magatartásért minden esetben fennáll, amennyiben az érintett vállalkozásnak tudatában kell lennie magatartása versenyellenes jellegének, függetlenül attól, hogy tisztában van-e azzal, hogy megsérti az EUMSZ 101. vagy 102. cikkét.²¹ A Bíróság által felhívott döntések szerint, amennyiben a megállapodást kötő felek tudatában voltak annak, hogy a megállapodás célja a párhuzamos import korlátozása, szándékosan megszüntették az EUMSZ 101. cikkében foglalt tilalmat, függetlenül attól, hogy az uniós versenyszabályok megsértésének ténylegesen tudatában voltak-e. Az a körülmény tehát, hogy valamely vállalkozás jogilag tévesen minősíti magatartását, nem vezethet arra, hogy a vállalkozás mentesül a bírság kiszabása alól, amennyiben tudatában kellett lennie a magatartás versenyellenes jellegének.

A Bíróság szerint azok a vállalkozások, amelyek közvetlenül összehangolják az eladási áraikat (amint azt az SKK tagjai tették), nyilvánvalóan tudatában vannak magatartásuk versenyellenes jellegének. Ilyen esetekben a vétkesség mint a bírság kiszabásának előfeltétele mindenképpen fennáll.²²

A Bíróság a tagállami hatóságoknak az érintett vállalkozások magatartásával kapcsolatban hozott döntései tekintetében vizsgálta, hogy az azokban foglaltak megalapozhatják-e a „bizalomvédelemre” (*legitimate expectations*) történő hivatkozást a jogsértő magatartást tanúsítók részéről. A Bíróság elismerte, hogy a nemzeti versenyhatóságok kivételesen határozhatnak úgy, hogy nem szabnak ki bírságot, noha az érintett vállalkozás vétkes módon megsértette az EUMSZ 101. cikkét, amennyiben a bizalomvédelem elvébe ütközne a bírság kiszabása. Ezen elvére csak akkor lehet hivatkozni, ha a versenyhatóság²³ „konkrét biztosítékot” adott az érintett vállalkozás számára, következésképpen egy ügyvédi jogi tanácsban foglaltak nem alapozhatják meg a bizalomvédelemre való hivatkozást.²⁴

A Bíróság a bizalomvédelem vonatkozásában hasonlóképpen ítélte meg azt, hogy alappal hivatkozhat-e egy vállalkozás valamely tagállami szerv olyan döntésére, amelyben kizárólag a nemzeti szabályozás alapján minősít valamilyen magatartást jogszerűnek. A Bíróság szerint mivel a tagállami szervek az EUMSZ 101. cikk megsértésének hiányát megállapító határozatot nem hozhatnak,²⁵ döntésük nem alapozhatja meg a bizalomvédelemre való hivatkozást abban a tekintetben, hogy az érintett vállalkozások magatartása nem sérti az említett uniós versenyjogi rendelkezéseket.²⁶

4. A döntés értékelése, jelentősége

Az Európai Bíróság nem foglalt állást azzal kapcsolatban, hogy a főtanácsnoki indítvány szerint a versenyjogban is alkalmazandó „*nulla poena sine culpa*” elve ténylegesen milyen esetekben hívható fel az eljárás alá vontak által. A Bíróság ítélete tehát nyitva hagyja azt a kérdést, hogy milyen feltételeket kell teljesítenie egy vállalkozásnak ahhoz, hogy a fenti elv alapján ne legyen kiszabható vele szem-

²⁰ A Bíróság ítéletének 35–36. pontja.

²¹ A Bíróság ítéletének 37. pontja.

²² A Bíróság ítéletének 39. pontja.

²³ A magyar fordításban az „illetékes közigazgatás” kifejezés szerepel; pontosabbnak tűnik az angol változatban szereplő „*competent authority*” fordulat.

²⁴ A Bíróság ítéletének 40–41. pontja.

²⁵ Lásd: 1/2003/EK rendelet 5. cikke. Ezt egyébként az Európai Bíróság is egyértelműen megállapította a C-375/09. sz. ügyben hozott ítéletében. Lásd: C-375/09. sz. ügy Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów kontra Tele2 Polska sp. z o. o., jelenleg Netia SA [EBHT 2011, I-03055. o.]. A döntés ismertetése tekintetében lásd: LÁNCZOS Péter: EU Bíróság; nemzeti versenyhatóság EU-jog alapján indított eljárásában jogsértés hiányát megállapító határozatnak nincs helye. Versenytükö, 2011. 1. szám.

²⁶ A Bíróság ítéletének 42. pontja.

ben bírság. A Bíróság által hivatkozott, a fentiekben ismertetett joggyakorlat, amely szerint az 1/2003/EK rendelet 23. cikke által a bírságolás feltételül szabott vétkesség minden esetben fennáll, amikor egy vállalkozásnak tudatában kell lennie magatartása jogsértő jellegének, a versenyjogi jogsértésért való felelősségnek az objektivitáshoz közelítő jellegére utal; ennek határai azonban továbbra sem egyértelműek.

A Menarini-ügyben²⁷ az Emberi Jogok Európai Bírósága („EJEB”) azt állapította meg, hogy az EJEE 6. cikkének (1) bekezdése a versenyhatósági eljárásokra is kiterjed, mivel az ilyen eljárásokban alkalmazott szankciók büntetőjogi jellegűek. Következésképpen, az EJEE 6. cikkének (1) bekezdésében biztosított tisztességes eljáráshoz való jog, illetve a 6. cikk (2) bekezdésében foglalt ártatlanság védelme a versenyjogi jogsértések miatt indított eljárásokban is alkalmazandó. A főtanácsnok – a fentiek szerint – hasonló álláspontra helyezkedett, és a „*nulla poena sine culpa*” elvét felhívva általános jelleggel azt állapította meg, hogy a vétkesség a versenyjogi jogsértés miatti bírság kiszabásának feltételét képezi; megjegyezte azonban, hogy „csak igen ritkán áll fenn” olyan elkerülhetetlen jogbeli tévedés, amely a jogsértő magatartást tanúsító vállalkozás vétkességét kizárná. Megjegyezzük, hogy mivel a Bíróság a jelen ügyben egy különösen súlyos korlátozást tartalmazó megállapodást vizsgált, amelynek jogsértő jellegével a vállalkozásoknak tisztában kell lenniük, a Bíróság ítélete az EJEB által a Menarini-ügyben hozott döntés versenyjogi vonatkozásaira nem tért ki.²⁸

Hasonló okokból a főtanácsnoki indítványban szereplő, a jogi tanács igénybevételével kapcsolatos minimális követelményeket meghatározó feltételrendszer alkalmazhatósága tekintetében sem foglalt

állást a Bíróság (ti. a konkrét esetben egy különösen súlyos versenykorlátozást magában foglaló megállapodásról volt szó). Bizonytalan azonban, hogy más esetekben (például egy különösen súlyos korlátozást nem tartalmazó, ám az EUMSZ 101. cikkébe ütköző megállapodás kapcsán) alappal hivatkozhatna-e a vétkessége hiányára egy olyan vállalkozás, amely olyan jogi tanácsot kapott, miszerint a kérdéses magatartás nem ütközik az uniós versenyjogba. Előre látható ugyanakkor, hogy a főtanácsnoki indítványban szereplő hat – konjunktív – feltétel bizonyítása a gyakorlatban komoly nehézségeket vethetne fel.

Az ítélet figyelmeztetésül szolgál a vállalkozások számára: piaci magatartásukat, illetve az ezzel kapcsolatban kapott jogi tanácsot saját maguk is ellenőrizni kötelesek; nem elegendő pusztán külső jogi szakértő igénybevétele és a kapott jogi vélemény fenntartások nélküli követése. Hasonlóképpen, az ügyvédi irodák számára is intő jel lehet az, hogy az általuk adott – téves – jogi tanácsban bízó vállalkozások elmarasztalhatók a versenyjogi jogsértés miatt, amelyek ebből következően akár kártérítési keresetet is indíthatnak velük szemben.

Az Európai Bíróság döntése végül a tagállami versenyhatóságok számára is fontos tanulságokat hordoz. Amennyiben ugyanis valamely magatartás értékelésekor tévesen jutnak arra a következtetésre, hogy az európai uniós versenyjogot – a tagállamok közötti kereskedelem érintettségének hiányában – nem kell alkalmazniuk vagy az uniós versenyszabályok alapján tévesen arra a következtetésre jutnak, hogy „részükről semmilyen intézkedés nem indokolt”, az érintett vállalkozások nem hivatkozhatnak a későbbiekben e döntésükre, és velük szemben bírság továbbra is kiszabható lesz.

²⁷ Az EJEB 2011. szeptember 27-ei ítélete az A. Menarini Diagnostics S.R.L. kontra Olaszország ügyben (43509/08. sz. kereset).

²⁸ Az EJEE és az uniós versenyjogi szabályok kapcsolatát a Menarini-ügyben született ítélet alapján az Európai Bíróság egy másik ügyben vizsgálta meg. Lásd: C-501/11. P. sz. ügy, Schindler Holding Ltd és társai kontra Európai Bizottság [HL C 347., 2011. 11. 26.] 30–39. pont.

Kizárható-e jogszerűen a piacról egy jogellenesen működő vállalkozás?

A jogszerűtlenség mint védekezés bírósági megítélése a Slovenská sporiteľňa ügy¹ kapcsán

Az Európai Unió Bizottsága („Bizottság”) és a tagállami versenyhatóságok mindig is bizonyították kartellelles elkötelezettségüket. Mi sem igazolja ezt jobban, mint a kiszabott bírságok összege és mértéke², illetve az eljárások száma. A jogalkalmazás során azonban felmerülhetnek olyan új, eddig nem látott problémák, amelyekre hathatós választ kell adniuk az illetékes szerveknek. Ilyen problémával találkozott a Protimonopolný úrad Slovenskej republiky, vagyis a szlovák versenytanács („Versenytanács”), amikor egy engedély nélkül működő vállalkozást zártak ki annak versenytársai a piacról. A következőkben a Slovenská sporiteľňa a.s. („Slovenská sporiteľňa”), a Československá obchodná banka a.s. és a Všeobecná úverová banka a.s. által a nem készpénzes devizaügyletek³ szlovákiai piacán tanúsított magatartásáról, az ahhoz kapcsolódó előzetes döntéshozatali kérelemben feltett négy kérdésről és az Európai Bíróság („Bíróság”) által adott válaszok kerülnek ismertetésre.

1. Tények, pertörténet

A Protimonopolný úrad Slovenskej republiky, odbor dohód obmedzujúcich súťaž, vagyis a Szlovák

Köztársaság Versenyhivatalának Versenykorlátozó megállapodások szolgálata („Szólgálat”) 2009. június 9-én kelt határozatában megállapította, hogy három jelentős szlovákiai bank, nevezetesen a Slovenská sporiteľňa, a Československá obchodná banka a.s. és a Všeobecná úverová banka a.s. megsértették az EK-szerződés 81. cikkét (ma: EUMSZ 101. cikk) és a hatályban lévő szlovák versenytörvényt⁴ azáltal, hogy olyan megállapodást kötöttek, melynek értelmében a prágai székhelyű Akcenta CZ, a.s.-sal („Akcenta”) szemben megszüntetik az általa az érintett bankoknál vezetett folyószámla-szerződéseiket és nem kötnek vele új szerződést. Az Akcenta egy olyan hitelintézetnek nem minősülő szervezet, amelynek a tevékenysége többek között nem készpénzes váltási műveletek szolgáltatásából áll.⁵ Ez a szolgáltatás a devizák külföldre és külföldről – szlovákiai ügyfelek részére is – történő átutalását foglalta magában, melyhez folyószámlákat kellett nyitnia azon országokban, amelyekben tevékenységét kifejti. A Szólgálat megítélése szerint a három érintett bank megállapodott abban, hogy összehangoltan megszüntetik az Akcentával fennálló szerződésüket, mert úgy vélték, hogy az a versenytársuk és elégedetlenek voltak az Akcenta tevé-

* Vizsgáló, Gazdasági Versenyhivatal – Döntéshozatal-támogató Csoport.

¹ C-68/12. sz. ügy, Protimonopolný úrad Slovenskej republiky kontra Slovenská sporiteľňa a.s. [HL C 114., 2013. 04. 20.] („Ítélet”).

² <http://ec.europa.eu/competition/cartels/statistics/statistics.pdf> (az oldal letöltve 2013. október 9-én).

³ Az Ítélet magyar fordításában devizaügyletek helyett váltás szerepel.

⁴ 136/2011. sz. törvény a verseny védelméről <http://www.antimon.gov.sk/571/act-on-protection-of-competition.axd> (az oldal letöltve 2013. október 9-én).

⁵ <http://akcentacz.hu/o-akcente-hu.html> (az oldal letöltve 2013. október 9-én).

kenységéből származó bevételeik csökkenésével. Ezen megállapítások alapjául egy 2007. május 10-én tartott találkozó és számos későbbi e-mail váltás szolgált bizonyítékként, melyek tartalmából egyebek mellett az is kiderült, hogy azért volt szükséges összehangoltan felmondaniuk a szerződéseiket, nehogy az Akcenta ügyfeleinek valamelyike azon bankhoz pártoljon át, amelyik továbbra is fenntartja az Akcenta nála nyitott folyószámláját. A Szolgálat ezek alapján a 2009. június 9-én kelt határozatában megállapította, hogy a három fent nevezett bank által tanúsított magatartás versenykorlátozó célú megállapodás volt, és mindegyikükkel szemben 3 millió eurónál magasabb összegű bírságot szabott ki.⁶

Az Erste Bank Csoporthoz tartozó Slovenská sporiteľňa⁷ a döntést követően a másodfokú közigazgatási hatósághoz, a Versenytanácshoz fellebbezést nyújtott be. A Versenytanács határozata ellen a Slovenská sporiteľňa keresetet nyújtott be a Krajský súd Bratislavához („Pozsonyi Regionális Bíróság”). A Pozsonyi Regionális Bíróság részben megsemmisítette a fent említett két határozatot és a versenyhatóságot új eljárás lefolytatására kötelezte.⁸

A Pozsonyi Regionális Bíróság ítéletében megállapította, hogy a versenyhatóság tévesen alkalmazta a versenytárs és az érintett piac fogalmát, mert nem vizsgálta, hogy az Akcenta az érintett piacon a Slovenská sporiteľňa versenytársa-e, tekintettel arra, hogy az Akcenta nem rendelkezett a Národná banka Slovenska („Szlovák Nemzeti Bank”) ilyen tevékenység nyújtására vonatkozó engedélyével, illetve azt sem vizsgálta meg, hogy az Akcenta jogellenes tevékenysége élvezhet-e jogi védelmet. A Pozsonyi Regionális Bíróság megjegyezte továbbá, hogy a Szlovák Nemzeti Bank korábban szabott ki bírságot az Akcentával szemben azért, mert 2008 januárjától 2009 júniusáig engedély nélkül hajtott végre devizaműveleteket a Szlovák Köztársaság területén. Ugyanakkor kiemelte, hogy a Szlovák Nemzeti Bank határozatát a Banková rada Národnej banky Slovenska („Szlovák Nemzeti Bank Banktanácsa”) megsemmisítette és az Akcentával szembeni eljárást megszüntette, mert a pénzügyi szankció végrehajthatósága el-

évült. Álláspontja szerint az Akcenta nem minősül az érintett bankok versenytársának, mert nem ugyanolyan szintű szolgáltatásokat nyújtott, valamint ettől eltérő módszerekkel folytatta tevékenységét. Végeztül megjegyezte továbbá, hogy nem találta bizonyítottnak azt a tényt, miszerint az Akcenta sikertelenül próbált volna bankszámlát nyitni a Slovenská sporiteľňánál.⁹

A Pozsonyi Regionális Bíróság döntésével szemben a szlovák versenyhatóság fellebbezést nyújtott be a Najvyšší súd Slovenskej republikyhez („Legfelsőbb Bíróság”). A versenyhivatal előadta, megfelelően bizonyította azt, hogy az Akcenta a nem készpénzes váltás szlovák piacon az érintett három bank versenytársa. Az Akcenta állítólagos jogellenes működésével kapcsolatban kifejtette, hogy a bankok magatartásának versenyjogi értékelésénél irreleváns az a körülmény, hogy a társaság szükséges engedély hiányában fejtette ki tevékenységét. Ezenfelül a versenyhivatal megjegyezte, hogy az alapeljárást megelőzően egyik érintett bank sem vitatta az Akcenta tevékenységének jogszerűségét, illetve azt, hogy a Szlovák Nemzeti Bank Banktanácsának határozatában egy 2008 januárjától 2009 júniusáig terjedő időszak szerepel, amely alatt engedély hiányában fejtette ki tevékenységét, noha az Akcenta 2003 óta működött a szlovák piacon, a három érintett bank pedig 2007-ben szüntette meg a vele kötött szerződéseket.¹⁰

A Slovenská sporiteľňa arra hivatkozott a Legfelsőbb Bíróság előtt, hogy a szlovák versenyhivatal nem vette figyelembe, hogy az Akcenta nem rendelkezett engedéllyel és ezáltal jogellenesen fejtette ki a tevékenységét. Álláspontja szerint a versenyügyekben megkívánt feltételek nem teljesültek, ezért a versenyhatóság nem hivatkozhatott volna semmilyen versenykorlátozásra. Előadta továbbá, hogy „*Nem lehet olyan magatartást szankcionálni, amely egy olyan vállalkozás kizárásához vezet, amely jogellenesen működik.*”¹¹ A Slovenská sporiteľňa a 2007. május 10-i találkozóval kapcsolatban kiemelte, nem bizonyította a versenyhivatal, miszerint a találkozót követően a három érintett bank megállapodást kötött volna, és hogy az ott jelen lévő alkalmazottja „*csupán össze-*

6 Az Ítélet 4. pontja.

7 <http://www.erstegroup.com/en/About-us/ErsteGroup> (az oldal letöltve 2013. október 9-én).

8 Az Ítélet 6–7. pontjai.

9 Az Ítélet 8. pontja.

10 Az Ítélet 10. pontja.

11 Az Ítélet 11. pontja.

gyűjtötte az Akcenta folyószámla-szerződéseinek felmondásával kapcsolatos tervre vonatkozó információkat.”¹²

Az eljáró szlovák legfelsőbb bíróság a következő kérdéseket terjesztette a Bíróság elé előzetes döntéshozatali kérelmében:

1. „Az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdését [...] úgy kell-e értelmezni, hogy jogilag releváns az a körülmény, hogy a többi versenytárs (vállalkozás) kartellmegállapodása által érintett versenytárs (vállalkozás) a kartellmegállapodás megkötésének időpontjában jogellenesen működött az érintett piacon?
2. Az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdésének [...] értelmezése tekintetében jogilag releváns-e az a körülmény, hogy a Szlovák Köztársaság területén hatáskörrel rendelkező felügyeleti hatóságok nem vitatták a szóban forgó versenytárs (vállalkozás) működésének a kartellmegállapodás megkötésének időpontjában fennálló jogszerűségét?
3. Az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdését [...] úgy kell-e értelmezni, hogy a versenykorlátozó megállapodás létezésének megállapításához szükséges egy versenykorlátozó megállapodásban részt vevő vagy állítólagosan részt vevő vállalkozás törvényes képviselője személyes magatartásának vagy meghatalmazás útján történő személyes egyetértésének bizonyítása, anélkül hogy e vállalkozás elhatárolódott volna e magatartástól, miközben ugyanekkor a megállapodást végre is hajtották?
4. Az EUMSZ 101. cikk (3) bekezdését [...] úgy kell-e értelmezni, hogy az alkalmazható az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdése [...] értelmében olyan tiltott megállapodásra is, amelynek természeténél fogva az a hatása, hogy a piacról kizárja az egyedileg meghatározott azon versenytársat (vállalkozást), amelynek tekintetében utólag megállapításra került, hogy anélkül hajtott végre devizaműveleteket a nem készpénzes váltási műveletek piacán, hogy rendelkezett volna a nemzeti törvény által meghatározott, erre vonatkozó engedéllyel?”¹³

2. A jogi érvelés lényege

A Bíróság úgy ítélte meg, hogy az első két kérdést együttesen kell megvizsgálni. A cseh kormány ezzel a két kérdéssel kapcsolatban ismertette a SOLVIT¹⁴ értelmében a vizsgált tényállást. Az Akcenta Csehországban rendelkezik a működéséhez szükséges engedélyekkel és kizárólag telefonon keresztül nyújt szolgáltatást Szlovákiában élő ügyfeleinek. Ebből kifolyólag a cseh SOLVIT-központ úgy ítélte meg, hogy ezen szolgáltatásokat nem kell engedélyeztetni Szlovákiában. A szlovákiai SOLVIT-központ viszont elmentéses álláspontra helyezkedett, miszerint a letelepedés szabadságával kapcsolatos kérdéstről volt szó, ugyanis a különböző szolgáltatások nyújtása szlovákiai székhelyű közvetítő vállalkozások¹⁵ révén valósult meg. Az ügy a SOLVIT adatbázisa alapján 2006. január 2-án megoldatlanként lett lezárva.¹⁶

A Bíróság az EUMSZ 101. cikke kapcsán kiemelte, hogy az „nem csupán a versenytársak vagy a fogyasztók érdekeinek, hanem a piac szerkezetének, ezáltal pedig magának a versenynek a védelmére is irányul”¹⁷.

A Bíróság döntésében kifejtette, hogy a szóban forgó megállapodás célja kifejezetten a verseny korlátozása volt, és az alapeljárás megindulásáig egyik érintett bank sem vitatta azt, hogy az Akcenta jogszerűen működik-e a szlovák piacon vagy sem, innentől kezdve ez a kérdés irreleváns a versenyszabályok megsértésének feltételei vizsgálata során. Ezenkívül a Bíróság megjegyezte, hogy a jogi szabályok betartásának biztosítása a hatóságok, nem pedig vállalkozások és vállalkozások társulásának a feladata.¹⁸

A Bíróság az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdése kapcsán felhívta a figyelmet arra, hogy ezen rendelkezés alkalmazásakor nem kell figyelembe venni a „megállapodás konkrét hatásait, amennyiben annak célja a verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása.”¹⁹

A harmadik kérdést a cseh és a szlovák kormány, valamint a Bizottság is irrelevánsnak tartotta jelen

¹² Uo.

¹³ Az Ítélet 12. pontja.

¹⁴ „A SOLVIT egy olyan on-line problémamegoldó hálózat, melyben a tagállamok közösen dolgoznak a belső piaci jogszabályok helytelen hatósági alkalmazásából fakadó problémák pragmatikus megoldásán. A SOLVIT-központok minden európai uniós tagállamban [...] megtalálhatók. A SOLVIT-központok segítséget nyújthatnak mind az állampolgárok, mind a cégek részéről beérkezett panaszok kezelésében. A SOLVIT-központok a nemzeti közigazgatási rendszer részeként működnek, és feladatuk, hogy mindössze tízhetes határidőn belül valós megoldásokat kínáljanak valós problémákra.”
http://ec.europa.eu/solvit/site/about/index_hu.htm (az oldal letöltve 2013. október 10-én).

¹⁵ Az Ítélet magyar fordításában közvetítő vállalkozások helyett köztes vállalkozás szerepel.

¹⁶ Az Ítélet 15. pontja.

¹⁷ Az Ítélet 18. pontja.

¹⁸ Az Ítélet 19–20. pontjai.

¹⁹ Az Ítélet 17. pontja.

esetben. A szlovák versenyhatóság véleménye szerint azért merült fel ez a kérdés, mert a Slovenská sporiteľňa azt állította, hogy a már korábban említett 2007. május 10-i találkozón olyan alkalmazottja volt jelen, akinek nem volt erre vonatkozó meghatalmazása, továbbá nem volt bizonyítva az sem, hogy az alkalmazott kifejezte volna egyetértését a megállapodással kapcsolatban. A Bíróság ismételt kimondta, hogy az EUMSZ 101. cikke nem azt kívánja meg, hogy az érintett vállalkozás tulajdonosai vagy vezetői vegyenek részt egy ilyen találkozón, hanem azt, hogy olyan személy legyen jelen, aki a társaság nevében jogosult eljárni. Hozzátette, hogy a kartellekben való részvétel legtöbbször olyan titkos tevékenység, amely nem felel meg a formai követelményeknek és ritka az olyan eset, hogy valamely vállalkozás képviselője a jogsértés elkövetésére irányuló meghatalmazással vegyen részt egy találkozón.²⁰ Azzal kapcsolatban, hogy egy találkozón ki vett részt és milyen szándékkal, a Bíróság arra az állandó ítélezési gyakorlatra utalt, mely szerint a vállalkozásnak kell bizonyítani azt, hogy a találkozón való részvétel mögött nem állt versenyellenes szándék, és a találkozón részt vevő többi félnek kifejezetten jelezte, hogy az ő szándékuktól eltérő szándékkal van jelen, továbbá hogy az ott elhangzott kezdeményezésektől mindenki számára nyilvánvaló módon elhatárolódott.²¹

A negyedik kérdéssel, ami az EUMSZ 101. cikk (3) bekezdésével kapcsolatos, a Bizottság kifejtette, hogy egy vállalkozás csak abban az esetben mentesülhet a 101. cikkben foglalt tilalom alól, ha mind a négy feltétel – nevezetesen „a megállapodásoknak hozzá kell járulniuk az áruk termelésének vagy forgalmazásának javításához, illetve a műszaki vagy gazdasági fejlődés előmozdításához, másodszor lehetővé kell

tenniük a fogyasztók méltányos részesedését a megállapodásokból eredő előnyből, harmadszor az érintett vállalkozásokra nem róhatnak olyan korlátozásokat, amelyek e célok eléréséhez nem nélkülözhetetlenek, negyedszer nem tehetik lehetővé, hogy e megállapodások a kérdéses áruk vagy szolgáltatások jelentős része tekintetében megszűntessék a versenyt”²² – együttesen teljesül és e négy konjunktív feltétel teljesítését a vállalkozás hitelt érdemlően bizonyítja. A Slovenská sporiteľňa a négy együttes feltételből csak egyre hivatkozik, nevezetesen arra, hogy az a magatartás, amellyel az érintett bankok megállapodásukkal megakadályozták egy, a piacon jogellenesen tevékenykedő versenytárs magatartását, az tágabb értelemben hozzájárul a gazdasági fejlődés előmozdításához. Ezzel kapcsolatban a Bíróság kifejtette, hogy jelen ügyben a kérdéses kartellmegállapodás nem felel meg a további három mentesülési feltételnek, különösen annak, hogy egy megállapodás nem róhat az érintett vállalkozásokra olyan korlátozásokat, amelyek az EUMSZ 101. cikknek (3) bekezdésében írt első feltételben meghatározott célok eléréséhez nem nélkülözhetetlenek. Ebből kifolyólag, ha az is lett volna a megállapodás célja, hogy az Akcentával betartassák a hatályos jogszabályokat, akkor az érintett bankoknak a hatóságokhoz kellett volna fordulniuk, nem pedig kizárni a piacról versenytársukat.²³

3. A Bíróság döntése

A Bíróság a fentiekben kifejtett indokok alapján a feltett kérdésekre az alábbi választ adta:

1. „Az EUMSZ 101. cikket úgy kell értelmezni, hogy annak megítélése szempontjából, hogy egy ver-

20 Az Ítélet 25–26. pontjai. A Gazdasági Versenyhivatal Versenytanácsa is ezen álláspontra helyezkedett már a 2000-es évek elején. Ezzel kapcsolatban lásd még: a Gazdasági Versenyhivatal Versenytanácsának a Tpv-t.-vel kapcsolatos elvi jelentőségű döntései 2012. 11.3. pont (Vj-145/2001.). Fogyasztóvédelmi ügyekben is előremutatón ezt az álláspontot képviselte a Versenytanács, amikor a Vj-209/2000. és Vj-217/2000. sz. ügyekben kimondta: „A Versenytanács nem vonja kétségbe a(z) [...] piaci védekezéshez való jogát sem, hogy piaci eszközökkel versenytársa vélt vagy valós piacihátrányokozását maga hárítsa el. Ezen jogszerű magatartásának azonban esetében is határt szab, hogy még orvoslásképpen sem választhat tisztességtelen piaci eszközöket – idetartozóan a felmerülő fogyasztómeztévesztést –, ha ellenfele ilyen jellegű eszközökkel él, hiszen indítéktól függetlenül a fogyasztómeztévesztés tiltott. A taglalt táblákon feltüntetett versenytársi ár, a százalékos összehasonlítás, a megtakarítás összege – még ha a Versenytanács figyelmen kívül is hagyja a saját árura vonatkozó valótlan közlést – a Tpv-t. 8. § (2) bekezdés a) pontjába ütköző, mert az arról mint az áru lényeges tulajdonságáról valótlan tény állít, s egyúttal az árvisszakérésre ösztönzött fogyasztóban megalapozatlanul kelti a különösen előnyös vásárlás hamis látszatát [Tpv-t. 8. § (2) bekezdés d) pontja].” Ezt az érvelést a Legfelsőbb Bíróság a Vj-217/2000. sz. ügy kapcsán is helyesnek találta. „Helyesen mutatott rá arra, hogy a felfokozott versenyhelyzetben folytatott »árháborúban« is követelmény, hogy a vállalkozásoknak nevét becsalógató információi a valóságnak megfelelően tényszerűek legyenek. Ennek a kötelezettségnek akkor eleget kell tenni, hogy az áruházban feltüntetett árak egyébként a valóságnak már megfelelnek. A versenytárs hasonló magatartása a többször kifejtettek alapján a versenyjogsértés megállapításának mellőzését nem teszi indokoltá. Az ún. „jogos védelmi helyzet” csak akkor lett volna megállapítható, ha a felperes a versenytárs által alkalmazott tisztességtelen reklámeszközökkel szemben tisztességes piaci reklámeszközöket alkalmaz, azaz a fogyasztókat az árak vonatkozásában nem téveszti meg. Az a felperesi érvelés pedig, hogy az ár-összehasonlítás objektív helyzeten alakult, nem volt bizonyított és megállapítható.” Kf. II. 39/290/2002. 4. szám.

21 Az Ítélet 27. pontja.

22 Az Ítélet 31. pontja.

23 Az Ítélet 33–35. pontjai.

senykorlátozó célú kartell a fenti rendelkezés értelmében jogsértésnek minősül-e, irreleváns az a körülmény, hogy egy versenykorlátozó célú kartell által érintett versenytárs a kartellmegállapodás megkötésének időpontjában jogellenesen működött az érintett piacon.

2. Az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy a versenykorlátozó megállapodás létezésének megállapításához nem szükséges a versenykorlátozó megállapodásban részt vevő vállalkozás törvényes képviselője személyes magatartásának vagy meghatalmazás útján kinyilvánított olyan személyes egyetértésének a bizonyítása, amellyel e törvényes képviselő jóváhagyta azon alkalmazottjának magatartását, aki versenyellenes találkozón vett részt.
3. Az EUMSZ 101. cikk (3) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy az csak akkor alkalmazható az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdése által tiltott megállapodásra, amennyiben az a vállalkozás, amely e rendelkezésre hivatkozik, bizonyította, hogy az e rendelkezésben előírt négy együttes feltétel mindegyike teljesült.”

4. A jogeset jelentősége

A Bíróság olyan döntés hozott, mely összhangban van az Európai Unió intézményeinek kartellelles eltökéltségével.²⁴ Az ítéletből kiolvasható, hogy a ver-

senytárs kollektív bojkottja céljánál fogva jogsértő, és nem igazolható azon érvelés mentén, hogy a versenytárs engedély hiányában folytatta tevékenységét az érintett piacon. Az érintett vállalkozásoknak abban az esetben, ha egy versenytárs jogsértését tapasztalják, az illetékes hatóságokhoz kell fordulniuk és nem kizárni őt a versenyből.²⁵ Megjegyezzük, egyes szerzők azon a véleményen vannak, hogy a 2. pontban ismertetett bírósági érvelés alapján elképzelhető lesz, a Bíróság el fogja fogadni az érintett vállalkozás(ok) azon védekezését, miszerint a kizárt versenytárs egyértelműen jogellenesen működött az érintett piacon és a közérdek sérelme is valószínűsíthető.²⁶ Ez az eddigiekhez képest gyökeres változást eredményezne a kialakult ítélkezési gyakorlatban. A szerzők érvelésük alátámasztására két európai bírósági ítéletet²⁷ hoztak fel példaként, ahol a Bíróság nem találta az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdésébe ütközőnek az eljárás alá vontak magatartását, mert a magatartásban benne rejtett a közérdek védelme is.²⁸ Véleményünk szerint ennek ellenkezőjére lehet következtetni a Bíróság jelen döntéséből, és feltehetőleg konzekvensen ki fog állni eddigi gyakorlata mellett.

A történet epilógusaként a szlovák legfelsőbb bíróság 2013. május 22-én hozott ítéletében helybenhagyta²⁹ a szlovák versenyhatóság döntését, ezzel is igazolva a hivatal újszerű és – a bírósági ítélet alapján – jogszerű megközelítését a kartellek elleni küzdelemben.

24 WHISH Richard: Versenyjog, HVG-ORAC, Budapest, 2010., 498. o.

25 KÜHNERT Heinrich and AUGUSTINIČ Igor, Slovak Bak Case: Court of Justice Rejects Illegality Defence for Boycotts, Journal of European Competition Law & Practice, 2013, Vol. 4. No. 4. 315. o.

26 Uo. 316. o.

27 C-309/99. sz. ügy J. C. J. Wouters, J. W. Savelbergh és Price Waterhouse Belastingadviseurs BV kontra Algemene Raad van de Nederlandse Orde van Advocaten [EBHT 2002. I-01577.] és C-519/04 P. sz. ügy David Meca-Medina és Igor Majcen kontra az Európai Közösségek Bizottsága [EBHT 2006. I-06991.].

28 KÜHNERT Heinrich and AUGUSTINIČ Igor, Slovak Bak Case: Court of Justice Rejects Illegality Defence for Boycotts, Journal of European Competition Law & Practice, 2013, Vol. 4. No. 4. 315. o.

29 http://ec.europa.eu/competition/ecn/brief/03_2013/sk_bank.pdf (az oldal letöltve 2013. október 10-én).

Az okleveles könyvvizsgálók kötelező továbbképzési rendszerének versenyjogi relevanciája

1. Tények

Az Európai Unió Bíróságának („Bíróság”) a 2013. február 28-án, előzetes döntéshozatali eljárás keretében meghozott döntésében¹ („döntés”) abban kellett állást foglalnia, hogy az Ordem dos Técnicos Oficiais de Contas („OTOC”) által elfogadott, a könyvvizsgálói képzési kreditek megszerzését szabályozó rendelethez hasonló rendelet az EUMSZ 101. cikkének értelmében vett vállalkozások társulása által meghozott döntésnek minősül-e és amennyiben ilyen döntésnek minősül, úgy ezen döntés kikerülhet-e az EUMSZ 101. cikkének a hatálya alól.

Az OTOC egyesületi jellegű közjogi jogi személy, amelynek feladata a kötelező tagság révén az okleveles könyvvizsgálók szakmai érdekeinek képviselése és a hivatás gyakorlásához kapcsolódó valamennyi terület felügyelése.

Az OTOC alapszabálya („Alapszabály”) rendelkezik az OTOC jogköreiről, többek között a tagok feletti fegyelmi jogköréről és a tagok számára kötelező szakmai továbbképzési rendszer kialakításáról, szervezéséről és végrehajtásáról.² Az alapszabály szerint az okleveles könyvvizsgálók kötelesek az OTOC összes

rendeletét betartani, valamint az összes határozatát végrehajtani, ellenkező esetben a könyvvizsgálóval szemben fegyelmi vétségként megrovás, pénzbírság, a könyvvizsgálói tevékenység legfeljebb három évig terjedő felfüggesztése vagy a kamarai tagok sorából történő törlése alkalmazható.³

2004. március 30-án az OTOC elfogadott egy minőség-ellenőrzésről szóló rendeletet⁴, amely rendelet 4. cikk (1) bekezdésének e) pontja szerint a könyvvizsgálóknak az utolsó két évben átlagban évi 35, az OTOC által nyújtott vagy általa egyenértékűvé minősített képzési kreditet kell megszerezniük.

A könyvvizsgálói képzési kreditek megszerzését szabályozó rendelet⁵ („rendelet”) kétféle, az OTOC által támogatott képzési típusról rendelkezik: az intézményi és a szakmai továbbképzésről. Az intézményi továbbképzés az OTOC által a tagjai részére megvalósított olyan, legfeljebb tizenhat óra időtartamú tevékenységekből áll, amelyek célja a könyvvizsgálók figyelmének egyes kezdeményezésekre és jogszabályi módosításokra, illetve etikai és deontológiai⁶ kérdésekre való felhívása. A szakmai továbbképzés pe-

* Vizsgáló, Gazdasági Versenyhivatal – Antitröszt Iroda, Kartellvizsgáló Csoport.

1 C-1/12 sz. ügy, Ordem dos Técnicos Oficiais de Contas kontra Autoridade da Concorrência, még nem tették közzé a Határozatok Tárában.

2 2009. október 26-i 310/2009. törvényrendelet I. számú melléklet 3. cikk (1) bekezdésének n) és s) pontjai.

3 Alapszabály 57. cikk (1) bekezdésének a) pontja, valamint 63. és 64. cikkei.

4 Regulamento de Controlo Qualidade, Diário da República, 2004. július 27-i sorozat, 175. sz.

5 Regulamento de Formação de Créditos, Diário da República, 2007. július 12-i 2. sorozat 133. sz.

6 A deontológia görög eredetű szó, jelentése: a kötelességek tana, egyes felfogások szerint az egész etika neve. A deontológia irányzatai általában általános és kötelező érvényű parancsokat fogalmaznak meg.

dig legalább tizenhat óra időtartamú, a szakmához szorosan hozzátartozó témákkal kapcsolatos tanulási és fejlesztési foglalkozásokból áll.⁷ Intézményi képzést a rendelet 5. cikkének (2) bekezdése értelmében kizárólag az OTOC nyújthat. Képzési kreditek megszerzésére jogosító szakmai képzést más képzőszerv is nyújthat, de csak az OTOC engedélyével, nyilvántartásba vételével, valamint a képzéseknek az OTOC által nyújtott továbbképzésekkel történő egyenértékűvé minősítésével. A képző szervek mind a nyilvántartásba vételért, mind az egyenértékűvé minősítésért díjat kötelesek az OTOC-nak fizetni.

2. Pertörténet

2.1. Alapeljárás

A portugál versenyhatóság, az Autoridade da Concorrência („AdC”) 2006-ban és 2009-ben két, az OTOC által bevezetett kötelező okleveles könyvvizsgáló-képzési rendszer ellen benyújtott panasz alapján indított eljárást. A panaszok szerint számos képzési szerv kérte nyilvántartásba vételét, valamint képzésének az OTOC által nyújtott képzésekkel történő egyenértékűvé minősítését. Az OTOC ezen kérelmek nagy részének helyt adott, ám bizonyos esetekben megtagadta az egyenértékűvé minősítést, vagy nem hozott döntést, miközben az egyenértékűvé minősítés iránti kérelem benyújtása óta több mint öt hónap telt el. Volt olyan eset is, amikor az ilyen kérelemre az OTOC több mint egy év után válaszolt.

Az AdC a 2010. május 7-i határozatában („vitatott határozat”) megállapította, hogy az OTOC a rendelet elfogadásával megsértette az EUMSZ 101. és 102. cikkeket és összesen 229 309 € összegű bírságot szabott ki.⁸

Az OTOC a Tribunal do comércio de Lisboa-tól („lisszaboni kereskedelmi bíróság”) a vitatott határozat megsemmisítését kérte.

A lisszaboni kereskedelmi bíróság döntésében elutasította az OTOC azon érvelését, miszerint a rendeletből származó versenykorlátozások szükségesek voltak az okleveles könyvvizsgálói hivatás megfelelő gyakorlásának az érdekében és úgy ítélte meg, hogy az OTOC torzította a versenyt az okleveles könyv-

vizsgálók kötelező továbbképzésének a piacán azáltal, hogy

- arra kötelezte az okleveles könyvvizsgálókat, hogy a két utolsó évben átlagban évi, az OTOC által szervezett vagy jóváhagyott 35 képzési kreditet kell megszerezniük, amelyből 12 óra képzési kreditet kizárólag az OTOC által nyújtott képzés keretében lehet megszerezni, másrészt hogy
- az OTOC határozta meg, hogy mely képzési szervezetek jogosultak képzési kredit szerzésére jogosító képzéseket nyújtani.

Kimondta továbbá, hogy a rendelet hátrányosan érintheti a tagállamok közötti kereskedelmet, az erőfölénnyel történő visszaélés vonatkozásában viszont megsemmisítette a vitatott határozatot.

Az OTOC a lisszaboni kereskedelmi bíróság ítéletével szemben jogorvoslással élt a Tribunal da Relação de Lisboa-nál („lisszaboni fellebbviteli bíróság”). Az OTOC a lisszaboni kereskedelmi bíróság ítéletének hatályon kívül helyezését kérte az EUMSZ 101. cikkének a megsértése vonatkozásában arra hivatkozással, hogy továbbképzési tevékenysége kívül esik a gazdasági tevékenység körén, mivel közvetlenül jogszabályból eredő közszolgáltatási feladatot lát el. Erre tekintettel továbbképzési tevékenységére nem terjed ki az EUMSZ 101. cikkének hatálya. Mindezekon felül a rendelet hozzájárul a kínálat javításához, illetve a műszaki vagy gazdasági fejlődés előmozdításához, valamint az EUMSZ 101. cikkének (3) bekezdése értelmében lehetővé teszi a fogyasztók számára a belőle eredő előnyből történő méltányos részesedést, valamint az okleveles könyvvizsgálók kötelező továbbképzési rendszerének a létrehozatala az EUMSZ 106. cikkének (2) bekezdése értelmében közszolgáltatási feladatnak minősül.

2.2. Előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

2012. január 3-án a lisszaboni fellebbviteli bíróság az eljárást felfüggesztette és az alábbi kérdéseket terjesztette előzetes döntéshozatal iránt a Bíróság elé:⁹

⁷ A rendelet 3. cikkének (2) és (3) bekezdései.

⁸ <http://www.concurrences.com/Bulletin/News-Issues/April-2011/A-Portuguese-Court-confirms-a?onglet=1&lang=en>.

⁹ <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=5&docid=120218&pageIndex=06&doclang=HU&mode=req&dir=6&occ=first&part=1&cid=206000>.

1. Egy olyan szervezet, mint az OTOC vállalkozások társulásának tekintendő-e az uniós verseny szabályokra vonatkozó jogalkalmazás szempontjából? Ha igen, akkor az OTOC-hoz hasonló szervezet az EUMSZ 101. cikk (2) bekezdésének hatálya alá tartozik-e? Háttérként utalt arra, hogy az OTOC az okleveles könyvvizsgálók kötelező képzése terén a jogi előírások részletes végrehajtási szabályaként általánosan kötelező szabályokat állapít meg annak érdekében, hogy az állampolgárok számára hiteles és minőségi szolgáltatást nyújtson.

2. Amennyiben egy olyan szervezet, mint az OTOC számára jogszabály írja elő a tagjainak nyújtandó kötelező továbbképzési rendszer létrehozásának szükségességét, úgy az EUMSZ 101. cikke értelmezhető-e akként, hogy az alapján megkérdőjelezhető az azt létrehozó rendelet és az OTOC által jogszerűen megkövetelt továbbképzési rendszer létrehozása, amennyiben a jogszabályi követelmény szigorú átültetésére szorítkozik? Vagy ellenkezőleg, ez a kérdés nem tartozik az EUMSZ 101. cikkének hatálya alá és az EUMSZ 56.¹⁰ és azt követő cikkei alapján kell értékelni?

3. Ellentétes-e a jelenlegi EUMSZ 101. és 102. cikkeivel az okleveles könyvvizsgálók továbbképzésére vonatkozó azon szabályozás, amely közvetlenül nem befolyásolja a gazdasági tevékenységüket? Figyelembe véve, hogy a Wouters-ügy¹¹ és az ahhoz hasonló ügyekben hozott ítéletek olyan szabályozásra vonatkoztak, amely hatással van a szóban forgó szakmai kamara tagjainak gazdasági tevékenységére.

4. Az uniós versenyjog tükrében valamely szakmai kamara előírhat-e egy hivatás gyakorlásának előfeltételeként olyan továbbképzést, amelyet kizárólag az adott kamara nyújt?

3. A Bíróság eljárása

Mivel az OTOC a lisszaboni fellebbviteli bíróság ítéletének a hatályon kívül helyezését csak az EUMSZ 101. cikk megsértésének a vonatkozásában

kérte, a Bíróság a rendeletnek az EUMSZ 56. és azt követő cikkekkkel való összeegyeztethetőségét, valamint a 102. cikk megsértését nem vizsgálta.

3.1. Az okleveles könyvvizsgálók mint vállalkozások

Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések első három kérdését a Bíróság együttesen vizsgálta meg.

Ahhoz, hogy a rendeletet az EUMSZ 101. cikkének (1) bekezdése értelmében vállalkozások társulása által elfogadott döntésnek lehessen minősíteni, először is azt kell megvizsgálni, hogy az okleveles könyvvizsgálók az uniós versenyjog értelmében vállalkozásoknak minősülnek-e.

Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint versenyjogi értelemben vállalkozásnak minősül minden gazdasági tevékenységet folytató jogalany, függetlenül annak jogállásától és finanszírozási módjától.¹² Sintén az állandó ítélkezési gyakorlatból következik, hogy minden olyan tevékenység gazdasági tevékenységnek minősül, amely áruk vagy szolgáltatások adott piacon történő kínálatával jár.¹³

Az okleveles könyvvizsgálók fentiekén túl díjazás fejében olyan könyvvizsgálói szolgáltatást nyújtanak, amely tevékenységgel járó pénzügyi kockázatot maguk viselnek.

3.2. Szakmai kamara mint vállalkozások társulása

Másodsorban azt kell megvizsgálni, hogy az OTOC-hoz hasonló szakmai kamara az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdése értelmében vállalkozások társulásának vagy hatóságnak tekinthető-e akkor, amikor a rendelethez hasonló jogszabályt fogad el. Ezen kérdés eldöntéséhez annak vizsgálata szükséges, hogy a rendelet megalkotása során az OTOC állami feladatot látott-e el az állam

10 „Az alábbiakban megállapított rendelkezéseknek megfelelően tilos az Unión belüli szolgáltatásnyújtás szabadságára vonatkozó minden korlátozás a tagállamok olyan állampolgárai tekintetében, akik nem abban a tagállamban letelepedettek, mint a szolgáltatást igénybe vevő személy. Az Európai Parlament és a Tanács rendes jogalkotási eljárás keretében e fejezet rendelkezéseit kiterjesztheti harmadik országok olyan állampolgáira, akik szolgáltatásokat nyújtanak és az Unió területén letelepedettek.”

11 C-309/99. sz. Wouters és társai ügyben 2002. február 19-én hozott ítélet (EBHT 2002, I-1577. o.). A Wouters-ügyben a Bíróság a Holland Ügyvédi Kamara szabályzatának adótanácsadással és ügyvédi tevékenységgel egyidejűleg foglalkozó irodák alapítását tiltó rendelkezését vizsgálta.

12 A Wouters-ügy 46. pontja, a C-41/90. sz., Höfner és Elser ügyben 1991. április 23-án hozott ítélet [EBHT 1991, I-1979. o.] 21. pontja; a C-244/94. sz., Fédération française des sociétés d'assurance és társai ügyben 1995. november 16-án hozott ítélet [EBHT 1995, I-4013. o.] 14. pontja, a C-55/96. sz., Job Centre, ún. Job Centre II-ügyben 1997. december 11-én hozott ítélet [EBHT 1997, I-7119. o.] 21. pontja.

13 A Wouters-ügy 47. pontja, 118/85. sz., Bizottság kontra Olaszország ügyben 1987. június 16-án hozott ítélet [EBHT 1985, I-2599. o.] 7. pontja és a C-35/96. sz., Bizottság kontra Olaszország ügyben 1998. június 18-án hozott ítélet [EBHT 1998, I-3851. o.] 36. pontja.

által meghatározott szempontok figyelembevételével és az állami beavatkozás lehetőségének biztosításával.

A Wouters-ügyben hozott ítélet 57. pontja szerint a közösségi versenyjog nem alkalmazható olyan tevékenységre, amely természeténél, céljánál és a rá vonatkozó szabályok folytán nem tartozik a gazdasági tevékenység körébe. A jelen ügyben a Bíróság kimondta, hogy a rendelet közvetlenül befolyásolja az okleveles könyvvizsgálók kötelező továbbképzésének piacán folytatott gazdasági tevékenységet, mivel az OTOC maga is nyújt továbbképzési tanfolyamokat, valamint a továbbképzési kötelezettség elmulasztása az OTOC alapszabálya értelmében¹⁴ fegyelmi szankciókhoz vezethet, mint például a tevékenységük szünetelésének legfeljebb három évig történő elrendelése vagy a tagkizárás.

Szintén a Wouters-ügyben kifejtettek szerint a versenyjog nem alkalmazható olyan tevékenységre, amelyik közhatalmi szervek jogköreinek a gyakorlásához kapcsolódik.¹⁵ Az olyan esetekben ugyanis amikor a magatartás tisztán közhatalmi jellegű állami döntés, nincs gazdasági tevékenység, vagyis vállalkozásról sem lehet beszélni.

Annak eldöntéséhez, hogy egy magatartás állami döntésnek minősül-e, a Bíróság a Wouters-ügyben kialakított háromelemű teszt alapján megvizsgálja a döntésben résztvevő személyek körét, a döntésben szerepet játszó értékelési szempontokat (közérdek szem előtt tartása), illetve az állam döntéssel kapcsolatos ellenőrzési, módosítási jogkörét.

A döntésben részt vevő személyek körénél releváns lehet, hogy a döntésben résztvevőket ki delegálja, választja az adott testületbe, annak tagjai mennyire függetlenek az őket delegálótól.¹⁶

A jelen ügyben az OTOC igazgatási szervei kizárólag e kamara tagjaiból állnak, a nemzeti hatóságok egyáltalán nem szólnak bele e szervek tagjainak a ki nevezésébe.

Az sem releváns, hogy az OTOC-ot közjogi jogszabály szabályozza a következők miatt. Amikor az

OTOC-hoz hasonló szakmai kamara egy a rendelethez hasonló szabályozást fogad el, egy olyan hivatás szabályozó hatóságaként jár el, melynek gyakorlása gazdasági tevékenységnek minősül.

Az állam döntéssel kapcsolatos ellenőrzési, módosítási jogköre akkor érvényesül, ha az állam nem delegálta hatáskörét a magánszereplőkre. Ez olyan esetekben fordulhat elő, amikor az állam képviselője befolyásolhatja a döntéshozók személyét, a saját döntésével helyettesítheti a felek döntését amennyiben az nem felel meg a közérdeknek.¹⁷

A Wouters-ügyben meghozott ítélet bár az állami döntés kérdésével nem foglalkozott, tett egy igen fontos kijelentést.¹⁸ Amennyiben egy tagállam szabályozói jogkört ad egy szakmai szervezetnek, pontosan meghatározza, hogy melyek a közérdek kritériumai és fenntartja magának a végső döntés eszközét, akkor a szervezet döntései állami intézkedésnek minősülnek és kikerülnek a vállalati versenyjog hatálya alól.

Az OTOC a rendeletet állami beavatkozás nélkül hozta meg, valamint az alapszabály széles mérlegelési jogkört biztosított az OTOC számára az okleveles könyvvizsgálók továbbképzési rendszerének a kialakításában. Az Alapszabály továbbá nem írta elő azt, hogy az OTOC kizárólagos joggal rendelkezik az okleveles könyvvizsgálóknak szóló továbbképzési tanfolyamok nyújtására és nem írta elő azokat a feltételeket sem, amelyek az okleveles könyvvizsgálók továbbképzésének a piacára való belépést szabályozzák.¹⁹

Irreleváns a felperes által az alapeljárásban hivatkozott azon körülmény, hogy az OTOC nonprofit szervezet, mivel az ítélezési gyakorlat alapján ez a tény nem akadályozza annak, hogy vállalkozásnak minősüljön, hiszen az általa nyújtott továbbképzési szolgáltatások versenyeznek a többi, nyereségorientált képzési szervezet szolgáltatásaival.²⁰

Mindezekre tekintettel a Bíróság megállapította, hogy az okleveles könyvvizsgálók gazdasági tevékenységet folytatnak és az EUMSZ 101. cikke értelmében vállalkozásoknak minősülnek, így az OTOC-hoz

14 Az alapszabály 57. cikk (1) bekezdésének a) pontja, 59. cikk (2) bekezdése, valamint 63. és 64. cikkei.

15 SAT ügy 30. pont; és C-343/95 ügy Diego Cali & Figli kontra Servizi Ecologici Porto di Genova (SEPG) [EBHT 1997, I-1547. o., 22. és 23. pont].

16 Judgement of the Court of 17 November 1993, Bundesanstalt für den Güterfernverkehr v Gebrüder Reiff GmbH Co. KG. Case C-185/91., European Court reports 1993 Page I-05801 (a továbbiakban: Reiff-ügy); Judgement of the Court (Sixth Chamber) of 9 June 1994, Bundesrepublik Deutschland v Delta Schifffahrts- und Speditionsgesellschaft mbH., Case C-153/93. European Court reports 1994 Page I-2517. („Delta-ügy”).

17 Reiff-ügy 17. pont, Delta-ügy 21. pont.

18 Wouters-ügy 68. pont.

19 A döntés 39–51. pontjai.

20 C-222/04. sz., Cassa di Risparmio di Firenze és társai ügyben 2006. január 10-én hozott ítélet [EBHT 2006, I-289. o.] 122. és 123. pontja, valamint a C-49/07. sz. MOTOE-ügyben 2008. július 1-jén hozott [EBHT 2008, I-4863. o.] 27. pontja.

hasonló szakmai kamara által elfogadott rendelet az EUMSZ 101. cikkének (1) bekezdése értelmében vállalkozások társulása által elfogadott döntésnek kell tekinteni. Azon érvelés, miszerint az OTOC-hoz hasonló szakmai kamara jogszabályi követelmény értelmében köteles a tagjai számára szóló kötelező továbbképzési rendszer létrehozására, nem elegendő ahhoz, hogy az általa hozott szabályok ne tartozzanak az EUMSZ 101. cikk hatálya alá, amennyiben e szabályok csak e kamarának tudhatók be. Az a körülmény pedig, hogy e szabályok közvetlenül nem befolyásolják e szakmai kamara tagjainak gazdasági tevékenységét, nincs hatással az EUMSZ 101. cikk alkalmazására, mivel az e kamarával szemben kifogásolt jogsértés azt a piacot érinti, amelyen az utóbbi maga is gazdasági tevékenységet végez.²¹

A Gazdasági Versenyhivatal Versenytanácsa a Magyar Könyvvizsgálói Kamarával szemben lefolytatott versenyfelügyeleti eljárásban hasonló álláspontra jutott.²² Az eljáró versenytanács álláspontjának a kialakításakor a fentiekben ismertetett uniós joggyakorlatnak megfelelően az alábbiakat vette figyelembe:

- a társulást vállalkozások hozták létre a saját piaci magatartásuk koordinálására,
- a tagság kizárólag a szakma képviselőiből áll és az állam képviselője nincs hatással sem az elnök kinevezésére, sem a tagság összetételére,
- a közérdek figyelembevétele vonatkozásában nincs részletesen lebontott állami szabályozás,
- nincs olyan jogszabályi rendelkezés, amely megakadályozná azt, hogy a tagok döntésüknél a saját érdekeikre legyenek figyelemmel,
- a miniszter törvényességi felügyeleti joga nem terjed ki a végső döntés jogára, vagyis hogy kikényszeríthesse a döntés megváltoztatását.²³

A Gazdasági Versenyhivatal vállalkozások társulásai által meghozott, versenykorlátozásra alkalmas döntésnek tekintette a Magyar Ügyvédi Kamara által megalkotott etikai kódexet²⁴, valamint a Magyar Építész Kamara szabályzatainak bizonyos rendelkezéseit is.²⁵

3.3. *Kizárólag a szakmai kamara által nyújtott képzésen történő részvételre kötelezés*

A negyedik kérdéssel kapcsolatban a Bíróság azt vizsgálta, hogy az uniós versenyjoggal ellentétes-e az, hogyha valamely szakmai kamara arra kötelezi a tagjait, hogy az alapeljáráshoz hasonló feltételek mellett kizárólag az általa nyújtott továbbképzésen vegyenek részt.

E körben annak megállapítása szükséges, hogy a rendeletnek célja-e vagy hatása-e a közös piacon a verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása. A rendelet célja az okleveles könyvvizsgálók által nyújtott szolgáltatások minőségének a kötelező képzési rendszer által történő javítása, amely alapján feltételezhető, hogy annak nem célja a verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása. Erre tekintettel a rendelet közös piacon belüli versenyre gyakorolt hatását kellett a Bíróságnak megvizsgálnia.

3.4. *Versenyhatás*

Ahhoz, hogy valamely döntés, megállapodás vagy magatartás alkalmas legyen a tagállamok közötti kereskedelem befolyásolására, objektív jogi vagy ténybeli tényezők összessége alapján kellő valószínűséggel lehetővé kell tennie, hogy közvetlenül vagy közvetetten, ténylegesen vagy lehetségesen olyan irányú hatást gyakoroljon a tagállamok közötti kereskedelem szerkezetére, amely akadályozhatja a tagállamok között az egységes piac célkitűzéseinek megvalósítását. Ezenfelül e hatás nem lehet jelentéktelen.²⁶

A versenyellenes hatás körében a Bíróság az okleveles könyvvizsgálók kötelező továbbképzési piacának a rendeletből eredő szerkezetét, majd a szóban forgó piacra történő belépésnek az OTOC-tól eltérő szervezetek részére nyitva álló feltételeit vette górcső alá. Ennek keretében a Bíróság megvizsgálta azt, hogy a rendeletből eredő korlátozó hatások

21 A döntés 59. pontja.

22 Vj-16/2005/25. számú határozat.

23 Vj-16/2005/25. számú határozat 50. pont.

24 Vj-180/2004/32. számú határozat.

25 Vj-201/2005/21. számú határozat.

26 C-238/05. sz., Asnef-Equifax és Administración del Estado ügyben 2006. november 23-án hozott ítélet [EBHT 2006, I-11125. o.] 34. pontja és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat.

az okleveles könyvvizsgálók által nyújtott szolgáltatások minőségének a biztosítása érdekében szükségesnek minősültek-e, és hogy a rendelet hatásai nem lépnek-e túl azon a mértéken, amely e célkitűzés elérésének a biztosításához szükséges.

A rendelet kétfajta, intézményi, illetve szakmai továbbképzést ír elő, amelyek céljukban, a nyújtani jogosult képzési szervezetek személyében, valamint a tanfolyamok időtartamában különböznek. Intézményi képzést csak az OTOC nyújthat, valamint az utolsó két évben megszerzendő átlagosan 35 kreditből 12 kreditet kötelezően az intézményi továbbképzés keretében kell megszerezni. A maradék 23 kredit kapcsán a könyvvizsgálók dönthetnek, hogy azokat szakmai vagy intézményi képzés keretében kívánják megszerezni. Ez a körülmény az intézményi képzések terén kizárja a versenyt. Az intézményi továbbképzés továbbá legfeljebb 16, a szakmai továbbképzés pedig több mint 16 óra időtartamú. Ez az óraszámegykötés azzal a következménnyel járhat, hogy az OTOC-tól eltérő, rövid időtartamú képzési programokat nyújtó szervezetek nem nyújthatnak rövidebb időtartamú képzéseket. Ez torzítja a versenyt az okleveles könyvvizsgálók kötelező továbbképzésének a piacán, mivel ezáltal a kereslet és a kínálat nem megfelelően működik.

Ezenkívül azok a továbbképző szervezetek, amelyek képzési krediteket megszerzésére jogosító képzést szeretnének nyújtani, a jogszabály értelmében kötelesek előzetesen az OTOC-tól a nyilvántartásba vételüket kérni, valamint minden egyes képzési esemény vonatkozásában kérelmezniük kell az OTOC-tól annak egyenértékűvé minősítését.

Fentiek alapján az OTOC által egyoldalúan meghatározott rendelet torzíthatja a versenyt azáltal, hogy a saját maga által szervezett képzéseket részesíti előnyben a versenytársak képzéseivel szemben. Ezen szabályok alapján az OTOC-tól eltérő képzési szervezetek így nehezebben tudnak a piacra belépni, amely által sérül az esélyegyenlőség és a torzulásmentes verseny. A rendelet által az OTOC-tól eltérő képzőszervek részére az egyes tanfolyamok megkezdéséhez előírt egyenértékűvé minősítés pedig korlátozhatja az egyes tanfolyamok kínálatát.

3.5. Az EUMSZ 101. cikk (3) bekezdésének alkalmazhatósága

Ahhoz, hogy az EUMSZ 101. cikkének (3) bekezdésébe foglalt mentesség alkalmazható legyen, szükséges, hogy négy feltétel együttesen teljesüljön. Először is az érintett döntésnek hozzá kell járulnia az áruk termelésének vagy forgalmazásának javításához, illetve a műszaki vagy gazdasági fejlődés előmozdításához, másodsor lehetővé kell tennie a fogyasztók méltányos részesedését a megállapodásokból eredő előnyből, harmadszor az érintett vállalkozásokra nem róhat olyan korlátozásokat, amelyek e célok eléréséhez nem nélkülözhetetlenek, negyedszer nem teheti lehetővé, hogy a kérdéses áruk vagy szolgáltatások jelentős része tekintetében megszűnjön a verseny.²⁷

A rendelet célja az okleveles könyvvizsgálók által nyújtott szolgáltatások minőségének a biztosítása. Az EUMSZ 101. cikk (3) bekezdésre tekintettel így a jelen esetben azt kellett megvizsgálni, hogy a rendelet ténylegesen hozzájárult-e e cél eléréséhez, a rendeletről eredő korlátozó hatások ésszerűen az okleveles könyvvizsgálók által nyújtott szolgáltatások minőségének biztosítása érdekében szükségesnek minősültek-e, valamint a rendelet hatásai nem léptek-e túl azon a mértéken, amely a cél eléréséhez szükséges.

Az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdése kapcsán fontos ismertetni az ún. Wouters-kivételt²⁸. Ezen koncepció alapján egy versenykorlátozó magatartás nem esik az EUMSZ 101. (1) bekezdésének tilalma alá, ha a döntéshozó alappal gondolhatta, hogy a döntés elengedhetetlenül szükséges valamilyen méltányolható, közérdeken alapuló szabályozási cél elérése érdekében.

A Bíróság e körben megállapította, hogy a versenynek a 16 óránál rövidebb időtartamú továbbképzési tanfolyamok tekintetében történő megszüntetése nem minősül az okleveles könyvvizsgálók által nyújtott szolgáltatások minőségének biztosítása érdekében szükségesnek. Az okleveles könyvvizsgálók által nyújtott szolgáltatások minőségére vonatkozó célkitűzést pedig egy olyan rendszer létrehozásával is el lehetett volna érni, amely egyértelműen megha-

²⁷ C-238/05. sz., Asnef-Equifax és Administración del Estado ügyben 2006. november 23-án hozott ítélet [EBHT 2006, I-11125. o.] 65. pont.

²⁸ A Wouters-ügy 110. pontja: „[...] nem sérti a Szerződés 81. cikkének (1) bekezdését, mert ez a testület ésszerűen gondolhatta, hogy a rendelet, a szükség szerint benne rejlő versenykorlátozó hatások ellenére elengedhetetlen a jogi szakma megfelelő gyakorlásához, ahogy az az érintett tagállamban meg volt szervezve.”

tározott, átlátható, megkülönböztetésmentes kritériumokon alapul és a piacra egyenlő belépést biztosít. Mindezekre tekintettel, mivel a rendelet lehetővé teszi, hogy az OTOC az okleveles könyvvizsgálóknak szóló továbbképzési szolgáltatások jelentős része tekintetében megszüntesse a versenyt és a rendelet által előírt korlátozások sem minősülnek nélkülözhetetleneknek, az EUMSZ 101. cikkének (3) bekezdése nem alkalmazható.²⁹

3.6. Az EUMSZ 106. cikk (2) bekezdésének alkalmazhatósága

Az EUMSZ 106. cikk (2) bekezdésének³⁰ hatálya alá tartozó vállalkozások csak akkor hivatkozhatnak a Szerződés ezen rendelkezésére az EUMSZ 101. cikkbe ütköző intézkedés igazolása érdekében, ha a verseny korlátozása, vagy akár teljes kizárása szükséges a rájuk bízott sajátos feladatok végrehajtásának biztosításához.³¹

Fentiekben kifejtettek alapján úgy tűnik, hogy a rendelet által előírt versenykorlátozások túllépnek azon a mértéken, amely az OTOC-ra bízott sajátos feladatok végrehajtásához szükséges, amelyre tekintettel a Bíróság az EUMSZ 106. cikk (2) bekezdését sem látta alkalmazhatónak.

Így a negyedik kérdésre a Bíróság azt a választ adta, hogy az OTOC-hoz hasonló szakmai kamara által elfogadott rendelet az EUMSZ 101. cikke által tiltott versenykorlátozásnak minősül annyiban, amennyiben az érintett piac jelentős részén e szakmai kamara javára megszünteti a versenyt és a piac másik részén hátrányosan megkülönböztető feltételeket kényszerít e szakmai kamara versenytársaira.³²

4. A jogeset jelentősége

Az OTOC döntése lehetőséget teremtett a Bíróságnak arra, hogy átgondolja korábbi ítélezési gyakorlatát. Ennek megfelelően a Bíróság az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések megválaszolásánál a Wouters-ügyben kialakított és fentebb ismertetett háromelemű teszt szerint vizsgálta meg azt, hogy a könyvvizsgálói kamara által megalkotott rendelet állami döntésnek minősül-e és így a rendeletet az EUMSZ 101. cikkének (1) bekezdése értelmében vállalkozások társulása által elfogadott döntésnek kell-e tekinteni.

Ezt követően a Bíróság szintén a Wouters-ügyben kifejtett és fentebb ismertetett koncepció (Wouters-kivétel) alapján vizsgálta meg az EUMSZ 101. cikk (3) bekezdés szerinti mentesülés lehetőségét.

A jelen ügyben is megerősítést nyert, hogy a Wouters-kivétel nem értelmezhető úgy, mint ami általában mentesülést biztosítana a versenyszabályok alkalmazása alól. Minden esetben konkrét vizsgálatot igényel az elérni kívánt cél, a korlátozás indokoltága és arányossága.

A Bíróság ezen konkrét vizsgálatok eredményeképpen a Wouters-ügyben meghozott döntésétől eltérően – amelyben kimondta, hogy a holland ügyvédi kamara ésszerűen vélhette úgy, hogy az említett kamarai szabályozás az azzal járó versenykorlátozó hatások ellenére szükséges az ügyvédi szakma rendeltetésszerű gyakorlásához, így a rendelkezés nem sérti az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdését – megállapította, hogy a rendelet által előírt korlátozások nem minősülnek nélkülözhetetleneknek, amelyre tekintettel az EUMSZ 101. cikkének (3) bekezdése nem alkalmazható.

²⁹ A döntés 103. pontja.

³⁰ „Az általános gazdasági érdekű szolgáltatások működtetésével megbízott vagy a jövedelemtermelő monopólium jellegű vállalkozások olyan mértékben tartoznak a Szerződések szabályai, különösen a versenyszabályok hatálya alá, amennyiben ezek alkalmazása sem jogilag, sem ténylegesen nem akadályozza a rájuk bízott sajátos feladatok végrehajtását. A kereskedelem fejlődését ez nem befolyásolhatja olyan mértékben, amely ellentétes az Unió érdekeivel.”

³¹ C-203/96. sz., Dusseldorp és társai ügyben 1998. június 25-én hozott ítélet [EBHT 1998, I-4075. o.] 65. pontja; a C-320/91. sz. Corbeau-ügyben 1993. május 19-én hozott [EBHT 1993, I-2533. o.] 14. pontja, valamint a C-393/92. sz. Commune d'Almelo ügyben 1994. április 27-én hozott [EBHT 1994, I-1477. o.] 46. pontja.

³² A döntés 108. pontja.

Louis Kaplow: Competition Policy and Price Fixing

Nagy érdeklődéssel vettem kezembe Louis Kaplow *Competition Policy and Price Fixing* c. könyvét.¹ Daniel Sokol az utóbbi idők egyik legjelentősebb könyveként aposztrofálta, a szerző pedig olyan intellektuális elődöket jelölt meg – akikkel együtt dolgozott, mint Mike Scherer, Mike Spence, Dick Caves, Mike Porter vagy Phil Areeda és Carl Shapiro. A szerző nem kevesebbet tűz maga elé, mint hogy átalakítsa a gondolkodást az árörögzítés versenyjogi megítélése vonatkozásában.

A könyv elején a szerző röviden összefoglalja a későbbi fejezetek témáit, azonban tekintettel arra, hogy inkább kérdésfeltevéseket fogalmaz meg, mintsem megoldási javaslatokat az árörögzítés helyes gyakorlati kezelésére, viszonylag nehéz követni a szerző gondolatmenetét.

A szerző szerint világszerte nagy egyetértés mutatkozik az árörögzítés elítélése vonatkozásában, ha azonban a dolgok mögé nézünk, akkor azt látjuk, hogy az árörögzítés pontos fogalma és bizonyítása kapcsán már alig van egyetértés. A szerző a könyv elején két példát hoz a probléma érzékeltetésére. Az egyik szerint a piac mindkét szereplője versenytársat alkalmaz, de mindketten tudják, hogy egy magasabb árral jobban járnának. Az egyik szereplő elkezd árat emelni, majd követi a másik, és rövid időszakot követően addig emelik felváltva az árakat, míg el

nem érik a monopolár közeli helyzetet. Az áremeléseket egymással közlik és kijelentik, hogy nem alkalmaznak titkos árendedményeket. A második esetben – melyet a szerzőtől függetlenül előadásaim során én is gyakran használok – két benzinkút-tulajdonos egy elhagyatott útszakaszon egymással szemben található benzinkútjaikon reggelente megemelik az árat, egyszer egyik, majd arra reagálva a másik addig, amíg – az első példához hasonlóan – el nem érik a monopolárat. A versenyjogi megítélés szerint az első eset jogellenes, a második viszont nem, holott a végeredmény ugyanaz. Ha elfogadjuk, hogy a második esetben maga az áremelés a versenytárs felé irányuló kommunikáció, akkor mi az oka annak, hogy egyfajta kommunikáció jogellenessé tesz egy magatartást, egy ugyanolyan eredménnyel járó másfajta kommunikáció pedig nem?

A szerző második példájával szintén azt kívánja érzékeltetni, hogy az oligopol piacokon a magatartások jogszerűségének vagy jogellenességének megítélése milyen bizonytalan. A példa az alábbiak szerint szól:

Az A verzió szerint egy koncentrált iparágban működő társaságok ármegehatározási hatáskörrel bíró munkatársai egy hotelszobában találkoznak és kifejezett ármegeállapodást kötnek a jövőbeni árakról, a megeállapodás megsértése esetén járó

* Versenyjogi Kutatóközpont, igazgató.

¹ KAPLOW Louis: *Competition Policy and Price Fixing*, Princeton University Press, Princeton, 2013. Aki a szerző jelen könyvében kifejtett gondolataira kíváncsi, igaz, kevésbé egységes monografikus formában, de jelentős részt elérhető az SSRN-en (www.ssrn.com).

büntetésről, és így tovább. Mindenki egyetért a végkimenetelben, amelynek sikerrel is járó célja, hogy a jelenlegi versenyárat egy hónapon belül a monopolár szintjére emeljék, amelyet meg is tesznek.

A B verzió lényegében ugyanaz, mint az A verzió, azzal a különbséggel, hogy az óvatos megfogalmazások kerülnek az olyan varázsszavakat, mint „megállapodás” vagy „megígérem”. Ehelyett minden kijelentést alaposan megfontolnak. Ez a változás azonban nem jelenti azt, hogy más lenne a résztvevők akaratja, célja, s az elért eredmény is ugyanaz lesz.

A C verzió megegyezik az előzővel, de a résztvevők saját irodájuk konferenzaszobájában ülve, videokonferencia útján bonyolítják le az egyeztetést.

A D verzió ugyanaz, mint a C eset, viszont minden egyes konferenzaszobában ott vannak a média képviselői.

Az E verzió megegyezik az előbbivel, de a média biztosítja és működteti a videóberendezéseket.

Az F verzió az E verzió továbbgondolása azzal, hogy mindegyik vállalkozás sajtókonferenciaként hirdeti meg az eseményt, amelyet élőben közvetítenek az interneten, így nem titkos megbeszélésről van szó.

Az utolsó, G verzió az előzőhöz képest annyiban más, hogy az egyes kijelentések között eltelik egy kis idő. A kijelentéseket ugyanabban a sorrendben tesszik, ugyanazzal a hangsúllyal és gesztusokkal, és pontosan ugyanarra a következtetésre jutnak. Hovatovább amíg az A verzióban egy hónap állt rendelkezésre az áremelésre, itt még erre sincs szükség, az azonnal megtörténik.

A szerző felteszi a kérdést, hogy ha az első verzió a típuspéldája a kifejezett megállapodásnak, akkor a következő lépésekben bevezetett változásokat hogyan lehet értékelni. Az egyes lépések szinte lényegtelenek (helyszínváltás, média meghívása, a kamerát kezelő változása stb.). A változások továbbá nem hatnak ki a fogyasztókat érő kárra, sem pedig arra, hogy általában mit értünk megállapodás alatt.

A két példával arra kívánt rávilágítani a szerző, hogy jelentős kutatásokat és munkát kell még arra fordítani, hogy az üldözendő horizontális megállapodások fogalmát kidolgozzuk.

A szerző a problémafelvetést követően három nagy részben elemzi a joggyakorlatot, valamint a közgazdasági és jogi szakirodalmat. Az első részben a horizontális megállapodások különböző megvalósulási formáit veszi sorra és jut arra a következtetésre, hogy a megállapodás lényegi eleme általában az

interdependencia, a kölcsönös függőség. Álláspontja szerint amikor a szakirodalom megpróbálja a megállapodást ennél szűkebben meghatározni, akkor alapvető nehézségekbe ütközik. Az a tény, hogy lényegében sem a szakirodalom, sem a bírósági gyakorlat nem tudja egyértelműen meghatározni a megállapodás fogalmát annál mélyebben, mint hogy interdependencia van a vállalkozások között. Ez a tény ugyanakkor a szerző által bizonyítási paradoxonnak nevezett helyzethez vezet, mivel a fogalom meg nem határozottsága miatt a gyakorlatban közvetett bizonyítékokat elfogadnak a bíróságok. A szerzői felfogás a modern oligopol elméletekkel összhangban van, amely szintén nem tesz különbséget kifejezett megállapodás vagy tiszta interdependencia között, hanem a piaci kimenetre koncentrál.

A második részben a szerző az összehangolt oligopol áremelés elleni küzdelemhez szükséges rendszer fő elemeit veszi szemügyre. Ennek legfontosabb célja az elrettentés kell, hogy legyen. E téren a szerző arra jut, hogy mivel a felderítés hatékonysága alacsony, vélhetően még az Egyesült Államokban alkalmazott szigorú szankciók is kevesek az elrettentéshez. A szerző hosszas értekezést követően arra jut, hogy mind az Egyesült Államokban, mind az Európai Unióban a kiszabott bírságok nem kellő mértékűek, míg az Egyesült Államokban a kártérítések már jóval nagyobb elrettentő hatással bírnak. A szerző kétségbe vonja azt a rendkívül sokak által vallott elvet, hogy a hatályos jog szerint a tilalom a kommunikáció alapul, azaz annak függvénye a jogsértés, hogy volt-e kommunikáció. Ez szerinte társadalmilag káros, mivel csak egy kis szeletére fókuszál a valóságnak és nem a piaci kimenetre.

A harmadik fejezetben a téves megközelítés társadalmi költségeit vizsgálja a szerző és jut arra a következtetésre, hogy a jelenlegi értelmezés mellett igencsak nehéz a társadalmilag megfelelő megoldást megtalálni, így további jelentős kutatásokra van szükség.

Véleményem szerint a szerző nagyon érdekes kérdést feszeget a könyvében, de az értekezése elsősorban elméleti szinten mozog, így nem tud megfelelő válaszokkal szolgálni. A gyakorlatban a jogalkalmazóknak olyan sarokkövek kellene, amelyek alapján az adott jogi keretek között alkalmazni tudják a közgazdaságtan által meghatározott célt. A jelenlegi joggyakorlat éppen ilyen mankót ad, amikor a kifejezett kommunikációt kívánja meg az összjátékhoz kapcsolódó jogsértésekhez, azaz amikor azon az

alapon kíván szankcionálni, hogy a piaci szereplők között fogyasztókra káros, a versenyjog által tiltott összejátszás volt. A szerző alapvető következtetése, hogy a piaci kimenetet kellene vizsgálni és közép-pontba állítani. Álláspontom szerint azonban ez a megközelítés hasonlóan káros lenne, hiszen ahogy a monopol árazás is jótékony hatással van a dinamikus versenyre, úgy egy oligopolisztikus piacon is vannak előnyei a szuboptimális piaci helyzetnek. Az a tény pedig, hogy a jogalkalmazásban a kommunikációra épül a tilalom, egy jogpolitikai döntést is magában hordoz, miszerint a verseny nem egy mate-

matikai táblázat összegekkel, hanem egy folyamat. Amikor a versenyjog a horizontális kommunikáció egyes válfajait tiltja, akkor a versenyt mint folyamatot kívánja védeni, nevezetesen azt, hogy a versenytársak számára mindig jelen legyen a jobb eredményre ösztönző bizonytalanság és versenykényszer.

A mű kifejezetten érdekes olvasmány, de elsősorban elméleti szakembereknek ajánlom, hiszen amellett, hogy maga a szerző sem ad kielégítő megoldást a problémákra, felvetéseit a jelenlegi jogi keretek között, a gyakorlatban egyébként is nehéz lenne alkalmazni.

Felhívás publikációk benyújtására

A Gazdasági Versenyhivatal (GVH) Versenytükör című szakmai lapjának szerkesztőbizottsága folyamatosan várja a versennyel foglalkozó jogi és közgazdasági tárgyú írásokat a tanulmányok, esetismertetések és szemle állandó rovataiba.

A Versenytükör a GVH kifejezetten szakmai közönségnek szóló jogi és közgazdasági folyóirata, amely évente két alkalommal, a nyári hónapokban, illetve év végén jelenik meg. A publikálásra szánt írások szerkesztőbizottságnak való megküldési határideje a 2014. évi nyári szám esetében **2014. május 15.**, a 2014. év végi szám esetében pedig **2014. október 15.**

A szerkesztőbizottság különösen is várja a versenyjog aktuális vagy újszerű kérdéseivel foglalkozó tanulmányokat, recenziókat, illetve esetismertetéseket.

A formai követelmények betartásával elkészített írásokat a versenytukor@gvh.hu e-mail címre küldhetik.

Bővebb információk, valamint a formai követelmények és a szerkesztési elvek elérhetők a Versenytükör www.gvh.hu GVH/kiadványok/Versenytükör menüpont alatt megtalálható honlapján, a szerzőknek szóló részben.

A Versenytükör Szerkesztőbizottsága

